

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Pir Sultan Abdal

Abdûlbâki GÖLPINARLI

Pertev Naili BORATAV

Pir Sultan Abdal

Abdülbaki GÖLPINARLI

Pertev Naili BORATAV

DERİN

Ücretsiz PDF Kitap Arşiv : <https://rantey.org>

1993

Kitabın Adı
Pir Sultan Abdal
Yazarlar
Abdülbâki Gölpinarlı – Pertev Naili Boratav

Yayıncı
Derin Yayınları
Molla Fenari Sokak, Der Han 40-42, 34410 Cağaloğlu - İSTANBUL.
Tel: (0212) 527 01 65 - 511 51 90 Belgegeçer: (0212) 511 47 76
www.deryayinevi.com.tr
e-posta: der@deryayinevi.com.tr / info@deryayinevi.com.tr

Basım
Ada Ofset / Topkapı-İSTANBUL
Cilt
Kısmet Ciltevi / Topkapı-İSTANBUL
Kapak Tasarımı
Yurdagül Tunca

Yayın No 170
ISBN 978-9944-250-95-5

Derin Yayınları Der Yayınevi'nin tescilli bir markasıdır.

© DERİN YAYINLARI – Temmuz 2010

Copyright © Bu kitabın, Türkiye'de yayın hakları *Derin Yayınevi*'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Yayınevimizden yazılı izni alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz. Hiçbir şekilde kopya edilemez; fotokopi, faksimile veya başka bir şekilde çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	VII
Önsöz (1991)	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

Pir Sultan'ın Zamanına, Hayatına Dair Notlar ve Menkabeleri

I. Pir Sultan Bibliyografyası	3
II. Pir Sultan Abdal'ın Hayatı, Zamanı ve Anadolu'da Alevîlik Hakkında Notlar	7
III. Pir Sultan Abdal'ın Menkabeleri ve Bu Menkabelere Bağlı Şiirler	25
IV. Kızılbaşların Ayaklanmasıyla Pir Sultan'ın İlgisini Gösteren Şiirler	47
A - Metinler	47
B - Bu Şiirlere Dair Bazı Tarihî Notlar	60

İKİNCİ BÖLÜM

Metinler

I. Pir Sultan'ın Olduğu Şüphe Götürmeyen Şiirler	73
II. Pir Sultan'ın Olduğu Şüpheli Bulunan Şiirler	112
Lûgatçe.....	137
Has İsimler	181
Şiirlerin Fihristi	189

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ek Şiirler

Ek Şiirler	195
------------------	-----

ÖNSÖZ

Pir Sultan Abdal, büyük bir halk şairi, hattâ kelimenin tam manasıyla büyük bir şairdir. Bu bakıma o, Yunus Emre, Karaca-oğlan ve Dadaloğlu ile mukayese edilebilir. Sanat ifadesindeki kudreti, zamanının ve muhitinin hayatını bütün şiddet ve kesafe-tiyle yaşamış olmasından geliyor. Menkabelerin ve şiirlerinin bize öğrettiği gibi Pir Sultan, İran şiî hükümdarlarına bağlı Kızıl-başların, Osmanlı hükümetine ve bu hükümetin tenkil ve tazyik siyasetlerine karşı ayaklanma hareketlerinin mümessili olarak karşımıza çıkıyor. O, kendini büsbütün bu ideale vermiş, en sonunda başını da bu uğurda feda etmekten çekinmemiş. Hayatı, Hallâc-ı Mansur ve Nesimî'ninki gibi bir ölüm trajedisıyla bittiği için onun şahsiyeti etrafında da, bu büyük sofilerde olduğu gibi, zengin bir menkabeler manzumesi meydana gelmiştir.

Bir farkla ki, Pir Sultandan daha eski tarihlerde yetişmiş sofilerin yazılı menâkıbnâmelerine sahip olduğumuz halde, Pir Sultan'ın menâkıbı yazılmamış, hatta Alevî-Bektaşî menâkıb-nâmelerinde ona yer ayrılmamıştır. Pir Sultan'ın yaşadığı tarih-lerde, yahut da bu tarihten itibaren, onun hayatının bir menka-benâme halinde tedvin edilebilmesi için lâzım gelen bir zaman geçtikten sonra, artık menâkıbnâmelerin teşekkülü için kâfi şart-lar ortadan kalkmış mı bulunuyordu? Yoksa, böyle bir yazılı menâkıbnâmenin meydana gelmesi için Pir Sultan'ın yetiştiği köy muhiti müsait değil miydi? Şimdilik bu sualler cevapsız kalı-yor. Bu, üzerinde durmaya değer bir meseledir.

Kitabımızın gayesi, her şeyden evvel, Pir Sultan'ın yazıtı kaynaklarda bulunmayan menkabelerini ve dilden dile dolaşan, onun adına izafe edilen şiirlerden onun olabileceklerini bir araya toplamak oluyor. Bu kitabın, bundan evvel yapılmış Pir Sultan tetkiklerine ilâve ettiği şey hemen hemen bundan ibaret-tir. Bu yeni malzemeyi verirken, diğer taraftan da Pir Sultan'ın hayatına ve menkabelerine ait malûmatı ve hayatındaki mühim hâdiselere telmihleri ihtiva eden şiirleri ayırıp tebarüz ettirmeği ve asırlar boyunca Anadolu Kızılbaş zümrelerinin Osmanlı salta-natına karşı aldıkları tavrı, bu zümrenin edebiyat eserleriyle

* Kitabımızdaki, Pir Sultan Abdal'a ve menkabelerine ait, 136 manzumeden 69 u şimdiye kadar neşredilmemiş şiirlerdir

menkabelerinden bize kadar gelmiş olanlarında göstermeği denedik. Bunda muvaffak olduysak, bu küçük eserimiz, bundan evvelki denemelere nazaran daha etraflı bir tetkik sayılabilir. Bununla beraber, büyük şair Pir Sultan'ın mufassal ve müsbet bir biyografisini veremediğimizi itiraf ederiz. Halk şairleri mevzuu üzerinde çalışanlar, bu sahadaki biyografi tetkiklerinin ne kadar verimsiz ve nankör olduğunu takdir ederler.

Bu kitabı arkadaşım Abdülbâki Gölpınarlı ile beraber meydana getirdik. Onun Bektaşî - Alevî edebiyatına ve ananelerine dair zengin bilgisi ve bol notları olmasaydı, benim şifahî kaynaklardan topladığım malzemeyi kıymetlendirmem imkânsız kalırdı. Burada arkadaşım, ayrı ayrı yazdığımız fasıllar I, II, III, IV'üncü fasıllarla lûgatçedir. II'nci fasılla lûgatçe Abdülbâki Gölpınarlı'nın, I, III ve IV'üncü fasıllar da benim kalemimden çıkmıştır. Geri kalan kısımlarda emeğimiz ortaktır.

Şiirlerin nüsha farklarını notlarda pek nadir hallerde gösterdik. Halk şairleri metinlerinin neşrinde, en doğru şekli tespit ettikten sonra, buna pek lüzum yoktur kanaatindeyiz. Çünkü, kaynaklar ya şifahîdir, yahut da çok tahriflere uğramış, oldukça yeni mecmualarda bozuk şekiller altında karşımıza çıkan yazılı metinlerdir. Biz ancak bazı mühim varyantları gösterdik. Bundan başka, her manzumenin, müteaddit varyantları varsa, bu varyantları birbiriyle tamamlamayı ve metinlerin, yazma olsun, basma olsun, şifahî olsun kaynaklarını, her manzumenin altında kısaltma işaretleriyle göstermeyi ihmal etmedik.

Halk şairlerine ait metinler neşredilirken çok defa takip edilen kötü bir usulden yahut da, daha doğru bir tabirle, gösterilen ihmalden bahsetmeden geçemeyeceğim. Ekseriyetle bu mevzudaki neşirlerde, metinleri kıymetlendirecek, ilmî çalışmalar için istifadeli hale koyacak notlar ve izahlar, hattâ bir küçük lûgatçe ilâvesi zahmetine katlanılmıyor. Biz Pir Sultan Abdal hakkındaki bu tetkikimizde, halk şairlerine ait metinler ve tetkikler neşri hususunda bir zamanlar Türkiyat Enstitüsü neşriyatında yerleşmiş olan iyi ananeyi yeniden canlandırmak istedik.

ÖNSÖZ (1991)

1943'te kitabımızın ilk baskısı yapıldığı zaman Pir Sultan Abdal üzerine tek yapıt Sadettin Nüzhet (Ergun)'un "XVII'nci asır saz şairlerinden Pir Sultan Abdal" (Türkiyat Enstitüsü yayını, İstanbul 1929) idi. Orada, 21 sahifelik bir girişle 105 metin yayınlanmıştı. Biz, onun yayınladığı metinlere, daha sonra dağınık yerlerde çıkmış olanlarla yazılı, sözlü kaynaklardan derlediklerimizi de ekleyerek bu sayıyı 133'e çıkarmıştık. Kitabımızın şu yeni baskısında bunlara daha sonra derlenmiş -yayınlanmış, ya da yayınlanmamış- metinlerden seçmeler de eklendi.

1943'ten beri Pir Sultan Abdal üzerine yapılmış yayınlarına sayısı oldukça yüksektir. Bunlardan bir bölümü bizim kitabımızda derlenmiş metinlerin ve varılan sonuçların tekrarı, bir bölümü ise yeni metinlerle yeni araştırma ürürleridir; bunların tam dökümünü, Asım Bezirci'nin "Pir Sultan"ında (İstanbul, Say yayını, 1986) bulacaklardır okuyucular. O kitabın inceleme bölümünde, Pir Sultan'ın gerçek kişiliği ve efsanelik yönü üzerinde de uzun uzun duruluyor. Bizim kitabımızın ilk baskısında da -özellikle Abdülbâki Gölpınarlı'nın kaleminden çıkmış olan bölümde- bunlar tartışılmıştı. Ben burada yeniden bu konuya dönecek değilim; yalnız şu kadarını söylemekle yetineceğim: Köroğlu, Kerem, Âşık Garip gibi, Pir Sultan da edebiyat tarihinin, örneğin, Dertli, Bayburtlu Zihnî, Âşık Veysel gibi halk şairleri için uyguladığı yöntemle incelenemez. Onun menkabeleri ve şiirleri, gerçi, Köroğlu, ya da Kerem'inkiler gibi bir hikâye bütününe dönüşmemiş, doğumundan ölümüne, yaşamının çeşitli safhaları, onun öz malı olan, ya da ona mal edilen şiirlerle çerçelenen bir "hikâye" biçimini alamamıştır. Bu olguyu, onun yurdu olan ve geleneğinin diri kaldığı Sivas bölgesinin Kars, Erzurum, Azerbaycan toprakları gibi, halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği -"hikâye"leri yaratan ve yayan âşık hikâyeci- geleneğinin bütün şartlarına sahip olmaması ile açıklayabiliriz. Ama, Pir Sultan'ın yaşamı da, tıpkı Kerem, ya da Köroğlu'nunki gibi, gerçekte gerçek-dışının karması, ama çoğu kez birbirinden kopuk bir olaylar dizisi biçimine girmiş; öz malı olan şiirlerle ona mal edilenler birbirinden ayırd edilemez olmuştur. Bu bakıma, ben de İlhan Başgöz'le rahmetli Sabahattin Eyüboğlu'nun bu konuda vardıkları yargıya katılarak Pir Sultan adını taşıyan şiirleri, o adın sahibi bir tek şairin değil, "Pir Sultan geleneği"nin yaratmaları diye nitelemeyi yerinde buluyorum. Başka bir örnekle bu tutumu açıklayayım: Eskiden Köroğlu sadece

bir hikâyenin kahramanı olarak bilinir ve maceraları anlatılırken onun, ya da hikâyenin öteki kişilerinin ağzından türküler de sıralanırdı. Sonra, Osmanlı tarihinin belli bir döneminde (XVI'ncı yüzyıl sonlarında)ki olaylara tanıklık etmiş bir halk şairi Köroğlu'nun şiirleri bulundu. Daha sonra, o zamana kadar sadece bir hikâye kahramanı olan ve gerçekten yaşamış olduğu bilinmeyen eşkıya Köroğlu'nun XVI'ncı yüzyıl sonu Celâli hareketlerine katılmış bir kişi olduğunu belirten Arşiv belgeleri bulundu. Bu bir sıra buluşlar bizi Köroğlu hikâyesinin baş kahramanı ile halk şairi Köroğlu'nun aynı kişi olabileceği sonucuna götürür. "Olabileceği" diyerek bu yargının kesin olamayacağını vurgulamak istiyorum. Öte yandan, hikâyenin Anadolu'da ve Anadolu dışındaki zengin çeşitlenmelerinde Köroğlu'nun adını taşıyan şiirlerin tümü XVI'ncı yüzyıl sonlarında yaşamış halk şairi Köroğlu'nundur diye kestirip atamayacağımız da bir gerçektir. Aynı yargıyı Pir Sultan için de verebiliriz. Gerçek, yaşamış bir kişi olarak nitelenebileceğimiz bir Pir Sultan yanında menkabelere mal edilmiş bir Pir Sultan vardır.

Sözümü bitirirken, bir kaçının adlarını yerinde andığım ve bana, 1939 yılının Temmuz ayında köylerinde geçirdiğim günlerde unutulmaz saatler yaşatmış olan Banazlı Pir Sultan hemşerilerinden ve de başta Abdülbâki Gölpınarlı olmak üzere, Pir Sultan'ı, şiirleriyle, menkabeleriyle bilim dünyasına ve okuyucu çevrelerine iletmede katkıları olmuş derleyici ve araştırmacılardan, dünyamızı terk edip gitmiş olanları rahmetle anmak, yaşamlarını sürdürenlere içten selâm ve sevgilerimi iletmek isterim.

Kitabımızın bu baskısının eklemelerle tamamlanıp düzenlenmesinde büyük emeği geçmiş olan M. Sabri Koz dostuma da can u yürekten teşekkürlerimi bir kere daha bildirmek isterim.

lvry, 21 Aralık 1990

Pertev Naili BORATAV

BİRİNCİ BÖLÜM

**Pir Sultan'ın Zamanına, Hayatına Dair Notlar
ve
Menkabeleri**

PIR SULTAN ABDAL HAKKINDA YAPILAN TETKİKLERİN VE NEŞREDİLMİŞ METİNLERİN BİBLİYOGRAFYASI

BASILMAMIŞ METİNLER - KISALTMALAR

Tetkikler ve basılmış metinler

- 1- D.R.: Derviş Ruhullah. Bektaşî nefesleri. İstanbul, Kütübhâne-i Sûdî, 1340. - Burada Pir Sultan'ın 8 nefesi neşredilmiştir.
- 2- B.A.: Besim Atalay. Bektaşîlik ve edebiyatı. İstanbul, Matbaa-i Âmire 1340. - Bu kitapta şairin 17 nefesi vardır.
- 3- F.K.: Fuad Köprülü. Pir Sultan Abdal. Hayat Mecmuası, 64. - Pir Sultan'ın zamanını, Hızır Paşa ile münasebetini, Kızılbaşların isyan hareketleriyle ilgisini tespit eden iki manzumesini bu makalede buluruz.
- 4- S.N.E., I.: Sadettin Nüzhet (Ergun). XVII'nci asır saz şairlerinden Pir Sultan Abdal. (Türkiyat Enstitüsü, Türk saz şairlerine ait metinler ve tetkikler serisi, III). İstanbul 1929. - Bu kitap Pir Sultan hakkında biricik mufassal tetkiktir. Şairin hayatı, şahsiyeti, eserleri hakkında 21 sahifelik bir mukaddime ile 105 şiirini ve 6 nefesin bestesini ihtiva ediyor.
- 5- S.N.E. II.: Sadettin Nüzhet (Ergun). Bektaşî şairleri. İstanbul, Devlet M. 1930. - Burada Pir Sultan'ın 6 şiiri neşredilmiştir.
- 6- M.Ş. 1, 2, 3.: M. Şakir (Ülkü taşır). Pir Sultan Abdal'ın basılmamış üç nefesi:
 1. Bartın gazetesi, sayı 579 ve sonrası.
 2. Azerbaycan Yurt Bilgisi mecmuası. Yıl 2, sayı 14, Şubat 1933.
 3. Halk Bilgisi Haberleri, yıl 8, sayı 89 - 90, Mart-Nisan 1939.
- 7- V.L.S. I.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. - Bartın gazetesinin 578 - 608 sayıları arasındaki kısmını görebildiğim bu makaleler serisinin, gazetenin 581 ve 588 inci sayılarındaki parçalarında Pir Sultan'ın iki nefesi dercedilmiştir.
- 8- V.L.S. II.: Vahit Lütfü Salcı. Pir Sultan'ın nefesleri. Halk bilgisi Haberleri, c. III, sayı 36. 15 Mayıs 1934. V.L.S. kısa bir mukaddmeden sonra Pir Sultan'ın 9 nefesini neşrediyor.

Mukaddemede söylediğine göre kendisinde Pir Sultan'a ait olduğu muhakkak olan 723 tane nefes vardır.

- 9- V.L.S. III.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. - Yeni Türk mecmuası, sayı 81, Eylül 1939. - Burada muharrir Kızılbaşlık ve Kızılbaşlar hakkında malûmat veriyor ve Pir Sultan'ın bir şiirini neşrediyor. Yıldız Dağı'ndan bahseden bu şiir münasebetiyle V.L.S. şairin Yıldızeli'li olması ihtimalini kuvvetsiz bulduğunu söylüyor ve bu meselenin tetkikini Pir Sultan'a ait neşretmek istediği esere bırakıyor; neşrettiği şiirle ilgili bir menkabe kaydeden muharrir bu şiirin ayınlerde okunduğunu ilâve ediyor.
- 10- V.L.S. IV Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. Yeni Türk mecmuası, sayı 84, birinci kânun 1939. - Burada Pir Sultan'ın bir şiiri neşredilmiştir. Bu şiir, yukarda No: 7'de gösterdiğimiz, Bartın gazetesi, sayı 581'de de dercedilmiştir.
- 11- V.L.S. V.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. - Halk Bilgisi Haberleri, Yıl 9, sayı 102. Bu makale, yukarıda No: 9'da bahsettiğimiz makalenin aynıdır.
- 12- V.L.S. VI.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. Halk Bilgisi Haberleri, yıl 9, sayı 104, Haziran 1940. - Bu makale, yukarıda No: 10'da bahsettiğimiz makalenin aynıdır.
- 13- V.L.S. VII.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. Halk Bilgisi Haberleri, yıl 9, sayı 105, Temmuz 1940. - Bu makale, yukarıda No: 7'de gösterdiğimiz, Bartın gazetesi, sayı 588'de de çıkmıştır.
- 14- V.L.S. VIII.: Vahit Lütfü Salcı. Pir Sultan'ın bir nefesine ait beste. Müzik Mecmuası.
- 15- İ.K.: Bektaşî nefesleri, güfteler ve besteler, İstanbul Konservatuarı neşriyatından. İstanbul 1933, 2 cüz, 102 sahife. - Burada neşredilen 87 nefes içinde Pir Sultan'ın manzumeleri de vardır.
- 16- N.K.A. I.: Naci Kum Atabeyli. Anadolu'nun norm ve sürcekleri ile ilgili notlar. XVIII' inci Beynelmilel Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresi Tebliğler Kitabı, Türkçe kısım, s. 340 - 396. Ankara 1934. - Burada Pir Sultan'ın "Yıldız Dağı" şiiri dercedilmiştir (s. 394).
- 17- N.K.A. II.: Naci Kum Atabeyli. Antalya Tahtacılarına dair notlar. Türk Tarih, Arkeolog ya, Etnografya Dergisi, sayı IV, 1940. s. 203 - 212. - Burada Pir Sultan'ın bir şiiri neşredilmiştir.
- 18- P.N.B.: Pertev Naili Boratav. Pir Sultan Abdal. Ülkü, sayı 89; c. XV, Temmuz 1940. Bu makalede, Pir Sultan'ın menkıbelerinden bahsedilmiş ve bilhassa sanatının tahlili yapılmıştır.

Metinler ve menkabeler için sözlü ve yazılı basılmamış kaynaklar

a- Yazılı kaynaklar:

- 19- Ü.K. c: Üniversite kütüphanesi, Edebiyat yazmaları, T. 1034 No. daki cönk.
- 20- R.Y c: Kitapçı Raif Yelkenci'deki cönk.
- 21- M.E.B.A.: Menakıp ül-Esrâr Behçet'ül-Ahrâr.
- 22- Ks, c: Abdülbâki Gölpınarlı'nın Kayseri'de tetkik ettiği cönk.
- 23- ABG, C: Abdülbâki Gölpınarlı'daki mecmua ve cönkler.
- 24- A. İz, c.: Şarkışlalı Âşık Ali İzzet Özkal'ın taradığı mecmualar:
A. iz, c. I.: Şarkışla'nın İğdiş köyünden Muharrem'e ait mecmua.
A. İz, c. II.: Malatya'nın Şeyh Hasan köyünden Hasan Çamur'a ait mecmua.
A. İz, c. III.: Hamdı Hoca'ya ait mecmua.

b- Sözlü kaynaklar:

- 25- A. İz.: Âşık Ali İzzet Özkan (Şarkışla, öyük köyü).
- 26- Ah H.B.: Şarkışla'nın öyük köyünden Ahi oğlu Hamdi Baran.
- 27- Bz.: Banaz (Sivas, Yıldızeli)lilerin şifahî rivayetleri.
- 28- Bdc: Badıçıvan (Erzurum, Hasankale)lilerin şifahî rivayetleri.
- 29- Âşık Ali İzzet Özkan'a şiirler ve rivayetler veren muhtelif şahıslar.
A. İz, L: Gölhisar'ın İskender Şeyh köyünden Molla Dursun oğlu Duran.
A. İz, II.: Şarkışla'nın Öyük köyünden Ahi oğlu Mehmet Ağa.
A. İz, III.: Yozgatlı Bektaş.
A. İz, IV.: Sivri Alanlı Âşık İbrahim.
A. İz, V.: Yozgat'ın Kırık Sofu köyünden Murtaza Ağa.
A. İz, VI.: Şarkışla, Ortaköy, Ali Baba.
A. İz, VII.: Şarkışla, Alaçayır, Banaz oğlu Vahap.
A. İz, VIII: Şarkışla. Alakese köyü, Alışan Ağa.
A. İz, IX.: Şarkışla, Öyük köyü, Ahmet oğlu Musa Özkan.
A. İz, X.: Şarkışla, Öyük köyü, Ahi oğlu Seyid Ağa.
A. İz, XI.: Şarkışla, Sivri Alan, Âşık Veysel.

A. iz, XII.: Şarkışla, Alaçayır, Banaz oğlu Veli Ağa.

A. iz, XIII.: Şarkışla, Öyük, Âşık Sabri.

A. iz, XIV.: Divrikli Osman.

A. İz, XV.: Şarkışla, Kavak köyü, Haydar Ağa.

A. İz, XVI.: İstanbul'da, Divrik'in Kemhu köyünden Erze'de Sönmez.

A. İz, XVII.: Divrik'in Kale köyünden Hüseyin Efendi.

A. İz, XVIII.: Şarkışla. Ortaköy, Kara Âşık oğlu Mustafa.

A. iz, XIX.: Çorumlu Halil.

A. İz, XX.: Ankara'da Divrikli Abdullah.

A. iz, XXI.: Şarkışla, Kürt Arap - Osman köyü, İsmail oğlu Hüseyin Gürsoy.

A. iz, XXII.: Ankara'da Maraşlı İsmail Efendi.

30- DKHM. Arş.: Ankara Devlet Konservatuvarı Halk Müziği Arşivi.

PİR SULTAN ABDAL'IN HAYATI, ZAMANI VE ANADOLU'DA ALEVİLİK HAKKINDA NOTLAR

İran'da bir şîî Türkmen saltanatı kuran Şah İsmail (Hatâyî), ecdadı olan Erdebil Sofilerinin ve bilhassa atası Seyyid İshak Safiyyeddin-i Erdebilî'nin nüfuzuna dayanmış, İran, Azerbaycan, Anadolu, hattâ Rumeli'deki Alevî-Kızılbaş zümre tarafından gerek kendisi, gerek kendisinden sonra İran hattını işgal eden ahfadı meşru Şah addedilmiş, hattâ "yıllarcadır beklenen Şah'ın gelmekte olduğu" propaganda edilerek bunlara adetâ Mehdî payesi verilmiştir¹ Safevîler İran'da "İsnâ' 'aşerî-Ca'ferî" mezhebinin

¹ Bizde (A. B. G.) bulunan ve maymun yılına müsadif 1079 hicrîde Acarlu kabilesi Beyi Selmân Aka-yı Bey'in oğlu için "Türab-ı kudüm-ı Emîrül-Mü'minin Muhammed Bakır ibn Muhammedî" tarafından yazılan Fuzûlî divânının baş tarafında "Nâsihatnâme-i Mürşid-i Kâmil ibn Ârifin Sultan Şâh Safî aleyh-is-selâm" başlıklı ve mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün" vezninde 74 beyitlik mesnevî tarzında bir şiir vardır. Sonunda "temmet bil hayr tamâm şüd nâsihatnâme-i Sultan Hatâyî kuddise sirruh ul-azîz" yazısı var. Bu mesnevî "Hatâyî" mahlasını taşımaktadır ve Şah İsmail'e aittir, sofilik erkânından bahsetmektedir. Mesnevinin başındaki "aleyh-is-selâm" sözü, Şah İsmail'e ve ceddine verilen ehemmiyeti gösterir. "Menâkıb ül-esrâr Behçet'ül-ahrâr" adlı eserde Şah Tahmasb'ın, Peygambere kadar şeceresi yazılı olduğu gibi ayrıca Şah Tahmasb hakkında bir de uzun medhiye vardır. Hatâyî'ye isnat edilen, fakat Tahmasb'ın zamanında yazıldığı bu medhiyeden anlaşılan mezkûr eser Alevîlerce "Büyük Buyruk" ve "İmam Ca'fer Buyruğu" diye anılır ve sofilik erkânından, sofilik ananelerinden bahseder. Ayrıca "Dergâh-ı âlîde Seyyid Abdülbâkî Efendi Hazretleri Evliyaya muhip olan mü'minlere gönderdiği mektuptur" başlıklı ve aşağı yukarı yirmi sekiz sayfeden ibaret olan bir buyruk daha vardır ki Alevîlerce "Küçük Buyruk" diye andır. Bu eserin baş tarafında Seyyid Abdülbâkî, yıllarca beklenen Şâh'ın gelmekte olduğunu söylüyor. Bu Buyrukta Alevîlik erkânı ve yapılan suçların cezaları yazılıdır. Her cezaya mukabil muayyen bir miktarda alınan Halife hakkı, Şah Safî Ocağına aittir, yani İran Şahı'nın hakkıdır. Anadolu ve Rumeli'deki Alevî-Kızılbaş'ların İran'a ve Safevî hanedanına merbutiyeti asırlarca sürmüş, zaman zaman isyanlar zuhur etmiş, bütün şiddetli hareketlere rağmen İran'dan Anadolu'ya Halifeler gelip gitmiş, Alevîlerce ve Devletçe "Yukarı Diyar, 'Yukarı Cânib' denen İran'a Anadolu'dan sadakalar, nezir ve niyazlar akmıştır. Bu hususta merhum Ahmet Refik'in "On altıncı asırda Rafizîlik ve Bektaşîlik" adlı eserine bakınız (İstanbul, 1932, s. 5, 7 11 ve 29, 31, 50, 52,

53'üncü vesikalar, s. 26, 27 - 28, 37, 39 - 41). İran'ın mağlûp oluşu bile bu bağlılığı zayıflatmamış, bilâkis intikam arzularını kuvvetlendirmiştir. Pir Ali adlı Kızılbaş şairinin şu nefesine bakınız:

*Osmanlu yanına kalır mı sandın
Nice intikamlar alınsa gerek
Mehdî çıkar ise nic'olur hâlin
Heybetli küsleri çalınsa gerek.*

*Gazi Mehdi bir gün Uruma çıkar
Yezid kaşesini hem burcun yıkar
On iki İmam'ın sancağın çeker
Kırmızı tâc ile salınsa gerek.*

*Sanma ki Osmanlu yanına kalır
Tanrının arslanı Şah oğlu gelir
Darb ile elinden tahtını alır
Harabende erkân sürülse gerek.*

*Yezid göze almış ol güzel Şahı
Muhammed Ali'dir anın yadağı
Ali'm dünyaya gelirse bir dağı
İşiden Yezidler yerinse gerek.*

*Bir gün bu dünyanın sahibi gelir
On iki İmam 'm hakkını alır
Yezidler aradan hep telef olur
Mü'minlerin hali sorulsa gerek.*

*Pir Ali der Mehdi ciğer yanığ
Kırmızıdır donu yeşil sancağı
Düzelim koşalım bahçeyi bağı
Yezidler aradan sürülse gerek.*

(A B G. c.)

İskender Münşî'nin "Tarih-i âlem ârây-ı Abbasî" adlı İran tarihinde, Şah Tahmasb'ın "Mehdî" olarak kabul edildiğine ve buna inanmış "Kalenderân" taifesini, bu kanaatlerinden Şah'ın kendinin bile vazgeçiremediğine dair bir kayıt vardır: "962 senesi şuhûrunda Kalenderân-ı bî ser ü pâ ve lûtiyân-ı (لوتیان) kalender nümâdan bir taife yaylak Surluk Sultaniye (یایلاق سولوق سلطانیه) de huzur-u Şâh'a gelüp hüsn-ü itikad ve hulûs-u kalb ü nihadî iddia zımnında kendülerden bed itikad cilveger-i manissa-i zuhur ve ol hazret hakkında Meh-di'dir deyü mürtekeb-i kizb ü zûr olup nice ekavil-i bengiyâne temhîd-i mukad-demât-ı ebâtîl eylediler ve Hazret-i Şâh-ı valâ câh delâil-i katî'a ile mezburları ol akîdeden döndürüp ilzama ikdam eyledikçe kalenderân-ı mezburânın mübalâğaları reside-i serhadd-i ifrat oldu. Âhir ül-emr emr-i Şâhî ile ol gürûh-u lüâmı (لوائى) makam-ı siyasete götürüp içlerinden birisinin başını darb-ı tokmak ile küfte ve diyâr-ı ademe refte eylediler ve sairleri ol hâle nazır ve nigerân iken yine zehanlarından kelimat-ı lâ tâil cereyan edüp ol akîde-i fâsideden rücu' eylemediler, tâ ki kalenderân-ı bengiyândan kırk nefer zikrolunduğu üzre darb-ı tokmak ile siyaset ve ol tarik ile dâr-ı cezaya nakl ü hareket eylediler." (Tarih-i âlem ârây-ı Abbasî'nin türkçe tercümesi; mütercimi Muhammed Nebîh; bu tercüme Nevşehirli İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı zamanında yapılmıştır. İstanbul İnkılâp Kütüphanesi, M. Cevdet yazmaları, N. 57; var. 118 a; "Vakayî-i mütenevvia-i eyyâm-

mürevvici sayılırken yine İran'da "Goranlar", Anadolu'da "Alevîler" denen ve hemen hepsi Erdebil sofilerine uymuş bulunduklarından umumî olarak "Sofîyân, Sofî, Sofiler" diye anılan "Şîî - Bâtînî, Ali-Allahî" zümre tarafından serçeşme ve pir tanınmışlardı² Bu kanaati meydana getiren propagandanın en mühim unsuru, başta Hatâyî olmak üzere Alevî-Kızılbaş şairlerin halka öz dilleriyle hitap etmeleri, gâh talimî, gâh lirik şiirlerinin yayılması, Buyruk denen ve mezhebin esas inanışlarıyla amel tarzlarını ve ananelelerini gösteren ve halk diliyle yazılmış olan mensur kitapların elden ele gezmesiydi. Esasen XV-XVI'ncı asırdan önce, hattâ daha XIII'üncü asırdan itibaren Yunus Emre, Said Emre, Âşık Paşa, Yûnus ve Âşık Paşa mensupları, bilâhare Hacı Bayram-ı Veli, Eşrefoğlu ve Bektâşîlerden Kaygusuz Abdal, ekseriyetle hece vezniyle ve sade dille şiirler yazmışlar, bunların bir kısmı da yine sade, fakat mensur risaleler meydana getirmişlerdi³ Bu suretle halka hitap eden sofiyane şiirler, yahut sade ve basit risaleler yazılması bir çığır haline gelmişti. Aynı yoldan yürüyen Şah İsmail ve mensupları bâtinî inanışın şiirini ve heyecanını yaratmışlar, nefesleri bütün halk arasında yayılmağa başlamıştı.

Alevî - Kızılbaşlar yedi tane büyük şair tanır: Nesimî, Fuzûlî, Hatâyî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemînî, Virânî.

Nesimî, dili klâsik ve mezhebi hurufî olmakla beraber Alevî-Bektaşîler tarafından benimsenmiştir. Bektaşîlik'in muhtelif inanışlardan meydana geldiği ve nihayet hurufiliğin de Alevî-Bektaşîlik'te esas inanışlardan biri olduğu düşünülürse, bunun aslı anlaşılır. Fuzûlî henüz lâyıkıyla tetkik edilmemiştir. Ancak Bektaşîler bu şairi kendilerinden sayarlar, hattâ Abdülmü'min Dede isminde birinin dervişi olan Fuzûlî'nin Kerbelâ Bektaşî tekkesinde çirağcılık ettiğini söylerler. Bunun katiyen aslı olmakla beraber Fuzûlî'nin Alevî-Bektaşîler tarafından benimsendiğini göstermek itibarıyla dikkate değer. Ancak Fuzûlî'nin tam bir şîî-İsnâ aşerî olduğu, tasavvufu, âşıkane bir eda ile, bilhassa

1 ferhunde encam" başlıklı ve Şah Tahmasb'ın saltanatı zamanına ait vakalar arasında).

² Şah İsmail'in atası Şeyh Cüneyd Anadolu'ya gelmiş, Konya, Halep, Canik ve Trabzon'da bulunmuş. Rumeli'den Bedreddin Sofileri kendisine uymuştur. Daha XV'inci asırda Anadolu'dan Erdebil Sofilerine tâbi olan halk, ziyaret için Erdebil'e, Erdebil Sofilerine gidiyorlar; kendilerine niçin Hacca gitmedikleri sorulurca "biz diriye varırız, ölüye varmayız" diye cevap veriyorlardı (Âşık Paşazade Tarihi, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1332, s. 264 - 269).

³ Hacı Bayram-ı Veli'ye nisbet edilen küçük bir mensur risale vardır. Eşrefoğlu'nun "Müzekkî'n-nüfus" adlı mensur risalesi pek meşhurdur. Kaygusuz Abdal'ın "Buddanâme" diye meşhur risalesiyle "Mağlatanâme"si ve diğer bazı mensur makalâtı vardır.

"Leylâ ve Mecnun"da tam bir kudretle ifade ettiği, nihayet bu şairde bazı batınî temayüllerin, hattâ hurufilik izlerinin, belirsiz olmakla beraber, mevcudiyeti muhakkaktır⁴ Yedi şairden Hatâyî, Pir Sultan, Kul Himmet, Yemînî ve Virânî ise tam batınîdirler. İran'da şiî-ca'ferî mezhebinin mürevvici olan İsmail Safevî, Ali-allahî zümre arasında Ali oğlu ve Pir'dir. Pir Sultan ve Kul Himmet ise nefesleri asırlarca Bektaşî-Kızılbaşlar tarafından söylenegelmiş iki kudretli batınî halk şairidir. "Faziletnâme" sahibi ve Otman Baba tarikatına mensup Yemînî⁵ ile tam bir ali-allahî ve hurûfî olan Virânî'nin⁶ batınlılığında de hiç şüphe yoktur. Alevî - Kızılbaşlar, mezhepleri gibi muhtelif zümrelere mensup, fakat inanış bakımından batınî ve binaenaleyh aynı akideye sahip olan bu şairlerin her nefesini "Düvazde İmam"⁷ sayarlar. Klâsik edebiyatın iki kudretli şairi olan Nesimî ve Fuzûlî'yi bir tarafa bırakalım.

⁴ Fuzulî'de batınlılığa ait temayüller için "Azerbaycan Yurt Bilgisi" Mecmuası'nın 8 - 9 uncu sayısındaki makalemize bakınız.

⁵ Yemînî'nin hurûfîliği "Faziletnâme"nin birçok yerlerinde apaçık görünür Otman Baba tarikatından Akyazılı'ya mensubiyeti şu beyitlerden anlaşılıyor:

*Sekiz yüz yetmişe varınca hicret
Cihana gün gibi doğdu kudret
İyan etti vilâyet nurun ol mâh
Hemen kendisi idi Hazret-i Şah*

*Sekiz yüz seksen üç olunca hicret
Dem-i fâniden o Şah etti rihlet
Hüsâm Şah idi ismiyle o sultan
Ganî Baba der idi bazı insan
Nişan u kisveti seb'al mesânî
Yerine Kutb İbrahim-i sâni
Resulün hicretinden anla âhir
Dokuz yüz bir içinde oldu zahir
Adı Akyazılı Sultân'dır Kutb
Ki şimdi âleme ol candır Kutb.*

(Faziletnâme, İstanbul 1327. Ahmet Hızır tab'ı, s. 83)

Yemînî kitabını 925 hicrîde yazmıştır:

*Ali'nin hicretinden ba'de bil gil
Dokuz yüzden dahi yigirmi beş yıl
Çü nazma geldi bu fazi u keramet
Muhammed Mustafa'ya bin salâvât*

(Aynı tab', s. 288)

Virânî'nin hurufiliğe ait bir küçük risalesi vardır. Ayrıca büyük bir divanı da olan bu şairin risalesi bir kaç kere basılmış ve bir basımda risalesinin sonuna şiirlerinden pek az bir miktarı da alınmıştır.

İçinde On iki İmam'ın adı geçen şiirlere "Düvazde İmam", Alevîlerin tabirince "Düvaz-ı İmam" denir. Bu şiirler söylenirken Alevîlerin erkekleri diz çökerler, kadınları ayağa kalkarlar.

Yemînî'nin hece ile, hattâ Faziletnâme'den başka aruzla yazılmış bir şiirine rastlamadık. Virânî'nin koskoca divanı da baştan başa aruzdur; yalnız tekkelerde hece ile bir iki nefesi söylenirdi; eğer o nefesler hakikaten Virânî'nin ise arada bir heceyi de kullanmış demektir. Aynı zamanda gerek Yemînî gerek Viranî, ancak divan şairlerinin orta dereceden aşağı şairleriyle mukayese edilebilecek derecede şairlerdir ve sanırız ki bu mukayese neticesinde de haklarında müspet bir kanaat sahibi olamayız. Şu halde bu yedi şairden elimizde Hatâyî, Pir Sultan ve Kul Himmet kalır. Hatâyî yalnız asrının değil, bütün bektâşi-kızılbaş edebiyatının didaktik sahada en kudretli bir şairidir Pir Sultan'la Kul Himmet'i de bu edebiyatın lirik iki büyük şairi olarak takdim etmekte hiç tereddüt etmeyiz.

Pir Sultan hakkında şimdiye kadar toplu malumat veren ve Pir Sultan'a ait şiirleri toplayan bir tek kitap neşredilmiştir; o da Sadettin Nüzhet Ergun'un "Pir Sultan Abdal" adlı kitabıdır. Ancak bu kitapta, Alevî-Kızılbaşlarca adetâ bir destan sahibi olan Pir Sultan Abdal'a ait pek az malûmat verilmiş, hakkındaki menkabeler tespit edilmemiş ve şiirleri çok muahhar mecmualardan toplanmış, toplanan şiirler de eda ve üslûp bakımından isabetli bir intikadla ayrılmamıştır. Hattâ Sadettin Nüzhet Ergun, Menâkıb ül-esrâr Behçet'ül-ahrâr" adlı mühim eserde Hatâyî'nin ve bazı kızılbaş şairlerinin kıymet itibariyle oldukça ehemmiyetli hecâî şiirleri münderiştir" dediği halde (s. 5) Şah Tahmasb zamanında yazıldığı, içinde Şah Tahmasb'a bir medhiyenin bulunmasıyla muhakkak ve sabit olan bu eseri görmemiştir. Eğer görseydi, şüphe yok ki bu kitapta Pir Sultan'a ait olarak mukayyet bulunan nefesleri eserine alacaktı.

Biz bu kudretli şair hakkında bildiklerimizi yazacak ve katiyete yakın bir ihtimalle Pir Sultan'a ait olduğunu sandığımız şiirlerini bir araya toplayacağız. Ancak bu arada, yukarıda söylediğimiz gibi, Pir Sultan hakkında çıkan tek kitap olduğu için. Sadettin Nüzhet Ergun'un kitabına müracaatımız ve iktiza ettikçe bu kitap-taki malûmatın bir kısmını tahlil ve tenkit etmemiz pek tabiidir.

Sadettin Nüzhet Ergun'un dediği gibi bu çeşit şiirleri, bilhassa Pir Sultan gibi, şiirleri toplanmamış, neşredilmemiş, kulaktan kulağa, ağızdan ağıza yayılmış, fakat bütün bir zümrece benimsenmiş bir şairin şiirlerini katiyetle ayırıp tespit etmek çok müşkildir. Bir mecmuada Pir Sultan adına mukayyet bir şiir, diğer bir mecmuada Hatâyî'ye, yahut diğer bir şaire atfen kayde-

dilmiştir. (Sadettin Nüzhet, Pir Sultan Abdal, s. 6 - 10). Bu karışıklığın sebepleri bizce şunlardır:

1. Bir şiir hafızadadır. Fakat hafızadan hafızaya, ağızdan ağıza intikal ederken birçok yerleri bozula gelmiştir. Bu suretle şive, lehçe tamamıyla söyleyene ve söylenen yere göre değişir. Hattâ bazen mısralarla dörtlükler bile değişerek bir şiirin mısraları, dörtlükleri diğer bir şiire karışır. Bektaşî-Kızılbaşlarca "şah beyt" denen ve şairin adını taşıyan beyit unutulur. Biri söyleyen şairin adını "Pir Sultan" diye anarken, diğer birisi "Hatâyî" diye anmağa başlar. Okuma, yazma bilen ve mecmua tertibine meraklı olanların bir kısmı "Pir Sultan" bir kısmı da "Hatâyî" adını kaydeder. Bu suretle hem asıl şairin kim olduğu katiyetle bilinmez, hem de şiir bozuk bir hale gelir.

2. Şairlerin mahlasları, adları aynıdır, yahut birbirine pek benzer, yahut da birisine verilen lâkap, o birine de verilir. Yûnus Emre ile diğer Yûnus'ların, Kaygusuz Abdal'la Melâmî Kaygusuz'un şiirlerini birinci sebeple Abdal Musa Sultan, Balım Sultan... gibi şairlerin şiirleri de ikinci sebeple karışmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli'ye "Pir Sultan" da dendiği için Pir Sultan'ın bâzı şiirlerini bâzı mecmualarda Hacı Bektaş namına mukayyet gördük, keza Melâmî kutbu Oğlan Şeyh'e zamanında "Çelebi Şeyh" dendiği gibi, Cemal-i Aksarâyî'ye de "Çelebi Halife" dendiğinden Halveti Cemaleddin-i Aksarâyî'nin bâzı şiirlerini Oğlan Şeyh namına kaydedenler bulunmuştur.

3. Bir nefesten hatırdaki birkaç dörtlük kalmıştır. Herhangi bir şair bunu tamamlar ve son dörtlükte eski şairlerden birinin adını anar. Bu, az olmakla beraber vâkidir. Bektaşî tekkelerinde buna şahit olduk.

4. Herhangi bir şair menkıbesi teşekkül eden eski bir Veli namına bir şiir yazar. Şiiri onun ağızından yazdığı gibi son beyit veya dörtlükte de onun mahlasını kullanır. Eğer menkıbe sahibi de şairse bu suretle şiirlerine bir şiir daha ilâve edilmiş olur. Mersiye kitaplarında "İsân-ı hâl" denen ve Kerbelâ vakasında hazır bulunanların ağızından yazılmış şiirler bunun en canlı misalleridir. "Ağlamaz" redifli bir gazelde Nesimî nasıl yüzüldüğünü uzun uzadıya anlatmaktadır. Üslûbu ve edayı bir tarafa bırakalım, bu gazelin Nesimî'ye ait olmadığı muhakkaktır. Fakat Nesimî'nin olarak hâlâ okunmakta ve söylenmektedir.

5. Halk bâzı garip, hattâ müstehcen, vezni, kafiyesi bozuk, yahut düzgün şiirler, deklameler, şûâsı, uydurma şeyleri, büyüklere atfeder. Fuzûlî'ye, Nedim'e, Nâbî'ye, Namık Kemal'e

isnat edilen ve hikâyeleri de uydurulan böyle garip şiirler hâlâ halk arasında söylenip durmaktadır.

Bütün bu sebepler yüzünden, bilhassa menkıbe sahibi ve bir zümre tarafından benimsenmiş olan Pir Sultan'ın hakikî şiirlerini ayırmakta yalnız mecmualara, hattâ yazılış tarihleri eski bile olsa, itimat etmek katiyen doğru değildir. Mecmualardaki, bir şaire atfedilen şiirlerin şüphe yok ki çoğu o şairindir. Fakat az, yahut çok bir kısmı da ona izafe edilmiştir. Şu halde bu şiirlerin çoğundan şairin üslûp hususiyetini ve edasını anlayabiliriz. Bu noktaya vardıktan sonra miyar elde edilmiştir. Artık her şiiri bu miyara göre tetkik etmemiz icap eder. Meselâ şiirlerin çoğu sade türkçe ve terkipsizse, muğlâk nazariyeler, talimî düsturlar yerine âşıkane ve lirik tahassüsleri ihtiva ediyorsa şüphe yok ki ağır ve terkipli bir dille yazılmış talimî bir gaye gözetten üç beş tane şiir o şairin olamaz. Yahut şiirlerin çoğunda talimî bir gaye gözetiliyor, ağır bir lisan kullanılıyor, terkiplerde hata edilmiyorsa, lisanı sade, içindeki bir iki klâsik söz bile hatalı ve tamamıyla âşıkane üç beş şiirin aynı şaire aidiyeti çok şüphelidir. Şairin fikri de bu ayırt etmede bize yardım edebilir. Meselâ bir Bektaşî-Alevî şair, İmam-ı Âzam-ı methedemez. "Tevellî" ve "teberrî"den bahseden bir şairin de tam Ortodoks-Sünnî akidelerine sahip olmadığı, Şîî değilse bile Şîî temayüllere malik olduğu aşığı yukarı meydandadır.

Bütün bunlarla beraber, bu miyara tatbik an ayırt edilmiş olan şiirlerin herhangi bir şaire aidiyeti yine katî ve muhakkak değildir, fakat katiyete herhalde yakındır. Başta üslûp ve eda, sonra fikir ve tarz esas ittihaz edilerek yapılan bir ayırt etme ve ayıklama ameliyesi neticesinde elde edilen şiirler, yüzde yüz olmasa da hiç olmazsa yüzde seksen, doksan aynı şaire aittir. Fakat bu esaslar gözetilmeden bütün mecmualarda bir şaire ait olarak görülen şiirler bir araya getirilir, yahut bir şiir beş mecmuada bir şaire, yirmi mecmuada diğer bir şaire atfolunmuşsa çokluk gözetilerek yirmi mecmuada adına kaydedilen şaire mal edilirse bu usulün neticesi tesadüfe bağlıdır.

Biz Pir Sultan'ın şiirlerini ayırt ederken her şeyden önce lisanı, üslûp ve edayı, ondan sonra da tarzı ve fikri esas ittihaz ettik.

Pir Sultan, âlim olmasa bile halk şiirinin tekniğine tamamıyla vakıf. Vezin hatası, yersiz duraklarda kelime bölmeleri onda hemen hemen hiç yok. Bazı şiirlerinde böyle aksaklıklara tesadüf edilse bile bunlar şüphe yok ki söyleyenlerin, istinsah edenlerin hatası. Lisanı, tamamıyla halk lisanı ve gayet selis. Terkipli, ağıdalı

bir dili yok. Talimî şiirleri pek az ve bunlarda bile âşıkane bir eda var. Bütün şiirlerinde aslî unsur lirizm. Sonra onda öyle eski azizlerden, onların menkıbelerinden, tasavvufun derin ve muğlak nazariyelerinden uzun uzadıya bahis yok. O, her şeyden evvel Şiî-Batınî inanışı bir heyecan haline getirmiş, Safevî Şahlarına, onların kutsiyetine, galip geleceklerine inanmış, aynı zamanda cidden de sevmiş, ayrılığı tatmış, bağı yanık ve hakikî bir âşıktır. Bu samimî şairden basit halk şairleri, müşaarelere girişen kahve âşıkları gibi kelime oyunları, tecnisli şiirler beklemek bizce hiç doğru değildir. O, şiirlerinde kendi imanını, kendi aşkını, kendi hasretini terennüm etmiş, bizce manevî hayatını, ruhî haletlerini olduğu gibi nakletmiştir. Aynı zamanda Pir Sultan'da kudretli ve hakikî bir şairin en bariz hususiyeti olan kuvvetli bir tedaî kabiliyeti görmekteyiz. Bundan dolayı şiirleri hiç aksamadan akıp gitmekte, mısralar birbirine harikulade buluşlarla eklenip bir bütün teşkil etmektedir. Buluşlarında hakikaten bir fevkalâdelik vardır. "Şah"a gitmeğe hazırlanırken önündeki yaylaya, kara toprağa, aşılmaz mesafelere bakıp,

Göğerüben ben de bostan olursam
İllerin dilinde destan olursam
Kara toprak senden üstün olursam
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

Dost elinden dolu içmiş deliyim
Üstü kan köpüklü meşe seliyim
Ben bir yol oğluyum yol sefiliyim
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

der. Silasına gitmek isterken halini,

Ak pınarın boz bulanık seliyim
Ol sebepten aklım yoktur deliyim
Naci derler dört güruhun biriyim
Araşan Hak divanında bul beni.

Gider idim ben de kendi işime
Aşkın doluları yağdı başıma
Ağı kattı benim tatlı aşım
Ummanlara gark eyledi sel beni.

diye anlatır. Yıldız Dağı Pir Kabaşındaki dumanın ona,

Güzel yârim muradıma ereyim
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı
Gelmiş iken bir habercik sorayım
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

Hateminin al kırmızı taşı var
Bahçesinde bülbül sesli kuşu var
Ben de bilmem ne talihsiz başı var
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

Ben de bildim şu dağların şahısın
Yüce yücelerin mihr ü mâhısın
Pir Sultan Abdal'ın seyrangâhısın
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

gibi çok güzel bir şiir ilham eder. Bülbüle,

Çevrilip çevrilip üstü yanımda
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil.

Bir sağlık yeğ imiş dünya varından
Nice vaz geleyim zülfün telinden
Ayrı düştüm ol Şah'ımın ilinden
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil.

Bakmaz mısın şu ırmağa coşkuna
Gökten inip otur gönül köşküne
Seni beni yaradanın aşkına
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil.

diye yalvarır. Sunasını kaybedince,

Sabahtan cemalin seyran eyledim
Gönüller perişan elinden sunam
Nice bekliyeyim gurbet illerde
Hiç bilir yok mudur halimden sunam.

Kemhalar giyinip zünnar bağlanmaz
Eser seher yeli teli ırganmaz
Sen gidelden deli gönül eilenmez
Bir bergüzar versen telinden sunam.

Sen seher yelisin gider gelmezsin
 Gelirsen de bana bakî kalmazsın
 Seni uçuranlar murad almasın
 Seni kim uçurdu gölünden sunam.

diye hatıralarını nakleder; yahut,

Bana gül diyorlar neme güleyim
 Ağlamak şanıma düştü neyleyim
 İlin gülü açmış al ile yeşil
 Şu benim güllerim soldu neyleyim.

Karadan çaldırdım nerre bazımı
 Arşa çıkardılar âh u süzümü
 Elimden aldılar körpe kuzumu
 Firkati bağrımı deldi neyleyim.

Pir Sultan Abdal'ım Kırklar
 Yediler Bu yolu erkânı böyle kodular
 Allah verdiğini almaz dediler
 Bana verdiğini aldı neyleyim.

diye ağlar, sızlanır. Gâh sarı tanburasına hitab eder, gâh turnalarla konuşur, gâh çiğdemle söyleşir. Ali'ye, On İki İmam'a karşı duyduğu sevgi dolu duyguları, samimî imanı, İran Şahlarına karşı beslediği hakikî tahassürü şerheder. Bazan uğradığı dertleri, musibetleri o tatlı diliyle, o kudretli ve sade ifadesiyle, o canlı tedaileriyle birer bedia halinde ebediyete sunar, bazen da gördüğü sitemlerden ve zamanından şikâyet eder. Yahut ölümü anar, dünyanın fenasını, ölümden sonraki yokluğumuzu bütün şeniyetile, tam bir şiir halinde terennüm eder.

Onun pek az olan talimî şiirlerinde bile bu samimî lisan, bu kudretli eda, bu âşıkane ifade derhal kendini gösterir. Meselâ Pir Sultan'da pek az tesadüf edilen ve Yûnus'la XIII üncü asır şairlerine has olan şu musammatı okuyalım:

Serseri girme meydana
 Âşıktan ahval isterler.
 Kallâşılık ile urma dem
 Tasdik ehli kal isterler.

Uyan bu gaflet hâbindan
 İsbat isterler bâtından

Her aşkın sabbetinden <https://rantey.org>

Erkân ile yol isterler.

Erenler oynar utulmaz
 Bu yola hile katılmaz
 Bunda harmühre satılmaz
 Ya gehver ya la'l isterler.

Kılı kırk pare ederler
 Birin yol tutup giderler
 Dile n'itibar ederler
 Hâl içinde hâl isterler.

Pir Sultan Abdal neylersin
 Müşkil halledip söylersin
 Arısın çiçek yaylarsın
 Yarın senden bal isterler.

"Menâkıb ül-Esrâr Behçet'ül-Ahrâr"daki bu nefesin Pir Sultan'a aidiyetinde hiç şüphemiz yoktur. Usan aynı lisan, tedailer aynı kudrette; ifade derhal kendini göstermekte. Pir Sultan'ın bu hususiyetini kavradıktan sonra artık tabiatıyla,

Lâmekân ilinden müsafir geldim
 Bu fena mülküne bastım kademe.
 Nerenin selâmın getirdin desen
 Elestü Bezminden geldim bu deme.

Elestü Bezminden gelip giderken
 Sarvan olup Hak katarın güderken
 Çamurun yağurup balçık ederken
 Sırtım ile su taşıdım Âdem'e.

gibi bir şiir, Pir Sultan'ın olamaz. Melâmî Ahmed Sârban'ın olan bu şiire Abdullah-ı Bosnavî'nin bir şerhi de olduğu görülünce Pir Sultan'ın olmadığı tamamıyla tahakkuk eder (Sadettin Nüzhet Ergun bu şiiri Pir Sultan'ın sanmıştır: "Pir Sultan Abdal", şiir 10, s. 29). "Uyane" redifli, soğuk tecnislerle yazılmış oyuncak şiir (aynı kitap, şiir 12, s. 30-31) Pir Sultan'ın samimiyetine hiç yakışmaz. İçinde yalnız Alevî-Bektaşîlerce değil, bütün Şîîlerce seilmeyen Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın adı hürmetle geçen şiirin Pir Sultan'la hiç bir münasebeti yoktur (şiir 15, s. 32). "Elif" redifli ve kuvvetli bir Hurufîlik kokusu taşıyan, tasavvufun derin telâkkilerini ihtiva eden, içinde "kevn-i muhîr, mebbe, ma'âd, esas-ı man'â, kâf u nun, isti'ya levh-i mahfuz, ilm-i esma" gibi ıstılahlar, "cism ü cân, kenkeşân, hâl ü şân, dud-u nîran, munis, defter-i

berât" gibi Pir Sultan'ın hiç kullanmadığı terkip ve kelimeler bulunan şiirin Pir Sultan'a atfına imkân yoktur (şiir 14, s. 31 - 32).

Pir Sultan'ın şiirlerinde On İki İmam ve Hacı Bektaş'tan başka bir azizin adına hemen hemen tesadüf etmiyoruz. Hacı Bektaş bile onun şiirlerinde çok geri plândadır; eğer Hacı Bektaş'ı öğen şiirler onunsa şüphe yok ki Bektaşilerin hatırını hoş etmek için yazılmıştır. Pir Sultan bir Bektaşî değil, bir Alevîdir; Hacı Bektaş'a değil, İran Safevî Şahlarına bağlıdır. Rumeli'ye geçtiği de malûm değil. Onun talimî şiirlerinde yalnız alevî-kızılbaş erkânından bahsedilmekte. Şu halde Rumeli'den, Otman Babadan, Akyazılı'dan ve sair Azizlerden bahseden şiirlerin onun olması çok şüphelidir. Bu şiirlerin edasına bakarsak bu şüphe de gider ve katiyetle hükmederiz ki bunların Pir Sultan'la hiçbir münasebeti yoktur (SNE, 51 ve 52'nci şiirler, S. 48, 48 - 49). Ona atfedilen şiirlerden birisinin son dördlüğüne bakalım:

Pir Sultan sıdk ile açtı meydanı
Pest ettiler Akyazılı Sultanı
Nûş eylesin gelsin *Âşık Mihmânî*
Arzulayıp size geldim Erenler.

Bu dördlükte Pir Sultan sözüyle Hacı Bektaş kastedilmektedir ve üçüncü mısradaki şair mahlasını anmaktadır. Şiir *Âşık Mihmânî*'nindir. Pir Sultan sözü görülür görülmez, hattâ dikkatle okunmadan Pir Sultan adına kaydedilivermiştir. Yukarıda, Pir Sultan'ın toplu şiirlerini ve hayatına ait malûmatı ihtiva ettiği için bütün mühâ hazarımızın bir kısmında Sadettin Nüzhet'in kitabından zarurî olarak bahsedeceğimizi söylemiştik. Bu bahse son verirken Sadettin Nüzhet'in kitabındaki şiirler içinde, cönklerde Balım Sultan, Abdal Musa, Hatâyî, Kul Himmet, Derviş İbrahim, Veli, Yeksânî, hattâ Seyrânî'ye ait olarak kaydedilen birçok şiirlerin Pir Sultan adına kaydedildiğini de söyleyelim. Evet, bu şiirler mutlaka bazı mecmualarda da Pir Sultan adına kayıtlıdır. Fakat her şiiri, dediğimiz gibi üslûp, eda, lisan ve ifade bakımından incelemek iktiza eder. Biz, bu inceleme neticesinde Pir Sultan'a aidiyetine kuvvetle ihtimal verdiğimiz şiirleri, Sadettin Nüzhetin kitabında bulunanlar içinden ayırt ederek bulunmayanları da ağızdan, cönklerden ve menkıbelerden alarak toplu bir halde sunuyoruz.

Pir Sultan'ın hayatına dair sarîh malûmatımız yok. Ancak kendisi, adının Haydar olduğunu ve neslinin Yemen'de bulunduğunu bir nefesindeki,

Pir Sultan Abda'ım destim dâmanda
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hal gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz.

dörtlüğüyle tespit ettiği gibi yine bir nefesinde,

Pir Sultan'ım Haydar şunda
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi.

diyor. Diğer bir nefesinde de,

Pir Sultan'ım Haydar hemen
Dağları бүрүdü duman
İşte Incil işte Kur'an
Seçebilirsen gel beri.

dörtlüğünde yine adını anıyor. Hacı Bektaş'a kulluğunu bir kaç nefesinde bildirmekle beraber o, asrındaki, hattâ müteakip asırlardaki bütün Alevî Kızılbaşlar gibi daha ziyade İran'a, İran Şahı'na, yani Safevî hanedanına bağlıdır. Bazı nefeslerinde,

Seversen Ali'yi, Şah'ı, İmam'ı.
Ötme bülbül ötme gönül şen değil.

gibi bir münasebet düşürerek onu anar, bazen de bağlama mısraları,

Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

*

Açılın kapılar Şah'a gidelim.

*

Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

mısraları olan nefesler gibi baştan başa Şah'ı öğmek, yahut halini ona bildirmek için nefes yazmıştır. Bağlama mısraları,

Alim ne yatarsın zamanın geldi.

*

Ali nesli güzel İmam geliyor.

mısraları olan nefeslerde ise Şah'ın uyanmasını, On İki İmamın öcünü almasını ve alacağını, Urum üstüne yürümekte olduğunu ve yukarıda bağlama mısralarını yazdığımız nefeslerin ikincisinde,

Mağripten çıkar görünü görünü
 Kimse bilmez Evliyanın sırrını
 Koca Haydar Şah-ı Cihan torunu
 Ali nesli güzel İmam geliyor.

dörtlüğüyle bu Şah'ın, Şah ismail'in babası olan Şeyh Haydar'ın torunu Şah Tahmasb olduğunu açıkça bildirir. Diğer bir nefesinde de,

Hazret-i Ali'nin devri yürüye
 Ali kim olduğu bilinmelidir
 Alay alay gelen gaziler ile
 İmamların öcü alınmalıdır.

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
 Kendine cevretme âleme rahm et
 İstanbul şehrinde ol sahib devlet
 Tâc-ı devlet ile salınmalıdır.

diye Şah Tahmasb'ın ta İstanbul'a kadar gelip tahta çıkmasını temenni etmektedir. Bir şiirinde,

Benim Şah'ım al kırmızı bürünür
 Dost yüzün görmiyen dostu ne bilir
 Mürşid cemâlinden Ali'm görünür
 Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

diye Safevîlerin kızıl tac ve kızıl libas giydiklerini söyler. Şahtan bu kadar âşinâ bir dille bahsetmesine bakılırsa İran'a bir, yahut bir kaç kere gittiği ve Şahla görüştüğü umulabilir. Zaten seyahatten, âlemi gezdiğinden, Yemen illerinde bulunduğu bahsedilen ve hasret duygularını anlatan şiirleri de var.

Sadetin Nüzhet Ergun, kitabında Pir Sultan'ı Kul himmet dervişi olarak göstermektedir. Bu hususta

Hatâyî Kul Himmet Pirim Pir Sultan
 (SNE. No. 8)

dediğini, diğer bir şiirinde

Ala gözlü pirim sen himmet eyle
 (SNE, No. 9)

mısraıyla, bir başka şiirinde de

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
 (SNE, No. 79)

mısraıyla Kul Himmet'e işaret etmiş olması ihtimalini delil olarak serdetmektedir. Birinci mısraın bulunduğu şiir bizce Pir Sultan'ın değildir. On bir dörtlükten meydana gelen ve birçok yerlerinde durak hataları bulunan, şiiriyeti de hiç olmayan bu manzumede "Muhammed Ali, İmam Hüseyin, On İki İmam (bu tarzda), Hacı Bektaş, Seyid Hasan oğlu Şah Abdal Musa, Kızıl Deli, Rumeli'de yatan Erenler (böyle), Sultan Şucâ' Baba, Seyid Gazi ve nihayet son dörtlükte Hatâyî, Kul Himmet, Pir Sultan, Küçük Yatağan, Büyük Yatağan ve Hacım Sultan" anılmaktadır. Son dörtlük şudur:

Hatâyî Kul Himmet Pirim Pir Sultan
Hem Küçük Yatağan Büyük Yatağan
Erenler Cellâdı ya Hacım Sultan
Zâhirde bâtında sen imdad eyle.

Bu dörtlükteki ilk mısraı,

Hatâyî, Kul Himmet Pirim; Pir Sultan

tarzında noktalarsak şiir Pir Sultan'a;

Hatâyî, Kul Himmet; pirim Pir Sultan

tarzında noktalarsak Kul Himmet'e;

Hatâyî; Kul Himmet pirim, Pir Sultan

tarzında noktalarsak Hatâyî'ye ait olur. Kaldı ki bu şiirde ne Pir Sultan'ın ne Hatâyî'nin, ne de Kul Himmet'in edası var. Alevî-Kızılbaş nefesinden ziyade Bektaşî nefesine benzi yen ve Bektaşî ananesi tamamıyla teessüs ettikten sonra, yani hayli muahhar bir devirde yazılmış bulunan bu nefesin acemi sairî meçhuldür. Belki bir dörtlük daha vardır ve belki şair, adını o dörtlükte anmıştır.

Ala gözlü Pirim sen himmet eyle

mısraını ihtiva eden şiirdense böyle bir istidlalde bulunmağa imkân yoktur Her "pir" sözünden Pir Sultan, her "himmet" lâfından Kul Himmet anlaşılmaz. 79'uncu ve Şah Tahmasb'ın zaferini, İstanbul'a kadar yürüyüp zaptetmesini temenni eden şiirdeki

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
Kendine cevretme âleme rahm et
İstanbul şehrinde⁸ ol sahip devlet⁹
Tâc-ı devlet ile salınmalıdır.

⁸ Bu iki rakam arası Sadettin Nüzhet'te noktalıdır. Biz, bizdeki bir cönkten tamamladık. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dörtlüğü bize Kul Himmet'i değil, "dede himmet, oğul hizmet" darbimeselini hatırlatıyor. Hulâsa Pir Sultan'ın, Kul Himmet'e mensup olduğuna dair elimizde kafi bir delil, hattâ iyma ve işaret yoktur. Fakat iş aksinedir, yani Kul Himmet, Pir Sultan'ın mürididir. Şu nefesi okuyalım:

Bizi bu sevdaya salan
Kendi Cenâb-ı Allahtır
Bu sevdaya meyil veren
İşi gücü eyvallahtır.

Eyvallahı bilen kişi
Her dem artar aşkı cûşu
Resulün bindiği taşı
Halâ durur muallâktır

Bir sözüm vardır tutana
Er odur Haktan utana
Kul olmuşuz Pir Sultan'a
Eşiği de kiblegâhtır.

Er odur ki Haktan öge
Desti dâmânına değe
Benzemez ağayabeye
Ali Şah bir ulu şahtır.

Dest ü dâmeni salmanam
Cevhersiz göle dalmanam
Kırklar sâili Selmân'am
İşim gücüm Şeyd' Allahtır¹⁰

Kul Himmet'im okuryazar
Şu cihanı ele gezer
Haktan bize oldu nazar
Bu bir sırr-ı sırullahtır¹¹

Bu nefesin üçüncü dörtlüğünde Kul Himmet, Pir Sultan'a bende olduğunu sarahatle kaydetmektedir. Esasen anane de

¹⁰ "Şey'en lillâh'ın Alevî-Bektaşilerde aldığı söylenme tarzı. Kul Himmet, başka bir nefesinde de bu kelimeyi yine bu tarzda kullanmıştır.
Bu şiiri, Kayseri'de eski bir mecmuadan istinsah etmiştik.

böyledir, bunu teyit eder. Bu sarahate nazaran yine Kul Himmet'in bir nefesindeki,

Kur'an Muhammed'in virdine düştü
Dört kitap yazıldı dördüne düştü
Kul Himmet Pirinin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek

dörtlüğündeki Pir'in Pir Sultan olması ihtimali hatıra gelebilir.

Pir Sultan, Alevî-Kızılbaşlarca İmam Zeynel-Âbidin soyundan ve ağu içip ölmediği için "Ağu-Içen = Ağuçen" adıyla anılan Karadonlu Can Baba kolundandır. Tabiatıyla bu şifahi rivayet bizi tatmin edemez. Ancak o,

Yemen illerinde ben üç can gördüm
Ya Ali sen gözle senden isterem
Al donumu kırmızıya batırdım¹²
Ya Ali sen gözle senden isterem

dörtlüğüyle başlayan nefesinin ikinci dörtlüğünde bir "Zeynel Dede" den bahsetmektedir:

Zeynel Dede'm özüm ayrılamaz dârdan¹³
Yetiş ey Murtazâ ey Şah-ı Merdân
Ayrılmışam tazece bir didardan¹⁴
Ya Ali sen gözle senden isterem

Nefesin son dörtlüğü şudur:

Pir Sultan Abdal'ım düşmüşem gama
Kimi Ruma gider kimi Aceme
İmanım Haydar'ım sen susuz koma
Ya Ali sen gözle senden isterem.

Pir Sultan kendi, sözüne nazaran, bu nefesi Yemen'de yazmıştır. Son dörtlüğe bakılırsa giden "tazece dîdar" İrana gitmiştir. Giden her halde Zeynel Dede değil. Pir Sultan bu zatı "Zeynel Dedem¹ diye temellük "m" sile anıyor ve âdeta ona tazarru ediyor. Ananeye nazaran neslinden geldiği söylenen İmam

¹² Bu mısra Sadettin Nüzhet'ten şöyledir:
Al donunu kırmızıya bandıran (şiiir 46, s. 49).
Bu mısra Sadettin Nüzhet'te şöyledir:
Zeynel Dede'm Haktan ayrılmaz dârdan (s. 46).
Bu mısra Sadettin Nüzhet'te şöyledir.
Ayrılmışam tazece bir civandan (aynı sahife).

Zeynel Âbidin'le bu "Zeynel Dede" arasında bir münasebet düşünülemez mi?

Kul Yusuf'tan bahseden nefes ise (SNE, şiir 44, s. 45) birçok mecmualarda Hatâyî namına mukayyettir. Zaten Sadettin Nüzhet de bunu böyle söylüyor (s. 9). Bizce bu nefeste Pir Sultan üslûp ve edası hiç yok.

Pir Sultan'ın şöhretinden evvelce bahsetmiştik. Burada aynı şeyleri tekrar edecek değiliz. Ancak onun nefeslerinin bütün Anadolu'da, Azerbaycan'da ve Rumeli'deki Alevî-Kızılbaşlarla bütün Bektaşiler tarafından bilindiğini, soyundan geldiğini iddia eden Dedelerin bulunduğunu, bilhassa orta ve şarkî Anadolu'da bir destanı teşekkül ettiğini, Alevî-Kızılbaşlarca, ta yukarıda söylediğimiz gibi, yedi büyük şairden biri sayıldığını ve kendisinden sonra gelen şairlerin şiirlerinde anıldığını¹⁵ Alevîlerce "Büyük Buyruk" ve "Menâkıb" diye anılan "Menâkıb ül-Esrâr Behçet ül-Ahrâr" a da nefeslerinin alındığını kayıt ile iktifa edeceğiz.

¹⁵ Meseîâ Derviş Ali adlı bir şair, bir nefesinde

Pir Sultan Abdal'ı çektiler câra

Muhammed de âşık oldu Haydar'a

Şefaat kılasın bu qunankâra

Mürvet günahlârın dağıştı Sultan

diyor. (Bizdeki bir mecmuadan)

PİR SULTAN ABDAL'IN MENKABELERİ VE BU MENKABELERE BAĞLI ŞİİRLER

1. Pir Sultan menkıbelerinin yaşadığı muhit:

1939 Temmuzunda Orta ve doğu Anadolu'da yaptığım¹⁶ tetkik seyahati esnasında Sivas ve civarında Pir Sultana ait menkıbeleri ve şiirleri de topladım. Sivasın içinde Sünnî halk onun menkıbelerinden hemen hemen hiç bir şey bilmiyor. İlk iş olarak Pir Sultan'ın Sivas'ta asıldığı yeri aradım¹⁷ Bugün mezbahanın bulunduğu yerde, şimdi bahçe haline konmuş mevkide vaktiyle bir masum adamın asıldığını, hattâ buraya verilen "Darağacı" adının da o zamandan kaldığını söylediler. Fakat, "Darağacı'na yakın yerlerde oturan ihtiyarlar dahi bu asılan adamın kim olduğunu, kim tarafından asıldığını, niçin asıldığını ancak Alevîlerin bileceğini haber verdiler. Filhakika alevî bir marangoz ustası olan Haydar Usta bana daha fazla malûmat verdi. Ondan, halkın masum bir adamın asıldığı yer diye gösterdikleri yerin Pir Sultanın asıldığı yer olduğunu öğrendim. O bize, bir kaç sene evveline, mezbaha yapılıncaya kadar, bir taş yığınıyla belli olan ve Alevîlerin ziyareti sayılan "darağacı" yerini de gösterdi: Şimdi tam o noktada, mezbahanın önündeki elektrik lambasının direği dikilmiş bulunuyor. Haydar Ustanın bize verdiği malûmat, Banaz'lı köylülerde tam olarak tespit ettiğim ve aşağıda okunacak olan malûmatın daha eksik bir şeklidir Yalnız Sivas'ta Haydar Usta'dan öğrendiğim şu rivayetleri kaydedelim.

1. Bugün mezbahanın bulunduğu yer vaktiyle "Keçi-Bulan" adını taşıyordu. İlk defa Pir Sultan için oraya darağacı kurmuşlar ve o günden sonra oranın adı "Darağacı" kalmış.

¹⁶ P. N. B.

Sadettin N. Ergun (Pir Sultan, s. 16) Bektaşî ananesinden ve yazma mecmualardaki kayıtlardan naklen, Pir Sultanın Sivas'ta asıldığı rivayetini tespit ediyor. Daha evvel de Fuad Köprülü, sairin asılacağını tahmin ederek söylemiş olması ihtimali bulunan iki şiirini neşretmişti. (Hayat mecmuası, sayı 64).

2. Pir Sultan'ın mezarı Erdebil'de imiş. Pir Sultan Sivas'ta asılmış, fakat darağacından inip Erdebil'e gitmiş ve orada gömülmüş¹⁸

3. İbrahim Veli, kardeşinin oğlu Şah İsmail'i, Pir Sultan'ın şikâyeti üzerine, Anadolu'ya yollamış.

Bugün Sivas-Samsun demiryolu üzerinde bulunan Yıldızeli (Yenihan) kaza merkezinden araba ile altı saat kadar mesafede ve Yıldızdağı eteklerinde bulunan Banaz köyünü, Sivas'taki Alevîlerin de -tıpkı şairimizin şiirlerinde olduğu gibi- Pir Sultan'ın vatani olarak tanıdıklarını öğrendikten sonra oraya kadar gitmeye karar verdim. Banaz'da Pir Sultan'a ait epey malûmat toplamak mümkün oldu.

Banaz köyü, Pir sultan Abdal'ın hatıralarıyla doludur. Köyde onun neslinden geldiği söylenen bir aile de mevcuttur. Orada geçirdiğimiz günlerde bize malûmat verenler arasında bulunanlardan Haydar Efendi adında bir genç adam onun sülâlesinden diye kabul olunmakta ve ihtiyarlar tarafından dahi hürmet görmektedir. Keza bize Pir Sultan'ın köy içindeki evini gösterdiler. Bu ev bugün başka bir aile tarafından işgal edilmektedir. Önünde bir söğüt ağacı ve ağacın altında da, Pir Sultan'ın Horasan'dan, asasının ucuna takarak getirdiği rivayet edilen bir büyük taş vardır: Bu ağaç, taş ve ev köylüler tarafında ziyaret-gâh sayılıyor ve hürmet görüyor.

Köyün 15-20 dakika kadar uzağında, çamlık bir tepede Pir Sultan Abdal'ın evlâdından sayılan, Horasanlı Seyid Ali Sultan'ın¹⁹ makamı vardır. Burada ikinci bir Evliya daha yatmaktadır ki bunun adı Topuzu-Büyük'tür Bize bu yatırlar hakkında malûmat veren köy hizmetkârı (cızırı)nın rivayetine göre geçen Büyük-Harp içinde köyde eğlenen askerler Yatırların kudsiyetini istihfaf ederek çam korusundan ağaç kesmişler, hepsi çarpılmış.

2. Pir Sultan'la Hızır Paşa. - Pir Sultan'ın zindana atılması ve idamı menkıbeleri:

Yukarıda adı geçen Haydar Efendi'nin, bizi evinde misafir eden Heceoğlu'nun ve bilhassa 56 yaşlarında Mehmet Ağa'nın anlattıklarına göre Pir Sultan'ın menkabevî hayatı şudur:

¹⁸ Yattığı yer Bektaşî ananesine göre Merzifon'dır (Sadettin N. Ergun, s. 17).

¹⁹ SNE, II. s 342'de Seyit Ali Sultan adlı bir şaire ait bir manzume dercedilmiştir. Sadettin Nüzhet Ergun bu şairi, şüpheli kayıta, XVI. asır Bektaşî sairleri arasına koyuyor (Bk. SNE. II. fihrist.)

"Hızır Paşa Sivas'la Hafik arasında kâin Sofular köyündenmiş. Bu köy eskiden Alevî köyü imiş; sonra ahalisi azmış. Hızır Paşa, köyünden Banaz'a gelmiş, Pir Sultan'ın "azab"ı, sonra da müridi olarak bir zaman Banaz'da kalmış. Pir Sultan'a demiş ki: "Pirim, bana himmet ver de bir makama geçeyim, büyük adam olayım" Pir Sultan da: "Ulan Hızır, ben dua ederim, sen büyük adam olursun, Paşa, Vezir olursun, gelir beni asarsın" demiş. Hasılı Pir Sultan'ın himmetiyle, Hızır İstanbul'a gitmiş, orada terakki etmiş, nihayet Paşa olmuş ve Sivas'a vali gelmiş. İlk işi, Pir Sultan'ı Sivas'a huzuruna çağırmak olmuş Hızır Paşa eski şeyhine hürmette kusur etmemiş; nefis yemekler ikram etmiş. Pir Sultan bunları yememiş. Paşa bunun sebebini sorunca, Pir Sultan: "Sen zina ettin, haram yedin, yetimlerin ahım aldın, haram para ile yapılmış yemeklerini ben değil, köpeklerim bile yemez. Paşa hiddet etmiş. Pir Sultan Sivas'tan, Paşanın konağından Banaz'daki iki köpeğine seslenmiş, köpekler gelmişler: önlere Pir Sultan yemek tepsisini sürmüş, köpekler dokunmamışlar bile... Bu hakarete Paşa çok kızmış. Pir Sultan'ı Sivas'ın Toprakale'sine hapsedmiş. Lâkin yine ne olsa, eski şeyhine kıymak istememiş, ona haber göndermiş, huzura çağırtmış. "Eğer içinde Şahın adı geçmeyen üç deme söylersen seni affedeceğim" demiş. Pir Sultan "peki" demiş, aşağıdaki üç şiiri söylemiş:

1

Hızır Paşa bizi berdar etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşküne
Pirim Ali On İki İmam aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim.
Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd ü amandır
Zincir boynum sıktı halim yamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançeraldım ciğerciğim dağlarım

Gariip kaldım su arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim.

İlgın ılgın eser seher yelleri
 Yâre selâm eylen Urum Erleri
 Bize peyik geldi Şah bülbülleri
 Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Pir Sultan'ım eydür mürvetli Sah'ım
 Yaram baş verdi sizler ciğergâhım
 Arşa direk direk olmuştur ahım
 Açılın kapılar Şah'a gidelim²⁰

(SNE. 1., Bz.)

2

Kul olayım kalem tutan eline
 Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz
 Şekerler ezeyim şirin diline
 Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Allahı seversen kâtip böyle yaz
 Dünü gün ol Şah'a eylerim niyaz
 Umarım yıkılsın şu kanlı Sivas
 Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Sivas illerinde zilim çalınır²¹
 Çamlı beller bölük bölük bölünür
 Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
 Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Münafıkın her dediği oluyor
 Gül benzimiz sararuban soluyor
 Gidi Mervân şâd oluban gülüyor
 Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Pir Sultan Abdal'ım hey Hızır Paşa
 Gör ki neler gelir sağ olan başa
 Hasret koydu bizi kavim kardaşa
 Kâtip ahvalimi Şaha böyle yaz.

(SNE, I.; Bz.)

²⁰ Bz. varyantında bağlama mısraı:

"Açılın kaleler Şaha gidelim"

şeklindedir. Banazlıların rivayetine göre Pir Sultan asılmadan ewel uzun Sivas'ın Toprak-Kalesi'nde mahbus kaldı.

Sâilerin ayak topraklarında ziller bulunurdu. Şair, intimal "Sivas illerinde ölüm fermanımı getiren sâilerin zilleri çalınıyordu!" demek istiyor.

3

Karşıda görünen ne güzel yayla
 Bir dem süremedim giderim böyle
 Ala gözlü Pirim sen himmet eyle
 Ben de bu yayladan Şah'a giderim²²

Eğer Göğerüben bostan olursam
 Şu halkın diline destan olursam
 Kara toprak senden üstün olursam
 Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

Bir bölük turnaya sökün dediler
 Yürekteki derdi dökün dediler
 Yayladan ötesi yakın dediler
 Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

Dost elinden dolu içmiş deliyim
 Üstü kan köpüklü meşe seliyim
 Ben bir yol oğluyum yol sefiliyim
 Ben de bu yayladan Şaha giderim²³

Alınmış abdestim aldırırlarsa
 Kılınmış namazım kıldırırlarsa
 Sizde Şah diyeni öldürürlerse
 Ben de bu yayladan Şah'a giderim²⁴

Pir Sultan Abdal'ım dünya durulmaz
 Gitti giden ömür geri dönülmez
 Gözlerim de Şah yolundan ayrılmaz
 Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

(SNE. I.; Bz., ABG. c.)

"Pir Sultan'ın böyle meydan okuması Hızır Paşa'yı büsbütün gazaba getirmiş; Pir Sultan'ın asılmasını emretmiş. Bir gece Pir Sultan'ı asmağa götürmüşler. O, darağacına giderken şu şiiri söylemiş:

²² Bz. varyantında bu mısra: "Bu yıl bu yayladan Şah'a gidelim" şeklindedir.

²³ Bz. varyantında bu kıta yoktur. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bu kıta yalnız Bz. varyantında var.

4

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
 Bizi kem kişi de bellemesinler
 Paşa hademine tembih eylesin
 Kolum çekip elim bağlamasınlar

Hüseyin Gazi Sultan binsin atına
 Dayanılmaz çarh-ı felek zatına²⁵
 Bizden selâm söylen ev külfetine²⁶
 Çıkıp ile karşı ağlamasınlar.

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
 Döksün mah yüzüne nikap eylesin
 Ali Baba²⁷ Haktan dilek dilesin
 Bizi dâr dibinde eğlemesinler

Ali Baba eğer söze uyarsa
 Emir Huda'nındır Beyler kıyarsa
 Ala gözlü yavrularım duyarsa
 Alım çözüp kara bağlamasınlar.

Surrum işlemedi²⁸ kaddim büküldü
 Beyaz vücudumun bendi²⁹ söküldü
 Önüm sıra Kırklar Pirlere çekildi
 Daha³⁰ Beyler bizi dillemesinler³¹

Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım
 Akar akar dost yoluna bakarım
 Pirim aidim seyrangâha çıkarım
 Daha Yıldız-Dağın yaylamasınlar

(Bz.)

²⁵ Zat: iş.

²⁶ Ev külfeti: ev halkı, çoluk çocuk.

²⁷ Ali Baba Pir Sultan'ın "musahib"i imiş. Bk. daha ilerde, yine menkabeler kısmında, şiir, No. 7 8. - Banazlıların rivayetine göre Ali Baba Sivas'ta yaşıyor. Eskiden bu şehirde onun adını taşıyan bir tekkeyle bir mahalle vardı.

²⁸ Talihim yâr olmadı

²⁹ Vücudun bendi: vücudun damarları.

³⁰ Artık, bunaan sonra.

³¹ Dillemek: aleyhinde bulunmak, hakkında dedikodu yapmak, tezvирatta bulunmak.

"Ertesi sabah kahvede ahali toplaşmış, konuşuyorlarmış. Biri demiş ki: "Bu gece Pir Sultan'ı Hızır paşa astırdı." Başka biri atılmış: "İmkânı yok, demiş, çünkü ben bu sabah onu Koçhisar yolunda Seyfe-Beli'nde gördüm." Diğer bir adam: "Senin yanlıştın var, ben onu Malatya yolunda Kardeşler-Gediği'nde gördüm." Bir üçüncüsü: "Yeni-Han yolunda, Şahna-Gediğinde gördüm." Bir dördüncüsü de: "Ben Tavra-Buğazında gördüm." demiş. Herkes şaşırılmış. Darağacının olduğu yere gitmişler bakmışlar ki Pir Sultan hırkasını darağacına asmış, kendi kaybolmuş.

"Darağacından inip yola düzülen Pir Sultanın peşine "kasas" (ases)lar düşmüş, onu yakalamak istemişler. O sırada Pir Sultan Kızılırmak üstündeki köprü'nün öte başına geçmiş bulunuyormuş; "eğil köprü" demiş, köprü eğilmiş, suya batmış, asesler köprü'nün beri yanında şaşa kalmışlar ve bu kerameti gördükten sonra daha bir yapacakları kalmamış, dönmüşler.

"Pir Sultan çekmiş, Horasan'a gitmiş. Oraya Şâh'ın huzuruna varınca şu demeleri söylemiş:

5

İptida bir sofı Şah'a varınca
Niye geldin derler Urum sofusu
Çevre çevre dört yanına bakınca
Niye geldin derler Urum sofusu

Ateşin yanmadan dumanın tüter
Murtaz' Ali katarıdır bu katar
Bunca Evliyaya hizmetin yeter
Niye geldin derler Urum sofusu.

Çok uzak illerden özendin geldin
Şol tozlu yollara bezendin geldin
Urumdan ne günah kazandın geldin
Niye geldin derler Urum sofusu.

Bülbül gerek gül dalına konmaya
Şah İsmail gibi semâ' dönmeye
Musahibin yok mu derdin yanmaya
Niye geldin derler Urum sofusu.

Pir Sultan Abdal'ım hele yazsalar
 Arasalar ülke ülke gezseler
 Yolu doğru sürmiyeni assalar
 Niye geldin derler Urum sofusu.

(Bz.)

6

Diken arasında bir gül açıldı
 Bülbulüm bahçene ötmeğe geldim
 Bezirgânım yüküm gevher satarım
 Ali pazarına dökmeğe geldim

Bacım vermeyince yüküm satılmaz
 Gevherim hasına hile katılmaz
 İnkâr toru³² ile şahin tutulmaz
 Bir gerçek toruna düşmeğe geldim.
 Ben bend oldum şu meydana atıldım
 İkrar verdim ikrarına tutuldum
 İptida tâliptim Pîre katıldım
 Pîrin eteğine tutmaya geldim

Pir Sultan Abdal'ım yüreğim döğün³³
 İmamlar bendine boyandım bugün
 İrehber pişirir tâlibin çiğın
 Âhiri bu imiş pişmeğe geldim."

3. Pir Sultan'ın evlâdına dair rivayetler.

Pir Sultan'ın üç oğlu, bir kızı varmış. Oğullarından Sevid Ali. Banaz'ın üst yanındaki çam korusunda yatar, Pir Mehmet³⁴ To-

³² Tor: tuzak.

³³ Döğün: Göğermis, mor (?). Bu kelime bir halk şiirinde de geçiyor: "Döğün döğün yaralarım sinemde."

³⁴ Elimizde Pir Sultan'ın Pir Mehmed adlı bir oğlu bulunduğu dair vesika olacak bir de manzume vardır ki, şairi bu Pir Mehmed'in kendisidir:

*Pir elinden elifi tac urundum
 Kubbesi düvazde İmam Ali'dir
 Nasibim ol verir andan barındım
 İki cihanda da varım Ali'dir.*

*Lâ diyemez buna her âlim hoca
 Gözlüye bir olup dip kapı baca
 Âleme şevk verdim eni gece
 Görür gözlerimde nurum Ali'dir*

kat'ın Daduk köyünde, Er Gayıp da Dersim'de yatar. Kızı Sanem'dir:
Pir Sultan asıldığı zaman aşağıdaki meşhur demeyi o söylemiştir:

7

Dün gece seyrimde coştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Gündüz hayalimde gece düşümde
Düş de ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Uzundu usuldü dedemin boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Sular ağlar çağlar Pir Sultan deyü.

Pir Sultan kızıydım ben de Banazda
Kanlı yaş akıttım baharda güzde
Dedemi astılar kanlı Sivas'ta
Dar ağacı ağlar Pir Sultan deyü.

Kemendimi attım dara dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleşti.
Koçlar da ağlaşır Pir Sultan deyü.

*Tarikat dediler bir yol sürdüler
Getirdiler elimize verdiler
Mervân'ı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir.*

*Sürdüm ötesin evlâda yetirdim
Sohbetimde can terceman getirdim
Ânın emri ite durdum oturdum
Gönlümde gayrı yok varım Ali'dir.*

*Aşk odiyle ciğerlerim dağlıyım
Boş değilim bir ikrara bağılıyım
Abdal Pir Sultan'ın Abdal oğluyum
Adım Pir Muhammed Pirim Ali'dir.*

Görülüyor ki burada şair sarahatle adının Pir Mehmet ve kendinin Pir Sultan'ın oğlu olduğunu söylüyor ve menkabeyi teyit ediyor. - (Bu manzume, Divrik'in Gürenlerli köyünden Nebîzade İsmail Baba'ya ait mecmuadan alınmıştır. Bu İsmail Baba, Şehitlik Baktâşî Dergâhı post-nişini Mahmut Bey Baba'dan nasip alıp Bektâşî olmuş, sonra tac giyerek derviş olmuş, sonra Ali Nutkî Baba'dan ilâzet almış, Baba' olmuştur. 1340'da vefat etmiş, Feriköy'de defnedilmiştir. Kasım Paşa Maliye Tahsil Şubesi memurlarındandı.)

*Pir Sultan Abdal'ım ey yüce Ganî
Daim yediğimiz Kunretin hânı
Hakka teslim ettin ol şirin canın
Dostların ağlaşır Pir Sultan deyü*³⁵

(SNE, I; Bz., Bdc.)

Pir Sultan'ın evlâdından İnce Mehmet varmış; bunun Pir Sultan evlâdından olduğunu kabul etmemişler; o da Hacı Bektaş dergâhına gidip senet istemiş; vermişler. İşte bu hâdise üzerine İnce Mehmet'in müridi İsmail aşağıdaki manzumeyi söylemiştir:

8

Aradılar Pir Sultan'ın aslını
Görelim ki ne söyler Yaradan
Dinleniz de şerheyleyim vasfını
Zuhur oldu Kâzım Musâ Rızâ'dan.

Evvel Ali yerin göğün binası
Kudret kandilinden çalınmıştır mayası
Kâzım atasıdır Rıza dedesi
On İki İmam ile geldi sıradan

Şeyh Cüneyd'dir Âşıkların atası
Yine Şah'tan Pir Sultan'ın putası
Ummandır deryadır nurdur ötesi
Bilir misin kimdir nârı nur eden.

³⁵ Bz. varyantında bu kıtanın son iki mısraı şöyledir:

*Astıkları gece Dehmen'in canı
Vard'ulaştı Şaha Pir Sultan deyü.*

Banazlıların rivayetine göre Pir Sultan'ın bir adı da Dehmen veya Dehmen Şah'tır. Banazlıların bu "Dehmen Şah"ı, "Tahmasb Şah" olmak gerektir. Çünkü bir çok eski mecmualarda طهاس، دهاس adlı طهاس şekillerinde yazıldığı gibi دهمر şeklinde de rastlanır; bu son şeklin ise دهمن Dehmen diye okunması ihtimali daima mevcuttur. Tahmasb: Dahmaz şekli hakkında bk. Fuad Köprülü, Abbas (Abbas I) makalesi; Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, sayı 1, s. 14. - Böylece, Tahmasb Şahın adı, bozulmuş haliyle yazılı ananeden sözlü ananeye geçiyor ve bu bozulma daha ileri giderek ad Pir Sultan'a izafe olunuyor.

Bdc. varyantında son kıta şu şekli alıyor:

Pir Sultan Abdal'ım keremler kânı

Yılan çıyan olsun onun dört yanı

Şaha kavuşmuş o Pir Sultan

Şah da ağlar ağlar Pir Sultan deyü.

Hem Rızâ hem Hâşim hem Seyyid
 Bir başında vardır hem Ebû Tâlib
 Bektaş-ı Veli'de yazılı kayıt
 İnanmıyan haber alsın oradan

Seksen bin er Horasan'dan koptular
 İmam-ı Rızâyı muhkem tuttular
 Suluca Kar' Öyük'te sohbet ettiler
 Erler meşverette kaldı orada
 Güvercin donunda havadan indi
 Darı çeçi üstünde namazın kıldı
 Doksan bin evliyaya serçeşme oldu

Mevlâm kısmetlerin verdi orada.
 Uçurdular Pir Sultan'ın kuşunu
 Seyrangâh eyledi Yıldız başını
 Hub gösterdi toprağını taşını
 Mevlâm kısmetini verdi orada.

Şah Yıldız dağında semâ' eyeledi
 Bir ayak üstünde bin bir kelâm söyledi
 İndi Banazı hoş vatan eyledi
 Hayli devr ü zaman geçti orada.

Koca Şah Uruma bir elma saldı
 Dolandı Urumu Banaza geldi
 Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
 İnsan taaccüpte kaldı orada

Yüce gördü şehitliğin yolunu
 Mansur gibi kabul kıldı dârını
 Kokladı elmayı verdi serini
 Mevlâm hırkasını asılı koydu orada.

Seksen bin er Horasandan zuhuru
 Geldi Uruma hatmeyledi zahiri
 Şeşper koltuğunda gitti âhiri
 Dört yolun dördüne gitti orada.

Halifeler bir araya geldiler
 Evlât kimdir diye meşveret kıldılar
 İnce Mehmed'i Şah'a saldılar
 On İki Şah'tan senet aldı orada.

İsmail' im ötesine ermezler
 Evlât olmıyana senet vermezler
 Senede mühüre itimat kılmazlar
 Aradan kaldırmazlar zann u gümânı.

(Bz.)

Görülüyor ki bu manzume Pir Sultan'ın aslını -tabîî menkabevî bir şekilde- anlattıktan sonra, asılma menkibesini de kısaca hikâye ediyor. Yalnız manzume için Banazlıların verdikleri malûmatın "İnce Mehmed'in senet almak için Hacı Bektaş dergâhına gitmesi" kısmı manzumede verilen malûmatı tamamıyla tutmuyor: Manzumeye göre İnce Mehmet senet almaya "Şah"a gitmiştir. Bu manzumede ikinci mühim nokta da, Pir Sultan'ın idamının sebebini izah eden parçadır: Manzumeye göre "Koca Şah Uruma bir elma salmış, bu elma Banaz'a gelmiş, Pir Sultan bu elmayı koklamış ve şehitliğin yolunu yüce görerek serini vermiştir" Acaba bu "elma" İran Şahlarının Anadolu Kızılbaş reislerine yolladıkları emir ve hükümlerin, ferman ve beratların sembolü müdür?³⁶

4. Pir Sultan'ın bülbülü öldürmesi.

Aynı sene seyahatimi Hasankale'ye kadar uzattım. Hasankale'nin Badıçıvan adlı alevî köyünde de Pir Sultan'ın demelerini sazla söyleyenlere rastladım. Burada da şairimize ait bir menkıbe yazmak mümkün oldu. (Bana bunu anlatan, Badıçıvan'ın yakınındaki Kızılören köyünden 63 yaşında Hasan Ağa'dır. Kendisi de saz çalar):

"Bir gün Pir Sultan Abdal pirine gitmek üzere yola çıkıyor. Yolda bir su kenarında ağaçlık, çimenlik bir yerde dinleniyor. Üzerindeki dallarda kuşlar Hakkın âyetlerini okuyorlar, amma bunların serdarı olan bülbül hepsinden güzel okuyor. Pir Sultan, mest olmuş, bunları dinliyor. Zaman zaman bülbülün gözüne

³⁶ Kars civarındaki bazı köylerde, delikanlı erkek, sevdiği kızın kapısının önüne bir elma bırakır ve kızın bu elmayı alıp almadığına göre kendisine alâka besleyip beslemediğini anlar; elmayı, bu an'ane, bir "haberleşme vasıtası" olarak görüyoruz. Bu kitaptaki (II. Bölüm, II, No. 21) bir şiirde de elmanın aynı fonksiyonuna telmih vardır. Keza "Celâlî Bey ve Mehmet Bey" adlı halk hikâyesinde (Kars Poshoflu Âşık Müdâmî rivayeti; Ankara D. T. C. Fak. Halk edebiyatı arşivi) aynı işi bir topun yaptığını tespit etmek mümkün oluyor. Pir Sultan'a ve Elmalı Baba'ya isnat edilen bir şiirde (metni, SNE, I. S. 54. No. 64) elmanın bu fonksiyonuna işaret vardır. Burada elmalar "Aliye terceman gelen" diye tavsif olunuyor. Terceman: Kurban.

uyku basıyor, ötmesini kesiyor. Bir defasında, onu dinlemeye doyamayan Pir sultan, uyandırmak için, iki parmağının arasına bir ufak taş koyup, parmağının birini yaylandırarak kuşa atıyor; hikmet-i Hudâ taş kuşun başına değiyor. Kuş ölüyor, Pir Sultan'ın dizinin dibine düşüyor. İşte o zaman Pir Sultan çok yanıyor, şu şiiri söylüyor:

9

Her sabah her sabah ankayı devrân
Ne hub dertli dertli ötersin bülbül
Gafildim de bir taş çıktı elimden
Vâden tekmlil imiş yatarsın bülbül

Yumurtan çoğ imiş zây'dir emeğin
Sana Haktan geldi budur dileğim

Vâ'den tekmlil imiş yatarsın bülbül.

Sana senden oldu hiç benden bilme
Bir taş değme ile düşüp de ölme
Sefil *Pir Sultan*'ın kusuruna kalma
Vâ'den tekmlil imiş yatarsın bülbül³⁷

(Bdc; A. İz.)

Sonra Pirine gidip başından geçenleri anlatıyor ve Allahın kendisini affetmesi için Pirinin himmetini diliyor. O zamandan beri Alevilerce iki parmağının arasına taş koyup atmak -ki buna fiske derler- günah sayılır."

5. Pir Sultan'ın Hızır Paşa'yı -veya Sünnî köylüleri- hicvi:

Sadettin Nüzhet Ergun'un kitabında (s. 16) dercedilmiş bulunan ve Türk'ün tehzilini yapan manzume son kıtasında Pir Sultan'ın adını taşır; Sadettin Nüzhet bu manzumeyi, kendisinden yardımlarını esirgeyen ve yalan yere şahadet ederek Piri astıran köylüler hakkında, Pir Sultan'a izafeten, başka bir alevî şair tarafından yazılmış diye tahmin ediyor. Buradaki "Türk" kelimesine yalnız "kaba, saba, köylü" mânasını veriyor. Ben bu manzumeyi, Pir Sultan'la alâkası olup olmadığını öğrenmek maksadıyla, Banazlılara okudum. Onlar buradaki "Türk" kelimesini, umumiyetle Alevîler arasında olduğu gibi, "Alevî olmayan köylü"

mânasında kullanıyorlar³⁸ Manzumedeki "Pirine astıran Türk" ten maksadın, yukarıda yazdığımız gibi, menkıbeye göre, Sivas'ın Sofular köyünden olan, demek ki Sünnî bir köylü bulunan, Hızır Paşa olduğunu söylüyorlar. Böylece onların inanışlarına göre, bu manzume de Pir Sultan'a ait olmak gerektir. Manzumedeki "sırmalı çarık takan", "üstüne bir minnet düşen" sonradan görmüş köylüye tarizler hep Hızır Paşa'yı hedef tutmaktadır.

Biz de, Sadettin Nüzhet Ergun gibi, bu manzumenin Pir Sultan'a ait olmadığı kanaatindeyiz. Pir Sultan'ın adını taşımayan başka varyantlarını da tespit ettiğimiz bu parçayı, bu varyantlarıyla tamamlayarak, sırt Banazlıların ve SNE, I deki parçanın isnatlarını, bir menkıbenin belirtisi diye kabul ettiğimiz için, aşağıya derce diyoruz:

10

Hey ağalar Türk'e cevap bulunmaz
Darılıp ağzını açtığı zaman
Değme şeyle karşısında durulmaz
Darılıp köpüğün saçtığı zaman³⁹

Türk değil mi şu âlemin eşeği
Eşek değil belki itten aşağı
Hararlara sığmaz olur taşığı
Minnet üzerine düştüğü zaman

Horoz gibi çöplüklerde eşinir
Salyanacı gelmiş deyü düşünür
Uyuz olmuş tilki gibi kaşınır
Sakalina sirke üstüğü zaman.

Nice bilir öküz ile ineği
Fark eylemez karpuz ile keleş
Pek söylersen hiç işitmez kulağı
Sırmalı çarığı taktığı zaman
Hayırını ihsanını kestirir
Hırsa gelse kaba yeli estirir
Korkmaz Haktan hem pirini astırır
Yalanla şahadet ettiği zaman

³⁸ Alevîlerin sünnî köylüleri, kendilerinden ayırmak için, "Türk" diye adlandırdıklarını, Besim Atalay da kaydediyor, (Bektaşılık ve Edebiyatı, s. 18).

³⁹ Üçer'in SNE, I deki parçanın son mısraının PDF, Kitap Arşivi'nden taraması yanlıştır. SNE, I de 1, 6, 7, 8, 9, 10, 11 inci kıtalar yoktur.

Zabun iken görün Türkün yüzünü
Yüz verip de alıştırman yüzünü
Evliyalar gibi söyler sözünü
Bağın yanıp zabun düştüğü zaman

İnada musırdır asla yorulmaz
Söze başlayınca ağzı yorulmaz
Hak korkusu yoktur karşı durulmaz
Öküze gaddare vurduğu zaman

Benim sözüm nasihattir tutana
Hem de gevher olur alıp satana
Türk kısmında edep yoktur utana
Yüzünün hicap perdesi kalktığı zaman

Türk'ün türk nişanı gitmez özünden
Hicap perdesi de kalkmış yüzünden
Âlem bir yan olsa dönmez sözünden
Ayağına çarık geçtiği zaman

Ayağına çeker.....çarığı
Hiç gitmiyor ökçesinin yarığı
Osmanlıdan yiyicesi sıırığı
Tabanı dibine değer kaçtığı zaman

Gene akranını bulur görüşür
Mahallinde inad ile yaraşır
Burçak yemiş öküz gibi gidişir
Tarhana çorbasını içtiği zaman

Pir Sultan Abdal'ım bu sözüm tamam
Türk'ün aklından gitmez hiç güman
Hak ona nasip etmez din ile iman
İmansız ahrete gittiği zaman

(SNE, I; RY, c., ÜK, c; Bz.)

6. Hızır Paşa'nın evinin önündeki esrar tarlası:

Şarkışla'lı Âşık Ali İzzet Özkan'ın anlattığına göre: "Sofular köyünde hâlâ Hızır Paşa'nın evini gösterirler. Evin önünde bugün de bir afyon tarlası varmış. Rivayete göre, Pir Sultan esrar içermiş. Hızır Paşa bundan hoşlanmazmış. Pir Sultan, "kapının

önünde bite" diye dua etmiş. Onun için Hızır Paşa'nın kapısının önünde hâlâ biter, keserler, biçerler, yine bitermiş"

7. Pir Sultan'ın Kars'a sürülmesi:

"Hızır Paşa önce Pirimdir diye astırmağa kıyamamış, Pir Sultan'ı sürmek istemiş. Banaz'a iki tatar göndermiş, Kars'a sürüldüğünü Pir Sultan'a haber vermişler. Pir Sultan bu haber üzerine şu demeyi söylemiş:

11

Kahpe felek sana n'ettim n'eyledim
Aksine dönderdin çarh-ı devrânı
Hani n'oldu esk' adalet eski gün
Perişan eyledin cümle cihanı.

Sultan Süleyman'ın katında iken
Dest-i pâkinin zâtında iken
Her kuş kanadının altında iken
Sarı gebe⁴⁰ telef etti sahanı

Dayanılmaz âşıkların derdine
Akıl yetmez ezberine virdine
Nakes konmak ister cömert yurduna
Tilki koğdu ülkesinden arslanı

Anca bu yaraya dayandı Eyyub
Hüdânın cefasın safaya sayıp
Cahiller kâmile sen bilmen deyip
Anın için kaybettiler irfanı.

Pir Sultan'ım niye geldin cihana
Kusur senin imiş itme bahane
Evvel kullar yalvarırdı Sultana
Şimdi minnetç' ettin kula Sultanı.

Pir Sultan Kars'a sürülmüş, Kars'ta bir zaman kalmış, Kars'tan döndükten sonra asılmış"

(A k)

8. Pir Sultan'a, idam günü musahibinin taş yerine gül atması:

"Pir Sultan asılırken herkes onu taşlasın diye, Hızır Paşa'dan emir çıkmış. Pir Sultan'ın musahibi de emre itaate mecbur kalmış, fakat taş atmağa kıyamamış, bir gül atmış. Bunu gören Pir Sultan şunları söylemiş:

12

Şu kanlı zâlimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskeşi paralar beni

Dar günümde dost düşmanım bell' oldu
On derdim var ise şimdi ell' oldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa gerek vuralar beni.

Pir Sultan Abdal'ım can göğe ağmaz
Haktan emr olmazsa irahmet yağmaz
Şu illerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yaralar beni⁴¹

(A. İz.)

9. Pir Sultan'ın musahibi Ali'nin Hızır Paşa'nın şerrinden kaçması.

"Pir Sultan'ın musahibinin adı Ali'dir⁴² Bir zaman Hızır Paşa'nın şerrinden kaçmış, memleketinden uzak kalmış. O zaman turnalara bunu söylemiş:

13

Bir çift turna geldi Kars illerinden
Öter garip garip bizim illerde
Evrilir çevrilir göle konmaya
Korkar ki avcı var diye göllerde

⁴¹ Bu "asılan masuma herkes taş atarken, dostunun gül atması" menkabeşi yalnız Pir Sultan'a ait değildir. Meselâ Sarı Abdullah Ef. nin "Semerât al-Fu'âd" adlı kitabında Mansur'un hal tercümesinde şu satırları okuyoruz: "Halk-ı âlem Mansur'a remy-i hicâre edip Şiblî dahi muvafakat için bir gül vurdu. Mansur âh eyledi. "Ey Mansur! recmolunduğundan âh u nâle eyle-medin, bir gülden âh eylemeğe bâ'is nedir?" dediler. "Seng-endâz olanlar âmidir, hâlden bilmezler, mâ'zurlardır, amma hâüme vâkıf olanın bir gülü dağ-ı sine oldu." Beyazıt cevabı verildi. (s. 180)

⁴² Bk. yukarıda menkabeler kısmında (s. 46)şür.No. 4'e ait 27'nci not.

Sakın ey sevdiğim Urum kışdır
Yağmur yağar çığaların⁴³ üşüdür
Konup göçmek Evliyalar işidir
Konup göç ki söylenesin dillerde

Eşinden m' ayrıldın nedir fırkatin
Çık Yıldız-Dağına bir semâ' tutun
Orda Pir Sultan var ervahı Zâtın
O seni geçirir coşkun sellerden

Gam yeme sevdiğim senindirhane
Sılaya mı gitmek istiyon yine
Ali kılağuzun olsun bu sene
Kimse değip dolaşmasın yollarda

Varıp da sılaya çıkarsan böyle
Kötülüğ'm gördüysen iyiliğ'm söyle
Derdim çoktur halim Pir'e arzeye
Ali gibi olmuş var mı kullarda."

(A. İz.)

10. Pir Sultan'ın müritlerinin Pir'i şikâyet etmeleri:

"Pir Sultan Abdal'ın müritleri azmışlar, kendilerine eza, ceza ediyor diye Pir Sultan'ı Hızır Paşaya şikâyet etmişler. Bunun üzerine Pir Sultan şu demeyi söylemiş:

14

Medet mürvet şu âlemi yaradan
Mahlûkun önünden geçilmez oldu
Dört kapı kırk makam kalktı aradan
Halledip müşkiller seçilmez oldu

Döndükçe bu devran aksine döndü
Nice âdil Hanlar tahtından indi
Şimdi beyzadeler hımara bindi
Ât sürüp önünden geçilmez oldu

Karga şahan oldu kuzgun baz oldu
Mabutları tanbur ile saz oldu
Kısalar uzadı hep dirâz oldu
Değmelere kaftan biçilmez oldu

Besbelli ki bu kusurlar hep bizde
 Şimdi edepsizler gönülde gözde
 Edep haya yoktur gelinde kızda
 Şimdi haktan yana göçülmez oldu

Pir Sultan Abdal'ım gözümün yaşı
 Ağlarım bulunmaz derdimin eşi
 Çıktı elden çıktı mahlûkun başı
 Kimseye gizli sır açılmaz oldu"

(Alz, XV.)

11. Pir Sultanla kız kardeşi Elif:

V L S, III.'de tesbit edilen bir rivayete göre, Pir Sultan Abdal'ın Elif adında bir kız kardeşi vardır. Pir Sultan, kederli bir gününde onunla gezmeğe çıkmış; Yıldız Dağı civarında aşağıdaki şiiri söylemiş. Sual mahiyetindeki nakarat mısraından sonra kız kardeşine döner, "Dumanı, Elif! Dumanı, dumanı?" diye sorarmış:

15

Gelmiş iken bir habercik sorayım
 Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın
 Gerçek Erenlere yüzler süreyim
 Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın
 Alçağında al kırmızı taşın var
 Yüksekğinde turnaların sesi var
 Ben de bilmem ne talihsiz başın var
 Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın

Benim Şah'ım al kırmızı bürünür
 Dost yüzün görmiyen düşman bilinir
 Yücesinden Şah'ın ili görünür
 Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın

El ettiler turnalara kazlara
 Dağlar yeşillendi döndü yazlara
 Çiğdemler takınsın söyle kızlara
 Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın.

Şah'ın bahçesinde gonca gül biter
 Anda garip garip bülbüller öter
 Bunda ayrılık var ölümden beter
 Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın

Ben de bildim şu dağların şahısın
Gerçek Erenlerin nazargâhısın
Abdal Pir Sultan'ın seyrangâhısın
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın⁴⁴

(S N E, I.; V L S, III., N K A, I.)

12. Pir Sultanla Sivas'taki kadılar. Pir Sultanın köpekleri.

"Sivas'ta bir Kara-Kadı, bir de Sarı-Kadı varmış. Pir Sultan Abdal'ın da iki köpeği varmış. Birinin adını Kara-Kadı, ötekini adını da Sarı-Kadı koymuş. Gel Kara-Kadı, git Sarı-Kadı! diye köpekleri çağırırmış. Bunu bir gün Pir Sultan'ın düşmanları duymuşlar, gidip Kara-Kadıya, Sarı-Kadıya Pir Sultan Abdal, kapısındaki köpeklerle sizin adınızı koydu! demişler. Hemen kadılar Pir Sultan'ı çağırıp muhakemeye başlamışlar. Pir Sultan: Evet, köpeklerime sizin adlarınızı koydum, demiş, lâkin benim köpeklerim haram yemez!. Kadılar: Nerden biliyorsun? diye sormuşlar. Pir Sultan cevap vermiş: İsterseniz tecrübe edelim demiş. Birkaç hoca ve hacı da gelmişler, köpekleri getirmişler. Hocalar, hacılar, gizlice bir kap haram yemek, bir kap da helâl yemek yapmışlar, her ikisine belli birer işaret koymuşlar. Sarı-Kadı ile Kara-Kadı oturmuşlar, haram yemekten yemeğe başlamışlar. Hocalar ve hacılar haram yemeği kadıların yediğini gözleriyle görmüşler. Köpekleri getirmişler. Yine bir kap haram yemek, bir kap da helâl yemek koymuşlar. Köpekler haram yemeği yememiş, helâl yemeği yemeğe başlamışlar. Hocalar, hacılar böylece kadıların haram yediklerini bilmişler, «İyi köpek kötü kadıdan efdaldır» demişler. Aşağıdaki demeyi Pir Sultan bu vaka üzerine söylemiş:

16

Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helâli yedi
Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı

⁴⁴ "Yıldız-Dağı niçin kalkmaz dumanın" bağlama mısra'lı bir şiir de Kerem hikâyesinde vardır. Bunu Âşık Kerem, Aslı'sının peşinden dolaşırken Yıldız-Dağının eteğine geldiği zaman söylemiştir. Karş. Kerem ile Aslı, İkbâl k., İstanbul 1927, s. 91.

İman eder amel etmez
Hakkın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı

Pir Sultan'ım zatlarınız
Gerçektir şöhetleriniz
Haram yemez itleriniz
Bu sözümde ziyan var mı"

(A İz, XII.)

13. Bugün köylerde Pir Sultan'ın demelerine bağlı ananeler:

A İz. in rivayetine göre, Şarkışla civarındaki bazı köylerde, hattâ sünnî köylerinde güveyiyi gerdeğe, Pir Sultan'ın bir demesini söyleyerekten götürmek ananesi vardır. Aşağıdaki deme, güveyi götürülürken, dört kişi tarafından söylenir: Bir hanesini ikisi söyler, onlar bırakır, öteki hanesi diğer iki kişi tarafından alınır. Muayyen bir makamla okunur. Sünnî köylerine bu demeyi o civarın meşhur bir alevî şairi olan Âşık Ali (mahlası Sabri) sokmuştur:

17

Gelin hey erenler düşün turalım
Muhammedin düşünüy var Cennette
Şol mü'min kulları devah edelim
Muhammedin düşünüy var Cennette

Orda gözedirler güzel âlemi
Orada koyamazlar kaatil zalimi
Havva Adem ile Meryem gelini
Muhammedin düşünüy var Cennette

Sekiz derler kırktır Cennet kapısı
Orda olur mü'minlerin hepsi
Salavattır uluların saçısı
Muhammedin düşünüy var Cennette

Düşüne gelene hülle biçerler
Üstlerine misk ü anber saçarlar
Günahların günahından geçerler
Muhammedin düşünüy var Cennette

Pir Sultan Abdal'ım ümmet içinde
 Ay şulesi döner niyet içinde
 Cennet-i âlâda Firdevs içinde
 Muhammedin düğünü var Cennette

(Alz, c II.)

Aşağıdaki deme de, yine A İz. rivayetine göre, Şarkışla bölgesindeki köylerde, koç katımı merasiminde okunur. Bu merasim şöyle olur: Koç katımı günü -teşrinievvel, teşrinisani içinde- koçlar bir tarafta, koyunlar bir tarafta tutulur. Baştan Dede türkçe bir dua okur, "hayırlı günler üstümüze gelsin! Allah bundan sonraki koç katımlarını da müyesser eylesin, bunlar nasıl murat aldıysa, cümle hasretleri muratlarına eriştirsin!" gibi şeyler söyler. Dua bitinceye kadar koçların bir ayağını kaldırarak tutarlar. Duadan sonra yine Dede, makamlı olarak, Pir Sultan'ın aşağıdaki demesini söyler, sonra koçu koyuna katarlar

18

İndim Koç Babayı tavaf eyledim
 Bugün yaylımdadır geliyor koçlar
 Mübarek cemalin seyran eyledim
 Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Biri beyaz idi biri kırmızı
 Onlar da seçerdi baharı yazı
 Aynen Zülfikar'a benzer boynuzu
 Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Alnının ortası yazılı Kur'an
 Hiç mahrum mu kalır cemalin gören
 Yarın mahşer günü şefa'at uman
 Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Yağmur yağar çiselenir izleri
 Elham suresine benzer gözleri
 Ay ile gün gibi parlar yüzleri
 Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Pir Sultan'ım biz çekelim yasları
 Dört Kitapta beyan oldu sesleri
 Âşıklar da söyler bu nefesleri
 Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

(A İz, XVI.)

IV

KIZILBAŞLARIN AYAKLANMASIYLA PİR SULTAN'IN İLGİSİNİ GÖSTEREN ŞİİRLER

A– Metinler

1. Hızır Paşa'dan bahseden şiirler:

19

Hızır Paşa'nın zulmü var ise
Ne yapayım benim de bir ahım var
Senin tuğlu Pâdişâhın var ise
Benim arkam kalem bir Allahım var

Şol icra Tanrısı yatmaz uyumaz
Kimsenin hakkını kimsede komaz
Hünkâr sağır olmuş ünümü duymaz
Masumlar boğdurur pâdişâhım var

Gönül verdim ikrar verdim Haydara
Geçmem beni etseler pare pare
İrâfızî diye çektiler dara
Acep benim bunda ne günahım var

Pir Suttan Abdal'ım yed-Allahımız
Bâtına hükmeder Pâdişâhımız
Sahip çıkar miskin kul' Allahımız
Şefaât edecek güzel Şah'ım var

(A İz.)

20

Ben de şu dünyaya geldim sakinim
Kalsın benim dâvam divana kalsın
Muhammed Ali'dir benim vekilim
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Ben de vekil ettim Bari Hudâmı
 O da kulu gibi zulüm ede mi
 Orda bir bir söyletirler adamı
 Kalsın benim dâvam divana kalsın

Yorulan yorulsun ben yorulmazam
 Derviş makamından ben ayrılmazam
 Dünya kadısına ben sorulmazam
 Kalsın benim dâvam divana kalsın

Dolanıp çevrilip bir gün gelirsin
 Ettiğin işlere pişman olursun
 Orda da mı Hızır Paşa olursun
 Kalsın benim dâvam divana kalsın⁴⁵

Mü'min müslim bir araya cem'olur
 Kırık sınık yaralar'ma em olur
 Kara taşlar erir orda mum olur
 Kalsın benim dâvam divana kalsın⁴⁶

Pir Sultan Abdal'ım dünya kovandır
 Giden âdil Beyler gelen ihvandır⁴⁷
 Muhammed divanı ulu divandır
 Kalsın benim dâvem divana kalsın

(SNE, I.; A İz.)

21

Sinem üstü ateş oldu od oldu
 Yaktı muhanetin acı sözleri
 Hıdır Paşanın ettiği derd oldu
 Yaktı muhanetin acı sözleri

Seni şekva edem Urum Beyine
 Bakmıyomun şu sinemin dağına
 Hançer oldu yüreğimin bağına
 Kaktı muhanetin acı sözleri

⁴⁵ Bu kıtalar S N E, I. de yok

⁴⁶ A. g. e

⁴⁷ S N E, I, de: ".....avâmdır"

Engel gelir arkamızda dolaşır
Yusam çıkmaz kara olmuş bulaşır
Top top olmuş mah yüzünde dolaşır
Takar muhanetin acı sözleri

Muhanet elinden hâlim pek şaşkın
Deli gönül gâh bulanık gâh coşkun
Gönlümün sarayın kalbimin köşkün
Yıktı muhanetin acı sözleri

Pir Sultan Abdal'ım vadem yeterse
Şahım gelir salacamdan tutarsa
Karış karış üstümde ot biterse
Çıkar muhanetin acı sözleri

(A İz.)

22

Hıdır Paşa ikrarına durmadı
Sıdı dinsiz imansız vefasını
Bir Türkü Paşa etse vaktin Kutbu
Evelce astırır öz babasını

Koca Allah fırsat verme zalime
Merhamet kılmaz asla halime
Mahkûm etse Azrailsiz ölüme
Mahşerde çalarım ben dâvasını

Hakkı sevmek bize suç oldu olsun
Bize kemlik eden belâsin bulsun
Padişahın tahtı dönsün yıkılsın
Zırlasın ahrette eşek sıpası

Pir Sultan Abdal'ı var eden sensin
Hoyratlar elinden dar eden sensin
Düşmanı şâz dostu kör eden sensin
On sekiz bin âlemlerin kahpesi.

(A İz. XVIII.)

23

Benim Hakka münacatım
Şaha padişaha değil
Ali Hasan'a minnetim
Şaha padişaha değil.

Hak dergâhına varırım
 Hub didarını görürüm
 Bir Allaha yalvarırım
 Şaha padişaha değil

Pir Sultan'ım der Şahım var
 Hızır Paşa'da ahım var
 Benim bir tek Allahım var
 Şaha padişaha değil

(A İz, XIV.)

24

Yürü bire Hıdır Paşa
 Senin de çarkın kırılır
 Güvendiğin Padişahın
 O da bir gün devrilir.

Nemrut gibi Anka n'oldu
 Bir sinek havale oldu
 Dâvamız mahşere kaldı
 Yarın bu senden sorulur
 Şahı sevmek suç mu bana
 Kem bildirdin beni Hâna
 Can için yalvarmam sana
 Şehinşah bana darılır

Hafîd-i Peygamberim hâs
 Gel Yezîd Hüseynimi kes
 Mansurum beni dara as
 Ben ölünce il durulur

Ben Musayım sen Firavun
 İkrarsız Şeytan-ı lâin
 Üçüncü ölmem bu hâin
Pir Sultan ölür dirilir

(A. İz.)

25

Ne zalimdir ne gaddardır ne betkâr
 Ta ezelden zalim buldum düşmanı
 Çok çevir eyleme olursun pişman
 Zahmet-i zâr ile kalasın zalim

Kasdeyledin zalim girdin kanıma
Yağm' eyledin malım bundan sana ne
Seni şekv' ederim bari Süphana
Zahmet-i zâr ile kalasın zalim

Her ne kadar zahmet edersen bana
İntizar ederim her daim sana
Ayrılmam yolundan gitmem yabana
Zahmet-i zâr ile ölesin zalim

Hak bize vermiştir nur-u kudreti
Bir vakit zalime etmem minneti
Bizler için açık koydu Cenneti
Zahmet-i zâr ile ölesin zalim

Pir Sultan'ım derdin kendine söyler
Arif olan bundan bir hisse eyler
Gönül dalga vurur ummanı boylar
Zahmet-i zâr ile ölesin zalim

(A İz., c II.)

26

Fetva vermiş koca başlı kör müftü
Şah diyenin dilin keseyim deyü
Satır yaptırmış Allahın laneti
Aliyi seveni keseyim deyü

Şer kulların örükünü uzatmış
Müminlerin baharını güz etmiş
On İkiler bir arada söz etmiş
Âşıkların yayın yasayım deyü

Hakkı seven âşık geçmez mi candan
Korkarım Allahtan korkum yok senden
Ferman almış Hıdır Paşa Sultandan
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü

(A. İz.)

2. Ayaklanma hareketiyle ilgili şiirler

27

Yürüyüş eyledi Urum üstüne
Ali nesli güzel İmam geliyor
İnip temenna eyledim destine
Ali nesli güzel İmam geliyor.

Doluları adım adım dağıdır
 Tavasında küheylânlar bağılıdır
 Aslını sorarsan Şah'ın oğludur
 Ali nesli güzel İmam geliyor.

Tarlaları adım adım çizili
 Rakîbin elinden ciğer sızılı
 Al yeşil giyinmiş köçek gazili
 Ali nesli güzel İmam geliyor.
 Meydana çıkar görünüşünü
 Kimse bilmez Evliyanın sırrını
 Koca Haydar Şah-ı cihan torunu
 Ali nesli güzel İmam geliyor.

Pir Sultan Abdal'ım görsem şunları
 Yüzün sürsem boyun eğip yalvarı
 Evvel baştan On İki İmam serveri
 Ali nesli güzel İmam geliyor

(SNE, I.)

28

Hazret-i Ali'nin devri yürüye
 Ali kim olduğu bilinmelidir
 Alay alay gelen gaziler ile
 İmamların öcü alınmalıdır

Kendin teslim eyle bir serçeşmeye
 Er odur ki yarın senden şaşmaya
 Bir münafık bin gaziye düşmeye
 Din aşkına kılıç çalınmalıdır

Yer yüzün kırmızı taşlar bürüye
 Münafık olanın bağıriye
 Sâhib-i zamanın emri yürüye
 Sultan kim olduğu bilinmelidir

Çağırılar filân oğlu filâna
 Ne itibar Yezid kavli yalana
 Kılıcın Arş'tadır doğru gelene
 Ya ser verip ya ser alınmalıdır

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
Kendine cevretme âleme rahm et
İstanbul şehrinde ol sahib devlet
Tâc-ı devlet ile salınmalıdır

(SNE, I., BA.)

29

Gözleyi gözleyi gözüm dört oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi
Korular kalmadı kara yurt oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Kızıl-Irmak gibi bendinden boşan
Hama'dan Mardin'den Sivas'a döşen
Düldül eğrlendi Zülfikar kuşan
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Mü'min olan bir nihana çekilsin
Münafık başına taşlar dökülsün
Sancağımız Kazova'ya dikilsin
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Şah'ın gelecektir bir gün dediler
Yezitler lanet gömleğin giydiler
İmam Aliyyürrıza'ya kıydılar
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Pir Sultan Abdal'ım bu sözüm haktır
Vallahi sözümün hatası yoktur
Şimdiki sofunun yezidi çoktur
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

(SNE, I.)

30

Gece gündüz arzumanım Kerbelâ
Gidelim gaziler İmam aşkına
Serden başka benim sermayem yoktur
Verelim gaziler İmam aşkına

Kapıyı çaldı Kırkların birisi
 Birinden mest oldu cümle gerisi
 Sarıkaya derler Şah'ın korusu
 Konalım gaziler İmam aşkına

Böyle m' öter bu yerin bülbülleri
 Ma'na okur hakikatin dilleri
 Taze açmış dost bağının gülleri
 Derelim gaziler İmam aşkına

Tâlib rehberini akıla getir
 Noksan işlerini tamama yetir
 Rıza lokmasını meydana getir
 Yiyelim gaziler İmam aşkına

Pir Sultan' im der yol uludur deyü
 Cümlemiz hakikat kuludur deyü
 Muhammed çağırır Ali'dir deyü
 Çağ'ralım gaziler imam aşkına⁴⁸

(S N E, I.)

31

Muhammed Mehdi'nin hak sancağını
 Çekelim bakalım nic' olsa olsun
 Teber çekip münkirlerin kanını
 Dökelim bakalım nic' olsa olsun

Mahlûk deccal oldu insan haşarı
 Asla bilen yoktur hayırı şeri
 Teber çekip şu mağ'radan dışarı
 Çıkalım bakalım nic' olsa olsun.

Müminleri bir katara düzelim
 Güruh güruh şu âlemi gezelim
 Münkirlerin sarayını bozalım
 Yıkalım bakalım nic' olsa olsun

Pir Sultan'a Huda yardım etmez mi
 Müminler bağında bülbül ötmez mi
 Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
 Kalkalım bakalım nic' olsa olsun

(A İz, c. I.)

⁴⁸ Bu şiirin bir de ABG, c. varyantı vardır; iki şiir arasındaki mühimce farklar şunlardır: 2. kıt., 2. mısır. sonunda: " cümle gerisi" yerine " kalan hepsi"; 4. kıt., 1. mısır. sonunda " akla getir" yerine " huzura götür."

32

Haktan inayet olursa
 Şah Uruma gele bir gün
 Gazada bu Zülfikarı
 Kâfirlere çala bir gün

Hep devşire gele iller
 Şaha ola köle kullar
 Urumda ağlıyan sefiller
 Şâd ola da güle bir gün

Çeke sancağı götüre
 Şah İstanbula otura
 Firenkten yesir getire
 Horasana sala bir gün

Devşire beyi paşayı
 Zapteyleye dört köşeyi
 Husrev ede temaşayı
 Âli divan kura bir gün

Gülü Şahın doğdu deyü
 Bol ırakmet yağdı deyü
 Kutlu günler doğdu deyü
 Şu âlem şâd ola bir gün

Mehdi Dedem gelse gerek
 Âli divan kursa gerek
 Haksızları kırsa gerek
 Intikamın ala bir gün

Pir Sultan'ın işi ahtır
 İntizarım güzel Şahtır
 Mülk iyesi padişahtır
 Mülke sahip ola bir gün

(A İz, XVII.)

33

Gelin canlar bir olalım
 Münkire kılıç çalalım
 Hüseyin kanın alalım
 Tevekkeltü taâlâllah

Özü öze bağlıyalım
Sular gibi çağlıyalım
Bir yürüyüş eyliyelim
Tevekkeltü taâlâllah

Açalım kızıl sancağı
Geçsin Yezidlerin çağı
Elimizde aşk bıçağı
Tevekkeltü taâlâllah

Mervan soyunu vuralım
Hüseynin kanın soralım
Pâdişâhın öldürelim
Tevekkeltü taâlâllah

Pir Sultan'ım geldi cûşa
Münkirlerin aklı şaşsa
Takdir olan gelir başa
Tevekkeltü taâlâllah

(A İz, c. I.)

34

Bu gece seyrimde bir eri gördüm
Devah eyledim haslar hasını
Elinde bir teber bir eri gördüm
Dedi bilmez misin Eba Müslimi

Yetmiş batmandan bir teber çekerdi
Vurunca Kûh-u Kaf dağlar yıkardı
Bunca âlem onun havfın çekerdi
Çok şükür ki bulduk Yezid hasmını

Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbirdak kılıçlar hep aldık ele
İman Kur'an nasip olsa bir kula
Kudretten okunur onun Yasini

Gidi Yezid Muhammed Ali desene
Kin ile kibiri geri kosana
Ağu verdin ise İman Hasan'a
Kırarlar başında ağı tasını

Yayla senin ova senin il senin
 Sefil senin geda senin kul senin
 Muhammed Ali'ye giden yol senin
 Pâk edip te kalb evini silsene

Göre idim sultanımı hânımı
 Bula idim can içinde canımı
 Mehdî alır İmamların kanını
 Ko desinler n' oldu Seyyid Nesimî

Böyle yazılmıştır bize yazılar
 Kerbelâ dedikçe sinem sızılar
Pir Sultan Abdal'im der ey gaziler
 Şu gelen ses yoksa Düldül sesi mi

(Ah. H B.)

3. Pir Sultan'ın hayat ve menkıbesine telmihler ihtiva eden diğer şiirler:

35

Çıktım Yücesine seyran eyledim
 Gönül eğlencesi küstü bulunmaz
 Dostlar bizden muhabbeti kaldırmış
 Hiç bir ikrarında ahdi bulunmaz

Zülûflerin top top olmuş cığalı
 Rakiplerin Haktan olsun zevali
 Bir günahkâr oldum doğdum doğalı
 Günahkâr kulunun dostu bulunmaz
 Kanı benim ile lokma yiyenler
 Baş u canı dost yoluna koyanlar
 Sen ölmeden ben ölürüm diyenler
 Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz

Yine karçılardı dağların başı
 Durmadan akıyor gözümün yaşı
 Vefasız münafık naşıdır naşı
 Hakikat ceminde desti bulunmaz

Biz de gezer idik irfanda sazda
 Biz de bulunurduk cemde niyazda
 Bize de gel oldu kanlı Sivas'ta
 Hızır Paşa bizi astı bulunmaz

Pir Sultan Abdal'ım destim damanda
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hâl gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz

(S N E, I.)

36

Bir ulu kervandık kalktık Musul'dan
Gittik kervanımız Ali'ye doğru
Yenice kurtulduk gamla gusseden
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Benden selâm söyle güzel Ali'ye
Güzeli sevenler düşer belâya
Yolumuz uğradı Toprakkale'ye⁴⁹
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Helâllik vermedik kavim kardaşlar
Yandı ciğerciğim yüreğim hışlar
Üç gün üç gecedir yağın yağışlar
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Sabahtan uğradım ben bir araba
Yüzümü süreyim hâk-i turâba
Kızılşehir derler o da harabe
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Pir Sultan Abdal'ım kubbem göründü
Emir ile yeşil taçlar urundu
Bize bu ayrılık Haktan verildi
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

(S N E. I.)

37

Bir arzuhal yazdım gül yüzlü Şaha
Gelsin beni elden alsın ha n'olur
Beni yalvartmasın o Padişaha
Carıma yetişsin gelsin ha n'olur

⁴⁹ Menkabe, *Pir Sultan*'ın asılmadan evvel bir zaman Sivas'ın Toprakkale'sinde mahbus kaldığını söyler (bk. s. 42).

Kollarıma zincir taktı muhanet
 Senden başkasına eylemem minnet
 Arzuhalim pire güzelce ilet
 Perişan halimi bilsin ha n'olur

Pir Sultan Abdal'ım çile Allahtan
 Her ne ki gelirse bile Allahtan
 Kemliğe iyilik kula Allahtan
 Hamza'yı Battal'ı salsın ha n'olur⁵⁰

(A İz, c. II.)

38

Padişah katlime ferman dilese
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan
 Cellâtlar karşımda satır bilese
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

On yedi yerimden vursalar yara
 Cerrahlar derdime kılmasa çare
 Kemendi bend ile çekseler dâra
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

Karadır kaşları benzer kömüre
 Münafıklar zarar verir ömüre
 İki ellerim bağlasalar demire
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

Eğer beni katsa kervan göçüne
 Götürseler Hindistan'a Maçın'e
 Urganım atsalar dar ağacına
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

Âhiri katlime ferman yazılsa
 Çıksam teneşire tabut düzülse
 Kefenim biçilse mezar kazılsa
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

⁵⁰ Bu deme, Pir Sultan'ın zindanda iken, İran Şah'ından yardım beklemesinin ifadesi olsa gerek.

Pir Sultan Abdal'ım derim vallahi
 Ölseim terk eylemem Pîri billahi
 Huzur-u mahşerde dilerim Şahı
 Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan⁵¹

(A İz.)

39

Gel gönül nazar kıl merdanelere
 Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım
 Sakın akıl yorma efsanelere
 Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım

Haktan ola bu çilenin kolayı
 Merd isen kabul et her bir belâyı
 Duymadın mı Şehid-i Kerbelâyı
 Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım
 Sabreyle ey gönül geçmez mi bu gam
 Her kes çilesini çekmez mi tamam
 Nasıl geçti Kerbelâda serencam
 Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım

Pir Sultan'ım buna can mı dayanır
 Bir dostum var gâh uyur gâh uyanır
 Ehl-i Beyit al kanlara boyanır
 Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım⁵²

(A İz, c. I.)

B- Bu şiirlere dair bazı tarihî notlar

1. Hızır Paşa hakkında:

Prof. Fuad Köprülü, Pir Sultan'ın hayatıyla ilgisi olan Hızır Paşa'nın, 1603 ile 1617 yılları arasında Osmanlı tahtında oturmuş bulunan Birinci Ahmed zamanında yaşamış olduğunu tahmin eder; bu tahmini ona, o asrın meşhur simalarından Sofî Aziz Hüdâî Efendinin, padişaha hitaben yazdığı bir mektupta, Rumeli'deki bâtinî zümreleri (Bedreddin müritleri) "ahvalinin" Hızır Paşa adında birinden sorulmasını tavsiye eden sözleriyle

⁵¹ Burada da, Pir Sultan'ın, zindandan meydan okumasının ve "Şâh"a bağlılığının ifadesini buluyoruz.

⁵² Yine zindandaki ahvalini tasvir eden bir manzume olsa gerek.

Naîmâ'da, Bursadaki eşkiyayı tenkil için Hızır Paşa'nın Üsküdar'a geçtiğine dair rastlanan bir kayıttır.⁵³ Prof. Fuad Köprülü'nün, Pir Sultan'a ait makalesinde söylediği gibi XVI. ve XVII. nci asırlarda yaşamış birçok Hızır Paşa'lar arasından, şairimizle ilgili olanın tespiti şimdilik imkânsızdır. Sicill-i Osmanî'de⁵⁴ adı geçenler arasında Birinci Ahmed zamanında hayatta bulunanlar iki tanedir: 1) 990'da Van Beylerbeyi, sonra Konya Beylerbeyi, 1011'de Tuna muhafızı, 1014'de Budin muhafızı olan, 1016'da ölen Hızır Paşa. Sicill-i Osmanî, bunun 1016'da Üsküdar'a memur olduğunu da kaydeder. "Naîmâ"da⁵⁵ Bursa'daki eşkiyayı tenkil için 1016'da Üsküdar'a geçtiği haber verilen Hızır Paşa ile bu, aynı şahıs olsa gerek. 2) Mihalzâde Hızır Paşa: Kapucubaşı, Vidin valisi olmuş, 1031'de Leh muharebesinde bulunmuş. Görülüyor ki bu iki şahsın Sivas'taki Kızılbaş hareketleriyle ilgileri bulunduğu dair bir kayıt yoktur. Hüdâî Efendinin "Tezkire"sinde "Rumeli'deki bâtinî zümreleri" üzerinde durulmaktadır; burada, ihtimal, Rumeli taraflarında meselâ Tuna muhafızı olarak- bulunmuş olan birinci Hızır Paşa kastedilmiş olmalıdır. Pir Sultan'ı astırdığı rivayet edilen Osmanlı paşasını, bu bakımdan, pek âlâ, daha eski Hızır'lar arasında da aramak mümkündür. Hususiyle, aşağıda yine üzerinde duracağımız gibi, Pir Sultan'ın eserlerinde ve menkıbelerinde daha eski zamanlara -Kanunî ve Tahmasb devrine- birçok telmihler mevcuttur.

Daha eski Hızır Paşalardan, "Sicilli Osmanî'nin verdikleri arasında bir tanesi, 959 ile ölüm yılı olan 975 arasında İmparatorluk hizmetinde çalışmıştır. Bunun memuriyet yılları Kanunî Süleyman'ın saltanatı zamanına rastlar: Bu Hızır Paşa, 959'da Köstendil Beyi, 962'de Şam, 968'de Bağdat Beylerbeyi olmuştur. Öteki üç Hızır Paşa, hep 969-1012 yılları, yani Üçüncü Murat ve Üçüncü Mehmed'in saltanatları sırasında valilik ve beylerbeyilik makamlarında bulunmuş şahsiyetlerdir. Bunlardan hiç birinin, Pir Sultan'ın bahsettiği Hızır Paşa olduğuna dair bir kayda rastlanmıyor. Şu halde şimdilik, Pir Sultan'ı astıran Hızır Paşa meselesi karanlık ve çözülmemiş olarak kalmağa devam ediyor. Memurluk hayatı, Kanunî ile Şah Tahmasb zamanlarına rastlayan Hızır Paşa ile bunun aynı şahıs olduğunu ileri süremesek bile, katliğe yakın bir tahminle diyebiliriz ki, hüviyetini tespitte çalıştığımız Hızır Paşa, Kanunî devri Devlet adamlarındandı. Bu hükme bizi

⁵³ Fuad Köprülü, Pir Sultan Abdal, Hayat, sayı 64 ve oradan naklen, Sadettin Nüzhet Ergun, Pir Sultan Abdal, s. 14.

⁵⁴ Sicill-i Osmanî, II, 277 - 279.

⁵⁵ Naîmâ, II, 22 - 23.

vardıran sâikler, Pir Sultan'ın şiirlerinde bahsedilen "Şah"ın Şah Tahmasb (saltanatı h. 930 - 984, m. 1524 - 1576) olduğuna dair edindiğimiz bazı ip uçlarıdır.

2. Şah Tahmasb ve onun Pir Sultan ve Anadolu Kızılbaşlarıyla ilgisi hakkında:

Yavuz'la Şah İsmail arasında geçen ve İran Safevî Şahı'nın hezimetıyla neticelenen İran-Osmanlı mücadeleleri, bu iki Hükümdarın ölümlerinden sonra yeniden canlanmış ve XVI ncı asır boyunca sürüp gitmiştir. Yalnız bu ikinci mücadele safhası'nın karakteri birinciden biraz farklıdır: Yavuz'la Şah İsmail arasında olduğu gibi, katî neticeli büyük bir muharebe yerine bu sefer, uzun yıllar süren sinsi ve müzmin bir mücadele görüyoruz: Sulh zamanları dahi, Anadolu'da Şah İsmail zamanında başlamış olan Kızılbaş hareketlerini Safevî Şahlarının körüklemesi neticesinde, iki Devlet arasında gerginlik devam ediyor. Feridun Bey'in "Münşeât"ında⁵⁶, Osmanlı Padişahından İran Şahına yollanmış tehdit mektupları ve onlara verilen cevaplar, bu bakımdan çok mânalıdır.

Sultan Süleyman İran'a karşı 1534 (941) te Bağdat'ın açılmasıyla sona eren bir sefer yaptı. Bağdat, bilindiği gibi, Akkoyunlulardan Şah İsmail'e geçmiş ve Osmanlılar tarafından ilk defa, bu tarihte, İran Şahı Tahmasb'in sırasında zaptedilmişti.⁵⁷

⁵⁶ Feridun Bey Münşeâtı, ist. 1274 - 1275 tabrı, I, 541 - 543, II, 19 - 20.

⁵⁷ Hammer, türkçe terc. V, 151. - Sadettin Nüzhet, "Bektaşî Şairleri", s. 145 - 146 da, Hatâyî'nin şiiri olarak "Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı nakarat mısra'lı bir şiir meşretmiştir. İran Şahı'nın Bağdad'ı vermesine hayıflanana bu şiir Hatâyî'nin olamaz. Buradaki "Güzel Şahım" ile, her halde Bağdad'ı Osmanlılara vermiş olan Şah Tahmasb kastediliyor. Manzume şudur:

*Güzel Şahım her yerlerde görünür
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı
Şahım birdir bin bir döne bürünür
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı*

*Eremedim ben bu sırrın aslına
Yazık değil mi müminle müslime
Getirdin Men'anı Bağdat üstüne
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı*

*Geldi Mervan hendekleri doldurdu
Kırdı hurmalığı sardı Bağdad'ı
Geldi konu yeşil başlı ördeği
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı*

*Şah Hatâyî eydür Üçler Yediler
Kırklar da bu demde hazır idiler
Bağdad'ı Basra'yı alsın dediler
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı*

Bu ilk seferden sonra harp bitmiş değildir, ta 1555 yılında akdolunan musalahaya kadar sürüp gidecektir. 1548'de Osmanlı kuvvetleri Van'ı zaptediyorlar. Fakat her zaman olduğu gibi bu sefer de, mevsim ilerleyip Osmanlılar huduttan kuvvetlerini çeker çekmez Şah Tahmasb, Âdilcevâz, Muş, Ahlat'ı talan ediyor; Kars'ı zaptetmek üzere yollanan Osmanlı fırkasını bozuyor, Kemah'a kadar varıyor. Ahmet Paşa ordusunun öncüsü Çerkeş Osman Paşa Kemah yakınlarında İranlıları mağlûp ediyor. Kanunî Süleyman, ertesi yaz, kaybedilen yerleri yeniden ele geçiriyor.

Ahmet Paşa'nın zaferleri herhalde o sıralarda derin yankılar uyandırmış olacak. "Türkü Ahmet Paşa" adıyla, bir mecmua-da bulduğumuz aşağıdaki destan, bu seferin hatırasıdır:

Tahmas Ahmet Paşa'ya haber gönderdi
Bu sene üstüne varırım demiş
Seksen bin de Şâh-ı Acem kurtları
Varırım başıma alırım demiş.

Söyleyin ol Tahmas mağrur olmasın
Elinden geleni geri koymasın
Doludur Bağdad'ım halis elmasın
İran'ı başına yıkarım demiş.

Tahmas Kulu der bu söz ne gerek
Kandahar'dan yüz bin asker çekerek
Kırk bin topum vardır yüz bin zemberek
Bağdad'ın üstüne varırım demiş.

Ahmet Paşam darılır ol Tatar Han'a
Bağdat valisiyim gelmem âmâna
Alırım Tevrizi sonra da Hoy'a
Şiraz'ı başına yıkarım demiş

Tahmas Kulu der ben hasretliğin çekerim
Yüz tümendir karşısına çekerim
Bağdad'ın üstüne kanlar saçarım
Yemen'i elinden alırım demiş

Gökte bulut yerde insan ağlasın
Benim Âl-i Osman'ın sadık lalası
Yirmi yıl beklerim Bağdat kalesin
Hemedan'ı başına yıkarım demiş

Ahmet Paşam der ki ben anı bilmem
 Dünyaya bir geldim bir dahi gelmem
 Babamdan mirastır Bağdad'ı vermem
 İranın başına yıkarım demiş

Tahmas Kulu der ki Hanların başı
 Akıttın gözümden kan ile yaşı
 Seksen bin topum var Bağdad'a karşı
 Bağdad'ın başına varırım demiş

Ahmet Paşam der ki benim zorum var
 Her köşe başında bin arslanım var
 Seksen bin topum doksan bin zemberek var
 Varır Horasan'ın yıkarım demiş

Ne güzel yaratmış yaratan Gani
 Lütfedip yaratan cümle insanı
 Şah'ın kurdu âl-i Osman'ın arslanı
 Anda ikisinin medhin ederim⁵⁸

Bu türküde, elden çıkan Bağdad'ı yeniden almak isteyen Şah Tahmasb'in, yahut onun adamlarından birinin -Tahmas Kulu'nun- intikam hisleriyle, Osmanlı Paşa'sının tehditli tavırları anlatılmak istenmiş. Bu çeşit destanların birçoğunda olduğu gibi, manzumenin meçhul müellifi, bitaraf kalmağa çalışmış; fakat başka destanlarda şairin bîtarafılığı, âdeti, medhedeceği tarafın kıymetini iyice belirtmek için kabul edilmiş bir oyundur, eninde sonunda şairin hangi tarafı tuttuğu belli olur. Burada şairin, Osmanlı toprağından olduğunu, "Ahmet Paşam" demek suretiyle göstermekle beraber son kıtada Âl-i Osman'ın arslanı kadar, Şahın kurdunu da medhettiğini söylemesi, İran şahlarına karşı sevginin, Osmanlı kumandanı hakkında destan yazmış halk şairine kadar girdiğini göstermek bakımından dikkate değer⁵⁹

1549-1551 yılları arasında Süleyman, Avrupa kıtasındaki seferlerle meşgul iken Şah Tahmasb, Osmanlıların geri almış oldukları Erciş, Ahlat, Âdilcevaş kalelerini tekrar ele geçirmek maksadiyle, sık sık akınlar yapıyordu. 1552'de Erciş halkı İranlı-

⁵⁸ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Edebiyat, Yazmalar, F3 955 No. lu mecmua, var. 31 b. - Bu mecmua "Medine-i Reha" kaydıyla 1192 ve 1197 tarihlerini taşıyor.

⁵⁹ Ahmet Paşa'nın 1548 ve 1549 yılları seferleri için bk. Hammer, Türkçe tere, VI, 10, 12.

larla uzlaştı, bu şehir İranlılara geçti. Âdilceviz'daki Osmanlı kumandanı şehri müdafaa etti. Fakat Ahlat da, Erciş gibi, İran kuvvetlerine teslim oldu. Şah'ın oğlu İsmail Mirza Ahlat'tan Erzurum'a yürüdü, Erzurum Kumandanı İskender Paşa'yı pusuya düşürüp bozdu. Trabzon, Malatya, Bozok, Karahisar Beyleri muharebe meydanında kaldılar; Biga sancak Beyi; Erzurum Sağ ve Sol Ağalan esir oldular. Bunun üzerine Padişah İran'a bir sefer daha yapmak kararını verdi. 1554 yazında Kars'a vardı, buradan Tahmasb'a harp ilânını bildiren mektup yolladı. Temmuz ayında Padişah Arpaçayı'na vardığı sırada Şah Tahmasb kuvvetleri Karaman askerini pusuya düşürüp mağlup ettiler. Şah, Lûr dağlarına çekildi. Süleyman, harap edilmiş bir memlekette kıtlık içinde bulunmak korkusuyla kuvvetlerine çekilme emri verdi. Bunun üzerine Tahmasb, Padişah'a bir mektup yolladı: Burada, memleketini harap eden Süleyman'dan intikam alınacağı söylenmektedir, fakat aynı zamanda, sulh isteyen bir insanın hisleri de okunmaktadır; nitekim aynı yılın eylülünde Tahmasb mütareke istedi, 1555 yılı mayısında sulh imzalandı⁶⁰

İşte Şah İsmail-Yavuz Selim harplerinden sonra, İran-Osmanlı münasebetlerinin 20 yıllık mücadele safhasını, 1534 ile 1554 yılları arasındaki bu uzun ve gâh sinsi, gâh açık muharebe ve sürekli anlaşmazlık yılları teşkil eder. Görünüşte bu harpler Bağdad'ın ve Van'ın zaptı gibi bir iki Osmanlı başarısıyla vasıflanırsa da gerçekte, Anadolu'da Safevî tahriklerinin gün günden alevlenmesi bu münasebetler tarihinin ana karakterini verir. İran Şahı'nın siyaseti Şah İsmailin bozgunuyla başlayan felâketin intikamını almak ve Anadolu'daki İran-Şiî nüfuzunu, bu memleketteki bâtinî zümrelerin, eskiden beri kuvvetle yaşayan, Ortodoks nizama karşı nefret hislerini körüklemek suretiyle, yeniden yerleştirmektir.

Intikam saatini bekleyen sade İran Şahı değildir. Bu asırda Anadolu Alevileri de aynı hisler içinde oylanmaktadır. Pir Sultan Abdal'ın ve bu asırda yaşamış başka şairlerin⁶¹ şiirlerinde, bu mücadele yıllarının havası eser: kurtarıcı diye vasıflandırılan "Şah"ın gelmesini bekleyiş, Osmanlı hükümetinin tenkil ve tazyik siyasetine isyan, İran Şahından yardım umma ve ona

⁶⁰ Hammer, türkçe terc, VI, 36 v. d., 45.

⁶¹ Yukarda, s. 18 -20, not 1 de kaydedilen. "Osmanlı yanına kalır mı sandın" diye başlayan ve "...gerek" redifli. Pir Ali adlı şairin eseriyle, yine yukarda, s. 85-86, not 57de üzerinde durduğumuz "Güzel Şahım niye verdin Bağda-d'ı" nakaratlı şiir bu devrin mahsulleri olmalıdır.

maddî, manevî tam bağıllık... Bütün bunlar, o devrin siyasî havasına da uygun hallerdir.

Yukarıda, Pir Sultan'ın menkıbesine bağlı şiirlerden, 27 No. lu manzumedeki Şahın "Urum üstüne yürüyüş" ünden, Şah Tahmasb'ın 1548-1551 yılları arasında Anadolu'ya yaptığı akınlar kastedilmiş olsa gerektir; Şah kuvvetlerinin 1548 de Kemah'a kadar ilerlemiş olmaları, her halde Anadolu Kızılbaşlarına, artık Şahın kendilerini kurtarmağa geldiğini müjdeleyen bir hâdisе sayılabilir. Bu şiirde, yukarda (s. 33) Abdülbâki Gölpinarlı'nın işaret ettiği gibi, esasen "Koca Haydar torunu" diye Şah Tahmasb tasrih edilmektedir⁶²

Bu şiirden sonra gelen, 28 ve 32 No. lu manzumeler de, İran Şahı'nın artık "Uruma yürümesi" ve "yeryüzünü kırmızı taçların bürümesi" zamanının geldiğini bildiren ümit dolu sözlerdir. Hattâ bunlardan birincisinde, Şahın İstanbul tahtına geçmesi beklenmektedir. 29, 30, 31, 33, 34 No. lu şiirler ise daha müşahhas olarak, Sivas taraflarında, Pir Sultan'ın iştirak ettiği -belki de baş olduğu- ayaklanma hareketine telmihler ihtiva eder. No. 29 da, Sivas'ta harekete geçenler, Alinin maneviyatından sembolik bir ifade ile, Ali'nin neslinden geldiğine inandıkları İran Şahından- yardım beklediklerini söylüyorlar. "Ali'm ne yatarsın günlerin geldi" diye bu çift manalı "Ali'yi Kızılbaşların imdadına çağırın Pir Sultan, ayaklanma hareketini

"Hama'dan Mardin'den Sivas'a döşen!"

ve

"Sancağımız Kazova'ya dikilsin!"

mısralarında yeriyle, yurduyla belirtiyor. 30 No. lu şiirde,

"Serden başka benim sermayem yoktur
Verelim Gaziler İmam aşkına."

mısralarında, sonu ölüme varabilecek bir işe Gaziler çağırılmaktadır.

"Sarıkaya derler Şahın korusu
Konalım Gaziler İmam aşkına."

⁶² Pir Sultan'ın idamını anlatan ve kızı ağzından söylenen şiirin bir varyantında Tahmasb adının, bozulmuş şekliyle de olsa, geçmesi, şairimizin Şah Tahmasb ile çağdaş öldüğüne bir delil olarak kullanılabilir. (Bk. de yukarıda, s. 51, not. 35.)

mısralarında, âsilere toplanılacak yer gösterilmiş olsa gerek. 31 No. lu manzumede:

"Teber çekip şu mağ'radan dışarı
Çıkalım bakalım nic' olsa olsun."

mısraında, âsilere sığınak olmuş ve "huruç edilecek" belli bir mağara kastedilmiş olmalı. Anadolu isyan hareketlerinde hususiyle böyle "Mehdî" ye inanmış zümreler arasında çıkmış hareketlerde- âsilerin mağaralara sığınmalarını ilk defa Pir Sultan'dan öğrenmiyoruz. Celâl? hareketlerine adını veren Celâl adlı âsi, 1518-1519 yıllarında, taraftarlarıyla Turhal yakınlarında bir mağaraya sığınmış, "Mehdî"nin oraya geleceğini ilân etmişti⁶³ Yukarıda, İran Şahlarını Mehdî diye kabul eden zümrelerin bu inanışlarına dair bilgi verdik (bk. s. 18-20 - not. 1). Kalender Çelebi de, 1526 da Mehdî'yim diye huruç etmişti (yahut da, hükümet adamları ve halk tarafından böyle propaganda edilmiş-⁶⁴) 1571 de Rum memleketine Mehdî geleceğini söyleyen Kuli adlı birinin idamına dair bir hüküm⁶⁵ de bize gösteriyor ki XVI. ncı asır içinde, Mehdî'nin zuhurunu haber vermek suretiyle ayaklanma hareketlerini teşvik eden kimseler pek çoktur.

Nakarat mısralarında "...nic' olsa olsun" redif sözlerini ihtiva eden bu son manzume, başına topladığı "Gaziler" i, "Münkirlerin saraylarını bozmağa, adeta geniş ölçüde tahrip hareketlerine teşvik eden bir ihtilal beyannamesinin edasını taşıyan bir şiirdir. Şair, artık bekleme zamanının bittiğini,

"Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
Kalkalım bakalım nic'olsa olsun."

mısralarında ifade ediyor. - 33 No. lu şiirde:

"Açalım kızıl sancağı....."
dedikten sonra gelen şu:

"Mervan soyunu vuralım

Padişahın öldürelim."

⁶³ Hammer, Türkçe terc., IV, 246.

⁶⁴ Ahmet Refik, Anadolu'da Rafizîlik ve Bektaşîlik, s. 11

⁶⁵ Aynı eser, s. 30; 37 numaralı vesika.

mısralarındaki Mervan soyundan "Sünnî Osmanlılar" ve bu soyun Padişahından da "Osmanlı hükümdarı" anlaşıldığına şüphe edilemez. Burada adeta kanlı bir ihtilâle hazırlıktan bahs olunmaktadır. - Şairin rüyasında bir "Er"le görüşmesini anlatan 34 No. lu şiirin bazı mısralarında da bu isyan hareketine telmihler açıkça görülür.

"Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbirdak kılıçlar hep aldık ele."

mısraları, çok mümkündür ki, şairle beraber bu işe girişenleri haber vermektedir. Ve

"Pir Sultan Abdal'ım der hey Gaziler
Bu gelen ses yoksa düldül sesi mi."

mısraları da âsilere, Ali'nin maneviyatının kendileriyle beraber olduğunu, ihtilâl saatinin çaldığını anlatsa gerek...

35-39 No. lar arasındaki beş manzume, artık mağlûp edilmiş, zindana atılmış bir mücahidin, ezilmiş bir ihtilâlcinin hüznü ifadesini taşır. Bunlarda iki ruh haleti ile karşılaşırız: 1) Hâlâ, gelip kendini kurtaracağını umduğu Şah'ı bekleyiş...37 No. lu şiirde bunu görüyoruz.

"Bir arzuhal yazdım gül yüzlü Şaha
Gelsin beni elden alsın ha n'olur
Beni yalvartmasın o padişaha
Carıma yetişsin gelsin ha n'olur.

Kemliğe iyilik kula Allahtan
Hamza'yı Battalı salsın ha n'olur."⁶⁶

2) Bitmiş bir hayatın son saatlerinin hüznü. - Bununla beraber şair burada da, hiç olmazsa Pirlerine, ülküsünün bu dün-

⁶⁶ Arkadaşım Abdülbâki Gölpınarlı, bu manzumede şairin doğrudan doğruya İran Şahı'nı kastettiğini göz önünde tutarak, burada anılan Hamza ile Battal'dan Muhammed Peygamberin amcası Hamza ile Battal Gazi kadar -belki daha fazla- Şah Tahmasb'ın, Hamza ve Battal adlı iki kumandanının anlaşılabilirliğini ileri sürüyor, ki tamamıyla haklıdır. 1554 yılı yazında Osmanlıların İran üzerine seferleri ve Karabağ taraflarının tahribi sıralarında, Bağdad'ı vur mağa gelen Hamza Sultan diye bir İran kumandanının adı geçer; Kürt Beyi Sultan Hüseyin Bey, Hamza Sultan ve diğer İran ümerasiyle muharebeye tutuşur, İran kumandanlarını mağlûp eder; Hamza Sultan bu muharebede kaybolmuştur (Hammer, türkçe terc., VI, 45).

yadan göçmüş ulularına kavuşmak tesellisiyle avunur: 36 numaralı şiirin şu mısralarında görüldüğü gibi...

"Benden selâm olsun güzel Ali'ye

Yolumuz uğradı Toprakkale'ye
Gitti kervanımız Ali'ye doğru.

Helâllik vermedik kavım kardaşlar
Yandı ciğerciğim yüreğim hışlar
Üç gün üç gecedir yağan yağışlar
Gitti kervanımız Ali'ye doğru."

Netice: Yukarıdaki tahlillerimizden Pir Sultan Abdal'ın, XVII. nci asır başlarında ve I. inci Ahmet zamanında değil, aşağı yukarı bu tarihten 50 yıl kadar evvel, Şah Tahmasb ve Kanunî Süleyman devrinde yaşadığı ve astırıldığı neticesi çıkarılabilir. Bizzat Pir Sultan'ın şiirlerindeki mâna ve ifade ile bu devrin tarihi hâdiseleri arasındaki uygunluk bizi bu hükme götürüyor: Pir Sultan Anadolu'da, Şah İsmail'in nüfuzunu yeniden canlandırmak isteyen, hattâ bir iki defa Rum memleketine yürüyüş yapmış kuvvetli bir Şah'tan bahsediyor, bu Şah da ancak Şah Tahmasb olabilir; çünkü onun zamanında İran, Şah İsmail zamanında olduğu gibi, Anadolu'ya karşı, maddî, manevî taarruz halindedir. Bu taarruz, yirmi yıllık uzun bir devre boyunca sürmek bakımından da Anadolu'daki Kızılbaş şairleri arasında derin bir yankı uyandırabilirdi. Pir Sultan'ı, değil XVII. nci asır başlarına, hattâ XVI. nci asrın son çeyreğine, 1578-1590 arasındaki Osmanlı-İran harpleri devresine bile getiremeyiz. Çünkü, bu son harpler sırasında İran tahtında oturan Şahlardan ilk ikisi, II.'nci İsmail (1576-1578) ve Muhammed Hudabende (1578-1587) Şah İsmail ve Şah Tahmasb'la kıyas edilemeyecek kadar zayıf şahsiyetlerdi. I. Şah Abbas (1587-1628) ise bu uzun harp devresinin ancak son üç yılında İran tahtında bulunmuş ve Anadolu'daki dinî nüfuzu bakımından, yine Safevî Hanedanının ilk iki Şahı kadar kuvvetli olmamıştır. Öte yandan, bu son harplerde taarruz teşebbüsünü Osmanlılar ellerinde bulundurmuşlar, İran müdafada kalmıştır

İKİNCİ BÖLÜM

Metinler

Pir Sultan'ın Olduğu Şüphe Götürmeyen Şiirler

1

Viran bahçelerde bülbül öter mi
Gönül eğlencesi gül olmayınca
Merhemsiz yaralar unar biter mi
Bir gerçek veliden el olmayınca

Nefse uyan Hakk'a uymuş değildir
Gaziler namazın kılmış değildir
Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca

Tâlib olmayınca yaram sarılmaz
Mürşid olmayınca pire varılmaz
Yüz bin asker olsa Yezîd kırılmaz
Eli Zülfikarlı Al' olmayınca

Bu aşk meydanında bir divan olur
O meydana düşen nevcivan olur
İtikatsız tâlib boş kovan olur
Vızılar arısı bal olmayınca

Değme arif bunu böyle bilemez
Bilir ama yine arif olamaz
Her mürşid ölüyü diri kılamaz
Hünkâr Hacı Bektaş Veli olmayınca

İki Melek gelir sual sorarlar
Döker hurcunu da gevher ararlar
Bir kılın üstüne köprü kurarlar
Geçemezsin Hakka kul olmayınca
Pir Sultan'ım baştan dalga aşırır
Bu aşkın dolusu aşka düşürür
Her bildiğın rehber çiğ mi pişirir
Yanıp ateşlere kül olmayınca

2

Çeke çeke ben bu dertten ölürüm
 Seversen Ali'yi değme yarama
 Ali'nin yoluna serim veririm
 Seversen Ali'yi değme yarama

Ali'nin yarası yâr yarasıdır
 Buna merhem olmaz dil yarasıdır
 Ali'yi sevmiyen Hakkın nesidir
 Seversen Ali'yi değme yarama

Bu yurt senin değil konar göçersin
 Ali'nin dolusun bir gün içersin
 Körpe kuzulardan nasıl geçersin
 Seversen Ali'yi değme yarama

İlgıt ılgıt oldu akıyor kanım
 Kem geldi dîdara talüm benim
 Benim derdim bana yeter hey canım
 Seversen Ali'yi değme yarama

Pir Sultan Abdal'ım deftere yazar
 Hîlebaz yâr ile olur mu Pazar
 Pir merhem çalmazsa yaralar azar
 Seversen Ali'yi değme yarama

(S N E, I.)

3

Önüme bir çığır geldi
 Bir ucu var şar içinde
 Bakkallar dükkânın açmış
 Ne istersem var içinde
 Gir dükkâna pazar eyle
 Hışmın yenip hazer eyle
 Aya güne nazar eyle
 Ay Muhammed nur içinde

Ay Ali'dir gün Muhammed
 Okunan seksen bin ayet
 Balıklar deryaya hasret
 Çarhı döner göl içinde

Göl içinde çarhı döner
Susuzluktan bağı yanar
Müminler secdeye iner
Seyir var seyir içinde

Kudretten verdi o balı
Bahanesi oldu arı
Dinle imdi âh u zarı
Arı inler bal içinde

Pir Sultan'ım ey gaziler
Alnımızda ak yazılar
Tâlib de Pirin arzular
Bülbül öter gül içinde.

(S N E, I.)

4

Şahın nuru musun ey canlar canı
Varın lâyük olun hallerinize
Mürüvvet Erenler darına durdum
Canım kurban olsun yollarınıza

Erenlerin altın akçası mısın
Mü'min kardeşlerin goncası mısın
Şah-ı Merdân Ali bahçesi misin
Gelir bülbül konar dallarınıza

Rehberin payını yemen ayırın
Mürşidin payını candan kayırın
Dudaktan emzirin lebden doyurun
Hak mihman gelince evlerinize

Lanet ile Yezidler taradım
Hakkın kitabını açtım aradım
Kırklar ile cem'olmaktı muradım
İmam Ca'fer çıkar yollarımıza

Pir Sultan'ım eydür Yezidler gamda
Horasan Erleri Urumda Şam'da
Biz de mihman olduk bu ayn-i cemde
Doyup kanamadık hallerinize

(V L S, II)

5

Kaşlarında mim duası yazılı
Sana medet yola mürvet yâ Ali
Bilirim günahım hadden aşmıştır
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Elestü eleminden hak bildik yolu
Korkarım solduram ol gonca gülü
Nice bir ağlattın bu ednâ kulu
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Kalmadı baharım yetiştii yazım
Yalvarı yalvarı kalmadı yüzüm
Yetiştii kervanım sırlandı izim
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Feriştehler ile hubca görüştüm
Arş yüzünde meleklerle karıştım
Şükür ol dem dîdarına eriştim
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Pir Sultan Abdal'ım bahar yaz için
Kırklar eylediği semâ' saz için
Hasanla Hüseyin âh u sûziyçin
Sana medet yola mürvet yâ Ali

(S N E, I.)

6

Ben gayrı nesne bilmezem
Allah bir Muhamrned Ali
Özümü gayra salmazam
Allah bir Muhammed Ali

Bir mum yanar bir şişede
Bülbül eğlenmez meşede
Yedi iklim dört köşede
Allah bir Muhammed Ali

İki kuş gördüm yuvada
Döner muallâk havada
Dağda deryada ovada
Allah bir Muhammed Ali

Yaktıcağım bir çırağdır
Bindiceğim bir Burak'tır
Yerden göğe bir direktir
Allah bir Muhammed Ali

Pir Sultan'ım bu bir sırdır
Sırrını saklıyan erdir
Ay da sırdır gün de sırdır
Allah bir Muhammed Ali

(M Ş. 1, 2, 3.)

7

Bu dünya'nın evvelini sorarsan
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali
Sen bu yolun sahibini ararsan
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali
Tahtını terketti İbrahim Edhem
Süleyman Nebî'ye verildi hâtem
Her kulun alnına yazıldı sitem
Kişinin çektiği yoludur yolu

Erenler öldürür yoldan şaşanı
İhlâs ile kaldırırlar düşeni
Tarikatta her kişinin nişanı
Erenler katında bellidir belli

Erenler elinden dolu içildi
Ol saatte kıyl ü kaiden geçildi
Firdevs-i âlâda güller açıldı
Cennet-i âlânın gülüdür gülü

Pir Sultan Abdal'ım ummana daldı
Yenemedi kendin engine saldı
Hâkipayınıza yüz süre geldi
Erenlerin kemter kuludur kulu

(S N E, I.; BA)

8

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemiyenler kalır nâçar
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

Bu dervişlik bir dilektir
Bilene büyük devlettir
Yensiz yakasız gömlektir
Giyemezsin demedim mi

Çıkalım meydan yerine
Erelim Ali sırrına
Can u başı Hak yoluna
Koyamazsın demedim mi

Âşıklar kara bahtl' olur
Hakkın katında kutl' olur
Muhabbet baldan tatl' olur
Doyamazsın demedim mi

Pir Sultan Abdal Şah'ımız
Hakka ulaşır rahimiz
On İki İmam katarımız
Uyamazsın demedim mi

(S N E, I.; S N E, II.; D R.; B A.)

9

Deli gönül inil inil inleme
Kadir Mevlâm hasrettime sal beni
Viranlıkta görsen baykuş sanırsın
Bir hümâ kuşuyum sene de bil beni

Ulu bezirgânım kumaş satarım
Gökyüzünde uçan kuşu tutarım
Eksikliğim çoktur ben de bilirim
Eksiklikle kabul eyle gel beni

Ak pınarın boz bulanık seliyim
Ol sebepten aklım yoktur deliyim
Naci derler dört güruhun biriyim
Ararsan Hak divanında bul beni

Gider idim ben de kendi işime
 Aşkın doluları yağdı başıma
 Ağu kattı benim tatlı aşıma
 Ummanlara gark eyledi sel beni

Pir Sultan'ım ırak yoldan gelirsin
 Gevherin kıymetin nasıl bilirsin
 Eksikliğim çoktur sen de bilirsin
 Eksiklikle kabul eyle gel beni

(S N E, I.)

10

Bir güzelin âşıkıyım ağalar
 Anın için taş tutar il beni
 Gündüz hayalimde gece düşümde
 Kumdan kuma savuruyor yel beni

Reyhanını devşir devşir dest' eyle
 Ben deliyim öğüt verip pest eyle
 Düşmanınım il yanında dost eyle
 Bir gececik mihman eyle sar beni

Ak gül olsam al yanağa sokulsam
 Gül-âb olsam ak yüzüne saçılsam
 Kölen olsam pazarlarda satılsam
 Kölem deyü ak sinene sal beni

Pir Sultan Abdal'ım gamzeli oktur
 Hezaran sinende yaralar çoktur
 Benim senden özge sevdiğim yoktur
 İnanmazsan ol Allaha sal beni

(S N E, I.)

11

Açıldı Cennet kapısı
 Lâ'ü ü gevherdir yapısı
 Kıldan incedir köprüsü
 Geçebilirsен gel beri

Canımız melek canıdır
 Tenimiz Süleyman tenidir
 İçtiğ'miz arslan sütüdür
 İçebilirsen gel beri.
 Ben hocama kul olmuşam
 Üstaddan öğüt almışam
 Ben kanadım bağlamışam
 Çözebilirsen gel beri

Ben has bahçenin gülüyem
 Ayn-i cemin bülbülüyem
 Kırk kapının kilidiyem
 Açabilirsen gel beri

Pir Sultan'ım Haydar heman
 Dağları бүрүдү duman
 İşte İncil işte Kur'an
 Seçebil irsen gel beri

(S N E, I.)

12

Yükseklerden alçaklara indim ben
 Felek şol kanadım kıraldan beri
 Aklım aldı divaneye döndüm ben
 Kudret oku elim uraldan beri

Şu dünyaya gelen bir bir gitmede
 Hiç eksilmez derdim her gün artmada
 Tûr-Dağı tutuşmuş yanıp tütmede
 Hakkın dîdarını görelden beri

Musa söyler idi bin bir kelâmı
 Kudret eli ile çaldı kalemi
 Öküze yükletti cümle âlemi
 Dünyanın temelin kuraldan beri

Pir Sultan'ım ah etti de gülmedi
 Aradı derdine derman bulmadı
 Hak uğruna serin verdi dönmedi
 Ferhad şu dağları delelden beri

(S N E, I.; B A.)

13

Geldik darına duşlandık
İrehbere bağışlandık.
Bir aşıyla aşılandık
Durmaz Yezîd oklar bizi

Gönül bir ulu şehirdir
Rızasız lokma zehirdir
Tâlib yiyemez küfürdür
Hak iyesi haklar bizi

Tarikattadır elimiz
Hakikattadır yurdumuz
Hakla olunca virdimiz
Her kazadan saklar bizi

Meydana merdân güzârım
Hak olan yere nazarım
Gaibde sırda gezerim
Göremesin çoklar bizi

Pir Sultan tâlib devirir
Mervân'ın külün savurur
Yedi kat bârû çevirir
Ali anda saklar bizi

(A B G, c.)

14

Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi

Sürülüp kasaba gittik
Kınarada mekân tuttuk
Dîdar defterine yettik
Ölüye saydılar bizi

Hâlimizi hâl eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi

Aşk defterine yazıldık
 Pir divanına dizildik
 Bal olduk şerbet ezildik
 Doluya saydılar bizi

Pir Sultan'ım Haydar şunda
 Çok keramet var insanda
 O cihanda bu cihanda
 Ali'ye saydılar bizi

(S N E, I.; D R.; B A.; A İz, XXII.)

15

Ne güzelce muradıma ererken
 Felek beni nazlı yârden ayırdı
 Al yanaktan kırmızı gül dererken
 Felek beni nazlı yârden ayırdı

Demir kafeslerdir benim durağım
 Yanar iken yanmaz oldu çırağım
 Gün be gün artıyor derdim firağım
 Felek beni nazlı yârden ayırdı

Yaz gelince yazı yaban yurd olur
 Ak sürüye kara koyun kurd olur
 Sevip sevip ayrılması derd olur
 Felek beni nazlı yârden ayırdı

Yaz gelince atlar çıkar çayıra
 Kadir Mevlâm sevdiğimi kayıra
 Meğer beni senden ölüm ayıra
 Felek beni nazlı yârden ayırdı

Pir Sultan Abdal'ım dağları aşam
 Aşam aşam ırmaklara karışam
 Hiç başına gelen var mı danışam
 Felek beni nazlı yârden ayırdı

16

Hû deyü çağırdım gerçek Erlere
 Pirim var n'eyleyim dünya malını
 Çün ki varacağım kara yerlere
 Ölüm var n'eylerim dünya malını

Gönlümü gönderdim dünya dolaşa
 Gökten kismet yağıp kullar üleşe
 Pirim Ali ile Hakka ulaşsın
 Hâlim var n'eylerim dünya malını

Hazret-i Ali'yi gördüm bâtında
 Zülfikar belinde Düldül altında
 Erenler yanında Pirlar katında
 Pirim var n'eylerim dünya malını

Gönlümü gönderdim neye erecek
 Gönül ile güzel Hakkı bulacak
 Hakkın divanına doğru varacak
 Yolum var n'eylerim dünya malını

Pir Sultan Abdal'ım biçare fakir
 Mü'min bahçesinde bülbüller şakır
 Muhammed Ali'nin alnında balkır
 Nurum var n'eylerim dünya malını

(S N E, I.)

17

Derdim çoktur hangisine yanayım
 Yine tazelendi yürek yarası
 Ben bu derde kande derman bulayım
 Meğer Şah elinden ola çaresi
 Türlü donlar giyer gülden naziktir
 Bülbül cevreyleme güle yazıktır
 Çok hasretlik çektim bağrım eziktir
 Güle güle gelir canlar paresi

Benim uzun boylu serv-i çınarım
 Yüreğime bir od düştü yanarım
 Kiblem sensin yüzüm sana dönerim
 Mihrabımdır kaşlarının arası

Dîdar ile muhabbete doyulmaz
 Muhabbetten kaçan insan sayılmaz
 Münkir üflemekle çırağ söyünmez
 Tutuşunca yanar aşkın çırası

Pir Sultan'ım katı yüksek uçarsın
 Selâmsız sabahsız gelir geçersin
 Dilber muhabbetten niçin kaçarsın
 Böyle midir yolumuzun türesi

(S N E, I; S N E, II; D R; B A.)

18

Bu yıl bu dağların karı erimez
 Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk
 Türkmen kalkıp yaylasına yürümez
 Yıkılmış aşiret il bozuk bozuk

Kızılırmak gibi çağladım aktım
 El vurdum göğsümün bendini yıktım
 Gül yüzlü ceranın bağına çıktım
 Girdim bahçesine gül bozuk bozuk

Elim tutmaz güllerini dermeğe
 Dilim tutmaz hasta halin sormağa
 Dört cevabın mânasını vermeğe
 Sazım düzen tutmaz tel bozuk bozuk

Pir Sultan'ım yaradıldım kul diye
 Zâlim Paşa elinden mi öl diye
 Dostum beni ısmarlamış gel diye
 Gideceğim amma yol bozuk bozuk

(A iz, VI.)

19

Gam elinden benim zülfü siyahım
 Peykân değdi sinem yaralandı gel
 Suna başın için ağlatma bizi
 Bugün sevda candan aralandı gel

Gamdan hisar oldu mekânım yurdum
İşitmez âvâzım dinlemez virdim
Bir değil beş değil on değil derdim
Düğümler baş verdi sıralandı gel

Hasretine vâsıl olam mı böyle
Mecnuna da bakî kalır mı Leylâ
Ölümlü dünyadır gel helâl eyle
Yüklendi barhanem kiralandı gel

Ne çekerse dertli sinem dağ olmaz
Günler gelir geçer ömür çoğalmaz
Neşterlidir yaralarım unulmaz
Göğerdi çevresi karalandı gel

Pir Sultan Abdal'ım haftada ayda
Günler gelir geçer bulunmaz fayda
Gönül Hak arzular canım hay hayda
Toprağım üstüme kürelendi gel⁶⁷

(S N E, I.)

20

Ağlatmayın beni derdim büyüktür
Âşıklar meydana coşmadan gel gel
Benim ciğerciğim delik deliktir
Kaynayıp kaynayıp taşmadan gel gel

Felek bir bilezik taktı koluma
Ben hâlimi arzedemem yârime
Engür şerbetini sundu elime
Sâkiyâ bu demi içmeden gel gel

Gel bizim bahçeye edelim seyran
Bülbül âşık olmuş bir güle hayran
Seni benden bir gün ayırır devran
Ayrılık hâline düşmeden gel gel

⁶⁷ Karş.: Gevherî'nin aynı kafiye ve redifli şiiri (Fuad Köprülü, XVII. asır sazşairlerinden Gevheri, Türkiye Enstitüsü neşr., İstanbul 1929, s. 38; No. 44); ve Kerem ile Aslı Hikâyesi, İkbâl K. İst. 1925, s. 78 deki aynı kafiye ve redifli şiir.

Şunda üç beş günlük müddetin kaldı
Emanet sahibi geldi de aldı
Meta'ımız aldı yükümüz tuttu
Ömrümün kervanı göçmeden gel gel

Pir Sultan'ım Haydar gel bazı bazı
Gayrı çekmez oldum cevri ile nazı
Havalandı uçu gönlümün bazı
Bilece konalım uçmadan gel gel

(V L S, II.)

21

Çevrilip çevrilip üst ü yanımda
Ötme turnam ötme gönül hoş değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

Bir sağlık yeğ imiş dünya malından
Nice vaz geleyim zülfün telinden
Ayrı düştüm ol Şah'ımın ilinden
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

Bakmaz mısın şu ırmağın cûşuna
İn havadan otur gönlüm köşküne
Seni beni yaradanın aşkına
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

Pir Sultan'ım eydür kesme âmanım
Erenlere bağlamışam gümanım
Seversen Ali'yi Şah'ı İmamı
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

(S N E, I; B A; V L S, II.)

22

Yeni dosttan haber geldi
Dalgalandı taşı gönül
Yâr elinden kevser geldi
Derya gibi coştı gönül

Kılavuzum Şâh-ı Merdan
Her yeri dop dolu nurdan
Şunda bir hercayı yârdan
N'eylersin vaz geçti gönül

Sır Ali'nin sırrı idi
 Seyredenî sever idi
 Ben kulu da kemter idi
 Pir aşkına düştü gönül

Açıldı bahçenin gülü
 Öter içinde bülbülü
 Dost elinden dolu dolu
 Sarhoş oldu içti gönül

Pir Sultanım bir gün gider
 Er olan ikrarın güder
 Ceset bunda seyran eder
 Çün Hakka ulaştı gönül

(S N E, I.; B A.)

23

Sabahtan cemâlin seyran eyledim
 Gönüller perişan elinden sunam
 Nice bekliyeyim gurbet illerde
 Hiç bilir yok mudur halimden sunam

Tîğ-i gamzelerin müşkbû kokmaz
 Yâr ala gözlerin hışm ile bakmaz
 Cemâlin görene Cennet gerekmez
 Güneş midir doğdu yüzünden sunam

Kemhalar giyinip zünnar bağlanmaz
 Eser seher yeli teli ırganmaz
 Sen gidelden deli gönül eğlenmez
 Bir bergüzar versen telinden sunam

Sen seher yelisin gider gelmezsin
 Gelirsen de bana bakî kalmazsın
 Seni uçuranlar murad almasın
 Seni kim uçurdu gölünden sunam

Pir Sultan Abdal der cemâlin güzel
 Aradım bulmadım bir haber yazar
 Şimdi senin ismin Cenneti gezer
 Kalma bizim için yolundan sunam

(S N E, I.)

24

Bir nefesçik söyliyelim
 Dinlemezsens neyliyelim
 Aşk deryasın boylıyalım
 Ummana dalmağa geldim

Aşk harmanında savruldu
 Hem elendim hem yuğruldu
 Kazana girdim kavruldu
 Meydana yenmeğe geldim

Ben Hakkın ednâ kuluyum
 Kem damarlardan beriyim
 Ayn-i Cem'in bülbülüym
 Meydana ötmeğe geldim

Ben Hak ile oldum aş'na
 Kalmadı gönlümde nesne
 Pervaneyim ateşine
 Şem'ine yanmağa geldim

Pir Sultan'ım yeryüzünde
 Var mıdır noksan sözümde
 Eksişim kendi özümde
 Darına durmağa geldim

(D R; A B G, c.)

25

Hak bizi yoktan var etti
 Şükür yoktan vara geldim
 Yedi kat Arş'ta asılı
 Kandildeki nura geldim

Eyyub ile ten erittim
 La'l mercan gevher tuttum
 Vuslat ile taş arıttım
 Ben bu yolu süre geldim

Yunusla ummana daldım
 Kırk gün balık içre kaldım
 Davut'la demirci oldum
 Örse çekiç ura geldim

Gurbet ilinde çatıldım
 Ana rahmine yatıldım
 İbrahimi' oda atıldım
 Gülistanda nâra geldim

Sahabelere uğradım
 Kudret lokmasını doğradım
 Er bir dedim Hak bir dedim
 Bini saydım bire geldim

Bir muazzam büyük şara
 N'istersen bulunur ara
 Kapısı on iki pâre
 İstediğim şara geldim

İçi altın dışı gümüş
 Suyu şekerle bal imiş
 Böyle bezesten düzülmüş
 İstediğim yere geldim

Deniz çaldım asâ ile
 Göğe ağdım İsa ile
 Tûr dağında Musa ile
 Münacatta dura geldim

Pir Sultan Abdal coşkuna
 Gel otur gönül köşküne
 On İki İmam aşkına
 Ben bu seri vere geldim

(A B G, c.)

26

Pir Sultan'ım şu dünyaya
 Dolu geldim dolu benim
 Bilmiyenler bilsin beni
 Ben Aliyim Ali benim

Coşma deli gönlüm coşma
 Coşup da kazanda taşma
 Üç yüz altmış tane çeşme
 Serçeçeşmenin gölü benim

Çarşılarda dolanırım
Ben Hakkım Haktan gelirim
On İki İmamı Hak bilirim
Dedikleri deli benim

Kılıcım kırk arşın uzar
Münkirin kökünü kazar
Çarşı pazarlarda gezer
Dedikleri deli benim

Pir Sultan kapına kuldur
Bunu bilmek müşkil haldir
Alinin ihsanı boldur
Şah-ı Merdan kulu benim

(A iz. c II.)

27

Gel benim sarı tanburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk derdim büyük
Ben anınçin inilerim

Koluma taktılar teli
Söyletirler bin bir dili
Oldum ayn-i cem bülbülü
Ben anınçin inilerim

Koluma taktılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burda⁶⁸
Ben anınçin inilerim

Göğsüme tahta döşerler
Durmayıp beni okşarlar
Vurdukça bağrım deşerler
Ben anınçin inilerim
Gel benim sarı tanburam
Dizler üstünde yatıram
Yine kırıldı hâtıram
Ben anınçin inilerim

⁶⁸ A B G. varyantı: "Ayn-i cem gecesi nerde"

Sarı tamburadır adım
 Göklere açar feryadım
Pir Sultan'ımdır  stadım
 Ben anın ın inilerim⁶⁹

(S N E, I; B A A B G, c.)

28

Yemen illerinde ben    can gördüm
 Y  Ali sen gözle seriden isterim
 Ak donumu kırmızıya bandırdım
 Y  Ali sen gözle senden isterim

Zeynel Dedem  z m ayrılmaz dardan
 Yeti  ey Murtazâ ey  ah-ı Merdan
 Ayrılmı am tazece bir d dardan
 Y  Ali sen gözle senden isterim

Bu gece ay ile  lker g r   r
 E inden ayrılan nice bulu ur
 Mihnetini çektim l tfun eri ir
 Y  Ali sen gözle senden isterim

Yine sızlar yaralarımın ba ı
 Seyl-i rev n oldu gözümün ya ı
 Bu yola giden ol mü'minler e i
 Y  Ali sen gözle senden isterim

Bu yolda gidene hakir dediler
 Her nerde  a ırsam hazır dediler
 Yardımcımız olsun   ler Yediler
 Y  Ali sen gözle senden isterim
Pir Sultan Abdal'ım d  m   m gama
 Kimi Ruma gider kimi Aceme
 İmamım Haydarım sen susuz koma
 Y  Ali sen gözle senden isterim

(S N E, I; A B G, c.)

⁶⁹ Durmayıp inliyen "su dolabı" da, Pir Sultan'ın tanburası gibi, mistik halk  airine ilham vermiştir. Kars.: Yûnus'la Açık Paşa'ya isnat edilen "Dolap"  iiri ve Pir Sultan'ın (bu kitapta 2. B l., II, No. 19) "Dolap"  iiri.

29

Bana gül diyorlar neme güleyim
 Ağlamak şanıma düştü n'eyleyim
 İlin gülü açmış al ile yeşil
 Şu benim güllerim soldu n'eyleyim

Karadan çaldırdım nerre bazımı
 Arşa çıkardılar âh u sûzumu
 Elimden aldirdım yavru kuzumu
 Firkati bağrımı deldi n'eyleyim

Haberin alayım seher yelinden
 Ördek kalkar m' ola kendi gölünden
 Korkum ayrılıktan fikrim ölümünden
 Geldi çattı beni buldu n'eyleyim

Ulu sular gibi çeşmim çağlayan
 Mahrum kalmaz özün Hakka bağliyan
 Yâr yitirmiş yana yana ağliyan
 Akıbet başıma geldi n'eyleyim

Pir Sultan Abdal'ım Kırklar Yediler
 Bu yolu erkânı anlar kodular
 Allah verdiği alalmaz dediler
 Bana verdiği aldı n'eyleyim

(S N E, I.)

30

Şu yalan dünyaya geldim giderim
 Gönül senden özge yâr bulamadım
 Yaralandım al kanlara boyandım
 Elimin kanını yur bulamadım
 Güzel olan n'eyler altın akçayı
 Ârif olan düzer türlü bohçayı
 Vücudumda seyreledim bahçeyi
 Dosta el değmedik nar bulamadım

Güzellerin zülfü destedir deste
 Erenler Hak için oturmuş posta
 Bir zaman sağ gezdim bir zaman hasta
 Hasta halin nedir der bulamadım

Felek kırdı benim kolum kanadım
 Baykuş gibi viranlarda tünedim
 Bugün üç güzelin nabzın sınıdım
 Can feda yoluna der bulamadım

Felek benim kur'lu yayımı yastı
 Her köşe başında yolumu kesti
 Keskin kadeh ile dolumdan içti
 Yandı yüreceğim kar bulamadım

Pir Sultan Abdal'ım dağlar ben olsam
 Üstü mor sümbüllü bağlar ben olsam
 Âlem çiçek olsa arı ben olsam
 Dost dilinden tatlı bal bulamadım⁷⁰

(NKA, II.; VLS, II)

31

Bir bülbülcük konmuş dağlar başına
 Sal Allahım sal sılama varayım
 Şahin yuva yapar kendi başına
 Sal Allahım sal sılama varayım

Bizim evlerimiz dağdan ötedir
 Hısım kavim bize ana atadır
 Yâd illerde kalmak kula hatadır
 Sal Allahım sal sılama varayım
 Ekili yaylalar nasıl basayım
 Üzerine bir kaç kurban keseyim
 Bu iş Haktan geldi kime küseyim
 Sal Allahım sal sılama varayım

Atlarımız yemin yedi silindi
 İki kardaş karşı karşı salındı
 Ciğerciğim delik delik delindi
 Sal Allahım sal sılama varayım

Pir Sultan Abdal'ım baki değildir
 Tuz ekmek her âşık hakkı değildir
 Bu dünya kimseye bâki değildir
 Sal Allahım sal sılama varayım

(SNE, I.)

⁷⁰ Kars. Karacaoğlan'ın "bulamadım" redifli bir şiiri (Sadettin Nüzhet, Karacaoğlan, İstanbul, İkbâl K., 1933, s. 93; No. 95).

32

Gariplikte gurbetlikte çektiğim
Yollar medet medet dosta kavuştum
Çağlayıp da boz bulanık aktığım
Seller medet medet dosta kavuştum

Şimdi Erenlerden vardır irade
Üçlerle Yediler kaldı arada
On İki İmamlar hazır burada
Kırklar medet medet dosta kavuştum

Erenlerin gönlü Arş-ı âlâda
Mü'minlerin gönlü padişah tahtı
Yollar bölük bölük menekşe otu
Güller medet medet dosta kavuştum

Pir Sultan'ım Haydar yanıp tüttüğüm
Her dem Evliya'nın yolun güttüğüm
Elin alıp eteğini tuttuğum
Pirler medet medet dosta kavuştum

(V L S, II.)

33

Ben de şu dünyaya geldim gelesi
Emanetten bir don giymişe döndüm
Sahibi çıktı da elimden aldı
Koru yerde koyun yaymışa döndüm

O yâr geldi geçti geri bakmadı
Hendekler kazdırdım sular akmadı
Çok yuva bekledim cücük çıkmadı
Boş yuva beklemiş yoz kuşa döndüm

Pir Sultan Abdal'ım bu dünya fânî
Baştan başa kim sürdü bu devranı
Yârin bir çift sözü üşüttü beni
Yüce dağ başında buymuşa döndüm

(A İz.)

34

Safasına cefasına dayandım
 Bu cefaya dayanmıyan gelmesin
 Rengine hem boyasına boyandım
 Bu boyaya boyanmıyan gelmesin

Rengine boyandım meyinden içtim
 Nice canlar ile Dîdar gövüşüm
 Muhabbet eyleyip candan seviştim
 Muhabbeti küfür sayan gelmesin

Muhabbet eyleyip yokla pirini
 Yusun senin nâmus ile ârını
 Var bir gerçek ile kıl pazarını
 Kıldığın pazardan ziyan gelmesin

Kırklar bu meydanda gezer dediler
 Evliyayı yola dizer dediler
 Destini destinden üzer dediler
 Nefsaniyetine uyan gelmesin

Pir Sultan'ım eydür dünya fânidir
 Kırkların sohbeti aşk mekânıdır
 Kusura kalmıyan kerem kânıdır
 Gönülde karası olan gelmesin

(S N E, I.; A B G, c.)

35

Bizden selâm olsun sofı canlara
 Vücudun şehrinı yuyanlar gelsin
 Yedi kat göklerin yedi kat yerin
 Kudret binasını kuranlar gelsin

Sofı dedikleri bir kolay iştir
 Erenler gördüğü bir engin düştür
 Eti yok kanı yok bir uçar kuştur
 O kuşun adını bilenler gelsin

Pirimi sorarsan Ali'dir Ali
 Altından çakılmış Düldül'ün nalı
 Kim sürdü kuyuda kırk arşın yolu
 Bu yolun erkânın bilenler gelsin

Pir Sultan'ım eydür özüm didarda
 Saklıyalım Hak katında nazarda
 Çıkmadı can kazılmadık mezarda
 O canın namazın kılanlar gelsin

(A B G, c.)

36

Gir aşkın deryasın boyla
 Kıyısı öte mi dersin
 Bir gerçeğe hizmet eyle
 Emeğin yite mi dersin

Nâdânı kondurma bağa
 Düşürür seni tuzağa
 Şekerler yedirsen zağa
 Tut'olup ötemi dersin
 Ârifler yola giderler
 İrfanda sohbet ederler
 Nişansız yâri n'iderler
 Can gönül kata mı dersin

Bellidir kalbi boş olan
 Nişan verendir hoş olan
 Hercaiye yoldaş olan
 Menzile yete mi dersin

Pir Sultan Abdal çoşmiyan
 Aşk küresinde pişmiyen
 İlkın Hakka ulaşmiyan
 Sonradan yete mi dersin

(A B G, c.)

37

Eliftir doksan bin kelâmın başı
 Var Hakka şükreyle be'yi n'eylersin
 Vücudun şehrini arıtmayınca
 Yüzünü yumağa suyu n'eylersin

Vücudun şehrini verme gayrıya
 Hatır yakıp göç eyleme sayruya
 Var bir amel kazan Hakka yaraya
 Hakka yaramıyan huyu n'eylersin

İblis benlik ile Dergâhtan ırdı
 Âşık olan ma'şukunu aradı
 İki cihan fahri bir engür verdi
 Fakr ile fahr olmaz şeyi n'eylersin

Sordular kim Bağdat şehri kandedir
 Bildiler kim la'l ü gevher andadır
 Gördüler kim Hakk al-yakîn cemedir
 Hakikî olmıyan köyü neylersin

Pir Sultan'ım okuyuban yazarım
 Turâb oldum ayaklarda tozarım
 Yâr elinden içtim sermest gezerim
 Yârdan içilmiyen meyi n'eylersin

(Ks, c.; SN, I., DR.)

38

Hak için kendini kurban eyliyen
 Şah-ı Merdan oğlu İmam Hüseyin
 Cümle Erenlere ferman eyliyen
 Erenler serdarı İmam Hüseyin

Muhammed Ali'nin çeşmi çırağı
 Erenler yolunun gülşeni bağı
 Ciğerler paresi gönül durağı
 Gözlerimin nuru İmam Hüseyin

Ceddi Muhammeddir atası Ali
 Anası Fâtıma cihan evveli
 Cümle Evliyalar ederler beli
 Evliyalar Piri İmam Hüseyin

Bâtının sultanı mü'minler şahı
 Gaib âleminin şems ile mâhı
 Şah Hüseyin'im deyü ederler âhı
 Matem ile zarı İmam Hüseyin

Pir Sultan'ım eydür tutun dâmânın
 Dostunun dostuyuz biz hanedanın
 Dü çeşmi değil mi Şâh-ı Merdanın
 Erenler hünkârı İmam Hüseyin

(S N E, I.; A B G, c.)

39

Gelin yiyelim içelim
 Bu güzellik geçer bir gün
 Âlem yâran yâran olmuş
 Alim sırrın açar bir gün
 Yiyip yediren bir âdem
 Eksik etmez bari Hudam
 Gök ekin misâli âdem
 Anı eken biçer bir gün⁷¹

Yiyip yedirmesi hoştur
 Taban kahpe yürek taşır
 Can dedikleri bir kuştur
 Kuş kafesten uçar bir gün

Ağaçlarda yeşil yaprak
 Bastığımız kara toprak
 Yeraltında kefen yırtmak
 Başımızdan geçer bir gün

Pir Sultan'ım döşümüzde
 Uzak değil karşımızda
 Baykuş mezar taşımızda
 Dertli dertli öter bir gün

(S N E, I.)

40

Birlik makamında bir güzel gördüm
 Leblerinin şekeri var kandi var
 Âşıkı çok imiş aradım sordum
 Nice bencileyin derdimendi var

Cemâli geliyor hayalde düşte
 Canım âsumanda kandilde arşta
 Uzakta yakında yemînde pîşte
 Her nereye baksam Ali'm kendi var

⁷¹ Aynı gök ekin-insan benzetmesine Yûnus'ta da rastlarız (Burhan Ümit, Yûnus Emre Divanı, c. I, s. 192; No. CV).

Gâh bahçeye girer gülden görünür
 Gâh ma'ni söyleşir dilden görünür
 Gâh gönül evinde mihman görünür
 Âşıkına türlü türlü fendi var
 Şükür olsun bu sevdaya ulaştım
 Muhabbet bağını gezdim dolaştım
 On İki İmamın cemine düştüm
 Şimdi boynumuzda aşk kemendi var

Pir Sultan'ım sever böyle dilberi
 Bu cümle cihanın yekta gevheri
 Kahrın lûtfun çeker isen gel beri
 Sevdiğimin nerde bir menendi var

(A B G, c.; S N E, I.)

41

Bu yolun iler'si Haktır
 Mürüvvet kerem Erenler
 Bu yoldan özge yol yoktur
 Mürüvvet kerem Erenler

Yolda nefis öldürmezler
 Mürit düşse kaldırmazlar
 Mür'vet dese düşürmezler
 Mürüvvet kerem Erenler

Kur'an oldu delilimiz
 Sırr-ı hakikat yolumuz
 İmam Ca'ferdir ulumuz
 Mürüvvet kerem Erenler

Pir Sultan'ım hâle geldik
 Hâl içinde yola geldik
 Mansur gibi dara geldik
 Mürüvvet kerem Erenler

(A B G, c.)

42

Serseri girme meydana
 Âşıktan ahval isterler
 Kallâşlık ile urma dem

Tasdik ehli kal isterler
Uyan bu gaflet hâbindan
İsbat isterler bâtından
Her âşık a sohbetinden
İkrar ile yol isterler

Erenler oynar utulmaz
Bu yola hile katılmaz
Bunda harmühre satılmaz
Ya gevher ya la'l isterler

Kılı kırk pâre ederler
Birin yol tutup giderler
Dile n' itibar ederler
Hâl içinde hâl isterler

Pir Sultan Abdal n'eylersin
Müşkil halledip söylersin
Arısın çiçek yaylarsın
Yarın senden bal isterler

(MEBA.)

43

Gelsin ikrarına beli diyenler
İniltim derdim Muhammed Ali'dir
İsmin anınca saiaavât verenler
Meşrebim virdim Muhammed Ali'dir

Gör'e Mansur kabul eyledi dârı
Âlemde nesne bulmadı serseri
Her kande bakarsam mürşidi piri
Gözümle gördüm Muhammed Ali'dir

Kimse bahane bulmadı naklime
Haktan gayrı nesne gelmez aklıma
Düşünceğiz bu gurbet iklimine
Mekânım yurdum Muhammed Ali'dir

Gezeyim âlemde bir yâr bulayım
Bu akan çeşmimin yaşın şileyim
Arıttım pâk ettim gönlüm sarayın
İçeri girdim Muhammed Ali'dir

Dosttan haber geldi inili inil
Unul yürekteki yaralar unul
Pir Sultan der melûl olma ey gönül
Kalmışa yardım Muhammed Ali'dir

(M E B A.)

44

Her sabah her sabah seher yelleri
Seher yelleriyle esen Ali'dir
Muhammed kılavuz Mahşer yerine
İslâmın sancağın çeken Ali'dir.

Dayanı gör kardaş gönül gücüne
Azığın yok mudur ahret göçüne
On iki İmam gibi Cennet içine
Ab-ı Kevser ile akan Ali'dir

Bindiler Düldüle Şarka gittiler
Horasan şehrine akın ettiler
Mü'minlerin feryadına yettiler
Mervan'ı Yezid'i basan Ali'dir

Nerede arasam hazır bulunur
Okur dört Kitabı iyi bilinir
Bayram ayı gibi doğar dolunur
Seher yelleriyle esen Ali'dir

Münkirin gıdası Haktan kesildi
Nesimî yüzüldü Mansur asıldı
Dünya yetmiş kerre doldu eksildi
Dolduran Ali'dir dolan Ali'dir

Hakkın emri ile Cebrail indi
İndi de Ali'nin koluna konu
Zülfikar kuşandı Düldüle bindi
Yezidin neslini kesen Ali'dir

Pir Sultan'ım eydür şâd olup güldü
Kâ'be-i şeriften bir nida geldi
Hakkın emri ile dört Kitap indi
Okuyan Muhammed yazan Ali'dir⁷²

(S N E, I; B A.)

⁷² Şiirin ABG, c. varyantındaki değişik yerleri şunlardır:

45

Mevlâm çün yarattı Ahmed'i nurdan
 İnsan olan gelir nura çevrilir
 Böyle kurulmuştur bu çarh-ı devran
 Mânsur olan gelir dâra çevrilir

Yeğîn sular daim engine akar
 Pervaneler özün odlara yakar
 Serçe kande olsa aslına çeker
 Bülbül olan gelir güle çevrilir
 Gümanlı gönülde nur mu eğlenir
 Cennet haricinde Hur mu eğlenir
 Ansız kovanda bal mı eğlenir
 Arı olan gelir bala çevrilir

Bir sürçmekle at ayağı kesilmez
 Bir suç ile âdem oğlu asılmaz
 Bu yolu Erenler kurdu basılmaz
 Yol ehli kandeyse yola çevrilir

Pir Sultan Abdal'ım yatır hastadır
 Elinde gülleri deste destedir
 Âdem oğlu bir acaip nesnedir
 Muhabbetle tatlı dile çevrilir

(SNE, I; DR; ABG, c)

1. Kıtâ:

*Bir gül ile gülistanı seyrettim
 Bâdı sabâ ile esen Ali'dir
 Kimdir bizi muhabbete kayıran
 İmam Hasan Şah Hüseyin Ali'dir*

2. Kıtâ, 2. ve 4. mısra yerine:

Horasan şehrinde güreş tuttular

Basılan Mer/ândır basan Ali'dir

5. Kıtâ, 1. mısra: "Münkirin gıdası" yerine, "Yezidin kısmeti"; 3. mısra: yetmiş kerre" yerine " yedi kerre" 4. mısra: "Dolduran Muhammed eken Ali'dir" 6. kıta, 4. mısra: " kesen" yerine " kıran" A B G, c. var-yantında 6. kıta ile 7 kıta arasında şu kıta vardır:

*Kim dokudu bin çiçekli halıyı
 Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü
 Kırklar Meclîsine gelen doluyu
 Dolduran Muhammed içen Ali'dir*

7. Kıtâ (son kıta) 1. mısra: " şâd olup" yerine " ağlayıp"

46

Her sabah her sabah bir seher yeli
 Ağlar bülbül ağlar güle getirir
 Bakman mı feleğin çürük işine
 O da her zahmeti kula getirir

Varıp yoldaş olma sen uğursuza
 Komşu olma namussuza arsız
 Sabah selâmını verme pirsiz
 Adamın başına belâ getirir

Muhib yoldaş olma kalleş yâr ile
 O yâr de durmadı bir ikrar ile
 Sakın sohbet etme münkir kör ile
 Altının adını pula getirir

Pir Sultan Abdal'ım derdim ziyade
 İçilir mi yârsız yad ile bade
 Yâr odur ahrette şefaate
 Sadık yâr insanı yola getirir

(Ab.HB.)

47

Gönül gel karardan aşma
 Sözüm sana meveddettir
 Gafilleri bacadan düşme
 Evvel kapu şeriattır

Şeriattan edep öğren
 İlmle üstad olur oğlan
 Al bu pendî belin bağlan
 Kimi farz kimi sünnettir

Eğer bu sırra erersen
 Dolan kapudan girersen
 Tarikat farzın sorarsan
 Yedi farz üçü sünnettir

Gelin girelim bu bâbı
 Açılsın âşık kitabı
 Eğer anlarsan hesabı
 Andan sonra tarikattır

Tarikat bir oddur yakar
Kimi ham kimi has çıkar
Her âşık bir çakmak çakar
Çırağın yakan üstaddır

Tarikatta kâmil olan
İlmi ile âmil olan
Bu yolda mükemmel olan
Evvel mertebe hizmettir

Hizmet erenler yoludur
Cümle ilmin evvelidir
Ahdimiz "kalû belî" dir
Bundan dönen kişi mattır.

Kend' özümüze geelim
Tarikat nedir bilelim
Yoklukta sefil olalım
İptida yüz iradettir
İptida tâlib olunca
Düşmana galib olunca
Dört can bir kalıp olunca
Menzili bî-nihayettir

Hakikat genc-i nihândır
Marifet gevher-i kândır
Yedi yüz yetmiş mizandır
Ötesi ilm-i hikmettir

Mürebb' olan Ali gerek
Dört kapuda eli gerek
Musahibin hali gerek
Zira Ali Muhammeddir

Pir Sultan der "kalû belî"
Dedik yâ Murtaza Ali
Kim kadeh içer kim dolu
Bu bize bir acep derttir

48

Hazret-i Şah'ın avazı
Turna derler bir kuştadır
Asâsı Nil denizinde
Hırkası bir dervîştedir

Nil denizi umman oldu
Sarıp gül benzim soldu
Bakışı arslanda kaldı
Döğüşü dahi koçtadır

Ali'm istemez benliği
Yürekte tutmaz kinliği
Zülfikarın keskinliği
Zerrecesi kılıçtadır

Özen pirim oğlu özen
Var kendine bir yâr kazan
Hayrını şerrini yazan
Sağ yanında ferîştendir

Nerde *Pir Sultan*'ım nerde
Özümüzün aslı dârda
Yemenden öte bir yerde
Hâlâ Döldül savaştadır

(S N E, I.; D R.)

49

Ben dervîşim diye göğsün açarsın
Hakkı zikretmeğe dilin var mıdır
Sen kendin görsen'e ilde n 'ararsın
Hâli hâl etmeğe hâlin var mıdır

Bir gün balık gibi ağa sararlar
Mürşidinden rehberinden sorarlar
Tütsü yakıp köşe köşe ararlar
Ben arıyım dersin balın var mıdır

Dertli olmıyanlar derde yanar mı
Tahkik dervîş ikrarından döner mi
Her bir uçan gül dalına konar mı
Ben bülbülüm dersin gülün var mıdır

Pir Sultan'ım senin derdin deşilmez
 Derdi olmıyanlar derde duş olmaz
 Mürşitsiz rehbersiz yollar açılmaz
 Mürşit eteğinde elin var mıdır

(A B G, c; B A.)

50

Hû diyelim Gerçeklerin demine
 Gerçeklerin demi nurdan sayılır
 On İki İmam katarına düzülen
 Muhammed Ali'ye yârden sayılır

İhlâs ile gelen bu yoldan dönmez
 Dost olan dostunda ikilik bilmez
 Eri hak görmiyen Hakkı da görmez
 Gözü bakar amma körden sayılır

Üç gün imiş şu dünyanın safası
 Safasından artuk imiş cefası
 Gerçek Erenlerin nutk u nefesi
 Biri kırktır kırkı birden sayılır

Gerçek âşık menzilinde durursa
 Çırağ gibi yanıp yağı erirse
 Eksikliğin kend' özünde görürse
 O da erdir gerçek erden sayılır

Pir Sultan Abdal'ım Bağdattır vatan
 İkilikten geçip birliğe yeten
 Erenler yoluna kıyl ü kal katan
 Yolun dikenidir hardan sayılır

(D R., A B G, c.)

51

Seher vakti kalkan kervan
 İniler de zararlanır
 Bir güzele düşen gönül
 Çiçeklenir korulanır

Bahçenizde güller biter
 Dalında dülbüller öter
 Engel gelir bir kal katar
 Olan işler gerilenir

Bülbül geldi konu dala
 Bülbülden hata yok güle
 Engel bir taş atar göle
 Yüzen ördek yaranır

Pir Sultan Abdal göçelim
 Pir elinden bad' içelim
 İnkâr olandan kaçalım
 İnkâr bir gün paralanır

(Ah. H B.)

52

Seherin vaktinde cünbüşe geldim
 Dağlar ya Muhammed Ali çağırır
 Bülbülün sesinden sevişe geldim
 Güller ya Muhammed Ali çağırır

Vird verilmiş gökyüzünde kuşlara
 Bak bunların gözündeki yaşlara
 Sular yüzün vurur taştan taşlara
 Çağlar ya Muhammed Ali çağırır

Çarh-ı felek semâ' urup dönmede
 Tâlib olan mürşidinden kanmada
 Yüreğime bir od düştü yanmada
 Yanar ya Muhammed Ali çağırır

Nice âşık bu meydanda derildi
 Erenler erkânı yolu sürüldü
 Muhammed Ali'nin kadri bilindi
 Diller ya Muhammed Ali çağırır

Pirimin çevresi bahçeler bağlar
 Kızıl-Deli çayı mevc urur çağlar
 Dört bir tarafında hû çeker dağlar
 Dağlar ya Muhammed Ali çağırır

Âşık olan gelir derdin üsteler
 Ana kail olmaz kâmil ustalar
 Dertliler de gelir derman isterler
 Sağlar ya Muhammed Ali çağırır

Pir Sultan Abdal'ın çoktur âşığı
 Âşık olanların yanar ışığı
 İmam Hasan Şah Hüseyin beşiğin
 Sallar ya Muhammed Ali çağırır

(S N E, I., S N E, II; Bdc; A B G, c; Ü K, e.)

53

Dostun bahçesine bir hoyrat girmiş
 Korudur hey benli dilber korudur
 Gülünü dererken dalını kırmış
 Kurudur hey benli dilber kurudur

Şu meydanda serilidir postumuz
 Çok şükür Mevlâya gördük dostumuz
 Bir gün kara toprak bürür üstümüz
 Çürüdür hey benli dilber çürüdür

Kendisi okur da kendisi yazar
 Hak hilâl kaşına eylemiş nazar
 Senin akranların Cennette gezer
 Hürüdür hey benli dilber hürüdür

Hangi dinde isen ona tapayım
 Yarın mahşer günü bile kopayım
 Eğil bir yol ak gerdandan öpeyim
 Beri dur hey benli dilber beri dur

Dervişe n'olursa kendi tacından
 Irakibe ölüm yâre geçinden
 Benzimin sarısı senin ucundan
 Sarıdır hey benli dilber sarıdır

Pir Sultan Abdal'ım başından başlar
 İyisini yer de kemini taşlar
 Bin çiçekten bir kovana bal işler
 Arıdır hey benli dilber arıdır⁷³

(A iz.)

⁷³ Krş.: Dadaloğlu'nun bir şiiri (Taha Toros, Dadaloğlu, Adana 1940, s. 28, No. 7).

54

Ene'l-Hak dedik de çekildik dâra
 Âdâp erkân bize doğru yol oldu
 Sorgucular geldi sual sormaya
 Yardımcımız Şâh-ı Merdân Al' oldu
 Kıldan köprü kuruldu ki geç deyü
 Pirimden bir bade gel de iç deyü
 Dalımdan ittiler beni uç deyü
 Üstüne uğradım tozlu yol oldu

Cemd' oturur meleklerin hepsi
 Ona secde kıldı mümin tapusu
 Karşıdan açıldı Cennet kapusu
 Ol Ahret evinden bize gel oldu

Bir kapu açıldı içeri girdim
 Bir ayak üzere bin saat durdum
 Mizan terazisin ben orda gördüm
 Iliksizdi kemiklerim halloldu

*Pir Sultan Abdal'*ım göreyim Şahı
 Alnında balkıyor âlemler mâhı
 Ben Şahı görmüşem dönmezem dahi
 Elinden içtiğim bâde dol' oldu

(A (z.)

55

Bülbül olsam gül dalında şakırım
 Öz bağımda biten gül neme yetmez
 Süleyman'ım kuş dilinden okurum
 Bana talim olan dil neme yetmez

Derviş oldum pir eteğin tutarım
 Hakka doğru çekilmiştir katarım
 Baykuş gibi garip garip öterim
 Issız viraneler çöl neme yetmez

Aş kitabın ele aldım yazarım
 Yolum Hakka doğru meylim nazarım
 Neme gerek dağı taşı gezerim
 Karşıda görünen yol neme yetmez

Dünyanın ötesi neden malûmdur
 Anında aslına eren âlimdir
 Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
 Bana hırkayla şal çul neme yetmez

Pir Sultan'ım sırrım kimseler bilmez
 Tevekkül malını erteye koymaz
 Kişi kismetinden artuğun yemez
 Bana kismet olan mal neme yetmez

(S N E, I.)

56

Gel güzelim kaçma benden
 Yâd değiliz bülbülüz biz
 Biz hâl ehli kardaşlarız
 Erkân içinde yoluz biz

Söyleşelim hâlden hale
 Dilleşelim dilden dile
 Biz gezeriz elden ele
 Taze açılmış gülüz biz

Pir Sultan'ım ne ağlarsın
 Gözünden kan yaş çağlarsın
 Sen bizden ateş m'umarsın
 Yanmış üfrülmüş külüz biz

(S N E, I.)

57

Hacı Bektaş tekkesinin dışından
 Dediler bir suna eşti yalnız
 Ayırmışlar yâreninden eşinden
 Dediler bir suna eşti yalnız

Eşinden ayrıldı Bektaşa vardı
 Kuru göllerde çok savaşlar kıldı
 Ayrılık haberin Mucur'dan aldı
 Dediler bir suna eşti yalnız
 Geçti m'ola Kızılırmak boyunca
 Çeken bilir ayrılığı doyunca
 Ayrılmıştır On İki İmam soyunca
 Dediler bir suna eşti yalnız

Aştı m' ola Kırlangıcın Belini
 Avcı rast gelirse yolar telini
 Arzulamış gider dostun ilini
 Dediler bir suna eşti yalınız

Pir Sultan Abdal'ım gönlümüz paslı
 Tutu kumru gibi kafeste besli
 Hünkâr Hacı Bektaş Veli'dir nesli
 Dediler bir suna eşti yalınız

(S N E, I.)

58

Ey benim divane gönlüm
 Dağlara düştüm yalınız
 Bu benim ahım yüzünden
 Bir mihâk gördüm yalınız

Dağlar var dağladan yüce
 Can mı dayanır bu güce
 Derdimi üç gün üç gece
 Söylesem bitmez yalınız

Şah'ın ayağına varsam
 Hayırlı gülbengin alsam
 Kızılırmaklara dalsam
 Çağlasam aksam yalınız

Şah'ımın ırmağı aktır
 Lezzeti şekerden çoktur
 Bir Allahtan büyük yoktur
 Hak dedim durdum yalınız

Pir Sultan'ım der görenler
 Pirlere niyaz verenler
 Üçler Yediler Erenler
 Mürvete geldim yalınız

(S N E, I.; S N E, II.)

II

Pir Sultan'ın Olduğu Şüpheli Bulunan Şiirler

1

Haktan emir oldu dünyaya geldim
 Gözüm açtım mâil oldum ol burca
 Arif oldum Hak kelâmın söyledim
 Elif kaddim dal yazıldım ol burca

Gökten uçan Cebrail'dir peridir
 Bir gül vardır Muhammed'in teridir
 Pir kapusu Şah-ı Merdân Ali'dir
 Elvan elvan nurlar ağız ol burca

Konan bezirgândır göçen de hoca
 Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece
 Bir burç vardır cümle burçlardan yüce
 Muhammed mi'râca gider ol burca

Pir Sultan'ım eydür ben de gelmişem
 Erenler babından payım almışam
 Meram Kâ'be ise gönül yapmışam
 Her gönülden bir yol gider ol burca

(A B G, c.)

2

Beni görüp yönün öte döndürme
 Yine gitmez meylim sendedir sende
 Yıkıp hilâl kaşlarını indirme
 Günah sende değil bendedir bende

Şeker vardır dudağında dilinde
 Arzumanım kaldı gonca gülünde
 Sen bir padişahsın hükmün elinde
 Senin ile dâvam sendedir sende

Sensiz çıkıp yaylaları yaylamam
Engeller içinde sırrın söylemem
Çok günah işledim inkâr eylemem
İki ellerim kızıl kandadır kanda

Nice beyler ile gezdim yoruldu
Kan bulanık aktım aktım duruldum
Sencileyin çok güzele sarıldım
Dahi senin sevgin candadır canda

Pir Sultan Abdal'ım böyle deyiptir
Âşıklar güzeli seve geliptir
Bir güzel sevmeyle kanlı m' oluptur
Kellem terkidedir yandadır yanda

(A İz. I.)

3

Hazret-i Ali gazadan gelirken
Mezarlıkta gördü bir kuru kafa
İn misin cin misin hayvan mı neslin
Yoksa avrat mıydın er miydin kafa.

Toprak dolmuş kulağına gözüne
Kara yazılar yazılmış yüzüne
Uyar mısın kör şeytanın sözüne
Bu dünyada benim der miydin kafa

Sen de şu dünyada belli has mıydın
Yedirmez içirmez bir nekes miydin
Eli açık yoksa bir cömert miydin
Sofrası meydanda er miydin kafa

Sen de şu dünyada belli mert miydin
Kolayın aldırılmış yavuz kurt muydun
On beşine değmiş bir yiğit miydin
Yoksa ak sakallı pir miydin kafa

Pir Sultan'ım virdin vardı dilinde
 Akma hançer sokuluydu belinde
 Çok emek çektin mi pirin yolunda
 Yoksa bir şey bilmez kör müydün kafa⁷⁴

(S NE, I.)

4

Ötme bülbül ötme şen değil bağım
 Dost senin derdinden ben yana yana
 Tükendi fitilim eridi yağım
 Dost senin derdinden ben yana yana

Deryada bölünmüş sellere döndüm
 Vakitsiz açılmış güllere döndüm
 Ateşi kararmış küllere döndüm
 Dost senin derdinden ben yana yana

Haberim duyarsın peyikler ile
 Yaramı sararsın şehitler ile
 Kırk yıl dağda gezdim geyikler ile
 Dost senin derdinden ben yana yana

Pir Sultan Abdal'ım doldum eksildim
 Yemekten içmekten sudan kesildim
 Hakkı pek sevdiğim için asıldım
 Dost senin derdinden ben yana yana

(A İz.)

5

Temennâya geldim Erenler size
 Temennâ edeyim destur olursa
 Mür'vet kapıların bağlaman bize
 İçeri gireyim destur olursa

⁷⁴ Karşılaştırınız: Kerem ile Aslı, İkbâl kütüphanesi neşri, İstanbul 1927, s. 79 - 82 deki şiir. Kerem de, Aslı'yı arayıp gezerken, Gemi-Beli'nde bir kuru kafa-ya rastlar, onunla konuşur. Kerem hikâyesinde, Pir Sultan'dan farklı olarak, kuru kafanın da manzum olarak cevap verdiğini görüyoruz.

Pirim deyü divanına geçeyim
Destinizden âb-ı hayat içeyim
İzniniz olursa ağzım açayım
Bir ma'na söyleyim destur olursa

Tâlib günahkârdır pir meydanında
Zülfikar oynuyor durmaz kınında
Rehberin önünde pir meydanında
Kemer best olayım destur olursa

Rehbere bağlıdır talibin başı
Durmuyor akıyor didemin yaşı
Arafat dağında İsmail koçu
Erkâna düşeyim destur olursa

Pir Sultan Abdal'ım hey güzel Şah'ım
Günahlıyım arşa çıkıyor ahım
Pîre kurban olsun bu tatlı canım
Terceman olayım destur olursa

(S N E, I.)

6

Deli gönül bulanmışsın ne acep
Çek bu sefineyi bir göl üstüne
Alemleri bürümüş hubların aşkı
Bülbüllerin medhi hep gül üstüne

Yetmiş bin deryada yetmiş bin derya
Anın da kilidi bir gerçek erde
Erenler oynuyor bir gizli sırda
Anı da fâş etmen şol il üstüne

Müşkil halletmeğe mürşit gerekir
Kâmil mürşit yerden göğe direktir
Yüküm ağır menzilimiz ıraktır
Dökme yüklerini sen yol üstüne

Yemen ikliminden bir yiğit geldi
Ali'ye razını söyledi güldü
Bir gecede yedi aylık yol aldı
Ali bindirdi' anı Düldül üstüne

Tarikat şeriat Muhammed Ali
 Gönül kâbesinde açtılar yolu
 Zahidin nesi var şunda hey deli
 Kamusu bizimdir bir al üstüne

Kimi Nâci okur danışman hacı
 Kimi yolun bilmez urunur tacı
Pir Sultan Dede'm de kemter duacı
 Hızır ilmin okur bir dal üstüne

(A B G, c.)

7

Gel benim derdime bir derman eyle
 Kamu dertlilere derman olan Şah
 Yüz sürem kapuna bir ferman eyle
 Gönül yarasına Lokman olan Şah

Musa اساسını ejderha kılan
 Yezid leşkerine korkular salan
 Muhammed aşkına Zülfikâr çalan
 Kamu mü'minlere Imam olan Şah

Bir ismin Haydar'dır bir ismin Ali
 Hak Murtaza dedi sana yâ Veli
 Cihanın âhiri hem de evveli
 Vilâyet mülküne sultan olan Şah.

Seyrangâhın olmuş Arş'ın yücesi
 Düldül ıssı Kanber'inin hocası
 Server Muhammede Mi'râc gecesi
 Dördüncü Felekte arslan olan Şah

Pir Sultan Abdal'im meydanda merdim
 Her kande baktımsa Ali'yi gördüm
 Seherde tesbîhim evradım virdim
 Garip gönüllere mihman olan Şah

(SNE, I.; BA.)

8

Alçakta yüksekte yatan Erenler
Mür'vetiniz yok mu aldı dert beni
Başım alıp hangi yere gideyim
Gittiğim yerlerde buldu dert beni

Oturup benimle ibadet kıldı
Yalan söyledi de yüzüme güldü
Yalın kılıç olup üstüme geldi
Çaldı bölük bölük böldü dert beni

Üstümüzden gelen boran kış gibi
Yavru şahin pençesinde kuş gibi
Seherin çağındaki düş gibi
Çağırta çağırta aldı dert beni

Abdal Pir Sultan'ım gönlüm hastadır
Kimseye diyemem gönlüm yastadır
Bilmem deli oldu bilmem ustadır
Şöyle bir sevdaya saldı beni

(V L S, II.)

9

Kerbelâ çölünden bir koyun geldi
Kuzum diye meleyüben ağladı
Koyunun sadası bağırimi deldi
Yürekteki yaralarım dağladı
Koyun yere koydu nazlı dizlerin
Dinliyelim şeker gibi sözlerin
Kibleye döndürmüş kara gözlerin
Koyun sesi yüreğimi dağladı

Muharnmed koyunun aslını sordu
Koyun dara geçti hoş zarı kıldı
Kuzu kurban olmaz ya niçin oldu
Fatm' ananın göz yaşları çağladı

Koyun eydür benim kuzum aldılar
Beni hasret ateşine saldılar
Cebrail Mikâil bile geldiler
Selmân İmamların belin bağladı

Muhammed koyunun aslın aradı
 Kuzum dedi koyun ayak diredi
 Naci elerler bir güruttur türedi
 Zülfikar kınından çekti zağladı

Koyun eydür kuzum hasların hası
 Nüh Felekten öte gelirdi sesi
 Yarın mahşer günü kılâm dâvasın
 Diyince Muhammed Ali ağladı

Pir Sultan'ım firkat bağırmı deldi
 Ali Fatma Düldül Zülfikar geldi
 Kuzu kurban olmaz ya niçin oldu
 Kırklar da hû diyip özün birledi

(S N E, I; A B G, c.)

10

Yürü bire Çiçek dağı
 Sende suna boylum kaldı
 Her kuşların dönüm çağı
 Bülbülüm gülşenim soldu

Bakarım ki yâr gelecek
 Yarama melhem saracak
 Mısırâ Sultan olacak
 Yusuf-u Ken'ânım n'oldu

Göllerde ötüşür suna
 Sesi hayat verir cana
 Ben ağlarım yana yana
 Gözlerim yaş ile doldu

Dudu kumru bülbül sesli
 Yârden ayrılmışam yaslı
 On İki İmamların nesli
 Bir sahip zamanım geldi

Pir Sultan'ım ne hal oldu
 Dünya halden hale kaldı
 Tez seviştik tez ayrıldık
 Âhir pişmanlığım kaldı

(A İz, VIII.)

11

Allah birdir Hak Muhammed Ali'dir
 Anın ismi cümle âlem doludur
 Bu yol Hak Muhammed Ali yoludur
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Arıduban kalbin pasın silersen
 Bahrileyin ummanlara dalarsan
 Hakkın cemalini görmek dilersen
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Şah Hasan'ın ismi gönülden gitmez
 Şah Hüseyin diyen diller yorulmaz
 Bu yolda ölene sorgu sorulmaz
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

İmam Zeynel-Âbidîn'in âbına
 Yezîd sığmaz oldu derler kabına
 Livâ'ül hamd sancağının dibine
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Kurban olalım gel Bâkır-oğluna
 Uymıyalım ol Yezid'in fi'line
 Gel uyalım İmam Ca'fer yoluna
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

İmam Musa Kâzım canlar canıdır
 Ali Musa Rıza mür'vet kânıdır
 Yarın varacağ'mız Hak divanıdır
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Takî'y' bilen Nakî ile buluşur
 Varır Hasan Askerî'ye karışır
 Anlara ulaşan Hakka ulaşır
 Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Pir Sultan Abdal'ım mür'vet Hudâdan
 Çıkıp gidelim şu fâni dünyadan
 El'aman dilersen Pirim Mehdî'den
 Gel Muhammed Ali-dergâhına gel

12

İşitip avazın ben de varayım
 Eğlen uçup gitme kona dur bülbül
 Senin aşkın benim kalbim evini
 Vücudun şehrinde donadır bülbül

Bülbülün donları sarı gazelden
 Gözünün sürmesi yengdir ezelden
 Bülbül güle âşık olmuş ezelden
 Hardan mı gülden mi yanadır bülbül

Sultan eder irahmeti kuluna
 Tabip gerek derde derman buluna
 Benlik ile konma gülün dalına
 Hâr vardır pençeni kanadır bülbül

Pir Sultan dilinden gevherler saçar
 Her kişi boyunca libasın biçer
 Geçer bu güzellik eyyamı geçer
 Bu dünyanın sonu fenadır bülbül

(A İz.)

13

Emek çektim bir ev yaptım Erenler
 Yine bu güzele bildiremedim
 Bahar geldi çiçek bitti ot bitti
 Toprak güldü taşı güldüremedim

Önüne rehber almıştır kadıyı
 Gelir kitabın okuyu okuyu
 Bürhan ile buldum yetmiş ikiyi
 İkisin bir kaba sığdıramadım

Yüreğimde belli belli yaralar
 Şeytan kalbin almış gözün köreler
 Hakka niyaz eylemeye âr eyler
 Eğilip bir secde kıldırımadım

Hû demine bir ikrarı güdenin
 Tu yüzüne ikrarından dönenin
Pir Sultan’ım münafığın nâdanın
 Gönül aynasını sildiremedim

(A İz, c II.)

14

Döndün mü ki benden yüzü dönesi
Ben seni Alinin yoluna saldıım
İkrarı boynuna kemend olası
Ben seni Alinin yoluna saldıım

Yürü bire yürü yüze gülücü
Bizi görüp yâd illeri sevici
Boynuna uğrasın şahın kılıcı
Ben seni Alinin yoluna saldıım

Pir Sultan Abdal'ım dertlere derman
Ayrılık elinden halim pek yaman
Şefaât etmeye On İki İmam
Ben seni Alinin yoluna saldıım

(A İ, cII.)

15

Sordum sarı çiğdeme
Sen nerede kışlarsın
Ne sorarsın hey derviş
Yer altında kışlarım

Sordum sarı çiğdeme
Yeraltında ne yersin
Ne sorarsın hey derviş
Kudret lokması yerim

Sordum sarı çiğdeme
Senin benzin ne sarı
Ne sorarsın hey derviş
Hak korkusun çekerim

Sordum sarı çiğdeme
Anan baban var mıdır
Ne sorarsın hey derviş
Anam yer babam yağmur

Sordum sarı çiğdeme
Asâcığı elinde
Hak kelâmı dilinde
Çiğdemde dervişlik var

Pir Sultan'ım erlerle
 Yüzü dolu nurlarla
 Ak sakallı pirlere
 Çiğdemde dervişlik var⁷⁵

(S N E, I; S N E, N.)

16

Gurbet ilde yâd illerin derdini
 Çekeyim de eğleneyim bir zaman
 Yaralı sineme bal ile tuzu
 Ekeyim de eğleneyim bir zaman

Sahile gönderdim gönül kuşunu
 Sıyırıp gidiyor dağlar başını
 Mihrî⁷⁶ gibi gözlerimin yaşını
 Dökeyim de eğleneyim bir zaman

Pir Sultan Abdal'ım Seyyid Nesimî
 Şu âleme destan ettin sesimi
 Uğrun uğrun sevdiğimin yasını
 Çekeyim de eğleneyim bir zaman

(A I z, II.)

17

Sabah olur koyun kuşluğa gelir
 Her koyun arar da kuzusun bulur
 Ağca koyun meler arada kalır
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Benim kuzum kuzuların beyidir
 Ağca koyun yüreğimin yağıdır
 Anın gideceği Yıldız Dağıdır
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan
 Koyun meler kuzusunun adı yok
 Sıra sıra küleklerin südü yok
 Kuzusuz yaylanın hiç bir tadı yok
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

⁷⁵ Krş.: Yûnus'a isnat edilen "Sordum sarı çiçeğe..." şiiri (Burhan Ümit, Yûnus Emre Divanı, c. II, s. 509, No. CCCLIII.)

⁷⁶ Belki "Hurşit ile Mah Mihrî adlı halk hikâyesinin kahramanı olan Mihrî (Mah-Mihrî)ye telmih ediliyor.

Koyunun başına bodcak⁷⁷ takayım
 Yönüm dönüp o koyuna bakayım
 Kuzun nerde ise kuzun bulayım
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Koyun sen şurada kuz'lamadın mı
 Sağını solunu gözlemedin mi
 Aç kurt gelir deyü gizlemedin mi
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Dereye aşağı gider kurt izi
 Kurt ağzında gördüm bir körpe kuzu
 Seversen Mevlâyı ağılatma bizi
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Seni yayan çoban bir delikanlı
 Erbişim bıyıklı hem ince belli
 Sağında solunda püskülü belli
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Seni yayan çoban yetip bitmesin
 Bahçesinde lâle sünbül bitmesin
 Seni incitenler Hakka yetmesin
 Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Pir Sultan Abdal'ım koyunum n'oldu
 Koyunun feryadı ciğerim deldi
 Yoksa' aç kurt mu geldi kuzunu aldı
 Gel koyun meleme vaz gel kuzundan

(A İz, XX)

18

Yas u mâtem günü derdim yeniler
 Yârin sesi kulağımda çınılar
 Sordum ki dağlara niçin iniler
 Dedi çekticeğim karın elinden

Alnıma yazılmış kara yazılar
 İtikattır tâlib pirin arzular
 Sordum ki çamlara neden sızılar
 Dedi çekticeğim pürün elinden

⁷⁷ Püsküllü boncuk.

Varıp Hakkın divanına durursun
 Pervan' olup aşk oduna yanarsın
 Sordum değirmene ne hoş dönersin
 Dedi çekticeğim perin elinden

Varıp bir pir ile bazar edersin
 Oturup da ikrarını güdersin
 Sordum garip bülbül niçin ötersin
 Dedi çekticeğim harın elinden

Ser çeşmeden gelir suyun durusu
 Nasibimiz verir pirin birisi
 Dedim *Pir Sultan*'ım benzin sarısı
 Dedi çekticeğim yârin elinden

(A İz.)

19

Ali Ali deyü ne inilersin
 Inilersin dolap derdin ne senin
 Seri de benim gibi yârden m'ayrıldın
 Inilersin dolap derdin ne senin

Dolap iniledi düştü ırmağa
 Muhammedin hub cemalin görmeğe
 Hasan Hüseyine bir su vermeğe
 Inilersin dolap derdin ne senin

Kim kesti getirdi seni yerinden
 Dağlar taşlar ah eyledi zarından
 Sen de mi ayrıldın nazlı yârenden
 Inilersin dolap derdin ne senin.

Yoksa yâd illerin eli mi değdi
 Yoksa irakibin dili mi değdi
 Yaz bahar ayının seli mi değdi
 Dolap inilersin derdin ne senin.

Pir Sultan Abdal'ım aşka dayandı
 Hasret nârı ile ciğerim yandı
 Yoksa Hüseyinden haber mi geldi
 Inilersin dolap derdin ne senin.⁷⁸

(A İz.)

⁷⁸ Krş.: Yûnus'a ve Âşık Paşaya isnad olunan "dolap" Şiiri (Yûnus Emre Diva-

20

Bülbül olsam varsam gelsem
 Hakkın divânına dursam
 Ben bir yanıl alma olsam
 Dalında bitsem ne dersin

Sen bir yanıl alma olsan
 Dalımda bitmeye gelsen
 Ben bir gümüş çövmen olsam
 Çeksem indirsem ne dersin

Sen bir gümüş çövmen olsan
 Çekip indirmeye gelsen
 Ben bir avuç darı olsam
 Yere saçılısam ne dersin

Sen bir avuç darı olsan
 Yere saçılmaya gelsen
 Ben bir güzel keklik olsam
 Bir bir toplasam ne dersin
 Sen bir güzel keklik olsan
 Bir bir toplamaya gelsen
 Ben bir yavru şahan olsam
 Kapsam kaldırısam ne dersin

Sen bir yavru şahan olsan
 Kapıp kaldırmaya gelsen
 Ben bir sulu sepken olsam
 Kanadın kırsam ne dersin

Sen bir sulu sepken olsan
 Kanadım kırmaya gelsen
 Ben bir deli poyraz olsam
 Tepsem dağıtsam ne dersin

Sen bir deli poyraz olsan
 Tepip dağıtmaya gelsen
 Ben bir ulu hasta olsam
 Yoluna yatsam ne dersin

Sen bir ulu hasta olsun
Yoluma yatmaya gelsen
Ben bir Azrail olsam
Canını alsam ne dersin

Sen bir Azrail olsun
Canımı almaya gelsen
Ben bir cennetlik kul olsun
Cennete girsem ne dersin

Sen bir cennetlik kul olsun
Cennete girmeye gelsen
Pir Sultan üstadın bulsa
Bilece girsek ne dersin⁷⁹

(A iz.)

21

Nazlı yâre selâm saldım almamış
Almazsa gam değil almayıversin
Nazlı yâr de bana selâm salmamış
Salmazsa gam değil salmayıversin

İstemem kaşların kara ise de
Ciğerden yüreğim pare ise de
Melhemi derdime çare ise de
Çalmazsa gam değil çalmayıversin

Yıktı viran etti gönül tahtım ız
Ta ezelden kara imiş bahtımız
Böyle miydi ikrarımız ahdimiz
Gönül hayaline yelmeyıversin

Doksana vardı da yüz seçti ise
Aradan ahd âmân söz geçti ise
Pir Sultan Abdal'dan vaz geçti ise
Bergüzar saldığım elmayı versin⁸⁰

(A iz. XI.)

⁷⁹ Krş.: Âdile türküsü, Ahmet Talât, Halk şiirlerinin şekil ve nevi, İst Devlet matb. 1928. s 37 İki insanın, tabiat üstü kuvvetleri sayesinde mütemadiyen şekil değiştirerek birbirine karşı mücadele etmeleri ve birbirinin elinden kurtulmağa çalışmaları üniversal bir masal temidir.

⁸⁰ "Bergüzar olarak elma verme" hakkında bk.. yukarıda s. 53-54. not 36.

22

Dedesı Hüseyni verdi hocaya
Elif be demeden çıktı heceye
Günce bin kâfir kırardı geceye
Su içmeyip şehid olan Hüseyn

Hüseynin de yapılıdır odası
Daim Haktan gelir onun gıdası
Dal boyunda nazar kılmış dedesi
Su içmeyip şehid olan Hüseyn

Hüseyni de götürdüler asmaya
Yezidler ulaştı başın kesmeye
Ali oğlu değil ki mürvet basmaya
Su içmeyip şehid olan Hüseyn
Pir Sultan Abdal'ım ellerim bağı
Yezidin elinden ciğerim dağı
Muhammed torunu Alinin oğlu
Su içmeyip şehid olan Hüseyn

(A lz.)

23

Gönül arz 'ediyor azm-i didarı
Yenilmiyor efkârımız ne acep
Garip bülbül gibi kılarım zârı
Açılmıyor gülşenimiz ne acep

Her dem aşkın kervanları çekilir
Şu didemden kanlı yaşlar dökülür
Günden güne yaralarım sökülür
Artar gider firkatimiz ne acep

Pir Sultan Abdal'ım dostı mailim
Yüz sürüben kapısında sailim
Haktan gelen tecellime kailim
Böyle imiş kaderimiz ne acep

(A lz, XXI.)

24

Yel esti mi aşka gelir sallanır
Mart ayında yeşillenir ağaçlar
Kıpkırmızı donlar giyer allanır
Hû Dost çağırır sallanır ağaçlar

Çiçek açar domur domur dal verir
 Kimi uzar birbirine el verir
 Kimi meyve verir kimi gül verir
 Kuşlar üstünde dillenir ağaçlar

Yaz baharda bahçe ile bağ ile
 Kaba çamın gürlemesi dal ile
 Koç yiğidin eğlencesi yâr ile
 Muhabbet eder eğlenir ağaçlar
Pir Sultan Abdal'ım Hatâyı Şahım
 Adam için ne halketmiş Allahım
 Güz gelince salar yaprağın dalın
 Vakti geldi mi sulanır ağaçlar

(A İz, c III.;

25

Hak Muhammed Ali Haydar
 Kılavuzdur çekip gider
 Vilâyet mâdeni cebbar
 Dost zülfüne takıp gider

Şu âleme ün eylemiş
 Kaşların keman eylemiş
 Güzelliğin şan eylemiş
 Nicelerin yakıp gider

Bülbül oldum dost bağında
 Öterim yolun sağında
 Bir tıfıl hubluk çağında
 Serhoş serhoş bakıp gider

Âlem hüsnüne bakışır
 Gerdanda benler tokuşur
 Ancak yeşil don yakışır
 Ebruların döküp gider

Sineme vurdun kanca
 Mâh-i tâbân gülü gonca
 Uzun boylu beli ince
 Kaşlarını yıkıp gider

Pir Sultan’ım söyler dilden
Her ne dersen gelir elden
Al rengini almış gülden
Burcu burcu kokup gider

(A İz, XIX.)

26

Özünü yitirmiş mat olmuş zahit
Hakkın yarattığı sultana n'eyler
Aradırsan kendi kalbini arıt
Bende küfür sendek' imana neyler

Zahit sen bu sırra erem mi dersin
Ya il görmeden ben görem mi dersin
Mescit hak meyhane haram mı dersin
Hak olan mescide meyhane n'eyler

Zahit diken olup dolanma bize
Ol münkir kullara ederler ceza
Bir kul kim sultanın emrinde geze
Emrinde gezen kul sultana n'eyler

Yedi tamu sekiz uçmak kapusu
Allahın evidir anın hepsi
Benim de korktuğum Sırat köprüsü
Yolu doğru süren insana n'eyler

Zahit bu yola sen diken ekersin
Hâtıra dokunur gönül yıkarsın
Senin yükün vardır korku çekersin
Zâlim baççı yüksüz kervana n'eyler

Pir Sultan Dede’m der çağır enelhak
Ol münkir kullardan ıraksın ırak
Kurdun işi nakes payını yemek
Hak için adanan kurbana n'eyler

(A B G, c.)

27

Ey can sahibi gel candan haber ver
Vücudunda ne var andan haber ver

Vücudun şehrini seyran eyledim
Gönül evinde Sultandan haber ver
Dudağın şerbeti hastaya şifa
Dudağında olan baldan haber ver

Ben hüma kuşuyum göğşe ağarım
Yumurta içinde kandan haber ver

Yigirmi ağacın ondur budağı
Anın dahi çiçeğinden haber ver

Âdemden berisin ondur budağı
Anın dahi çiçeğinden haber var

Oku kitabını *Pir Sultan Abdal*
Hakikate giden yoldan haber ver

(A B G, c.)

28

Bizlere bu dolu Ali'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
Balım Sultan Kızıl Deliden geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Payım gelir İmamların payından
On İki İmam nesl-i Ali soyundan
Kırkların içtiği üzüm suyundan
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Beline kuşanmış nurdan bir kemer
Aşkın dolusunu içenler kanar
Herkes sevdiğinden bir dolu umar
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Pir Sultan'ım hamı hası seçerim
Ağ okurum aşk kitabın açarım
Pir elinden ağu gelse içerim
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

(Ah. HB.)

29

Giden kimdir kimden haber alayım
 Er hak nedir geda nedir kul nedir
 Eğlen hocam eğlen haber sorayım
 Tarîk nedir erkân nedir yol nedir

Âşık ile ma'şuk bir yere gele
 Aşkın kitabını ellere ala
 Sual olunursa cevabın vere
 Ağız nedir dudak nedir dil nedir

Gönlümde bir ma'na yazıp dururum
 Aşkın gemisini düzüp dururum
 Arabi Acemi gezip dururum
 Derya nedir umman nedir sel nedir

Dört kardaşız bir gömlekte yatarız
 Gömlek birdir bir vücuda çatarız
 Kendimizi ateşlere atarız
 Ateş nedir duman nedir kül nedir

Evveli Muhammed âhiri Ali
 Erenler kurdular erkânı yolu
 Üçyüz altmış altı servinin dalı
 Bahçesinde bülbül nedir gül nedir

Din Muhammed dini taptığım tapu
 Yıkılır mı Hakkın kurduğu yapı
 Kırk sekiz bahçedir on iki kapu
 Eşiği bekliyen iki kul nedir

Pir Sultan 'ım aşkı ilde aramam
 Pirden haberim var gayrı soramam
 Menzirim uzaktır belki varamam
 Cümle şeye vücut olan bil nedir

(S N E. I; B A.)

30

Dîdârın vasliyçün her dem
 Temennâmız Hudâdandır
 Ol Muhammed hürmetiyçün
 Ali-yy ül Murtazâdandır

Nûş etti candan muhabbet
Dedi gözüm nuru Ahmed
Kamu mü'minlere rahmet
Hasan hulk-i Rızadandır

Bu dâr-ı fâniden geçti
Hudâ yoluna kan saçtı
Hüseyn-i mazlunun deşt-i
Şehid-i Kerbelâdandır

İmam Zeyn el-Abâ Haydar
Muhammed Bakır u Ca'fer
Âlemin durduğu gevher
Kâzım Musa Rızadandır

Takîdir gönlümün nuru
Nakîdir çeşmimin sırrı
Necef deryasının dürü
Hasan Asker likadandır

Mehdî şems ile mahımdır
İmamlar kıblegâhımdır
Cemali şu'lesi ile
Niyazım Murtazâdandır

Kalır *Pir Sultan*'a günde
Muhabbet can ile tende
Şahın yüzün gören bund
Yarın anda vefadandır

(A B G. c.)

31

Öt benim sarı tanburam
Senin aslın ağaçtandır
Ağaç dersem gönüllenme
Kırmızı gül ağaçtandır

Ali Fâtımanın yâri
Ali çekti Zülfikarı
Düldül atının eğeri
O da yine ağaçtandır

Ali gitti Hakka yetti
 Zülfikarı derya yuttu
 Sa'd-i Vakkas bir ok attı⁸¹
 O da yine ağaçtandır

Nurdandır Kâbenin eşiği
 Cihanı tuttu ışıği
 Hasan Hüseyin beşiği
 O da yine ağaçtandır

Yeter *Pir Sultan*'ım yeter
 Dertlilere derman katar
 Türlü türlü meyve biter
 O da yine ağaçtandır

(A İz.)

32

Gönül niçin ahvalimi bilmezsin
 Yürekte yaralar türlü türlüdür
 Öğüt versem öğüdümü almazsın
 Yürekte yaralar türlü türlüdür
 Esme zülüflerim yellere karşı
 Bülbül figan eder güllere karşı
 Gel beni ağlatma illere karşı
 Yürekte yaralar türlü türlüdür

Ah n'eyleyeyim karşımızda ölüm var
 Ölüm dedikleri kanlı zalim var
 Ne ağlayıp ne gülecek hâlim var
 Yürekte yaralar türlü türlüdür

Pir Sultan Abdal'ım ben de böyleyim
 Emir Haktan geldi kime n'eyleyim
 Derdim çoktur hangi birin söyleyim
 Yürekte yaralar türlü türlüdür

(A İz.)

⁸¹ "Sa'd-i Vakkas" adı anılan bu şiir (yahut da, hiç olmazsa, bu ismin geçtiği mısra) Pir Sultan'ın olamaz. (Bk. yukarda, s. 31). Yalnız bu şiirin çok dikkate değer tarafı, "ağaç"ı, tamamıyla aynı ifade kalıplarıyla, tıpkı Dede Korkut kitabındaki (Orhan Saik Gökyay neşri, s. 21) bir parça gibi tebcil etmesidir. Dede Korkut metninin bizim metnimizle karşılaştırılacak parçaları şunlardır: "Ağaç ağaç dersem sana arlanma ağaç!.. Şâh-ı Merdân Ali'nin Döldülünün egeri ağaç!.. Şâh Hasan'la Hüseyin'in beşiği ağaç!.."

33

Derdimi yandığım kınamıyasın
 Âşık ma'sukunu del' eyler imiş
 Bir kömür gözlünün ateşi közü
 Yakar bendelerin kül eyler imiş

Gelin bakın ateşime közüme
 Kim dayanır bu zalimin sözüne
 Gül yüzlü yâr bassa geçse yüzüme
 Basar bendelerin yol eyler imiş

Hublar göçü uğradı da yol etti
 Kim ne bilir elif kaddim dal etti
 Aktı çeşmim yaşı çaylar sel etti
 Çevirir önünü göl eyler imiş

Su değilim akam akam durulam
 Acep binem aşk atına yorulam
 Yusuf gibi Zelhasına sarılan
 Satar kend'özünü kul eyler imiş

Pir Sultan'ım yâre kullar olurum
 El katmazsan ben bu dertten ölürüm
 Çektiğim çileyi senden bilirim
 Aşıka n'idirse Al' eyler imiş

(A lz.) 170

34

Dağdan kütür kütür hezen indirir
 İndirir de ateşlere yandırır
 Her evin devliğin öküz döndürür
 İreçberler hoşça görün öküzü

Öküzün damını alçacık yapın
 Yaş koman altında kuruluk sepin
 Koşumdan koşuma gözlerin öpün
 İreçberler hoşça görün öküzü

Pir Sultan'ım der ki kaynar coşunca
 Tekne hamur kalmaz ekmek pişince
 Âdem Ata öküzün çiftte coşunca
 İreçberler hoşça görün öküzü

(D K H M. Arş.)

35

Gelin özümüze sitem edelim
 Hile ile hud'a ile hal olmaz
 Hakkın divanına biz de gidelim
 Hak katında yalan söze yer olmaz

Yine gerçeklerden açtık kapuyu
 Bir pirin önünde kıldık tapuyu
 El birliği ile yaptık yapıyı
 Birlik ile.....

Erenler gafletten kalktı uyandı
 Gerçeklerin hünerine boyandı
 Bu yolun içine girdi de kandı
 Gaziler bu yolda hiç vebâl olmaz
 Ali kulu isen Hak'tan utan'a
 Var pazarlık eyle cevher satana
 Bu yolun içinde riya tutana
 Sürün gidin dört kapuda yer olmaz

Pir Sultan'ım eydür kalbimiz nurdur
 Mü'minler gözlüdür münkirler kördür
 Erenlerin yolu kadimdir birdir
 Her tepenin başında bir yol olmaz

(V L S, I; V L S, VII.)

36

On İki İmama uyanlardanız
 Hakka doğru gider bu yollarımız
 Biz âl evlâdı sevenlerdeniz
 Her gün teşbih eder bu dillerimiz

Bi'atımız aldık biz de uludan
 Mür'vet kimden kaldı Hazret' Ali'den
 Bizim ikrarımız "kalû belî" den
 Eldedir etekte bu ellerimiz

Mü'min idim münafıktan usandım
 Miyan beste tarikata döşendim
 Kemer bestelerden kuşak kuşandım
 Pir elinden bağlıdır bellerimiz

Biz mü'miniz kalbimizde kara yok
Bizde yoğa var demezler vara yok
Şimdengerü ayrılmağa çare yok
Hâr elinde açılır güllerimiz

On İki İmamın bizdedir nuru
Şâh-ı Vilâyetin bizdedir sırrı
Açıktır aynamız gönlümüz duru
Sedefli mercanlı gönüllerimiz

Düzel *Pir Sultan*'ım katara düzel
Bizde ikrar verdik kadîm ü ezel
Bir sevdaya düştük sevdası güzel
Vardır türlü türlü hayallerimiz

(V L S, II.)

LÛGATÇE

Âb-ı Kevser:

*On İki İmam gibi Cennet içine
Âb-ı Kevser ile akan Ali'dir.*

(S. 131)

Kevser suyu. Kevser, çok şey manasınadır. Cennette uzunluğu doğu ile batı arası kadar, gayet derin, baldan tatlı kardan soğuk, kenarında gökteki yıldızlar kadar ve mücevherattan kapıları bulunan ve Muhammed'e alt olan bir nehirle Mahşerde Sıratın evvel, yahut sonra bulunan bir havuzun adıdır. Hadislerde, bu havuz ve nehirden, inananlara Ali'nin su vereceği rivayet edilmiştir.

Abdal:

*Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca*

(S. 97)

Muahhar sofilerdeki muhayyel Erenler teşkilâtınca Üçler (bu maddeye bakınız) den mertebece aşağı yedi, yahut kırk Er vardır ki bunlar, diledikleri vakit kendilerine bedel yaratabilirler; yâni, diledikleri yerde görünürler. Bunlardan birisi, meselâ bir vakitte yedi, on, yahut kırk yerde görünür. Bunlar, kendilerine bedel yaratabildikleri için, yahut beşerî huylarını Tanrı huylarına tebdil etmiş bulundukları için "Ebdâl" diye anılırlar. Bunlara "Büdelâ" da denir. Ayrıca XIII. üncü asırda Anadolu'da Abdallar diye bir şiî-bâtinî derviş zümresi vardır ki XVII. nci asra kadar yürümüştür. Bu kelime "Bektaşî Abdalları", "Kalenderî Abdalları", "Rum Abdalları..." gibi mutlak olarak derviş mânâsına da kullanılmıştır. ("Naci" maddesine de bakınız).

Âl ü Evlâd:

*Biz Âl ü Evlâdı sevenlerdeniz
Hergün teşbih eder bu dillerimiz*

(S. 97)

Muhammed'in soyu, neslinden gelenler, Seyyid'ler.

Allah-Muhammed-Ali:

*Ben gayrı nesne bilmezem
Allah bir Muhammed Ali*

(S. 101)

Bektaşî-Kızılbaşlarca "Allah, Muhammed, Ali" teslisi vardır. Hattâ kâmil sayılanları, Ali'nin, Tanrı'nın bütünü, Muhammed'in zuhuru olduğunu söyleyerek bu teslisi güya izah ederler. Nefeslerde bu teslis apaçık görünür.

Arslan:

*Server Muhammed'e Mi'rac gecesi
Dördüncü Felekte arslan olan Şah*

(S. 149)

Alevîlere göre Muhammed'in, Mi'rac'da Arş yanında bir arslan yolunu kesiyor. Peygamber, arslana yüzüğünü atıyor. Arslan yüzüğü ağzına alıp Peygamber'e yol veriyor. Ertesi sabah, Mi'ra-cını anlatırken Ali, ağzından yüzüğü çıkarıp Muhammed'e veriyor. (Bakınız: Faziletname, s. 151)

Arslan sütü:

*İçtiğ'miz arslan sütüdür
İçebilirsen gel beri*

(S. 105)

Bektaşî-Kızılbaşlar, rakıyı, Akyazılı Sultan adlı bir Aziz'in tarikata soktuğunu söyler ve "akyazılı" kelimesiyle rakıyı kaseder, ekseriyetle kendilerinden olmayanlar arasında rakıyı bu adla anarlar. Bundan başka su katılınca süt rengine benzediğinden rakıya "arslan sütü" de derler.

Ayn-i cem:

*Ben has bahçenin gülüyüm
Ayn-i cem'in bülbülüym*

(S. 105)

Ayn-i cem diye Kızılbaş-Bektaşî ve Mevlevîlerde kullanılan bu kelimenin "cem'in varlığı, vücudu ve hakikati" mânasına gelen "ayn ül-cem" terkibinden bozma olduğunu söyleyenler vardır. Cem', fark'ın zıddıdır. Vahdet-i Vücuda inanan sofilerce fark, Tanrı ile âlemi ayrı bilmek ve Tanrı'nın âlemi yoktan vara getirdiğine inanmaktır Cem' ise âlemin Tanrı bilgisindeki hakikatların zuhurundan, daha doğrusu halkın, Hakkın zuhur ve tecellisinden ibaret olduğunu anlayıp bilmektir. Buna inanan sofilerce Cem' makamı, cünen bir ilhad'dır. Fark ise şirktir, ikiliktir. Fakat kâmil olanlar, Cem' makamına vardıktan sonra bunu "Fark-ı Muhammedi denen ikinci farkla birleştirir; Hakkı, halkın bütününü, halkı da Hakkın zuhûru olarak bilmekle beraber zahiri de gözetirler ki kemâl, işte budur. (Dört kapı, kırk makam" maddesine de bakınız).

Ayn-i cem, tarikat kardeşlerinin bir topluluğu olduğundan cem' kelimesiyle münasebeti varsa da bizce bu terkip, daha ziyade "âyin-i Cem" terkibinden bozmadır. Çünkü Mevlevî ayn-i cem'inde şarap ve rakı olmamakla beraber saz ve semâ, sohbet ve yemek vardır. Bektaşî-Kızılbaş ayn-i ceminde ise mutlaka şarap ve rakı bulunur.

Kızılbaş ve Bektaşîler, alelade içkili, kadınlı ve sazlı toplantılara muhabbet derler. (Bu maddeye bakın) Ayn-i cemde mutlaka birisi nasip alır ve tarikata girme merasimi yapılır. Bektaşî ve Mevlevîlerde ölü için de ayn-i cem yapılır, Bektaşîlerde çırak uyandırma âyinine, yâni tarikat usulünce meydanda mumlar yakıldıktan sonra ölünün ruhunun şâd olması için bir gülbenk (bu maddeye bakın) çekilir ve muhabbete başlanır. Mevlevî ayn-i ceminde de sohbet ve semâdan sonra yemek yenip Kur'an okunarak ölünün ruhuna fatihalar ithaf edilir.

Bî'at almak:

*Bî'atımız aldık biz de Ulu'dan
Mür'vet kimden kaldı Hazret Ali'den*

(S. 172)

("İkrar vermek" maddesine bakınız)

Cem:

*Biz de gezer idik irfanda sazda
Biz de bulunurduk cemde niyazda*

(S. 80)

Ayn-i cem yerine sadece "cem" de kullanılır. ("Ayn-i cem" maddesine bakınız).

Dâr:

*Enelhak dedik de çekildik dara
Âdâb erkân bize doğru yol oldu*

(S. 140)

Alevî-Bektaşilerde ayn-i cem yapılan odanın ortasına "dâr" denir. Dâr'da sâlik, Erenler yoluna ikrar verir, tarikata kabul edilir. Bir suç yapan da yine oraya gidip sağ ayağının baş parmağını sol ayağının baş parmağı üstüne kor ve sağ el üstte olmak üzere ellerini çaprazvarî göğsüne koyarak kusurunu söyler. Buraya "Dârül-amân, Dârül-uşşâk" ve "Dâr-ı Mansur" da derler. ("Mansur" maddesine de bakınız.)

Diriltmek (ölüyü diriltmek):

*Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü*

(S. 132)

Alevîlerce Ali birkaç kere, binlerce yıl önce ölmüş kişileri diriltmiştir. (Bakınız: Faziletnâme, S. 129-140, 204).

Dört can bir kalıp olmak:

*Dört can bir kalıp olunca
Menzili bî-nihayettir*

(S. 135)

("Musahip" maddesine bakınız.)

Dört kapı, kırk makam:

*Dört kapı kırk makam kalktı aradan
Halledip müşkiller seçilmez oldu*

(S. 61)

Sofilerin mühim bir kısmı, dinin dış yüzüne karşılık bir de iç yüzü olduğunu, dış yüzüne "şeriat" dendiği gibi iç yüzüne "hakikat" dendiğini söylerler. Bunlarca şeriattan hakikate varmak için manevî bir yol vardır. Bu yola tarikat denir. Bir Şeyhin kılavuzluğuyla bu yol yürünür, hakikate varılır; o vakit o makama eren ve Erenlerden olan kişi eğer şeriatla hakikati birbirine uydurur, halkın Hak olduğunu, Hakkın halk suretinde zuhur ettiğini bildiği halde zahirî emirlere uyar görünür, sırrı, ehlinde başkasına fâş etmezse "marifet makamına da sahip" olmuş bulunur. İşte bu suretle Erenler yolunda dört kapı vardır: Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifet.

Bu dörtlü tasnifi kabul edenlerce her kapıda on makam vardır ki bu suretle mecmuu kırk olur. Hacı Bektaş-i Veli "Makalât'ında bu dört kapı ve kırk makamı uzun uzadıya anlatır. Bektaşî ayn-i ceminde talip, "dâr" (bu maddeye bakınız) dan itibaren mürşide dört adımla çekilir. Rehber, güya her adımda dört kapının birinden girer ve ehline selâm verir ki bu dört kapı selâmı şudur: "Esselâmü aleyküm şeriat Erenleri! Esselâmü aleyküm tarikat Pirleri! Esselâmü aleyküm hakikat Şahları! Esselâmü aleyküm marifet Kâmilleri."

Dört kardeş:

*Dört kardeşiz bir gömlekte yatarız
Gömlek birdir bir vücuda çatarız
Kendimizi ateşlere atarız
Ateş nedir duman nedir kül nedir*

(S. 167)

Eskilerce madde, "anâsır-ı erbaa = çâr erkân" denen dört esas unsurdan meydana gelmiştir: Ateş, hava, su, toprak. Bu dört unsura "dört ana" dendiği gibi "dört kardeş" de dendiğini örnekten anlıyoruz.

Düldül:

*Düldül eğlendi Zülfikar kuşan
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi*

(S. 75)

Muhammed'e Mısır Meliki tarafından hediye edilen ve onun tarafından da Ali'ye verilen beyaz katır.

Düşmek:

*Erenler öldürür yoldan şaşanı
İhlâs ile kaldırırlar düşeni*

(S. 102)

Kızılbaş-Alevîlerce, tarikat usulüne aykırı bir iş yapan düşer, düşkün olur. Bu, âdeta bir aforozdur. Ayn-i cem'lere giremez. Ayn-i cem lokması yiyemez. Kimse kendisiyle görüşmez. Mürşîdine müracaatla kusurunu Erenler meydanında söyler, cezasını çekerse bir ayn-i cem'de onu kabul eder, suçunu bağışlarlar. Bu suretle kalkmış olur. Mevleviler düşküne "yolsuz" derler.

Düvazde İmam:

*Pir elinden elifi tâc urundum
Kubbesi Düvazde İmam Ali'dir*

(S. 49 not 34)

Ekseriyetle Alevîlerce Düvazmam şeklinde söylenen bu kelime "On İki İmam" mânasına gelir. Bektaşî-Kızılbaşlar, içinde on iki İmamın adı geçen medhiyelere de bu adı verirler ("On İki İmam" maddesine bakınız.)

Ebû (Ebâ) Müslim:

Emevî saltanatı yerine Abbas oğulları İmparatorluğunun kurulmasına sebep olan isyanı idare eden meşhur Kumandan. Bu zât Şî'a nazarında makbul değildir. Hattâ Vezir-i âl-i Muhammed lâkabını taşıyan ve bu isyana parasıyla büyük yardımlarda bulunan Ebû Seleme, İmâm Ca'fer-ül Sâdık'a üç adamıyla bir mektup göndermiş ve halkı, İmam Cafer'e davet hususunda müsaade istemiş, fakat İmam Ca'fer, mektubu yakıp red cevabı vermiş, Ebû Müslim de yine bizzat müracaat etmişse de ona da: "Ne sen benim adamlarındansın, ne de zaman, benim zamanım" demişti (Bakınız: "Yenâbî'al Mevedde", ikinci cilt, S. 381). Böyle olmakla beraber Bektaşî-Kızılbaşlar, bu zâta pek ehemmiyet verirler. Hattâ aralarında:

*Gelmiyeydi Ebû Müslim cihana
Eşekler çağırırdı lanet Mervân'a*

beyti bir darb-ı mesel olarak kullanılır. Ebû Müslim, Şia'nın gaalileri yanında da mühim bir mevkie sahiptir. Hattâ onu İmam mertebesine çıkaran bir taife bile vardır. (Bakınız: "Makâlat al-

İslâmiyyîn va' htilâf al-Musallîn", Abu'l-Hasan Ali ibn İsmail al-Aş'arî, H. Ritter tab'ı, Devlet Matbaası, 1929. C. I, s. 21-22).

*Elinde bir teber bir eri gördüm
Dedi bilmez misin Ebâ Müslim'i.*

(S. 79)

Ehl-i Beyt:

*Gel gönül nazar kıl merdânelere
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım*

Ev Halkı; Muhammed'in ailesi. Muhammed, Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin ile evlâtları. On İki İmam, Fâtıma ve Muhammed. Şî'a ve Şî'a'nın gaalilerinden olan Bektaşî-Kızılbaşlarca Muhammed'in zevceleri Ehl-i Beyt'ten değildir.

El, etek:

*Bizim ikrarımız "kalû belî" den
Eldedir etekte bu ellerimiz*

(S. 172)

("El almak, etek tutmak" maddesine bakınız.)

El almak, etek tutmak:

*Elin alıp eteğini tuttuğum
Pirler medet-medet dosta kavuştum*

(S. 122)

"Menâkıb ül-Esrâr" da tarikata giriş âyini şöyle anlatılmaktadır:

"İptida bir yol, erkân bilir kardaş delil ve rehber olup anın belinden kuşağın açıp boynuna taka. Yâni rehber demek tarikat içinde yol gösterici demektir. Anın önüne düşüp ol kuşağını ucundan tutup yederek yol atasının huzuruna götüre ve cemî şartları yerine getire. İmdi şart budur ki, ol müptedi gelip yol atasının huzuruna iki diz üzerine âdâb ile otura, bî'at ede. Ata oğlunun sağ elini eline alıp baş parmaklarını birbirinin üzerine koya, akd-i tarik birle el tutuşa, oğlu dahi sağ elini atasının eline verip sol eliyle atasının eteğini muhkem tuta, yâni, el benim etek senin, Hak yolunda bizi doğru yola kılavuzlamakta taksir etmesin, demek olur..."

Bektaşîlerde usul aynıdır. Ancak, rehber, talibi o gün kesilen kurbanın yününden örülmüş olan ve tığ-bend denen yün kuşakla çeker.

Elest (elestü) demi:

*Eljstü deminden hak bildik yolu
Korkarım solduram ol gonca gülü*

(S. 100)

("Kalû belî" maddesine bakınız.)

Elif, be:

*Eliftir doksanbin kelâmın başı
Var Hakka şükreyle be'yi n'eylersin*

(S. 125)

Arap alfabesinin birinci ve ikinci harfleri. Vahdet-i Vücut'a, yani Varlık birliğine inanan sofilere nazaran Tanrı, Vücut-u mutlak yâni her türlü kayıttan, vasıftan münezze varlıktır. Zâtının muktezası, ildir. Bu ilimde bütün eşyanın hakikatleri sabit olmuş, bu sübut da Kâinatı izhar etmiştir. Kâinat, kâinat olarak düşünülmürse yoktur. Fakat Tanrı ilmindeki hakikatlerin zuhuru olarak düşünülmürse vardır. Tanrı'nın bilgisi de, Zâtının iktizasından ibarettir. Sofiler, mutlak Varlığı düz bir çizgiden ibaret olan "elif" harfine, Tanrı'nın Zâtına olan bilgisini, altında bir nokta olan ikinci harfe, yâni "be" harfine benzetirler. Diğer harfler, bilgisinde sabit olan hakikatler, kelimeler de o hakikatlerin zuhurudur. Bütün sözlerin aslı eliftir. Be'yi ne yapacaksın demekle, herşey Hak'dır, başka bir varlık yok, denmiş olur.

Elif, dal:

*Arif oldum Hak kelâmın söyledim
Elif kaddim dal yazıldım ol burca*

(S. 144)

Arap alfabesinin ilk harfi olan "elif" şekil bakımından dümdüz bir çizgidir. "Dal" da ortadan ikiye bükülmüş bir eliftir. Bu bakımdan şairler, düz boyu elife, aşktan ve muhabbetten bükülmüş boyu da "dal" a benzetegelmişlerdir.

Elifî tâc:

*Pir elinden elifî tac urundum
Kubbesi Düvazde İmam Ali'dir.*

(S. 49, not 34)

Elifî tâc, "elif" şeklinde ve sivri bir taçtır. Muahhar "elifî tadarın lengeri, yâni başa geçirilen kısmı dört parçadan, üstü iki parçadan meydana gelir ve bu sivri iki parçanın birbirine dikilmiş kısmı bir elif gibi görünürdü. Eski "elifî tâc" in kubbesi, yâni sivri yeri dört parçadan, lengeri dört parçadan meydana gelir, ön ve arkada lengere dikilmiş, fakat kubbeden ayrı dört sivri ve boynuz benzer parçası olurdu ki, bu suretle "horasanî elifî tâc" denen ve üstü dikişlerle bezenen bu tâc, on iki İmam'a işaret olan on iki parçadan meydana gelmiş olurdu.

Elma, tekbir:

*Koca Şah Uruma bir elma saldı
Dolandı Urumu Banaza geldi
Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
İnsan teaccübde kaldı orada*

(S. 52)

"Menâkıb ül-esrâr Behçet ül-ahrâr" da, Tanrı selâmını ululamak için Muhammed'in Cebrail'e ayağa kalktığı, Cebrail'in de bu ululamayı kendine sanıp gururlandığı, bunun üzerine bir daha sefer gelişinde Peygamber'in ayağa kalkmadığı, Cebrail'in suçunu anlayıp dara durduğu, Alinin Cebrail'e tarik ("tarik, erkân" maddesine bakınız) çaldığı, Cebrail'in "terceman" (bu maddeye bakınız), yani kurban olarak Cennetten helva ve bir elma getirdiği anlatılır ve Hatâyî'nin şu sözü alınır:

*La fetâ illâ Ali oldur Erenler serveri
La seyf illâ Zülfikar belinde tiğ-i Haydarî*

*Cebrail çün terceman çekti o Şah-ı akdeme
Cebrail andan getirdi anda siyb-i ahmeri
Çâr pâre kıldı anı ol Kadîm-i Lemyezel
Kudretinden geldi Şaha hizmet eyler herbiri
Biri Fatma biri Düldül oldu ol çâr pârenin
Biri oldu Zülfikar biri Ali'nin Kanberi.*

"Dürr-ü Mekkûn" adlı Alevî kitabında da Sekizinci İmam Mu-sâ Kâzım'ın ruhunun Cennette İmamlara tarîk çaldığı ve elma kur-ban edildiği yazılıdır. Bektaşîler arasında bir de "Elmalı Baba" var-dır ki bu zatı medhe dair bir de nefes mevcuttur. Elma, halk arasın-da da yarı mukaddestir. Elmanın kabuğu ateşte yakılırsa Zümrüd-ü Anka'nın hastalanacağı rivayetini de duymuştum. Alevî "ayn-i cem-lerinde bütün bu ananeleri temsilen ve âdeta koyun boğazlanır gibi tekbirle bir elma kurban edilir.

Örnekte anılan, Anadolu'ya bir elma gönderdiği söylenen Şah, o asırda Pir Sultan'ın ve bütün Alevîlerin muktedası olan İran Şah'ı Tahmasb'dır. Acaba elma göndermek, bir remz ve muayyen bir fikrin ifadesi mi? Bu da düşünülebilir.

Emîr:

*Pir Sultan Abdal'ım kubbem göründü
Emir ile yeşil taşlar urundu*

(S. 81)

İran'da Seyyid'lere "Mîr" denir. Hattâ Anadolu'da Seyyid'lik alâmeti olan yeşil renge bile emîr denir. "Başına emîr sarmış" gibi.

Ene'l-Hak:

*Ene'l-Hak dedik de çekildik dâra
Âdâb erkân bize doğru yol oldu*

(S. 140)

"Ben Hakkım, Tanrı'yım.." Rivayete göre Mansur tarafın-dan söylenmiş bir sözdür ki o, bu söz yüzünden öldürülmüştür. ("Mansur" maddesine bakınız.)

Etek tutmak:

*İptida tâliptim pire katıldım
Pirin eteğini tutmağa geldim*

(S. 49)

(El almak - etek tutmak maddesine bakınız.)

Gerçek Erenler:

*Gerçek Erenlerin nutku nefesi
Biri kırktır kırkı birden sayılır*

(S. 137)

Hakikî Veliler. Hakikate erenler

Gerçekler:

*Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır*

(S. 137)

Doğrular, doğru Erenler

Gerçeklerin demi:

*Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır*

(S. 137)

"Dem", kan, nefes ve zaman mânalarına gelir. Ayrıca, bilhassa Âlevî-Bektaşilerde ve umumiyetle tarikat ehli arasında rakı mânasına da kullanılır. Örnekte ân, zaman manasıdır. Ân, zamanın bölünmez bir cüz'üdür. Sofîlerin kanaatine göre Tanrı, her ân, Zâtı bakımından herşeyden mutlak, fakat yine her ân "Hakikat-ı Muhammediyye" de denen Zâtı iktizası bakımından, kendisine âlimdir; diğer bir tâbirle zuhura meyli vardır. Bu bilgisinde her ân bütün Varlığın hakikati, bütün Varlık suretlerinin hakikatleri sabittir. Bu sübut da her ân Kâinatı izhar edip durmaktadır. Şu halde Âlem, her ân Tanrıdan zahir olmakta ve yine Tanrı'ya rücu etmektedir ve bir ân önceki âlem, bir ân sonrakinin tamamıyla ayrıdır. Bu daimî zuhur, bir derenin akışına benzer. Şu halde ne mazi vardır, ne müstakbel. Ne Âdem devri vardır, ne Muhammed devri. İşte bu "ân-ı vâhid" de denen zuhuru, Gerçek Erenler, Gerçekler ve bilhassa onların içinde tek bir kişi, yâni vaktin Kutbu bilir. Zâten bu feyz, onun vasıtasıyla olur. "Hû", yâni "O" kelimesi de Sofîlerce "İsm-i A'zam" sayılır. ("Hû" maddesine bakınız.) Gerçeklerin demine "Hû" demek, bu bakımdan, Gerçeklerin zuhuru "O" dur, Haktır... Onlar, daima Hak'ladır, Hak'tan zahir olur, Hak'ta bâtın olurlar. Onlar, Hakk'ın zuhuru, Hak onların bütünüdür, demektir.

Aynı zamanda "hû" ve "yâhû", bir işin bitimini de ifade eder. Meselâ Şeyh Galib'in:

*Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-ı vasla yâhû
Bu değildi n'eyleyim bu yolum intizâra düştü*

beytinde bu mâna, kastedilmiştir. Gülbanklar ("Gülbank" madde-sine bakın), daima "Hû" kelimesiyle biter ve Dervişler, Gülbank esnasındaki gönül birliğinden, "mahv âlemi'nden bu kelime ile "sahv âlemi" ne dönerler, Hak'tan yine Hakk'a, fakat Hakk'ın butûnundan zuhuruna rücû etmiş olurlar.

Gülbank, gülbenk:

*Şah'in ayağına varsam
Hayırlı gülbengin alsam*

(S. 143)

Mihterlerin nevbete başlarken, Çavuşların, Padişahlar ve Vezirler ata binerlerken bir ağızdan makamsız, usulsüz bağrışmaları ve bülbül sesi mânalarına gelirse de mürettep ve seci'li dualara ıtlak olunur. Bu dualar, Dede ve Baba tarafından yüksek sesle ve hızlı hızlı okunurken Dervişler, umumiyetle ellerini mühürleyip, yâni parmakları bitişik olarak sağ ellerinin ucunu sol elleri üstüne koyup başlarını secde vaziyetinde ellerinin üstüne vaz'ederek "âmin" yerine bir ağızdan "Allah Allah" diye bağırırlar. Gülbengin sonunda Dede veya Baba "Hû" deyince onlar da "Hû" diyip ellerini öperek başlarını kaldırırılar. ("Mir'at ül-makasid fi def'ül-mefâsid", S. 277, 281, 282, 292 de; bir de çırağ gülbengiyle diğer bir gülbenk vardır.)

Hah (bin çiçekli):

*Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü*

(S. 132, not 72)

Yeryüzü. Bahar zamanı, çeşit çeşit çiçeklerle bezenen yeryüzünü istiare yoluyla bin çiçekli bir halıya benzetiyor.

Hatâyî:

*Pir Sultan Abdal'ım Hatâyî şahım
Adam için ne halketmiş Allahım*

(S. 163)

Şah İsmail-i Safavî'nin şiirdeki mahlası. Bu mahlas hakkında şöyle bir rivayet vardır: Hur, önce İmam Hüseyin'le "Ehl-i Beytini Kerbelâ'ya kondurmuş, başka bir yere gitmelerine müsa-

ade etmemiş, bu suretle Yezid ordusu tarafından muhasaraya düşmelerine sebep olmuş, sonradan da tövbe edip İmam Hüseyin tarafına geçmiş ve Kerbelâ'da İmam Hüseyin uğruna ilk olarak şehit olmuştur. İsmail-i Safavî, Hur'un tövbesinin makbul olup olmadığına şüpheye düşmüş ve kabrini açtırmıştır. Ceset, olduğu gibi zuhur etmiş. Başında da İmam Hüseyin, Hur'un yarasına bağladığı mendil varmış. Şah İsmail, bu mendili almak istemiş, çözüp almış. Fakat yaradan kan akmaya başlamış. Bunu görünce tekrar mendili bağlamış ve kabri örttürüp üstüne bir türbe yaptırmış, fakat buna pek müteessir olup, hatâ ettiğini ikrar ve bundan böyle Hatâyî mahlasını ihtiyar eylemiş.

Horasan Erleri:

*Pir Sultan'ım eydür Yezidler gamda
Horasan Erleri Urumda Samda*

(S. 100)

XIII. üncü asırda Anadolu'da görülen ve bir aralık hicrî 638'de öldürülen Baba İlyas'ın etrafında toplanıp Selçuk İmparatorluğuna karşı büyük bir batınî isyanı meydana getiren ve bilâhâre tam olarak XVII. nci asırda Bektaşilik tarafından temsil edilen Câmî, Edhemî, Şemsî, Haydarî... hattâ Saltuklar, Emreler, Şeyyâdlar gibi umumiyetle esasta müttehit şii-batınî zümrelerinin menşei "Horasan Erleri, Horasan Erenleri, Horasanîler" denen "Melâmetiyye" dir. Bu bakımdan "Horasan Erenleri", mutlaka Horasan'dan gelen Erenler değil, bu zümrelerin heyeti umumiyesidir. (Bakınız: Fuad Köprülü, Anadolu'da islâmiyet, Darülfünun Edebiyat Fakültesi mecmuası, sene 2, sayı 4, 5, 6.)

Hû:

*Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır.*

(S. 137)

Arapçada "O" demektir. Sofîlerce Tanrı adlarından olarak kabul edilir. Kur'an'da "O", öyle bir Tanrıdır ki... O, duyar, bilir..." gibi âyetlerde geçen bu ism-i işareti bâzı sofiler Tanrı'nın en büyük, en şerefli adı olarak kabul etmişlerdir. ("Süleyman Nebî, hâtem" maddesine de bakınız.)

Hüseyin Gazi Sultan:

*Hüseyin Gazi Sultan binsin atına
Dayanılmaz çarh-ı felek zatına*

(S. 46)

Bu zât, rivayete göre Battal Gazi'nin babasıdır. Ankara'da ve Çorum vilâyetine tâbi Alaca'da bu zata ait birer türbe ve tekke vardır.

İbrahim Edhem:

*Tahtını terketti İbrahim Edhem
Süleyman Nebî'ye verildi hâtem*

(S. 102)

Büyük Sofilerdendir. Belh'lidir. Padişah oğlu iken saltanatı bırakıp tasavvuf yoluna girmiş olması, şairler, bilhassa sofî şairler tarafından daima anılmasına sebeb olmuştur. 161, yahut 165 hicri'de Şam'da vefat etmiştir. ("Nefahât" tercümesinden hulâsa).

İkrar gütmek:

*Varıp bir pir ile bazar edersin
Oturup da ikrarını güdersin*

(S. 158)

İkrarında sabit olmak, yolundan dönmek ("İkrar vermek" maddesine bakınız.)

İkrar vermek:

*Ben bend oldum şu meydana atıldım
İkrar verdim ikrarına tutuldum*

(S. 48)

Tarikata girmek. Bektaşilerde nasip almak. Buna bi'at almak, el etek tutmak da derler. Alevîlerde musahipsiz nasip alınmayacağından ikrar vermeğe "musahip havline girmek" de denir. ("Musahip" maddesine bakınız.)

Kalû belî:

*Ahdimiz "Kalû belî" dir
Bundan dönen kişi mattır*

(S. 134)

"Dediler ki: Evet."

Kur'anın yedinci suresi olan A'râf suresinin 172 nci âyetinde "Hatırlat o zamanı ki Rabbin, Âdem oğullarının neslini, bellerinde izhar etti de onları, kendilerine şahit tutup: Ben Rabbiniz değil miyim? dedi. Evet, Rabbimizsin, bu ikrarımıza şahadet ederiz, dediler. Kıyamet gününde sakın, bu ikrardan haberi-miz yok demesinler." denmektedir. Din âlimlerince bu şahadet, herkes, babasının belinde meni haline gelince, yahut ana rahminde vücut bulup canlanınca, yahut da hayatta bulûğa erince olur. Fakat meşhur bir hadîse göre Âdem Peygamberin belinden bütün soyu zerreler halinde çıkarılmış ve bu ahd ve mîsak o zaman olmuştur Herkesçe bilinen de budur. Ezeli bir âlemde ruhlarla olan bu Tanrı muahedesine "Elest bezmi, Elest demi" denir. Sebebi de âyetle "Elestü bi Rabbiküm = Rabbiniz değil miyim?" cümlesinin bulunmasıdır. "Kalû Belî = dediler ki; Evet, Rabbimizsin" sözü de aynı âyetle geçer.

Kanber:

*Seyrangâhın olmuş Arş'in yücesi
Düldül ıssı Kanber'inin hocası*

(S. 149)

Ali'nin azadlı kölesidir. Azad edilmiş olduğu halde Ali'nin hizmetinden ayrılmamış; sonradan Irak valisi Haccâc tarafından şehit edilmiştir.

Kandil:

*Yedi kat Arş'ta asılı
Kandildeki nura geldim*

(S. 115)

Alevî-Kızılbaşlarca pek meşhur olan bu Kandil ananesini "Menâkıb ül-esrâr Behçet ül-ahrâr" şu suretle anlatıyor:

"Evvelâ Hak sübhane ve ta'âlâ kemâl-i kereminden ve lûtf u inayetinden bir yeşil derya yarattı. Ol deryaya terbiye nazarı saldı. Derya mevc urup çûş kıldı. Ol deryadan bir gevher taşra düştü. Hak celle ve 'alâ ol gevheri iki şak eyledi. Biri yeşil, biri ağ oldu ve ol kandil ki yeşil kubbe misalinde asılı idi, Allah azze ismuhu ol nuru bu yeşil kubbe misalinde asılı olan kandile koydu. Ol yeşil nur Muhammed Mustafa nuru ve ol ağ nur Murtaza Ali nuru idi. Andan Hak subhane ve ta'âlâ bir Ferište yarattı, ona

sual etti ki: "Yâ Melek, sen kimsin, ben kimim? Ol Ferište eyitti: "Sen sensin, ben benim." Allahü Ta'âlâ onu kahreyledi, bir od gibi nesne yaktı, gubâr oldu, tütüzdü. Ve bu resme beş Ferište dahi yarattı. Onlara dahi öyle sual eyledi, öyle dediler, helak eyledi. Altı bin yıldan sonra bir Melek yarattı, ismini Cebrail koydu. Ona dahi sual etti ki: "Sen kimsin, ben kimim?" Cebrail cevap vermedi. Emrolundu ki "uç!", uçtu; havaya ağdı, altı bin yıl gezip pervaz eyledi. Yine geldi; eyitti: "Sen kimsin, ben kimim?" Yine cevap vermedi. Yine emrolundu: "uç!", uçtu. Altı bin yıl seyreyledi. Âciz kalıp düşmeli oldu. Hak inayet eyledi, bâtın gözünü açtı. Bes kandil-i kudreti gördü. Onda kondu. Kapısını bulamadı. Niyaza vardı, niyazmend oldu. Kapu açıldı, içeri girdi, iki nur gördü ki bir vücud olmuş. Biri ağ ve biri yeşil idi. Ağ nurdan avaz geldi ki: "Yâ Cebrail! Bundan Hazret-i İzzete varsan sana sual etse gerek. Sen cevap ver ki: Sen Halıksın, ben mahlûkum.. Sen Sultansın, ben senin abd-i mahlûk u memlûkunum" dedi. Rabb ül-İzzet eyitti: "Rahmet Üstadına ve Pirine." İmdi Pir Muhammed Mustafa'dır, Üstâd Alî el-Murtazâ'dır..."

Bundan sonra Cebrail; Mikâil, İsrâfil, Azrâil ve Azâzil'e aynı sual ve cevabı öğretiyor. Azâzil'den başka hepsi kabul ediyorlar. Sonra da o kubbeyi ziyaret edip nûru görüyorlar. Azazil hasedinden nura tükürüyor. Tükrük, bir halka oluyor, bilâhara Azazilin, yâni Şeytan'ın boynuna geçen lanet halkası da budur.

Bu anane "Faziletnâme" de de vardır. (S. 70-80).

Kemer besi.

*Rehberin önünde pir meydanında
Kemer besi olayım destur olursa*

(S. 147)

Beli kemerli, beli bağlı demektir. Alevî erkânında, iki muşahip, görülecekleri, yâni Dede huzurunda günahlarını söyleyip arınacakları vakit bellerine birer çevre bağlarlar Dardan (bu kelimeye bakın) itibaren yüzüstü sürüne sürüne huzura varırlar ve orada birbirlerini koçup, yâni birisi, öbürünün koluna baş koyup bir koliyle de onun boynundan kucaklayıp yatarlar. Birisinin karısı öbürünün, onun karısı da diğerinin ayağına niyaz eder vaziyette durur. Rehber, ikisinin de ellerini yanlarına getirir ve başlarını, bellerini ve ayaklarını, "tâc-ı devlet, kemerbest, hâk-i türâb" diye sağ eliyle sıgazlar. Güya bunlar ölmüştür, rehber de bunları yıkamaktadır. Bu sırada kadınları, başlarındaki çevreyle

akan suyu alır gibi ayaklarına dokunurlar. Dede ayaktadır ve elindeki, "erkân, tarik" denen melhem ağacı sopasıyla bunların sırtına üç kere vurur. Bu suretle bunlar arınmış olur ve Dedenin ayaklarını öpüp kalkar, sopayı ve Dedenin elini öperek, koltuğu altından geçip el ele tutuşarak tevhide, yâni "Lâ İlahe İllallah" zikrine koyulurlar. ("Kemer besteler" maddesine de bakınız.)

Kemer besteler:

*Kemer bestelerden kuşak kuşandım
Pir elinden bağlıdır bellerimiz*

(S. 172)

Kemer beste, belini bağlamış, hizmete hazırlanmış demektir. Bektaşî-Kızılbaşlarca güya Ali, oğullarından on yedisine bizzat kılıç kuşatmış ve bunlara Tanrı adlarından bir adı telkin ederek savaşa göndermiş. Bunlara "Kemer bestegân, Kemer besteler" denir (Bakınız: Mir'âat-ül makaasid-fî def'il mefâsid, s. 231-232).

Kıldan köprü:

*Kıldan köprü kuruldu ki geç deyü
Pirimden bir bade gel de iç deyü*

(S: 140)

Müslümanlıkta, Cehennemin üstünde kıldan ince, kılıçtan keskin ve "Sırat" denen bir köprü vardır. Kâfirler ve günahkârlar, üstünden geçerlerken düşecekler, iman ehli ve hayırlılar geçip Cennete gideceklerdir. Alevî-Bektaşîlerce tarikat, Erenler yolu, bu kıldan köprüdür.

Kırk arşın uzayan kılıç:

*Kılıcım kırk arşın uzar
Münkirin kökünü kazar*

(S. 117)

Ali'nin, Zülfikar'ını kınından çekince kılıcın yetmiş arşın uzadığı "Menâkıb'ül-esrâr Behçet ül-ahrâr" da yazılı ve Alevîlerce meşhurdur. Bu kırk arşın uzayış da aynı kanaatten başka bir şey değildir.

Kırk arşın yol:

*Kim sürdü kuyuda kırk arşın yolu
Bu yolun erkânın bilenler gelsin*

(S. 124)

Bu, bir ananeyi telmih ediyor. Fakat ne olduğunu anlayamadık.

Kırk kapı:

*Kırk kapının kilidiyim
Açabilirsen gel beri*

(S. 105)

"Kırk makam" yerine kullanılmıştır. ("Dört kapı, kırk makam" maddesine bakınız.)

Kırk sekiz

*Kırk sekiz bahçedir on iki kapu
Eşiği bakliyen iki kul nedir*

(S. 167)

Alevîlerce her cuma gecesi "ayn-i cem" yapılması lâzımdır. Bir yılda elli iki hafta vardır. Kırk sekiz haftası "ayn-i cem" yapılır, bir ay, yani dört haftası istirahatata mahsustur. Örnekteki "kırk sekiz" in buna telmih olması ihtimali vardır. Fakat "on iki kapı" insan olduğundan ("on iki kapı" maddesine bakınız) bu "kırk sekiz'in de insana ait olması daha kuvvetlidir. İnsanın elinde ve ayağında on dörder mafsâl vardır. Parmak ve tırnaklarla beraber kırk sekiz eder. El ve ayak ayalarıyla elli olur, öbür tarafı da elli, mecmuu yüz eder ki ebced hesabında "kaf" harfine müsavidir. Kur'anın 50'nci suresi de "Kaf" süresidir ve bu harfle başlar. Bu suretle "kat" insandır. Örnekte Hurûfîlerin inanışlarından olan bu inanışa işaret ediliyor sanırım. Eşiği bekleyen iki kul da ceset, ruh, yahut iki göz, vesaire olabilir. Hulâsa bu bilmeceye benzer beytin izahı ancak yakıştırma suretiyle olabilir. (Bu, "yüz" sayısı ve "kat" hususunda Derviş Murtazâ'nın "Dürr-ü Yetîm" adlı "Cavidân" tercümesinde de tafsîlât vardır.)

Kırklar:

*Önüm sıra Kırklar Pirler çekildi
Daha Beyler bizi dillemesinler*

(S. 47)

*Kırklar ile cem' olmahtı muradım
İmam Ca'fer çıkar yollarımıza*

(S. 100)

Velilerden Kırk Er. ("Üçler" maddesine bakınız.)

Kırklar Meclisi:

*Kırklar Meclisine gelen doluyu
Dolduran Muhammed içen Ali'dir*

Güya Muhammed, önceleri hakikat sırrını bilmezmiş. Bir gün Ali'nin evine gitmiş. "Kimsin?" demişler. Adını söylemiş, kapıyı açmamışlar. Sonra yolda Üveys'i görmüş, onun sözü üzerine yine kapıya gidip "kimsin?" sözüne "fakir" cevabını vermiş. Kapıyı açmışlar. İçeri girince içlerinde Fâtıma da olduğu halde otuz dokuz kişi görmüş. Bunlar kırklarmış, fakat kırkıncıları olan Selmân, parsaya, yani Tanrı aşkına bir şey toplamaya çıkmış. Meclise riyaset eden Ali, bunların hep bir Can olduğunu bildirmek üzere birisinin kolunu neşterle kesmiş, hepsinden kan akmaya başlamış. Selmân'ın kanı da Meclisin damından damla damla damlamakta imiş Selmân gelince getirdiği üzümü Muhammed'e sunmuş. Hepsine taksim etmesini teklif etmişler. Muhammed, Ceb-rail'in irşadıyla üzümü bir tabak içinde ezmiş. Suyunu içip mestolarak semâ'a girmişler.

Alevî-Bektaşilerce "Mirâc" budur, yâni Muhammed'in, Ali'den hakikat sırrını öğrenmesidir. Bu menkabe "Menâkıb ül-esrâr" da ve bir çok nefeslerde anılır. Bu meclise, yâni Ali'nin idare ettiği ayn-i ceme ve alelîtlak ayn-i cemlere de "Kırklar Meclisi" denir. Alevî "ayn-ı cem" inde Hatâyî'ye isnad edilen ve "Miraclama" denen bir şiir okunur ki hususî bestesiyle okunan ve birçok yeri düşük bulunan bu aruzla yazılmış şiir de, yine bu menkabeyi tekrarlar. Şiirin ortasında meydana bir mıkdar kuru üzüm atılır ve bu suretle anane temsil edilmiş olur.

Gariptir ki Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi de Sohbetnâme'de Muhammed'in Yemen'de "İsâmed-dîn Yemeni" adlı birisinden uyandığını ve kapıya gidip Üveysin telkiniyle "fakir" diyerek içeri alındığını söylemektedir.

Kırmızı tâc:

*Yeryüzün kırmızı taçlar bürüye
Münafık olanın bağıri eriyi*

(S. 74)

"Menâkıb-ül esrar Behcet-ül ahrâr" da "Tâc" bahsinde Âdem, Nuh ve İbrahim Peygamberlere gökten beyaz, Muhammed'e yeşil tâc indiği söylendikten sonra "ve Emir ül-Mü'minîn İmam Ali'ye inen tâc kırmızı idi" denmekte, yine aynı kitabın diğer bir yerinde Âdem'e ak, Nuh'a mavi, İbrahim'e yeşil, Musa'ya sarı, İsa'ya gök, Muhammed'e beyaz Ali'ye kızıl tâc indiği anlatılmaktadır. Müstakim-zâde de "Tâc Risalesi" nde Şeyh Safî'nin on iki terekli, yâni dilimli, kızıl tâc kabul ettiğini kaydetmektedir. Alevîlerle Bektaşîler, Ali'nin, Peygamberin vefatından sonra kırmızı tâc urunduğunu söylerler. (Hüsniye risalesine bakınız.) Hulâsa, kırmızı tâc, Erdebil Sofilerinin kabul ettikleri tâcdır ve her halde Anadolu'da "Kızılbaş" lafı da bu münasebetle meydana çıkmıştır. "Fazilet-nâme" de Ali'nin Muaviye ile harbederken kızılar giyip kızıl tâc urunduğu da mukayyettir (s. 265-266). Fakat bütün bunlar, bu kızıl tâc ve kızıl elbisenin dinîleştirilmek istenmesinden doğan hikâyelerden ibarettir. Hicrî sekizinci asrın ilk yıllarında Yemen'deki Batınî cereyanlarını yakından takip eden ve bâtinî mezhebine ait oldukça mufassal bir kitap yazan, Şi'a-i Zeydiyye ulemâsından Muhammed ibn al-Hasan al-Deylemî, Batıniyye'ye, "Bâkiyye" ve "Muhammere" de dendiğini yazdığı gibi (bakınız: Kava id u Akaa'id-i Âl-i Muhammed; R. Strothmann tab'ı, İstanbul, Devlet matbaası, 1938, s. 5) bu tâifenin Seneviyye mezhebini kuran Mezdek'e mensup olduğunu ve bu yüzden "Mezdekiyye" diye anıldığını ve yine aynı yolun yolcusu olan Bâbek-i Hurremî'ye mensup olmalarından bunlara "Bâbekiyye" de dendiği (s. 24), Bâbek zamanında kızılar giyindiklerinden "Muhammere" diye anıldıklarını kaydediyor (s. 25). Hicrî beşinci asrın ilk yıllarında vefat eden Ebû Mansur Abd al-Kaahir Bağdadî de "El-Fark beyn el-Firak"ında Hurremiyye ile İslâm zamanında zuhur eden "Hurremdiniyye"ye "Bâbekiyye" ve "Mazyâriyye" dendiği ve iki taifeye de "Muhammere" adı verildiğini anlatır (s. 251-252). Bu andığımız kitaplardan başka diğer "mile!" ve "nihai" kitaplarında da bu hususta aynı malûmata rastlamaktayız. Hulâsa Sasanîler devrinde Zerdüşî dininin mülhidleri tanınan taifenin kızılar giydikleri, sonradan aynı inanışları güden ve İslâm devrinde zuhur eden Batınîlerin de bu suretle kızıl elbiseyi kabul eyledikleri, bilâhare

Şah Safi'nin ve Erdebil Sofilerinin de kızıl tâc giydikleri apaçık anlaşılmaktadır. Zerdüşt dini mülhidlerinin bu kızıl rengi kabul etmelerinde ateşperestliğin de tesiri olsa gerektir.

Koyun:

Kerbelâ çölünden bir koyun geldi
Kuzum diye meleyüben ağıladı

(S. 150)

Aleviler, musahip kavline girecek, yahut görülecek taliplerin kurbanlarını gündüzün meydana sokarlar. Zâkirler, örnekte bir beyti alınan nefesi, yahut bu nefese benzer diğer bir nefesi okur ve saz çalarlar. Zâten munis bir hayvan olan koyun etrafını koklaya koklaya Dede'ye gider. Dede koyunu tekbirler. Artık bu koyunu yere batırmazlar, kurbanı ve birkaç can, kucaklayıp tıgılanacağı, yâni kesileceği yerde eşilmiş olan çukurun başına götürürler. Gözlerini ve üç ayağını bağlayıp keserler. Kanını o çukura akıtır ve orada yüzüp pisliğini ve bağırsaklarını da o çukura koyar ve gömerler. Hiç bir kemiğini kırmadan meydandaki kazana korlar. Bu suretle pişen ve ayn-i cem'de yenen koyunun bütün kemikleri de toplanır ve gömülür.

Köçek:

*Al yeşil giyinmiş köçek gazili
Ali nesli güzel İmam geliyor*

(S. 73)

Mevlevîlerle Bektaşî-Kızılbaşlarda tarikata yeni intisap eden gence "köçek" derler. Farsça bir kelime olup küçük mânasına gelen köçek, aynı zamanda oynayan gence de denir. Mevlevî ve Bektaşî-Kızılbaşlarda semâ, yâni dini raks bulunduğundan sema eden gence "köçek" denmesi âdet olmuştur. Mevleviler köçek yerine "nevniyaz" da derler.

Kûh-u Kaf:

*Yetmiş batmandan bir teber çekerti
Vurunca Kûh-u Kaf dağlar yıkdı*

(S. 79)

Kaf Dağı. Eskilerce dünyayı çepçevre kuşatan dağ. Sofilerin tevildilerine göre insan.

Kutub (vaktin Kutbu):

*Bir Türkü Paşa, etse vaktin Kutbu
Evvelce astırır öz babasını*

(S. 70)

Sofîlerce yeryüzü bir beden farzedilse ruhu insandır. Fakat insanların içinde bir tek insan vardır ki o "Kutub" dur. Kutub, lügatte değirmen taşının ortasındaki demire denir. Taş, nasıl o demirin etrafında dönerse âlem de Kutb'un etrafında döner. Yani her şey Kutb'a tâbidir; Kutb'un gönlünden ne geçerse âlemde o olur. Sofîlere göre Erenlerden birçok Kutublar vardır. Fakat asıl Kutub, "Kutb ül-aktâb = Kutubların Kutbu" olan tek kişidir ki bu, Tanrı'nın Zâtının iktizası olan bilgisine, yâni "Hakikat-ı Muhammediyye" denilen ilk taayyününe mazhardır. ("Elif, be" maddesine de bakın). On ikinci İmamın Mehdî'yi ("On iki İmam" maddesine bakınız) hayatta ve zamanın İmamı olarak kabul eden Sofîlerce Kutub, bu makamda Mehdî'nin naibi, yâni vekilidir. Asıl Kutub ise odur. Mehdî'yi kabul etmeyenlerse Mehdî'nin, zamanının Kutbu olduğunu ve her zamanın bir Mehdîsi bulunduğunu söylerler. Bu inanış, Yeryüzünün bir Tanrı hüccetinden, bir İmamdan hâli kalmayacağını itikad eden Şîîlerden geçmedir ve menşei tamamıyla Şî'a mezhebidir.

Mansur:

*Mansur gibi dara geldik
Mürüvvet kerem Erenler*

(S. 129)

Ebû-l Mugîys Hüseyin ibn Mansur al-Hallâc, hicretin üçüncü asrında yaşamış Beyzâ'lı meşhur bir sofidir. Şeriata aykırı sözleri ve hareketleri yüzünden 309 hicride Bağdad'da asılarak öldürüldü. Öldürölüş şekli ve açık dâvası yüzünden şöhreti pek yayılan bu Sofînin, tasavvuf edebiyatında büyük bir yeri vardır; daima "dâr" kelimesi, Mansur'u hatırlatır. M. Louis Massignon, divanını, Kitâb ül-tavvâsîn" adlı kitabını ve hakkındaki rivayetleri toplamış olan "El-ahbâr ül-Hallâc" ı bastırmıştır.

Mehdî:

*Mehdi çıkar ise nic' olur hâlin
Heybetli küsleri çalınsa gerek*

(S. 19)

On ikinci İmam. ("On iki İmam" maddesine bakınız.)

Mehdî Dede:

*Mehdî Dedem gelse gerek
Âli divan kursa gerek*

(S. 78)

Dede, Alevîlerde şeyh, ulu mânasında kullanılagelen bir kelimedir. Hurufîlerle, Mevlevîlerde de bu tâbir vardır. Örnekteki Mehdî Dede, on ikinci İmam Mehdî'dir ("On iki İmam" maddesine bakınız.)

Mervân:

*Gidi mervân şâd oluban gülüyor
Kâtip adalimi Şah'a böyle yaz*

(S. 44)

Emevîlerin ulularından olup Osman zamanında hayli nüfuz peyda etmiş ve Muaviye'nin oğlu Yezid'in ölümünden sonra halî-feliğe geçmişti. Kızılbaş-Bektaşilerce, kendilerinden olmayan ve bilhassa kendilerine muhalif bulunanlara mervân ve yezid denir. Onlarca bu hususi adlar, cins adı olmuştur.

Miyân beste:

*Mü'min idim münafıktan usandım
Miyân beste tarikata döşendim*

(S. 172)

Bel bağlamış, beli bağlı mânasına gelir. Kul ve hizmetçi demektir. Burada derviş mânasını ifade ediyor. Güya Ali, Saha-beden on yedi kişinin belini bağlamış. Fütüvvetnâmelerin hepsin-de bu "şed kuşanma" ve "şed kuşananlar" bahsi vardır. (Bakınız; Mir'ât ül-makaasıd, s. 233-235).

Muhabbet:

*Muhabbet eyleyip yokla pîrini
Yusun senin namus ile arını*

(S. 123)

Sevmek mânasına gelen bu kelime, Bektaşî-Kızılbaşlarca canların, yâni bu mezhebe sâlik olanların bir araya gelip ekseriyetle dem, yâni rakı içerek, saz çalıp nefes söyleyip sema' ederek sohbet etmeleri mânasını ifade eder.

Musâhib:

*Musahibin yok mu derdin yanmaya
Niye geldin derler Urum Sofusu*

(S. 48)

*Musahibin hali gerek
Zira Ali Muhammed'dir*

(S. 135)

Alevilerde musâhipsiz tarikata girilemez. Tarikata girmek isteyen genç, huyunu sevdiği, her halini bildiği bir genci kendisine kardeş edinecektir. Fakat bu iki gencin ikisinin de evli olması şarttır. Birbirleriyle musahib, yâni tarikat kardeşi olmaya karar veren bu iki genci Rehber, Dedenin huzuruna beraber çeker. Bu sırada birisinin karısı öbürünün eteğine, onun karısı da diğerinin eteğine yapışıp yürür. Bu suretle Rehber, bu dört canı, birden Dedeye götürür. Dede, ikisine ayrı ayrı el etek tutturup nasip verdikten sonra ikisinin elini birbirine verir, kadınlar da ellerini onlarla bir araya korlar. Dede de dördünün elinin üstüne elini koyup avucuyla bunların ellerini avuçlar ve musâhib olduklarını söyler Sonra Rehber, bu iki musahibi yanyana kol boyun olarak yatırır. Onları çektiği çevre veya kuşağı, Dede, bellerine bağlamıştır. Ellerini yanlarına getirir ve bunları yıkar; Dede de "erkân-tarîk"le bunlara on iki tarîk çalar, sonra kalkarlar. ("Kemer best" maddesine bakınız.) Bu suretle dört can, bir kalıp olmuş demektir. Musâhibler, birbirlerine her hususta yardımda bulunmakla, birbirlerinin malına, ırzına kem gözle bakmamakla mükelleftirler Aralarında can ve mal birliği vardır. Birisi düşerse öbürü de düşer. ('Düşmek" maddesine bakınız.)

Ayn-i cemlerde musâhibsizler, erkândan geçemez ve lokma yiyemezler. Bektaşilerde de musâhib vardır. Fakat musâhibler, birer birer çekilir ve böyle dört can bir kalıp olmak usulü ve erkândan geçmek yoktur. Aynı zamanda Bektaşilerde tarikata girmek için musâhib şart değildir.

"Menâkıb ül-esrâr Behcet ül-ahrâr" in birçok yerlerinde musâhibden, musâhib şartlarından bahsedilir ve bilmünasebe Hatâyî'nin musâhib hakkındaki şu nefesi kaydedilir:

*Musâhib davasın kılan evvel başka hali gerek
Ruhu hem ruha ulaşıp cesed dahi ölü gerek*

*Gönül ayinesin silip kendi kemâlini bilip
Hırsı ile nefsi ölüp aşk ile can diri gerek*

*Gönül aynasın açana Hakkı bâtıldan seçene
On iki bendi geçene Hakka gider yolu gerek*

*Gönlünde kibir tutmaya sevdiceğin unutmaya
Yırta dike yar' etmeye cerrahlıktan eli gerek*

*Şah Hatâyî'nin pendine Şah gerek Şah mânendine
.....yurduna Şah Murtazâ Ali gerek*

Alevîler, musâhibliği Muhammed'in Sahabeyi birbirine kardeş etmesi ve kendisinin de Ali ile kardeş olması ("muâhât") esasına dayarlar.

Mü'min, müslim:

*Mü'min müslim bir araya cem' olur
Kırık sınık yaralar'ma em olur*

(S. 68)

Mü'min, iman eden, müslim, islâmı kabul eden kişiye denir. Tanrı'nın birliğini, Muhammed'in peygamberliğini ikrar eden müslimdir ve kalben inanmasa bile hakkında islâm hükmü carîdir. Bundan dolayı her mü'min müslimdir, ama her müslim sayılan mü'min değildir. Fakat Alevîlerce, mü'min kendilerinin erkekleri, müslim de kadınlarıdır.

Mürebbi:

*Mürebb' olan Ali gerek
Dört kapuda eli gerek*

(S. 135)

Terbiye eden, yetiştiren. Alevilerde ileri gelen birisi, "mürebbi" dikilir ve talipleri pişirir. Son zamanlara kadar Abdal Musa tekkesinde oturan Şeyh, ora Alevîlerince "Mürebbi" sayılırdı. "Menâkıb ül-esrâr Behcet ül-ahrâr" da mürebbilik şartları uzun uza-diya anlatılmaktadır.

Nâci:

*Nâci derler dört güruhun biriyim
Ararsan Hak divanında bul beni*

(S. 104)

Muhammed'in: "Ümmetim bundan sonra yetmiş üç fırkaya ayrılacak. İçlerinden bir fırkası kurtulmuştur. Öbürleri cehennemliktir" dediği rivayet edilir. Bu rivayetteki "nâci = kurtulmuş fırka"nın kendileri olduğunu, her mezhep ehli söyler durur. Örnekte görüldüğü veçhile Pir Sultan, dört taifeyi "nâci" sayıyor. Hatâyî de bir nefeste:

*Derdimin dermanı yaramın ucu
Dört güruh mevcuttur Güruh-u Nâci
Belinde kemeri başında tâci
Yüzünde balkıyor nur Hacı Bektaş.*

diyerek aynı telâkkiyi tekrarlamaktadır.

Âşık Paşazade Tarihi'nde "ve hem bu Rumda dört taife vardır kim müsafirler içinde anılır. Biri Gaziyân-ı Rum, biri Ahiyân-ı Rum ve biri Abdalân-ı Rum ve biri Baciyân-ı Rum. İmdi Hacı Bektaş Sultan bunların içinden Baciyân-ı Rum'u ihtiyar etti kim o Hatun anadır, anı kız edindi. Keşif ve kerametini ana gösterdi, teslim etti, kendi Allah rahmetine vardı" satırlarını okuyoruz (s. 205). Rum Gazileri, Alp Erenler denen ve Âşık Paşa Divanı diye meşhur olan "Garibnâme" de uzun uzun anlatılan mücahit Erenlerdir ki Abdal Murad, Abdal Musa, Geyikli Baba bunlardandır. Hepsî de Baba İlyas tarikatına mensuptur. (Bakınız Şakayik-i Nûmaniye, s. 31-34). Ahîler, yaşayıpta iştiraki kabul eden iktisadi bir tarikattir. Fütüvvetnâmelerde bu yolun da şii-batınî bir yol olduğu açıkça görülüyor. Ahi "terceman" (bu kelimeye bakınız) larının birçoğu, Bektaşîlerce kabul edilmiş ve Bektaşilik, Ahîlerin ananelerini, tarikat esaslarını, erkânlarını hemen hemen aynen kabul etmişlerdir. Abdalân-ı Rum = Rum Abdalları, Abdallar denen taifedir. ("Abdal" maddesine bakınız) Baciyân-ı Rum da kadın Erenlerdir. Kadınların, Bektaşilikte er-

kekten biraz farklı olmakla beraber yine mühim bir mevkii vardır. Bir kere şeriatın emrettiği, kapanıp gizlenme şîî-bâtînî zümrelerde ve Bektaşilikte yoktur. Sonra ilk devirlerde kadınların, şeyh bile olduklarını görüyoruz. Hattâ bu, Mevlevîlerde bile var. XVI.'ncı asır Mevlevî Kalenderîlerinden olup Bektaşilerle de arası pek iyi bulunan Divâne Mehmet Çelebi Efendi (Sultân-ı Divanî, Semâ'î) nin kızı Güneş Hatun, Mehmet Çelebi'nin yerine Şeyh olmuş, Mevlevî şairleri, bu Hatuna medhiyeler yazmışlar; o, tarikat erkânını, vefat edinceye kadar icra etmiştir. Bektaşilikte de Kadıncık Ana denen ve Bektaşî Çelebilerinin ceddeleri olan Hatun Ananın büyük bir mevkii vardır. Naci denen dört guruh, işte bu dört taifedir.

Naşı:

*Vefasız münafık naşıdır naşı
Hakikat cem'inde desti bulunmaz*

(S. 80)

Bu kelimenin menşei bilmiyoruz. Bektaşî-Kızılbaşlarla diğer bâtînî-şîî zümreler tarafından, kendilerinden olmayanlara hakaret makamında kullanılmıştır.

Nesimî (Seyyid Nesimî):

*Mehdî alır İmamların kanını
Ko desinler n'oldu Seyyid Nesimî*

(S. 79)

Hurûfî tarikatının müessisi Fazlullah'ın Halifelerinden olan ve Bağdad'ın "Nesim" kasabasına mensup bulunduğu cihetle "Nesimî" tahallüs eden Seyyid 'Imâd üd-din, XIV.'üncü asırda yaşayan ve yalnız asrının değil, bütün türk edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Sözleri şeriata aykırı görülerek hicrî 808'de Halep'te derisi yüzülmek suretiyle işhâd edilmiştir. Ölümünü hicrî 820, 801, 837 hattâ 860 senelerinde olarak kabul edenler varsa da yanlıştır. Çünkü Halifelerinden "Refî'î", "Beşaretnâme" adlı ve mesnevî tarzındaki eserinde Nesimî'den bahsederken yıllarca zindanlarda yatmış ve nihayet işhad edilmiş bulunduğunu söyler; "Beşaretnâme" ise 811 hicrîde yazılmıştır.

On İki İmam:

Şi'a'nın Ferd-i Kâmilî olan ve on iki İmam tanıdıkları için İmamiyye-İsnâ Aşeriyye, bir çok hususlarda bilhassa İmam Ca'fer ül-Sâdik'ın reyîyle âmil olduklarından Ca'feriyye adıyla anılan mezhep erbabı, Peygamber'in, vefatından önce yerine Ali'yi İmam olarak tâyin ettiğini, Ali'den sonra Ali'nin vasiyetiyle oğlu Hasan'ın, Hasan'dan sonra kardeşi Hüseyin'in, Hüseyin'den sonra oğlu Ali'nin ve sırasıyla bu suretle babadan oğula vasiyet edilmek üzere on iki İmam'ın İmam, yani şeriat ahkâmının tervici için din ve dünya işlerinde Peygamber'in naibi olarak gelip geçtiğini, Hilâfetin bunlara ait bir hak olup diğer Halifelerin bu makamı zorla ele geçirmiş olduklarını söylerler. On iki İmam'ın doğum ve ölüm yıllarıyla künyeleri, adları ve gömülü bulundukları yerler aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

<u>Adı</u>	<u>Künyesi</u>	<u>Lâkabı</u>	<u>Doğumu</u>	<u>Ölümü</u>	<u>Mezan</u>
I. Alî	Ebu'l-Hasan	Murtazâ	[⁸²]	40. h.	Necef
II. Hasan	Ebû Muhammed	Müctebâ	2. h.	49. h.	Medîne
III. Hüseyin	Ebû Abdullah	Şehîd	3. h.	61. h.	Kerbela
IV. Alî	Ebû Muhammed	Seccâd	38. h.	95. h.	Medîne
V. Muhammed	Ebû Ca'fer	Bakır	57. h.	114. h.	Medîne
VI. Ca'fer	Ebû Abdullah	Sâdik	83. h.	148. h.	Medîne
VII. Mûsâ	Ebû İbrahim	Kâzım	128. h.	183. h.	Bağdad
VIII. Alî	Ebû-Hasan	Rızâ	148. h.	203. h.	Tûs Meşhed
IX. Muhammed	Ebû Ca'fer	Cevâd	155. h.	220. h.	Bağdad
X. Alî	Ebu'l-Hasan	Hâdî	222. h.	224	Samera
XI. Hasan	Ebû Muhammed	Askerî	232. h.	260	Samera
XII. Muhammed	Ebu'l-Kasım	Mehdî	256. h.		

İmamiyye'ye göre on ikinci İmam olan Mehdî, 73 yaşına kadar birbirini istihlâf eden dört sefir kullanmış, bunlar Şi'a ile İmam arasında muhabere ve mükâtebeye vasıta olmuşlar, İmam bu müddet zarfında ancak bu dört kişiyle ve diğer bazı yakınlarıyla görüşmüştür, ki bu müddete "Gaybet-i Suğrâ = Küçük Gizleniş, Kayboluş" derler Son naibin ölümünden sonra "Gaybet-i Kübrâ = Büyük Gizleniş, Kayboluş" başlamıştır, hâlâ da devam etmektedir. On ikinci İmam sağdır ve nihayet zuhur edecek, o zaman yeryüzünde bir din kalacak, harp kalkacak, bir dil kabul edilecek, adalet yayılacak, herkes bir olacak, zulüm kalmayacaktır. (Cetvel, 1311 Tebriz tab'ı "Usul-ü kâfî" den alınmıştır.)

*Pirim Ali On İki İmam aşkına
Açılın kapılar Şaha gidelim*

(S. 43)

On iki kapı:

*Kapısı on iki pâre
İstediğim sara geldim*

(S. 116)

*Kırk sekiz bahçedir on iki kapı
Eşiği bekliyen iki kul nedir*

(S. 167)

İnsan vücudu. İnsan vücudunda on iki delik (iki göz, iki kulak, iki burun, bir ağız, iki meme, bir ön, bir ard) vardır. Bu münasebetle vücudu, on iki kapılı bir şehre benzetirler.

Örk (Örük):

Şer kulların örükünü uzatmış.

(S. 73)

Yere çakılı uzunca bir kazığa, uzunca bir iple hayvanı bağlarlar; bu suretle hayvan, muhitinde, ipin müsait olduğu kadar yayılır, otlar. Bu ipe örk (örük) derler.

Peyik (peyk):

Bize peyik geldi Şah bülbülleri.

(S. 43)

Çavuş; emir getiren, bir vazifeye memur edilmiş er.

Pir:

*Pir Sultan Abdalım derim vallahi
Ölsem terkeylemem Piri billahi.*

(S. 82)

Bir tarikatı kuran, zamanın Kutbu. ("Serçeşme" ve "Kutb" = "vaktin Kutbu" maddelerine de bakınız.)

Post (Padişah, Peygamber postu):

*Güzellerin zülfü destedir deste
Erenler Hak için oturmuş posta*

(S. 120)

Post, Dervişlerde makam ifade eder. Mevlevî ve Bektaşîlerde kırmızıya boyanmış post, Şeyh makamıdır. Bektaşî-

Kızılbaşlarda Halifeye "çâr alâmet = dört nişane" verilir ki bunlar da sofra, bayrak, çırak (yâni mum) ve posttur. Halk arasında da post, makam ifade eder. Hattâ eskiden Osman Oğulları padişahlarının halifeliğini bildirmek için "Padişah, Peygamber postunda oturuyor" derlerdi. "Post kavgası" sözü de meşhurdur. (Alevî ve Kızılbaşlılarda post ananesi için, bakınız: Mir'ât ül-makaasîd, s. 270-292.

Râfızî:

*İrafızı diye çektiler dâra
Acep benim bunda ne günahım var*

(S. 67)

Arapçada, terkeden, bırakan demektir. İmam Hüseyin'in oğlu Ali'nin oğlu Zeyd'in, Ebû Bekir ve Ömer'e kötü söylememesi yüzünden taraftarları tarafından terk edildiğini, onun da: "Beni terk ettiniz." demesi üzerine onlara "Rafizî" dendiğini söylerler. Fakat El-Aş'arî, "Makalât ül-İslâmiyyin" de Şî'a'ya, Ebû Bekir Ve Ömer'in hilâfetini kabul etmediklerinden Rafizî elendiğini kaydediyor. (C. I, s. 16)

Rehber:

*İrehber pişirir tâlibin çiğın
Âhiri bu imiş pişmeğe geldim*

(S. 49)

Talibi, tarikata girerken Mürşide götüren kişi. ("El almak, etek tutmak" maddesine bakınız.)

Sâhib zaman (Sâhib-i zaman):

*On iki İmamların nesli
Bir sâhib zamanım geldi*

(S. 151)

*Sahib-i zamanın emri yürüye
Sultan kim olduğu bilinmelidir*

(S. 74)

Zamanın sahibi, İmamı; Mehdî; On iki İmam. ("On iki İmam" maddesine bakınız.)

Selmân:

*Cebrail Mikâil bile geldiler
Selmân İmamların belin bağladı*

(S. 150)

Selmân-ı Fârsî. Sahâbeden. Muhammed: "Selmân Ehli-beytimdendir" diye bu zâtı övmüştür. Alevî-Bektaşilerce "Kırklar meclisi" (bu maddeye bakınız) nde Selmân, sakî ve rehberdir.

Yüz yirmi yıl yaşadığı rivayet edilen Selmân, Osman zamanında Medayin valisi iken vefat etmiştir.

Semâ':

*Eşinden m' ayrıldın nedir firkatin
Çık Yıldız- Dağ'na bir semâ' tutun*

(S. 60)

Dinî raks mânasına kullanılır. Alevî-Bektaşiler, kadınlı erkekli semâ' ederler. Semâ'a mahsus hususi besteler vardır.

Serçeşme:

*Doksan bin Evliyaya serçeşme oldu
Mevlâm kısmetlerin verdi orada*

(S. 52)

Kaynak başı. Sofîlerce bir tarikat Uluları içinden bir tanesi, bütün Ulularca büyük tanınır, hepsi ondan feyiz alır. Bu suretle o büyük tarikat içinde âdeta ayrıca bir tarikat kurmuş olur. İşte bu zâta "Serçeşme" denir. Hakikaten Hacı Bektaş, Babâilerin Serçeşmesi olmuş ve etrafına toplananlar, Bektaşî adını alarak yeni bir zümre meydana gelmiştir.

Şeydi Vekkas (Sa'd-i Vakkaas):

*Şeydi Vakkas bir ok attı
O da yine ağaçtandır*

(S. 169)

Sahabeden ve Uhud harbinde Peygamber'in yanından ayrılmayanlardandır. O gün Peygamber'in huzurunda bir hayli ok attığı cihetle Ahîlerce okçuların piri sayılmıştır. Ancak Ali'ye muhalif olduğu ve bilhassa oğlu Ömer, Kerbelâda Yezid ordu-

sunun kumandanı bulunduğu cihetle Şi'a tarafından da, Bektaşî-Kızılbaşlar tarafından da sevilmez.

Seyr:

*Dün gece seyrimde çoştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü*

(S. 50)

Seyr, tarikat ehlince "rüya" kelimesi yerine kullanılır. Rüya ya "mâna" da derler.

Sofu, Sofî:

*İptida bir sofû Şah'a varınca
Niye geldin derler Urum sofusu*

(S. 47)

Hicretin ikinci asrında meydana gelen bir kelimedir. Bununla Dervişler kastedilmiştir. Kelimenin, yün giyen, yahut Peygamber'in sofasında oturan, yahut dışarıda olmayıp sofada, yâni içre bulunan, yahut da kalbi saf ve arınmış olan mânasına geldiği ve daha başka menşe'leri bulunduğunu söyleyenler ve bu sözleri zayıf bulup reddedenler vardır. Doğrusu bu kelimenin yunanca hikmet ve felsefe mânasına gelen "sofia" kelimesinden gelmiş bulunmasından ibarettir. Alevîler, kendilerine "Sofî, Sofiyân" derler. Bektaşîler de bu taifeye "Sofu Süreği" adını verir.

Suluca Kara Höyük:

*Suluca Kar" Öyükte sohbet ettiler
Erler meşverette kaldı orada*

(S. 52)

Hacı Bektaş'ın gömülü bulunduğu ve "Pir evi, Hazret" denen Hacı Bektaş Tekkesinin bulunduğu Hacı Bektaş nahiyesine vaktiyle "Suluca Kara Höyük" dendiğini "Hacı Bektaş Menakibi" neden ve nefeslerden anlıyoruz.

Süleyman Nebi, hâtem:

*Tahtını terketti İbrahim Edhem
Süleyman Nebi'ye verildi hâtem*

(S. 102)

Süleyman Peygamberin, üstünde "İsm-i A'zam", yâni Tanrı adlarından en şerefli, en büyük adın kazılı bulunduğu bir yüzüğü (hâtemi) varmış; kurda, kuşa, insanlara ve cinlere bununla hükmedermiş.

Şah:

*Gel benim derdime bir derman eyle
Kamu dertlilere derman olan Şah*

(S. 148)

("Şah-ı vilâyet" maddesine bakınız.)

Şah-ı Merdân:

*Şah-ı Merdân Ali bahçesi misin
Gelir bülbül konar dallarınıza*

(S. 100)

Erlerin Şahı, Ali'ye bu lâkap da verilir. ("Şah-ı vilâyet maddesine de bakınız.)

Şah-ı vilâyet:

Kulluk, efendilik, dostluk, yardım, yakınlık, âmir ve hâkimlik gibi çeşitli mânalara gelen "vilâyet" kelimesi, burada son mânayadır. Ancak Sofîlerce nübüvvet, yâni peygamberliğin içyüzü "vilâyet"tir. Peygamber'in Hak'tan haber alıp ümmetine bildirmesi "nübüvvet = elçilik, habercilik"tir. Bundan dolayı nübüvvet, halkla olan muameledir. Vilâyet ise doğrudan doğruya Hak'la olan muameledir. Bu bakımdan, bilhassa son gelen tasavvuf ehlince, Peygamber'in vilâyeti, nübüvvetinden üstündür. Muhammed'in vilâyetine Ali, mazhardır. Bundan dolayı Ali'ye "vilâyet (= velilik) Padişahı" mânasına "Şah-ı vilâyet" denir. Bektaşî-Kızılbaşlar, bu "Şah-ı vilâyet" terkiibini kısaltarak Ali'ye yalnızca "Şah" derler. "Terceman" denen ve ekseriyetle manzum bulunan ve muayyen bir iş yapılırken okunan dualara da besmele yerine "bism-i Şah" diye başlanır. (Bakınız: Mir'at al-makaasid fî def al-mefâsid, s. 288 ve müteakip sahifeler.)

*On iki İmamın bizdedir nuru
Şah-ı Vilâyet'in bizdedir sırrı*

(S. 172)

Tâlib:

*İptida taliptim Pîre katıldım
Pîrin eteğini tutmağa geldim*

(S: 49)

Alevîlerle Bektaşîlerde "tâlib = istiyen", henüz tarikata intisap etmemiş olan, fakat intisap etmeyi istiyen kişiye denir. Alevîlerde bu kelimenin bir hususi mânası daha vardır. Alevîler, yer yer Seyyid yâni Muhammed soyundan olduğuna inandıkları bir Ocakzadeye tâbidirler. Aralarında Ağu-İçen, Şeyh Çoban, Sarı Saltık. Gözü-Kızıl... gibi Ocaklar vardır. Bunlara mensup olan Ocakzade, yâni Dede her yıl, kendi Ocağına tâbi olan Sofuların köylerine gider, onların hizmetlerini görür, yâni bir yıl içinde yaptıkları suçların cezalarını verir, düşkün olanlardan affedilecekleri affeder, kaldırır, düşecekleri düşürür, "musahip kavli" ne girecekleri, yâni tarikata intisap edecekleri "musahip kavli"ne sokar yâni tarikata alır. İşte bu Ocakzadeye tâbi olan Sofulara o Ocağın talipleri denir. Şu halde, görülüyor ki, Alevîlerde halk ikiye ayrılıyor: Peygamber soyundan olduğuna inanılan ve bir Ulu-Ocağa mensup olan Dedeler, Dedelere tâbi olanlar, yâni tâlipler.

Pir Sultan Ocağı da, birçok talipleri bulunan bir Ocaktır.

Tarik, erkân:

*Eğlen hocam eğlen haber sorayım
Tank nedir erkân nedir yol nedir*

(S. 166)

"Menâkıb ül-esrâr Behcet ül-ahrâr" da: "Ol vakit kim Hazret-i Resûlullah, sallâllahu aleyhi vesellem, vasiyet edip ayıttı: Yâ Ali, ben bu dünyadan Ahrete gittikten sonra ayruk dahi kimseye Zülfikar çekmeyesin, dedi. Pes İmam Ali, kerremallahu veçhe, Peygamberimizin vasiyetin tuttu, Zülfikarı Necef deryasına attı. Sonra elinde bir ağaç paresi tutardı, mıtrak şeklinde. Anı türlü türlü şerhederler; bazıları ona "dest-i çub" derler. Hâlâ tarikat Erenleri ona "serdeste" derler, bu isimle maruf ve meşhurdur. Şah-ı Merdân Ali, Zülfikarı Necef deryasına bıraktıktan sonra nice yüzbin aduvları anın ile kırmış idi. Çok Haricilerin boynun urmuş idi. Ol, Zülfikar nice keserse öyle keserdi. Hazret-i Ali'den sonra bize yadigâr kaldı ve ol "serdeste"nin dahi ismi Zülfikar oldu. Hâlâ bir kimseye Zülfikar vermeli olsalar gerektir ki Cemiyet Erenleri, ana nazar edip göreler, "Bir Ali sıfatlı Er ise eline Zülfikar

vereler" dendiği gibi yine aynı kitapta ve biraz aşağıda: "Ve bir kimsenin eline "erkân" verseler tarikçi olsa..." deniyor. "Küçük Buyruk" ve "Menâkıb-ı Şeyh Safî" denen ve "Dergâh-i âlide Seyyid Abd ül-Baki Efendi Hazretleri Evliyaya muhip olan Müminlere gönderdiği mektuptur" serlevhasını taşıyan 25 sahifelik bir eserde de yedi farz ve üç sünnetten düşenlere çalınacak (urulacak) tarik sayısı ile düşkünlerden alınacak Halife ve üstad hakları ve kesilecek kurbanlar anlatılmaktadır. 883 hicrîde vefat eden ve Gani Baba ve Hüsâm Şah adlarıyla anılan Kalenderi Babalarından Otman Baba Halifesi olup "Ak Yazılı Sultan" diye meşhur olan İbrahim-i Sâni dervişlerinden Yemînî'nin 925 hicrîde yazdığı "Faziletnâme" de de

*Şahadet edince ashâbı yekser
Elinde bir ağaç tutardı Haydar
Pes ol mitrâkı dürlü şerhederler
Ki bâzılar ana serdeste derler
Necef bahrine Haydar Zülfikarı
Bıraktıkta ol mitrakla idi kârı*

beyitlerini okuyoruz (s. 267).

Mehmed Ali Hilmi Dede Baba, dîvanındaki bir nefesinde

*Sofu niye taptın kuru değneye
Tapacak pençe-i Âl-i Abadır
Değneye hebadır emek vermeğe
Mürşidin pençesi derde devadır*

diye başlayan bir nefeste "serdeste, dest-i çûb, tarik" denen bu sopayı zemmeder. (Bu nefes, dîvanın sonuna ilâve edilen bir yapraktır ve her dîvanda bu ilâve yoktur). Bu sopaya "sitem" ve "erkân" da derler.

Anadolu Alevileri arasında "melhem ağacı" denen kayın ağacından kesilme ve bir zira uzunluğunda bir sopadan ibarettir, Bu sopa, yeşil bir torba içinde durur. Bazan bu torba da tahta bir kutu içindedir. Kutuya "tabut", torbaya "kefen" derler. Musa-hip kavline giren, yâni tarikata intisap eden "canlar, Dede önünde bî'at verdikten sonra yanyana yatırılır ve bu sopa ile sırtlarına üç kere vurulur. Görülenler, yâni yıldan yıla bî'atını yenileyen ve kusurlarını söyleyip temizlenenler de erkândan geçerler. ("Kemer best" maddesine bakınız.) Kayın ağacın Uygurlarda mukaddes olup mabetlerinde bu ağacın hususî bir mevkii oldu-

ğunu "Cihan-küşâ" dan öğreniyoruz (birinci cilt, Uygurlar bahsi). Aleviler, bu ağaca "Evliya" da derler ve bunun yılan şekline girdiğini, doğurduğunu söylerler. Dedeler, her cuma gecesi, evlerinde yüksek bir rafta bulunan tarik'in baş ucunda mum yakarlar ve ayn-i cemlerin sonunda "yerden göke direk, tarik'a terceman gerek" diyip tarik için mum parası toplarlar.

Aynı zamanda tarik ve erkân kelimelerinde, örnekte görüldüğü veçhile tevriye ve iyhâm da vardır.

Tarikat:

*Tarikat dediler bir yol sürdüler
Getirdiler elimize verdiler*

(S. 49, not. 34)

İnsanı şeriattan hakikate ulaştıran mânevi yol. ("Dört kapı, kırk makam" maddesine bakınız.)

Teber:

Teber çekip münkirlerin kanını
Dökelim bakalım nic' olsa olsun.

(S. 76)

Bir, yahut iki yüzlü, sapının ucu sivri ve ekseriyetle üstüne âyetler, hadiseler, yahut "yâ Ali" gibi sözler yazılı bulunan bir savaş âleti. Eskiden seyyah dervişlerin ellerinde mutlaka teber bulunurdu.

Temenna etmek:

*İnip temenna eyledim destine
Ali nesli güzel İmam geliyor*

(S. 73)

Dilemek, istemek, el öpmek, niyaz etmek.

Terceman:

*Pîre kurban olsun bu tatlı canım
Terceman olayım destur olursa*

(S. 147)

Bu kelime, Alevî-Bektaşilerde "kurban" mânasını ifade eder. ("Elma, tekbir" maddesine bakınız.) Bektaşilerde rehber,

talibi mürşide götürürken "dâr" da ("Rehber" "talip" ve "dâr" madelerine de bakınız) "kabul tercemanı" denen şu mürettep sözleri söyler:

"Allah Allah! eli Erde, yüzü yerde, özü darda, Erenlerin dâr-ı Mansurunda, Muhammed Ali divanında, Pîr huzurunda, boynu bağlı, baş açık, yalın ayak bir koç kurbanımız var. Erenlerimizin pend ü nasihatiyle amel ve hareket etmek, hânedan-ı Ehl-i Beyt Efendilerimizin dostuna dost olup tevellâ, düşmanına düşman olup teberrâ kılmak şartıyla Pirimiz Hünkârımız Hacı Bektaş-ı Veli Efendimizin katarına katılmak ister. Getirelim mi? Emir mürşidimizin. Ne buyurursunuz, Şahım Erenler? (Bizdeki bir Erkânnâmeden. Necip Âsım merhum tarafından maalesef birçok yerleri aynen değil de hülâsa yollu ve "Bektaşî ilm-i hâli" gibi cidden garip bir adla neşredilmiş olan Erkânnâmede de bu "ikrar tercemanı", biraz değişik olarak vardır. S. 18).

Aynı zamanda terceman, mürettep ve ekseriya manzum dualara da denir. Alevî-Bektaşiler, her işi yaparken, hattâ yaptıktan sonra o işe ait tercemanı okurlar. ("Mir'âtal-Makaasîd"a bakınız, s. 282'den itibaren). Örnek olarak, traş olmadan önce ve olduktan sonra okunacak tercemanları yazıyoruz:

*Taş olmak bugün minnet Hudaya
Tevellâ eyledik biz Mustafa'ya
Teberra eyledik hem Hâriciye
Olu bende Aliyy-i Murtazâ'ya.*

Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i İmam Hasan ve nur-i İmam Hüseyin zât-ı pâk-i Muhammed Ali râ salavât!"

*Taş olduk bugün elhamdülillâh
Huda birliğine eş-şükrü billâh
Muhammed'le Ali'nin hürmetiyyün
Bu Dergâhtan ayırma ey ganî Şah.*

Ber cemâl-i Muhammed Kemâl-i İmam Hasan ve nur-i İmam Hüseyin zât-ı pâk-i Muhammed Ali râ salavat!"

Üçler, Yediler:

*Yardımcımız olsun Üçler Yediler
Ya Ali sen gözle senden isterim*

Muahhar Sofilerce Erenler arasında bir teşkilât vardır. Her zaman, bir Er, Kutubdur. ("Vaktin Kutbu" maddesine bakınız.) Derece bakımından buna en yakın iki kişi vardır ki bunlara "sağ İmam, sol İmam" mânalarına "İmam-ı yemin, İmam-ı yesâr", ikisine birden iki imam demek olan "İmamân" yahut "İmameyn" denir. İmameyn ile Kutub, Üçler'dir. Kutub ölünce yerine İmam-ı yesâr, Kutub olur. Mertebe bakımından Üçler'den aşağı "Yedi Er" vardır. Bu yedi Er'den birisi, İmam-ı yesâr mertebesine geçer, Yedilere de mertebe bakımından daha aşağı olan Kırklardan birisi katılır. Kırklardan aşağı Üçyüzler vardır, bunlardan biri Kırklara, temiz kişilerden biri de bunlara katılır; bu nizam, kıyamete kadar böylece sürer gider. Üç, yedi ve kırk sayılarının müslümanlıkta, hıristiyanlıkta ve yahudilikte mukaddes oluşuyla Fisagor ve eski Mısır Hermes mezhebinin tesiri meydandadır.

Üçyüz altmış altı:

*Üçyüz altmış altı servinin dalı
Bahçesinde bülbül nedir gül nedir*

(S. 167)

Hurufilere göre vücutta üçyüz altmış altı damar vardır. Örnekte, ihtimal bu kastedilmektedir.

Üçyüz altmış çeşme:

*Üçyüz altmış tane çeşme
Serçeşmenin gölü benim*

(S. 117)

Hurufî kitaplarına göre insanın vücudunda üçyüz altmış yahut üçyüz altmış altı damar vardır. Örnekle ihtimal bu kastedilmektedir. ("Üçyüz altmış altı" maddesine de bakınız.)

Yakîn:

*Gördüler kim hakk al-yakîn cemdedir
Hakikî olmıyan köyü neylersin*

(S. 125)

Yakîn, yâni şüphesiz, tereddütsüz, bilgiyi sofiler, üçe ayırırlar: İlm ül-yakîn, ayn ül-yakîn, hakk ul-yakîn İlm ül-yakînde esas bilgidir. Ayn ül-yakînde esas, görgüdür. Hakk ul-yakîn ise, oluş esasına dayanır. Yiğitliği bilmek ve inanmak, ilm ül-yâkîn,

bir yiğidin yiğitliğini görmek, ayn ül-yâkin, yiğitliğin kendisinden zuhur etmesi de hakk ul-yakîndir. Hacı Bayram-ı Veli, bu mertebeleri "bilmek, bulmak, olmak" diye türkçe ifade eder:

*Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni*

Yedi farz, üç sünnet:

*Tarikat farzın sorarsan
Yedi farz üçü sünnettir*

(S. 134)

Alevilerde umumiyetle İmam Ca'fer'e ve Şah Safî'ye nisbet edilen küçük, büyük "Buyruklar", yâni tarikat usulünü gösteren kitaplar vardır. 1266 tarihinde Belgradlı İsmail Kani Baba Dervişlerinden Seyyid Salih Rıza tarafından yazılan ve Şehidlik dergâhı şeyhi, merhum Mahmut Bey Baba'ya ait olup elan akrabasından ve Robert Kolej muallimlerinden Hüseyin Beyde bulunan bir mecmuada, "Makalât" adını taşıyan üç sahifelik bir risale var. Bu risalede "İmam Ca'fer ül-Sâdık mezheb-i pâk Efendimiz Hazretleri buyurdu kim: Tarikat-ı nâciyede üç sünnet yedi farz vardır. Her mürid ve her âşık ve her sâdık ve her arife ve her talibe bilmek lâzımdır. Evvelki sünnet budur ki, zikr-i Yezdân-ı Hakkı dilinden komaya ve gönlünden ve kalbinden Rabb ül-a'lâyı unutmayıp daim zikrede. İkinci budur ki, bir karındaş ile adaveti var ise kalbinden gidere. Üçüncü sünnet budur ki, mürid-i tâlib olan kahrına ve her haline teslim ve razı ola. Yedi farzdan evvelkisi budur ki, mürid-i tâlib olan kimseye, her varlığın Hak bile, Erenler sırrını izhar eylemeye; imanını Şeytandan nice sakınur ise Tarik-i nâci sırrını dahi öylece sakına nâmahremden. İkinci farz budur ki, sırdar ola, yâni sırr-ı vilâyâtı saklayıcı ola, gördüğün görmeye, örtücü ola; görmediğin söylemeye, hiç bir veçhile faş eylemeye. Üçüncü farz, Yezdân-ı Hakkı tefekkür ey-leye. Zira her fesâd, Yezdân-ı Hakkı unutmakla olur. Yezdân-ı Hakkı unutmayan bende-i Erenlerden olur. Ol kişi kudret-i vilâyâta kul iken sultan olur. Dördüncü farz uğrın dirlik etmektir. Pek sakına, mürşid, mürebbi hakkını hak bilmiş ola, her muradını mürşid, mürebbi kademinde bula, hicâpsız Cemâlullah ana ayan ve beyan ola. Beşinci farz budur ki musahip hakkını ceme götüre. Bi-diriğ Erenler meydanına götüre.

Mürşide boş el ile gelmeye, talibin abdesti oldur. Altıncı farz budur ki Halifeden el tutup Erenler meydanında, Pirlar mukabelesinde yedullah ile ikrar edip tövbe kılmaktır. Yedinci farz budur ki tâc ve vasla urunup mürşid-i üstada özünü yetirip kendi bildiğini terketmektir, yol ehline pâyimâl olmaktadır", denmekte, sonra bu üç sünnetle yedi farzı terkedenlere ne cezalar verilecekse onlar anlatılmaktadır.

Yedullah (Yed-Allah):

*Pir Sultan Abdal'ım yed-Allahımız
Bâtına hükmeder Pâdişâhımız.*

(S. 67)

Tanrı eli demektir. Kur'anda, 48 inci sure olan Fetih suresinin 10 uncu âyetinde "şüphesiz sana bî'at edenler, ancak Tanrı'ya biat ediyorlar demektir. Tanrı eli, onların ellerinin üstündedir. Ahdinden dönme ancak kendisine zarar verir. Tanrı ile ahdedtiği şeye vefakâr olana gelince: Tanrı, ona yakında pek büyük bir ecir verecektir" diyor. Bu âyet, daha Mekke fethedilmeden Peygamberin hac etmesine müsâade edilmediği cihetle, Hudeybiyede, Sahabenin ölünceye kadar dönmeyeceklerine dair Muhammed'e bî'at etmeleri için gelmiştir. Bu bî'atta bulunanların İslâm'da büyük bir mevkii vardır. Hudeybiye bî'atı, müşrikleri korkutmuş ve Peygamber'le sulh etmeye mecbur olmuşlardı.

Bütün tarikatlardaki bî'at, bu esas üzerinedir ve mutlaka bu âyet okunur. Alevî-Bektaşilerde de okunup tutulan elin mürşitten mürşide, Tanrı Resulüne kadar ulaştığı, onun elinin de Tanrı eli olduğu söylenir ("İkrar vermek" ve "el almak, etek tutmak" maddelerine bakınız.)

Yezid, Yezidler:

Mervân'ı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir

(S. 49, not 34)

Muaviyenin oğlu olup üç yıldan biraz fazla hüküm sürmüştür. Kerbelâ vaka'sı, bu Halifenin zamanında vukubulmuştur. Alevî-Bektaşiler, kendilerine uymayanlar hakkında bu kelimeyi kullanırlar. ("Mervan" maddesine de bakınız.)

Yol, erkân:

*Pir Sultan Abdal'ım Kırklar Yediler
Bu yolu erkânı anlar kodular*

(S. 120)

Yol, âdet ve usul mânasına gelen bu kelimeler, Bektaşî-Kızılbaşlarda ayn-i cem usulünü ve tarikat göreneklerini ifade eder.

Zülfikar:

*Mervânı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir.*

(S. 49. not 34)

Ali'nin kılına. Rivayete göre ucu iki çatal olduğundan, yahut düşmana inerken ikiye ayrıldığından bu adla anılmıştır. Alevîler, Zülfikarın gökten indiğine de inanırlar.

Lûgatçeyi Yazarken İstifade Ettiğimiz Kitaplar:

Abd-al Bakî (Seyyid); Buyruk. Bizdeki yazma.

Abd-Allah (San); Semerât al Fu'âd fi'l-Mebde'-i ve'l Me'âd. Matbaa-i Âmire b. 1288.

Abd al-Kaahir Bağdadi (Abû Mansûr); Al-Fark beyn el-Firak

Abd-Al Kerim Kuşeyrî; Risâle-i Kuşeyrîyye. h. 1284

Abu'l-Hasan al-Aş'arî; Makâlât il-İslâmiyyîn va'htilâf al-Musallîn. Prof. H. Rittertab'ı; Devlet Matbaası 1929.

Âşık Paşazade; Tevârîh-i Âl-i Osman. Matbaa-i Âmire, 1332.

Ahmet Rıfat; Mirât al-makaasid fi defil-mefâsid. Vezirhanı, İbrahim Efendi Matbaası, 1293.

Bektaş (Hacı Bektaş-ı Veli); Makalât Tercemesi Sadeddin Molla. Vezirhanı, Tatyos Matbaası, 1288.

Lâmi'î; Nefahât Tercemesi. İstanbul, 1289.

M. Fuad Köprülü; Anadolu'da İslâmiyet, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, sene 2, sayı 4, 5, 6.

Mecdî; Şakaayık Tercemesi. Matbaa-i Âmire, 1269

Mehmed Ali Hilmi Dede; Divan. Matbu' nüsha.

Muhammed b. Hasan al-Deylemî; Kavâ'id-i akaa'id-i Âl-i Muhammed.

Muhammed ibn-i Yakûb-Küleymî; Usûl-i Kâfi. Tebriz, 1311.

Murtazâ (Derviş); Dürr-i Yetîm (= Cavidânnâme tercemesi). Bizdeki yazma nüsha.

Necib Âsım; Bektaşî İlm-i hâli. 1925 = 1343, Kanaat Kütüphanesi.

Refrî; Beşaretnâme. Bizdeki bir yeni yazma.

Seyyid Şerif; Tâ'rîfât. Matbaai Âmire, Taş basması, 1269.

Süleyman-ı Belhî (Seyyid); Yanâbî'al-Mevedde. 1301, İstanbul Ahter Matbaası

Süleyman Sa'deddin (Müstakimzade); Risâlet üt-Tâc. Bizdeki yazma.

Sun'ullah Gaybî; Sohbetnâme. Bizdeki yazma.

Yeminî; Faziletnâme. Ahmet Hızır tab'ı; Cihan Matbaası, 1327.

Buyruk; Belgrad'lı İsmail Kani Baba Dervişlerinden Seyyid Salih Rıza tarafından istinsah edilmiş nüshadan yazılma. Bizde

Erkân-nâme; Muhtelif devirlerde muhtelif yazmaları bulunan bu eser, Bektaşî âyinini, Babalık ve Rehberlik usullerini gösterir. Bizdeki yazma nüshalar.

Hüsniye; Hârünürreşid zamanında Hüsniye adlı bir cariyeyle İbrahim Halid adlı bir âlimin ve diğer ulemanın münazarasını ve Hüsniye'nin İmamiyye Mezhebini isbatını hikâye eden, yâni böyle bir muhayyel münazarayla Şî'a mezhebinin doğruluğunu isbata kalkışan bir kitaptır. Matbudur.

Kuran.

Menâkıb ül-Esrâr Behcet ül-Ahrâr, Hatâyî'ye isnad ediliyorsa da içinde Şah Tahmasb'a ait bir medhiye ve birkaç kayıt bulunduğu göre Tahmasb zamanında yazılmıştır. Alevî ananeleriyle erkânını bildiren mühim bir eserdir. Bizdeki yazma.

Vilâyet-nâme; Hacı Bektaş menâkıbı. Bizdeki yazma.

HAS İSİMLER

— A —

Abbas I. (Şah): 69
Abdal Murad: 162.
Abdal Musa Sultan: 12, 18, 21, 162.
Abdalân-ı Rum: 162.
Abdullah-ı Bosnavî: 17.
Abdûlbâki (Seyyid): 7.
Abdûlmü'min Dede: 9.
Acarlu (kabile): 7
Âdem: 151, 156.
Âdilcevaz: 64, 65.
Ağuçen (Ağu-ıçen): 23, 170
Ahîler: 162, 167.
Ahiyân-ı Rum: 162.
Ahlât: 63, 64, 65.
Ahmet I.: 69.
Ahmet Paşa: 63, 64.
Ahmet Refik: 8, 67.
Ahmed Sârban (Melâmî): 17
Ahmet Talât: 126
Akkoyunlular: 62.
Akpınar: 14.
Akyazılı: 18, 138.
Alaca: 150.
Ali-Allahî: 9, 10.
Ali Baba: 30.
Ali Hâdî (İmam): 164.
Ali İzzet (Âşık): 39.

Ali Nutkî Baba: 33.
Ali Rızâ (İmam): 164.
Ali Seccâd (İmam): 164.
Ankara: 150.
Arafat dağı: 115.
Âşık Paşa: 9, 162.
Atalay, Besim: 38.
Azâzil: 152.
Aziz Hüdâî ef. (Sofî): 60.
Azrail: 126.

— B —

Bâbekiyye: 156.
Bâbek-i Hurremî: 156.
Bacıyân-ı Rum: 162.
Badıcvan: 36, 37.
Bağdat: 61, 62, 63, 97, 106.
Bâkır-oğlu (İmam): 119.
Balım Sultan: 12, 18, 130.
Banaz: 25, 26, 27, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 145.
Battal: 59, 68.
Battal Gazi: 68, 150.
Bedreddin (Sofîleri): 9, 60.
Bektaş Abdalları: 137.
Belh: 150.
Beyzâ: 158.
Biga: 65.

Bozok: 65.

Budin: 61.

Burak: 77.

Burhan Ümit (Toprak): 98, 122.

Bursa: 61.

Büyük Yatağan: 21.

— C —

Ca'fer (İmam): 75, 99, 119, 142,
155, 164, 175.

Câmî: 149.

Canik: 9.

Cebrail: 101, 112, 117, 145, 152,
155, 167.

Celâl: 67

Cemal-i Aksarayî (Çelebi Halife):
12.

Cüneyd (Şeyh): 9, 34.

— Ç —

Çerkeş Osman Paşa: 63.

Çorum: 150.

— D —

Dadaloğlu: V, 108.

Daduk: 33.

Darağacı: 25, 26, 31.

Davut (Peygamber): 88.

Dede Korkut: 133.

Dersim: 33.

Derviş Ali: 24.

Divrik: 33.

Düldül: 53, 57, 68, 83, 95, 101,
105, 115, 116, 118, 132, 141,
145, 151.

— E —

Ebâ (Ebû) Müslim: 56, 142.

Ebû Bekir (Halife): 166.

Ebû Seleme: 142.

Ebû Tâlib: 35.

Edhemî: 149.

Elif: 43.

Elmalı Baba: 36, 146.

Emreler: 149

Er Gayıp: 33.

Erdebil: 26.

Erdebil Sofîleri: 7, 9, 156.

Erciş: 64, 65.

Ergun (Sadettin Nüzhet):
11, 17, 20, 37, 38.

Erzurum: 65.

Eşrefoğlu: 9.

Eyyup (Peygamber): 88.

— F —

Fâtıma: 97, 132, 143, 155.

Fazlullah: 163.

Ferhad: 80.

Feridun Bey: 62.

Feriköy: 33.

Fisagor: 174.

Fuzûlî: 9, 10, 12.

— G —

Galib (Şeyh): 147

Gani Baba: 10, 171.

Gaziyân-ı Rum: 162.

Gemi-Beli: 114.

Gevherî: 85.

Geyikli Baba: 162.

Goranlar: 9.

Gökyay (Orhan Saik): 133.

Gözü-Kızıl: 170.

Güneş Hatun: 163.

Gürenlerli: 33.

— H —

Hacı Bayram-ı Veli: 9, 175.

Hacı Bektaş-ı Veli: 12, 18, 73,
111, 141, 173.

Haccâc: 151.

Hacım Sultan: 21.

Hafik: 27.

Halep: 9, 163.

Hallâc-ı Mansur: V, 35, 50, 99,
100, 101, 146, 158.

Hama: 53, 66.

Hammer: 62, 64, 65, 67, 68.

Hamza (Hz.): 68.

Hamza: 59, 68.

Hasan Ağa: 36.

Hasan (İmam): 56, 76, 108, 173.

Hasan Askerî (İmam): 119, 132.

Hasankale: 36.

Hâşim: 35.

Hatâyî (Şah İsmail): 7, 9-12, 18,
20, 21, 24, 145, 148, 149, 155,
161, 162.

Haydar Efendi: 26.

Haydar, Koca Haydar (Pir Sultan):
19, 20, 52, 58, 66.

Haydar (Şeyh, Safevî soyundan):
20.

Haydar Usta: 25.

Haydarî: 145, 149.

Heceoğlu: 26.

Hemedan: 63.

Hermes: 174.

Hızır Paşa: 26-29, 31, 37-
42, 47, 48, 50, 57, 60,
61.

Hızır Paşa (Mihalzâde): 61.

Himmet (bak: Kul Himmet).

Hindistan: 59.

Horasan: 26, 31, 35, 55,
64, 75, 101, 102, 145,
149.

Horasan Erleri: 75, 149,

Hoy: 63.

Hudeybiye: 176.

Hurremdiniyye: 156.

Hurremiyye: 156.

Hüsâm Şah: 171.

Hüseyin (İmam): 21, 97,
148, 149, 166, 173.

Hüseyin Bey: 175.

Hüseyin Bey (Sultan): 75.

Hüseyin Gazi Sultan: 30,
50

— I —

İbrahim (Derviş): 18.

İbrahim (Peygamber): 156.

İbrahim Edhem: 77, 150,
168.

İbrahim Paşa (Nevşehirli):
8.

İbrahim Veli: 26.

İlyas (Baba): 149, 162.

İnce Mehmed: 36.

İncil: 19, 80.

İsa (Peygamber): 89, 156.
 İsâmed-dîn Yemeni: 155.
 İskender Münşî: 8.
 İskender Paşa: 65.
 İsmail Baba (Nebîzade): 33.
 İsmail (Peygamber): 36
 İsmail (Şah), bak: Hatâyî.
 İsmail II: 69.
 İsmail Kani Baba (Belgradlı): 175.
 İsmail Mirza: 65.
 İsnâ' 'aşerî-Ca'ferî: 7.
 İsrâfil: 152.
 İstanbul: 20, 21, 27, 53, 66, 156.

— K —

Kadıncık (Hatun) Ana: 163.
 Kaf Dağı (Kûh-u Kat): 157
 Kalender Çelebi: 67.
 Kalenderân taifesi: 8.
 Kalenderî Abdalları: 137.
 Kanber: 116, 145, 151.
 Kandahar: 63.
 Kanunî (Sultan Süleyman): 61, 63, 69.
 Karabağ: 68.
 Karadonlu Can Baba: 23.
 Karacaoğlan: 93.
 Kara-Kadı: 44.
 Kardeşler-Gediği: 31.
 Kars: 40, 41, 63, 65.
 Kaygusuz Abdal: 9, 12.
 Kaygusuz (Melâmi): 12.
 Kazova: 53, 66.
 Keçi-Bulan: 25.

Kemah: 63, 66.
 Kerbelâ: 9, 12, 53, 57, 60, 117, 132, 148, 149, 152, 167, 176.
 Kerem ile Aslı: 44, 85, 114.
 Kızıl Deli: 21, 130.
 Kızılırmak: 31, 84, 110, 111.
 Kızılören: 36.
 Kızılşehir: 58.
 Koçhisar: 31.
 Konya: 9, 61.
 Köprülü, Fuad: 60, 61, 149.
 Köstendil: 61.
 Kul Himmet: 9, 10, 11, 18, 20, 21, 22, 23.
 Kul Yusuf: 24.
 Kuli: 67
 Kuran: 7, 170, 180.
 Küçük Yatağan: 21.

— L —

Leylâ: 10, 85.

— M —

Maçın: 59.
 Mahmut Bey Baba: 36.
 Malatya: 31, 65.
 Mardin: 53, 66.
 Massignon (Louis): 158.
 Mazyâriyye: 156
 Mecnun: 10, 85.
 Medayin: 167.
 Mehdî, Muhammed (İmam): 7, 57, 67, 119,

132, 158, 163, 164, 166.

Mehmet Ağa: 26.

Mehmet Çelebi (Divâne): 163.

Mehmed III.: 61.

Melâmetiyye: 149.

Mervân: 28, 81, 142, 159, 176, 177.

Merzifon: 26.

Mezdek: 156.

Mezdekiyye: 156.

Mısır Meliki: 141.

Mihmanî, Âşık: 18.

Mihri (Hurşid ile Mah Mihrt): 122.

Mikâil: 117, 152, 167.

Muaviye: 156, 159, 176.

Muhammed Bakır (İmam): 7, 132.

Muhammed Cevâd (İmam): 164.

Muhammed Hudabende (Şah): 69.

Muhammed Mehdî (İmam): 54, 164.

Muhammed Nebîh: 8.

Muhammere: 156.

Murat III.: 61.

Musa Kâzım (İmam): 119.

Musa (Peygamber): 80, 89, 116.

Musul: 58.

Muş: 63.

Müdâmî: 36.

— N —

Nâbî: 12.

Nâci (Güruh-u): 14, 78, 116, 118, 162, 163.

Naîmâ: 61.

Nakî: 119, 132.

Namık Kemal: 12.

Nedim: 12.

Nesimî: V, 9, 10, 12, 57, 101, 122 163.

Nuh: 156.

— O —

Oğlanlar Şeyhi İbrahim: 155.

Oğlan Şeyh (Çelebi Şeyh): 12.

Osman (Halife): 159, 166.

Otman Baba: 10, 18, 171.

— Ö —

Ömer (Halife): 166, 167.

Ömer (Sa'd-i Vakkasın oğlu): 167.

Özkan (Şarkışlalı Aşık Ali İzzet): 39.

— P —

Pir Ali: 8, 65

Pir Mehmet (Muhammed): 32, 33.

Poshof: 36.

— R —

Rafizî: 166.

Rızâ: 35, 164.

Rum Abdalları: 137, 162.

— S —

Sabri (Âşık Ali): 45.

Sa'd ibn Ebî Vakkas: 17.

Safî (Şah): 156, 175.

Said Emre: 9.

Salih Rıza (Seyyid): 175.

Saltuklar: 149.

Sanem: 33.

Sarı Abdullah Efendi: 41.

Sarı-Kadı: 44.

Sarıkaya: 54, 66.

Sarı Saltık: 170.

Sasanîler: 156.

Selmân: 22, 117, 155, 167.

Selmân Aka-yı Karacalu Bey: 7.

Seneviyye: 156.

Seyfe-Beli: 31.

Seyid Ali: 26.

Seyid Ali Sultan: 26.

Seyid Gazi: 21.

Seyyid İshak Safiyeddin-i Erdebilî:
7.

Seyrânî: 18.

Sivas: 25-28, 33, 38, 44, 53, 57,
61, 66, 185.

Sofî, Sofiler: 9, 137, 139, 141,
144, 147, 157, 158, 174.

Sofular: 27, 38, 39, 170.

Suluca Kara Höyük: 168.

Surluk Sultaniye (Yaylak): 8.

Süleyman (Peygamber): 169.

— Ş —

Şahna - Gediği: 31.

Şam: 61, 75, 150.

Şarkışla: 39, 45, 56.

Şemsî: 149.

Şeyh Çoban: 170.

Şeyyâdlar: 149.

Şiraz: 63.

Şucâ' Baba (Sultan): 21.

— T —

Tahmasb (Şah): 11, 20, 21,
61-66, 69, 149, 180.

Takî: 119, 132.

Tavra-Buğazı: 31.

Tebriz: 164.

Trabzon: 65.

Tokat: 32.

Toprakkale: 58, 69.

Topuzu-Büyük: 26.

Tuna: 61.

Tûr Dağı: 89.

Turhal: 67.

Türkmen: 84.

— U —

Uhud: 167.

— Ü —

Üsküdar: 61.

Üveys: 155.

— V —

Van: 61, 63, 65.

Veli: 18.

Vidin: 61.

Virânî: 9, 10, 11.

— Y —

- Yavuz Sultan Selim: 65.
 Yeksânî: 18.
 Yemen: 18, 19, 20, 23, 58, 63, 91,
 105, 115, 155, 156.
 Yemînî: 9, 10, 11, 171.
 Yeni-Han: 31.
 Yezid: 52, 56, 75, 101, 116, 119,
 127, 149, 159, 167, 176, 177.
 Yıldız dağı: 14, 15, 20, 35, 43,
 122.
 Yıldızeli (Yenihan): 26.
 Yûnus (Peygamber): 91.
 Yûnus Emre: V, 12, 98, 122, 124.
 Yusuf (bak: Kul Yusuf).
 Yusuf-u Ken'ân (Peygamber): 118

— Z —

- Zerdüş: 156, 157.
 Zeynel Âbidin (İmam): 23,
 24, 119.
 Zeynel Dede: 23, 24, 91.
 Zülfikar: 46, 53, 55, 73, 83,
 101, 105, 115, 118,
 132, 133, 141, 145,
 153, 170, 177
 Zümrüd-ü Anka: 146.

Şiirlerin Fihristi

(Şiirlerin nakarat mısraları)

	Sahife
Gönül eğlencesi gül olmayınca	73
Gözüm açtım mâil oldum ol burca	112
Mezarlıkta gördü bir kuru kafa	113
Seversen Ali'yi değme yarama	74
Dost senin derdinden ben yana yana	114
Gidelim gaziler İmam aşkına	53
Temennâ edeyim destur olursa	114
Yine gitmez meylim sendedir sende	112
Bir ucu var şar içinde	74
Öter garip garip bizim illerde	41
Çek bu sefineyi bir göl üstüne	115
Muhammedin düşünüşü var cennette	45
Varın lâıyk olun hallerinize.....	75
Tevekkeltü taâlâllah	55
Kamu dertlilere derman olan Şah	116
Güzel Şahım niye verdin Bağdadı	62
Kuzum diye meleyüben ağıladı.....	117
Sende suna boylum kaldı.....	118
Felek beni nazlı yârden ayırdı.....	82
Sende hiç din iman var mı.....	44
Aksine dönderdin çarh-ı devrânı	40
Pirim var n'eyleyim dünya malını	83
Sıdı dinsiz imansız vefasını	49
Devah eyledim haslar hasını	56
Yine tazelendi yürek yarası	83
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi	53

Sana medet yola mürvet yâ Ali	76
Allah bir Muhammed Ali	76
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali	77
Çekemezsin demedim mi	77
Kadir Mevlâm hasretime sal beni	78
Anın için taşa tutar il beni	79
Garip bülbül gibi zâreler beni.....	41
Mür'vetiniz yok mu aldı dert beni	117
Geçebilirsen gel beri	79
Felek şol kanadım kıraldan beri	80
Yaktı muhanetin acı sözleri	48
Diriye saydılar bizi	81
Durmaz Yezîd oklar bizi	81
Nice intikamlar alınsa gerek.....	8
Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk	84
Gel Muhammed Ali dergâhına gel	119
Peykân değdi sinem yaralandı gel.....	84
Âşıklar meydana coşmadan gel gel	85
Şaha padişaha değil	49
Ötme turnam ötme gönül hoş değil	86
Ne hub dertli dertli ötersin bülbül	37
Eğlen uçup gitme kona dur bülbül.....	120
Dalgalandı taşıtı gönül.....	86
Gönüller perişan elinden sunam	87
Gönül senden özge yâr bulamadım.....	92
Ben seni Alinin yoluna saldım.....	121
Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım	60
Yer altında kışlarım.....	121
Sal Allahım sal sılama varayım.....	93
Yine bu güzele bildiremedim	120
Ummana dalmağa geldim	88
Şükür yoktan vara geldim	88
Bülbülüm bahçene ötmeğe geldim.....	32

Sahife

Zahmet-i zâr ile kalasın zalim	50
Açılın kapılar Şah'a gidelim	19
Dolu geldim dolu benim	89
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.....	29
Ben anınçin inilerim	90
Yâ Ali sen gözle senden isterim	91
Ağlamak şanıma düştü n'eyleyim	92
Yollar medet medet dosta kavuştum	94
Emanetten bir don giymişe döndüm	94
Görelim ki ne söyler Yaradan.....	34
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan.....	59
Gel koyun meleme vazgel kuzundan	122
Danlıp ağzını açtığı zaman	38
Çekeyim de eğleneyim bir zaman.....	122
Dedi çekticeğim karın elinden.....	123
Niçin gitmez Yıldız-dağı dumanın.....	43
Kalsın benim dâvam divana kalsın	47
Inilersin dolap derdin ne senin	124
Bu cefaya dayanmıyan gelmesin	95
Vücudun şehrini yuyanlar gelsin.....	95
Dalında bitsem ne dersin	125
Kıyısı öte mi dersin	96
Var Hakka şükreyle be'yi n'eylersin.....	96
Almazsa gam değil almayıversin	126
Şah-ı Merdan oğlu İmam Hüseyin	97
Su içmeyip şehid olan Hüseyin	127
Çekelim bakalım nic' olsa olsun	54
Şah Uruma gele bir gün	55
Bu güzellik geçer bir gün	98
Yenilmiyor efkârımız ne acep	127
Mart ayında yeşillenir ağaçlar	127
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar	46
Leblerinin şekeri var kandi var	98

Ne yapayım benim de bir ahım var	47
Kılavuzdur çekip gider	128
Mürüvvet kerem Erenler	99
Bizi kem kişi de bellemesinler	30
Âşıktan ahval isterler	99
Hakkın yarattığı sultana n'eyler.	129
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver.....	130
Vücudunda ne var andan haber ver	130
Turna derler bir kuştadır	105
Hakkı zikretmeğe dilin var mıdır.....	105
Temennâımız Hudâdandır	131
Senin aslın ağaçtandır	132
Senin de çarkın kırılır	50
Gerçeklerin demi nurdan sayılır	106
İniler de zaralanır	106
Dağlar ya Muhammed Ali çağırır	107
Er hak nedir geda nedir kul nedir	131
İniltim derdim Muhammed Ali'dir	100
Kubbesi Düvazde İmam Ali'dir	145
Seher yelleriyle esen Ali'dir	101
Ali kim olduğu bilinmelidir	52
İnsan olan gelir nura çevrilir	102
Ağlar bülbül ağlar güle getirir	103
Sözüm sana meveddettir	103
Ali nesli güzel imam geliyor	55
Korudur hey benli dilber korudur.....	108
Gelsin beni elden alsın ha n'olur	58
Yürekte yaralar türlü türlüdür.....	133
Bu sene üstüne varırım demiş	63
Âşık ma'sukunu del' eyler imiş	134
Âdâp erkân bize doğru yol oldu	109
Mahlûkun önünden geçilmez oldu.....	42
Niye geldin derler Urum sofusu	31
Gitti kervanımız Ali'ye doğru	58

Sahife

Şah diyenin dilin keseyim deyü	51
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü	33
İreçberler hoşça görün öküzü	134
Hile ile hud'a ile hal olmaz	135
Gönül eğlencesi küstü bulunmaz	57
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz	28
Öz bağımnda biten gül neme yetmez	109
Hakka doğru gider bu yollarımız	135
Dediler bir suna eşti yalınız	110
Dağlara düştüm yalınız	111
Yâd değiliz bülbülüz biz	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ek Şiirler

Pir Sultan Abdal konusunda 1943'ten sonra birçok araştırma yapılmış, belgeler yeniden yorumlanmış, yeni şiirler elde edilmiştir. Bu çalışmalar arasında Pir Sultan Abdal'ın çok sayıda yeni şiirini gün ışığına çıkaran rahmetli Cahit Öztelli'nin kitabı ile İbrahim Aslanoğlu'nun Pir Sultan Abdal adı ile çerçevelenen sorunlara değişik ve çok yeni görüşlerle yaklaşan, çok sayıda yeni şiir de içeren kitabını özellikle anmak yerinde olacaktır. Bu bölüme alınan ek şiirlerin büyük bir kısmına bu iki değerli araştırmacının künyeleri aşağıda verilen eserleri kaynaklık etmiştir. Bu bölüme kaynaklık eden öteki kitap ve makaleler de aşağıda gösterilmiştir.

«Ek Şiirler» bölümüne alınan 143 şiir, kitabımızda bulunmayan çok sayıda şiir arasından yapılmış bir seçmedir. Günümüz okuyucusunu bu güzel şiirlerden yoksun bırakmak istemeyişimiz, bizi böyle bir seçme yapmaya götürmüştür. Şiirler alfabetik olarak sıralanmış ve her şiirin hangi kaynaktan alındığı kısaltmalar yoluyla ayrıca belirtilmiştir.

Kaynaklar

1. İbrahim Aslanoğlu, **Pir Sultan Abdallar**, İstanbul, 1984 (IA).
2. Pertev Naili Boratav:
 - a- 1939'da Hasankale'de yapılan derlemeden (PNB-a).
 - b- 1944'te Ali İzzet Özkan'dan yapılan derlemeden (PNB-b).
 - c- "Çukurova'da **Folklor Derlemeleri**", **Folklor ve Edebiyat (1982)-I**, İstanbul, 1982 (PNB-c)
3. Hasibe Çatbaş, "Pir Sultan Abdal'ın Basılmamış Şiirleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. III, S. 3, Mart-Nisan 1945 (HÇ).
4. Sadettin Nüzhet Ergun:
 - a- **XVII inci Asır Saz şairlerinden Pir Sultan Abdal**, İstanbul, 1929 (SNE-a).
 - b- **Bektaşî Şairleri ve Nefesleri (19. Asra Kadar)**, İstanbul, 1955.
5. Ziya Gürel:
 - a- "Pir Sultan Abdal", **Ülkü**, s. 36 ve 39, 1949, 1950 (ZG-a).
 - b- **Hak Âşıklarından Deyişler**, Ankara, 1980 (ZG-b).
6. M. Sabri Koz:
 - a- "Pir Sultan Abdal'ın İki Yeni Şiiri", **Folklor**, s. 28, Ağustos [1972] (MSK-a).
 - b- M. Sabri Koz Belgeliği'nde bulunan, 19.yüzyılda İstanbul'da yazılmış nefes mecmuası (MSK-b).
7. Cahit Öztelli, **Pir Sultan Abdal** (Bütün Şiirleri), İstanbul, 1983 (5. baskı) (CÖ).

II

EK ŞİİRLER

1

Güzeller semtinden bize gel oldu
Varamam şu iller yazlanmayınca
Kalmadı hiç talib ehl-i dil oldu
Gerçekler bilinmez azlanmayınca

Yezid'e verildi cevr ile cefa
Mümine verildi zevk ile sefa
Bunda inanmazlar, lâfınız hava
Yalan ile gerçek gözlenmeyince

Ali'yi seversen dilinden koma
Bek sakla sırrını kimseye deme
Bu bir sırr-ullahtır beyan eyleme
Cemiyet kurulup sözlenmeyince

Ali'yi sevenler gönül düşürür
Düşürüben aşk kazanın taşırır
Değme rehber çiğ talib mi pişirir
Ocaklar yanıp ta közlenmeyince

*Pir Sultan Abdal'*ım demek mi olur
Hercai güzele emek mi olur
Terbiyesiz, ey can semek mi olur
Mürşit huzurunda tuzlanmayınca

(C Ö)

2

Seyreyledim şu cihanın varını
Âlem derya olmuş yüzer var bunda
Kazanmıştır tarikatın kârını
Deste gülü idik dizdar var bunda

Açıldı dükkânlar kuruldu Pazar
 Canlar mezat olmuş tellâda gezer
 Her kulun muradı Hak'tan bergüzar
 Hakk'a makbul olan didâr var bunda

Evliya yoluna sen de taş atma
 İblis'e uyup da benliğe gitme
 Kendi bildiğine hiç güman etme
 Kulun tedbirini bozar var bunda

Divanda bulunur gevherin kânı
 Özünü doğru tut yolunu tanı
 Hâli mi sanırsın sen bu cihânı
 Sırrın beyan etmez gezer var bunda

Pir Sultan'ım Haydar biz de varalım
 Halimiz yettikçe biz de alalım
 Arayıp gevherin kânın bulalım
 Marifet satılır pazar var bunda

(C Ö)

3

Allah medet ya Muhammed ya Ali
 Bizi dergâhından eyleme cüda
 Pîrim hünkâr Hacı Bektaşî Veli
 Bizi dergâhından eyleme cüda

Âdem Safiyullâh atam hakkıyçün
 Muhammet Mustafa hatem hakkıyçün
 Eyyub'un çektiği sitem hakkıyçün
 Bizi dergâhından eyleme cüda

Hasan'ın aşkına içem zehiri
 Şah İmam Hüseyin'dir dinin serveri
 Âlemler ümidi canlar perveri
 Bizi dergâhından eyleme cüda

Çektirdiler İmam Zeynel'e ceza
 Muhammet Bakırla Ali Murtaza
 Hem Cafer-i Sadık Kâzım İrıza
 Bizi dergâhından eyleme cüda

Abdal Pir Sultan'ım boldur rahmeti
 Takî Nakî Askerî'nin hikmeti
 Muhammet Mehdî'ye etsin himmeti
 Bizi dergâhından eyleme cüda

(C Ö)

4

Dünya benim diye göğsünü germe
 Dünya kadar malın olsa ne fayda
 Söyleyen dillerin söylemez olur
 Bülbül gibi dilin olsa ne fayda

Kurtulmazsın Azrail'in elinden
 Bir gün olur çıkarırlar evinden
 Allah'ın ismini koyma dilinden
 Dünya kadar pulun olsa ne fayda

Sen de dersin söz içinde sözüm var
 Çalarsın çıparsın oğlum kızım var
 Senin şunda üç beş arşın bezin var
 Bütün dünya malın olsa ne fayda

Yalan söyler kov gıybetten geçmezsin
 Helâlini haramını seçmezsin
 Kesilir nasibin su da içmezsin
 Akan çaylar senin olsa ne fayda

Pir Sultan Abdal'ım çökse otursa
 Küll-i günahlarım alsa götürse
 Dünya benim diye çekse getirse
 Dünya sana baki kalmaz ne fayda

(I A)

5

Ağlayı ağlayı durma karşımda
 Dost beni gönder de var andan ağla
 Kirpikleri top top etmiş kaşında
 Dost bizi gönder de var andan ağla

Dostun zülüfleri bölük bölüktür
 Menim cigerciğim delik deliktir
 Muhabbetin sonu tez ayrılıktır
 Dost beni gönder de var andan ağla

Başına bağlamış aldır valası
 Aldı beni kaşlarının karası
 Hasan ile Hüseyin'in anası
 Dost beni gönder de var andan ağla

Başına bağlamış al ile sarı
 Arkamızca etme ah ile zarı
 Koca *Pir Sultan*'ın gül yüzlü yârı
 Dost bizi gönder de var andan ağla

(i A)

6

Hönkörü dağında bir yol azıttım
 Acap Şaha giden yollar bu m'ola
 Sarardı gül benzim döndü ayvaya
 Acap Pire giden yollar bu m'ola

Nice pınarım vardır dolar eksilir
 Ardıç dallarına gök tekeler asılır
 Gırcılı boran dutmuş beller kesilir
 Acap Şaha giden yollar bu m'ola
 Merdindendir deli gönlüm merdinden
 Ala dağın ardından da Şah Abbasın yurdundan
 Kanlı yaşlar akıttım o Şahın derdinden
 Acap Şaha giden yollar bu m'ola

Nice pınarım vardır üstü boyalı
 Daşı kimyalı da toprağı düveli
 Sarp kayalarımız vardır şahin yuvalı
 Acap Şaha giden yollar bu m'ola.

Pir Sultan Abdal'ım coşup giderim
 Ayla günün arasına düşüp giderim
 Üstü köpüklenmiş aşıp giderim
 Acap Şaha giden yollar bu m'ola

7

Takattan kesildim yoktur ilâcım
 Meğer bize imdat Ali'den ola
 Derdimin çaresi Ali sen yetiş
 Meğer bize imdat Ali'den ola

Ali'ye ayan ki Hak için buldum
 Gayretini güdüp kılıcım çektim
 Kuldun kula fayda yok imiş bildim
 Meğer bize imdat Ali'den ola

Hakk'a doğru giden Hakk'a ulaştı
 Dünyaya hor bakan kulların şaştı
 Gezdim dört köşeyi tesellüm düştü
 Meğer bize imdat Ali'den ola

Hayrola Yusuf'un düşünüyordum
 Özürüm niyazım Hûda'ya kıldım
 Mümkünüm kesildi Ali'ye yordum
 Meğer bize imdat Ali'den ola

Pir Sultan Abdal'ım derdim bu imiş
 Müminin isteği iyi huy imiş
 Zahirde batında yeten o imiş
 Meğer bize imdat Ali'den ola

(I A)

8

Derildi ayn-ı cem kuruldu erkân
 Erenler oturmuş postu postuna
 Niyaz edip Hakk'a açıldı meydan
 Meydancılar çerağ aldı destine

Baş eğdiler erenlerin yoluna
 Hü dediler ehlullah erkânına
 Çağırdılar Tanrı'nın arslanına
 Kevser getirdiler meydan üstüne

Erenlerin gazileri geldiler
 Kabul edip cur'asından aldılar
 İçip Âb-ı Kevser sermest oldular
 Mail oldum gözlerinin mestine

Zikr ettiler erenlerin nefesin
 Cûş ettiler taliblerin hepsin
 Cümle gönüllerin sildiler pasın
 Özlerin teslim ettiler dostuna

Pir Sultan'ım bahçesini zeyn eder
 Üstat nazarında erkânın güder
 Kırklar semâ ile hak yola gider
 Üçlerle Yediler erkân üstüne

(C Ö)

9

Muhammed'in üç beni var yüzünde
 Biri sabır biri şükür bir dua
 Kudret ile yanar anın çırağı
 Biri sabır biri şükür bir dua

Şükür imiş her işleri bitiren
 Mümin kulu rahmetine yetiren
 Sabır imiş şu dünyayı götüren
 Biri sabır biri şükür bir dua

Sabır imiş şu dünyanın temeli
 Verdiği nasibe şükür demeli
 İsteyen kullara hayır ameli
 Biri sabır biri şükür bir dua

Sabr edelim gönül ne gelir elden
 Sabırlı kulunu sevmez mi sultan
 Yusuf'u kurtardı kuyudan gölden
 Biri sabır biri şükür bir dua

Pir Sultan Abdal'ım gönlüme giren
 Suçluyu suçsuzu bakmadan gören
 İsteyen kulların muradın veren
 Biri sabır biri şükür bir dua

(I A)

10

Hey erenler bir hayale uğradım
 Gafilim bu yere geldim bu gece
 Garip düştüm kimse bilmez halimden
 Kadir Mevlâ'm eyle yardım bu gece

Katar katar zibâlar, sen ben güzel
 Yararı güzel sohbet, güzel cem güzel
 Doldur doldur doluları sun güzel
 Sanırım Kadir'e erdim bu gece

Bülbül gibi şakır m'ola dilleri
 Sema döner kadeh tutar elleri
 Firdevs bahçesinde gonca gülleri
 Aklıma geldi de derdim bu gece

Pir Sultan'ım fâş eylemez bu sırrı
 Etrafımız aldı ihlâsın kızı
 Huri midir melek midir her biri
 Sanırım Cennet'e girdim bu gece

(CÖ)

11

Ne hûb oldun ilin şiirin diline
 Cevr ile cefayı böyle çekince
 Sinem büryân Kerbelâ'nın âhından
 Söz mü kalır ateşine yanınca

Yaz bahar ayında gönlüm bulanır
 Ah vah dolapların döner dolanır
 Derya mı çoğalır, neren sulanır
 Şu didemin yaşın yere dökünce

Sefil gördün beni âlemde sürürsün
 Şu dertli gönlüme zahim vurursun
 Gönlün olduğuna bol bol verirsin
 Bir cömerd ganîsin gönlün olunca

Uğruna koymuşam can ile seri
 Dost için ölmeğe eylemem ârı
 Sen cömerdim diye öğünme bârı
 Yarattığın kula böyle bakınca

Pir Sultan Abdal'ım ey kerem-kâni
Yine sensin şu âlemin sultanı
Simden sonra kınamayım insanı
Sen gibi Sultanlar hatır yıkınca.

(P N B-b)

12

Yâre giden olsa bile giderdim
Bir ulu kervanım göçtü benim de
Hani senin ile ahd ü amanım
Bir zalim kanımı içti benim de
Aşayım gideyim kanlı Tuna'dan
Bugün de kismetim verdi Yaradan
Yenice ayrıldım kaşı karadan
Onun için gözüm yaşlı benim de

Çıkıp çıkıp yükseğinden baktığım
Dertli sinem aşk oduna yaktığım
Safasından çok cefasın çektiğim
Yürü senden gönlüm geçti benim de

Âlemler içinde gezişi anlım
Güzeller içinde mah yüzü benim
Gökteki turnayı görelî gönlüm
Kalktı havalandı uçtu benim de

Dostumun gittiği yollar çilendi
Ahımdan zarımdan dağlar ilendi
Abdal Pir Sultan'ım dert yenilendi
Sevdiğim aklıma düştü benim de

(i A)

13

Ali Ali der de dönersin dolap
Ne inlersin dolap derdin nerende
Yârdan mı ayrıldın yoksa ilinden
Ne inlersin dolap derdin nerende

Dolap Hak dedi de indi ırmağa
İmamlara cehd etti su vermeğe
Muhammed'in hub cemalin görmeğe
Ne inlersin dolap derdin nerende

Sana bir ustanın eli mi değdi
Yoksa bir hoyratın dili mi değdi
Yaz bahar ayının seli mi değdi
Ne inlersin dolap derdin nerende

Kim kesti getirdi seni yerinden
Dağlar taşlar inileşir zarından
Seni kim ayırdı nazlı yârından
Ne inlersin dolap derdin nerende

Sana durma dön mü dedi üstadın
Dağı taşı yıkar senin feryadın
Dönerken taşı mı deldi hoyradın
Ne inlersin dolap derdin nerende

Böyle m'olur âşık hali ahvali
Vardı gamzelerin ırganur dalı
Şimdi sema döner Urum abdalı
Ne inlersin dolap derdin nerende

Pir Sultan Abdal'ım aşka mı uydun
Yoksa nazlı yârdan haber mi duydun
Yârdan mı ayrıldın ne idi derdin
Ne inlersin dolap derdin nerende

(C Ö)

14

Tarikate ikrar verdim
Lanet Yezit'ten el yudum
Muhammet Ali'yi gördüm
Firdevs-i âlâ içinde

Allah bir Muhammet hakti
Rehberim kemendi taktı
Çekti pîre teslim etti
Firdevs-i âlâ içinde

Pîrden nasihati aldım
Ben belimi bağlı gördüm
Kendimi Mirac'da buldum
Firdevs-i âlâ içinde

Ben kutlu postuma geçtim
 Sekahüm şerbetin içtim
 Ol saat kıl-kalden geçtim
 Firdevs-i âlâ içinde

Didâr defterine geçtim
 Münkir münafıkı seçtim
 Mezhebde Cafer'e düştüm
 Firdevs-i âlâ içinde

Mehdi'ye vardır niyazım
 İmamlara bağlı özüm
 Şükür didâr gördü gözüm
 Firdevs-i âlâ içinde

Pir Sultan'ım dünya fânî
 Bizdedir Hakk'ın nişanı
 Hakk'a kurban verdim canı
 Firdevs-i âlâ içinde

(C Ö)

15

Gönül ne yatarsın gaflet içinde
 Doğdu seher vakti kalk hacet dile
 Özünü zulümden kurtaram dersin
 Doğdu seher vakti kalk hacet dile

Evliyalar enbiyalar varisi
 Kalkar hacet diler gece yarısı
 Çığırışır ötüşür arşın horuzu
 Doğdu seher vakti kalk hacet dile

Allah'ım cömertsin cömert ganisin
 Halil gelsin hülle donu biçilsin
 Rabbim uyumazken sen ne uyursun
 Doğdu seher vakti kalk hacet dile

Pir Sultan'ım sevdiğine ağlasın
 Yezitler bağrına kara bağlasın
 Mümin kullar dergâhında eğlesin
 Doğdu seher vakti kalk hacet dile

(I A)

16

Yanlış fetva ile yola gidilmez
 Arif isen bu manadan fark eyle
 Eğri hacet ile metah dokunmaz
 Üstat isen endazeni derk eyle

Maşuk olan âşıkına düş gelir
 Âşıkın başına olmaz iş gelir
 Her dem böyle kalmaz bir gün kış gelir
 Yapı yap da üzerini berk eyle

Kulak ver de dinle arşta horoza
 Belki erişesin il m-i ârıza
 Kunduru buğdayı ekme harıza
 Çiftçi isen var tarlanı herk eyle

Şu dünya bulandı hiç durulmuyor
 Ârif olmayınca fark olunmuyor
 Kürekle tarlaya su verilmiyor
 Muhabbet bendinden kaldır hark eyle

Pir Sultan Abdal'im ihlâs yâr olsa
 Mecnun da gözlüyor Leylâ gelirse
 Bir cananın meyli sende yok ise
 Âhir fayda etmez anı terk eyle

(I A)

17

Ala gözlü bir canandan ayrıldım
 Arada bir kelam söz olma ile
 Duymayanlar duysun benim zarımı
 Ateşim yanıp da köz olma ile
 Koy sürenler sürsün yolun doğrusun
 Tutun ele verin gönül uğrusun
 Âşık bilir mâşukunun eğrisin
 Kişi hırsız m'olur iz olma ile

İnanmam gaziler dünya hilaftır
 Bir canım var dost yoluna teleftir
 Gördüm demek yalan gören ol Hak'tır
 Her kişi göremez göz olma ile

Kimi allar giyer kimi beyazı
Gerçek âşıklara eylen pervazı
Dostun dosta bir ayvadır niyazı
Hiç küsü mü tutar az olma ile

Abdal Pir Sultan'ın budur meramı
Kaşlar cellat olmuş kirpik haramı
Gene dostum sarsın benim yaramı
Saramaz rakipler öz olma ile

(İ A)

18

Gelin kardaş pîrden ayak tutalım
Biz tutalım tutmayandan bize ne
Hakikati muhabbete katalım
Biz katalım katmayandan bize ne

Bizim dine yeni bir din demişler
Bir lokmayı kırk can ile yemişler
Erenler de doğru yolu komuşlar
Biz gidelim gitmeyenden bize ne

Bizim yine evvel baharımızdan
Her demde çığruşur seherimizden
Alın ey sofular gevherimizden
Biz satarız satmayandan bize ne

Yine hak sendedir sen sana bakın
Kalbini pâk eyle küfürden sakın
Biz niyaz kılalım can Hakk'a yakın
Biz kılalım kılmayandan bize ne

Pir Sultan Abdal'ım ikrar güdelim
Biz bizi görelim eli n'edelim
Sınık gönülleri mâmur edelim
Biz edelim etmeyenden bize ne

(İ A)

19

Türap olup düştüm toza
 Incinme gönül incinme
 Tahammül eyle her söze
 Incinme gönül incinme

Türaplık cümlelerin başı
 Üstüne atarlar taşı
 Daim çiğnenmektir işi
 Incinme gönül incinme

Koy sana kötü desinler
 Her ayıbına gülsünler
 Hergün gıybetin kılsınlar
 Incinme gönül incinme

Muhammet Miraç'tan indi
 Ali'm nur ile boyandı
 Bühtan Fatma'Ana'ya indi
 Incinme gönül incinme

Pir Sultan'ım geçer aylar
 Geçinir yoksullar baylar
 Herkes sıfatını söyler
 Incinme gönül incinme

(C Ö)

20

Uğradım bir derde düştüm noksana
 Akıl kılavuzdur pîre var pîre
 Sıdkınan çağırdım Gani Huda'ma
 Onlar da çağırır pîre var pîre

Gözü açık görür setr-i âlemi
 Cennet-i âlâda şehitler yedi
 Aman mürvet dedim Urum'un eri
 Onlar da buyurur pîre var pîre

Hak T'âlâ yaratmış hasların hası
 O kuldur oluyor şeytana âsi
 Aman mürvet dedim Şam evliyası
 Onlar da buyurur pîre var pîre

Hak'tan nida oldu geldik ya Şam'a
 Ceset gark olmuştur gussaya gama
 Aman mürvet dedim on iki imama
 Onlar da buyurur pîre var pîre

Pir Sultan Abdal'ım gussa gamına
 Bunda varsın dersin orda birine
 Aman mürvet dedim Horasan pîrine
 Onlar da buyurur pîre var pîre

(I A)

21

Mescidim mihrabım üstad işidir
 Yola secde kılmak farz oldu bize
 Bir musahip gerek yola gitmeğe
 Evliya buyruğu arz oldu bize

Pîr eşiği Kabe Muhammet mihrap
 Özün türap eyle dört kapını yap
 Şu dünya fanidir hem hane harap
 Güvenme faniye bahara yaza

Cehd eyle halini yoluna uydur
 Yoluna uymazsa emeğin zaydır
 Nefsine cellat ol canına kıydır
 Açılsın güllerin hem taze taze

Şer nedir muhabbet canım arzular
 Yol içinde hesap çoktur gaziler
 Derdim çoktur yarelerim sızılar
 Er olan dayanır bal ile tuza

Pir Sultan Abdal'ım yola gelince
 Yolda varlığını ele alınca
 Dört kapıya kırk makama erince
 Kim bahane bulur şol kâmil söze

(I A)

22

Hatalar eyledim noksandır işim
 Tövbe günahıma estağfurullah
 Muhammet Ali'ye bağlıdır başım
 Tövbe günahıma estağfurullah

Şah Hasan Hüseyin balkır nur ise
 İmam Zeynel sır içinde sır ise
 Özümüzde benlik kibir var ise
 Tövbe günahıma estağfurullah

Muhammed Bâkır'ın izinden çıkmam
 Şah İmam Cafer'den gayrıya bakmam
 Hatıra değip de gönüller yıkmam
 Tövbe günahıma estağfurullah

Mûsa-yı Kâzım'a daim niyazım
 Ali İrıza'ya bağlıdır özüm
 Eksiklik noksanlık hep kusur bizim
 Tövbe günahıma estağfurullah

Tâki ile Nakî benziyor aya
 Oniki-İmam kusurlara kalmaya
 Ettiğimiz köt(ü) işlere bed-huya
 Tövbe günahıma estağfurullah

Hasan Askerî'nin gülleri bite
 Mehdî gönlümüzün gamını ata
 Söylenen yalana kova gıybete
 Tövbe günahıma estağfurullah

Pir Sultan Abdal'ım Bağdat Basıra
 Böyle güne kaldık böyle aşıra
 Sen kerem kânısın kalma kusura
 Tövbe günahıma estağfurullah

23

Sabahtan uğradım dedem göçüne
 Dedem beni tâlib etsen olmaz mı
 Çiy ebrişim uydurmuş siyah saçına
 Dedem beni yola alsan olmaz mı

Var get yezit var get dakılma bize
 Bizden hezeren binler okunur size
 Sen âşık olmuşsun geline kıza
 Var get yezit var get tâlib olmazsın

Dedem bu demlerin her demler olsun
 Üstümüzde dönenler boz atlı olsun
 Gelin kız seversem gözüm kör olsun
 Dedem beni tâlib etsen olmaz mı

Bir söz söyleyim de sen olma hatır
 Adam atasına olur mu hatır
 Sofoğluyum dersen get bacın getir
 Var get yezit var get tâlib olmazsın

Pir Sultan Abdal'ım bu sırra erdik
 Özümüzü sözümüzü bu yola verdik
 Yezit sofu olmazdı biz sizde gördük
 Gel get sofu kardaş yolu bilmişsin

(P N B-c)

24

Bana bir yâr olsa gönül verdiğim
 Çıksa bari yüreğimden bu acı
 Yaresin bekleyip ahdin güttüğüm
 Bulunsa bir sınık yare sancı

Yârinden ayrılan hiç gülmez imiş
 Akar çeşmi yaşı silinmez imiş
 Kişinin dediği olunmaz imiş
 Salar imiş her yanına salıcı

Aşk elinden ciğerciğim delindi
 Gönölün kal dediği yerde kalındı
 Her nerede olsa bize bulundu
 Gıybet edip yüzümüze gülücü

Nice bezirgânlar kondu bu hana
 Dünya bakî değil sultana hana
 Bir kalleş yâr ile girme meydana
 Erin ere doğru gerek kılıcı

Pir Sultan Abdal'ım coştum giderim
 Bir kuru kavgayı sürüp niderim
 Yiyelim içelim sohbet edelim
 Gelir bir gün emanetin alıcı

(I A)

25

Muhammed Ali neslinden kim kaldı
 Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
 Onulmaz yaraya merhem kim sardı
 Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
 Hacı Bektaş Veli ezeli Ali
 Vezni enezdiler muhabbet balı
 Kim idi gösteren yeşil kanadı
 Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Erenler derilip geldiği demdir
 Kırkların semai kurduğu demdir
 Zühre yıldızını gösteren kimdir
 Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Pir Sultan'ım Haydar Hakk'a gidersin
 Delisin ahmaksın dalga güdersin
 Denilmeyen nutku deyip n'edersin
 Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

(C Ö)

26

Her sabah her sabah yüzüme gülme
 Kalbinde Hakk'ın yok dilinden gayrı
 Âdet eylemişsin dara durmayı
 Alnında günah çok terinden gayrı

Dil ile her yola varmak istersin
 Varıp o dil ile geri dönmezsin
 Hak cemine varıp Hakk'ı görmezsin
 Karşında kız ile gelinden gayrı

Kız, geline bakan sofu değildir
 Kalbinin ecesi safi değildir
 Gelme sen Hak ceme yeri değildir
 Gelsen de yerin yok külhandan gayrı

Derde düş oluben derman ararsın
 Nereden gelip de nere gidersin
 Her geldikçe sen yüzüme gülersin
 Gerçeğin görmedim yalandan gayrı

Pir Sultan Abdal'ım hakkına bakar
 Kâmil olan çatlar gönlümü yıkar
 Kötünün kokusu komşuya sızar
 Gelse hayrın görmez serinden gayrı

(C Ö)

27

Yaz gelince gemilerin yağlanır
 Güz gelince tersaneye bağlanır
 Bir gün zaman gelir /.../ ağlanır
 Aman Allah nasib eyle karayı
 Evvel karayı da sonra sılayı

Menevşe-Boğazından indirdim düze
 Ne yelken dayanır ne kürek bize
 Arz' etmiş gidiyor Karadenize
 Aman Allah nasib eyle karayı
 Evvel karayı da sonra sılayı

Mısır'ın yanında kurtlar uluşur
 Gemi gark olmuş da yelken erişir
 Arkadaşlar Allah deyî çağırır
 Aman Allah nasib eyle karayı
 Evvel karayı da sonra sılayı

Geminin anbarı boştur dayanmaz
 Gaflet basmış arkadaşlar uyanmaz
 Kara vakın derler kalbim inanmaz
 Aman Allah nasib eyle karayı
 Evvel karayı da sonra sılayı

Pir Sultan Abdal'ım bunda bir sır var
 Reis oturmuş da dümende ağlar
 On bir ay diyince göründü dağlar
 Aman Allah nasib eyle karayı
 Evvel karayı da sonrk sılayı

(P N B-b)

28

Karşı karşı karlı dağlar
 İndi Şah'a secd'eyledi
 Mülk iyesi ulu beyler
 İndi Şah'a secd'eyledi

Benim istediğim kendi
 Gerçekler ikrara kandı
 Muhammet Mirac'a indi
 İndi Şah'a secd'eyledi

Benim istediğim asıl
 Canım kurban Şah'a Beşir
 Şehcivan'da Hasan Mansur
 İndi Şah'a secd'eyledi

Yeryüzünde biten otlar
 Cana kıyar Koçyiğitler
 Elâ gözlü arap atlar
 İndi Şah'a secd'eyledi

Pir Sultan'ım oldu tamam
 İşte geldi sahip-zaman
 Dahi indi on iki imam
 İndi Şah'a secd'eyledi

(I A)

29

Yine tamam oldu senenin başı
 Aktıkça akıyor gözümün yaşı
 Mümin olanlara veriyor cûşu
 Munkir Yezit kıymetini bilmedi

İnşallah Yezid'in nesli kırılır
 Mümin olan Hak cemine derilir
 Bir orucun bin bir hacca yazılır
 Oruç tutan ebed mahrum olmadı

Peygamberin vasisini kodular
 Adına da Mervan adın dediler
 On iki imamı bir bir yediler
 Mazlumların âhı yerde kalmadı

Hasan'la Hüseyin Ali'nin oğlu
 Yezid'in elinden çiğeri dağlı
 Mümin olan Şah'a ikrarla bağlı
 İkrarı bend olan yoldan dönmedi

Ne dilersen Hak'tan dile dileği
 Muhammet Ali'nin yanar çırağı
Pir Sultan'ın Mevlâ ile durağı
 Pîre ikrar veren geri dönmedi

(C Ö)

30

Bir gece muhammed evde yatarken
 Üç melek geldi de nida getirdi
 Selman'ın şeklinde bir oğlan girdi
 Ne güzel izzetle salâ getirdi

Muhammet oğlana yerini verdi
 Geçti oğlan seccadeye oturdu
 Cebrail oğlandan nişan istedi
 Zühre yıldızını alna getirdi

Bu oğlanın Al'olduğun bildiler
 Aman mürvet deyü dara durdular
 Özlerinden hayli sitem sordular
 Cebrail Cennet'ten elma getirdi

Getirip elmayı terceman verdi
 Şah eline alıp dört pare kıldı
 Bir paresin Şah'ım nuş edip kandı
 Üçünü melekler Hakk'a götürdü

Bak Bari Taalâ hoş nazar kıldı
 Yed'iklim çar köşe Ali'ye verdi
 Biri Düldül biri Zülfikar oldu
 Fatma da Kanber'i ana götürdü

Pir Sultan'ım eydür gitti gelenler
 Arayıp özünde gevher bulanlar
 Muhammet Ali'yle arşa duranlar
 Cümle melekleri ceme götürdü

(C Ö)

31

Bir kişi özünde ikilik olsa
 Hakk'ın didarını görmez bilâhi
 Hor bakarsa evliyanın yoluna
 Eli bir gerçeğe ermez billâhi

Cihanı seyahat edip gezerse
 Doksan bin kelâmı okur yazarsa
 Bir mümin yezide kuşak çözerse
 Derdine dermanı bulmaz billahi

Eli ile komadığın alırsa
 Yalan söyler Hakk'a âsi olursa
 Tövbe etmez günah gümrah olursa
 Cehennem oduna yanar billâhi

Bir mümin yezide kızını verse
 Anası babası ilâyık görse
 Yüz bin kere başı secdeye varsa
 Hak da günahından geçmez billahi

Bir mümin yezidin yüzüne baksa
 Gayet gökçek olsa şol meyli aksa
 Ol müslim bacıdan zürriyet doğsa
 Arsız meydanında kalır billâhi

Pir Sultan'ım der ki Hakk'ın emrini
 Koyuverse bir kişi avradını
 Mümin olan bilir bunun dâdını
 Yedi başlı hınzır olur billahi

(C Ö)

32

Erenler meclisi kırklar ceminde
 Muhabbet nurunu beğendi Ali
 Kırklar ile bile irfan deminde
 Aşkın boyasına boyandı Ali

Bir kere hu dedi kuruldu erkân
 Hakikat sürüldü dem ile devrân
 Kalkdılar ayağa cümlesi üryân
 Kırk kere meydana dolandı Ali

Ali'm terk eyledi kendi bilisin
 Muhammed'e verdi külli varısın
 Getürdü meydane aşkın dolusun
 Kırklara bahş etti sultanım Ali

Mansur kabul etdi Hakk'ın darını
 Erenler terk etdi cümle varını
 Muhammed'[e] verdi Hakk'ın nurını
 Ol nura kendi [de] inandı Ali

Pir Sultan'ım eder hak muhabbete
 Ayrık yol gider mi birlikden öte
 Muhabbetden kaçan ayru sıfata
 Lânet eyledi de ilendi Ali

(MSK-b)

33

Hak Muhammet Ali üçü bir nurdur
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali
 Birisi Hakk'ındır üçü de birdir
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali
 Müsahip müride demese beli
 Ona şefkat etmez Muhammet Ali
 Dünyada ahrette eğridir yolu
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müsahip müsahiple nice bozula
 Hakk'ın defterine lânet yazıla
 Balı sönmüş arı gibi sızıla
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müşahip müşahiple malın ayıra
 Şah-ı Merdan durağını duyura
 Yedi tamu nârın ona buyura
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müşahip müşahibe bulsa bahane
 Onları sürerler karanlık hana
 Yüzü kara gitmez ulu divana
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müşahibine hem söylese sözü
 Cehennem kelbinden karadır yüzü
 Dünyada ahrette eğridir özü
 Söyleyen Muhammed dinleyen Ali

Müşahibe bozulan Hakk'a kanlıdır
 Atasıyle bozulan Peygambere kinlidir
 Mihmanla bozulan yedi dinlidir
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Talipler almayan akça fayizi
 Münkirin dünyada karadır yüzü
 Müslim bacılar geymeyin kırmızı
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Hak da bir kuluna eylese nazar
 Kalem divit neyler kendisi yazar
Abdal Pir Sultan türlü güher düzer
 Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

(C Ö)

34

Âdem oğlu şu dünyaya gelince
 Yeni açmış güle benzer misali
 Anasından doğup kırkı çıkınca
 Kalaylanmış tasa benzer misali

Mushaf alıp hocasına varınca
 Destur alıp mektebinden dönünce
 On yaşından onbeşine girince
 Yen'aşlama dala olmuş misali

Yirmisinde kara sakal getirir
 Otuzunda bağdaş kurmuş oturur
 Kırk yaşında sohbetleri yetirir
 Önü bendli göle benzer misali

Elisinde kara sakal bozarır
 Altmışında dinlenmekten haz alır
 Kalbi dıkızlanır aklı azalır
 İç çürük koza benzer misali

Yetmişinde deve gibi mozular
 Sekseninde ilik kemik sızılar
 Doksanında yol göründü gaziler
 Gazel olmuş göle benzer misali

Pir Sultan'ım bunu böyle buyurdu
 Müminleri Hak kendisi kayırdı
 Yüz yaşında talan geldi savurdu
 Uçup gider kuşa benzer misali

(C Ö)

35

Bu dünyada benim gönül verdiğim
 Birisi Muhammet birisi Ali
 Adına şanına kurban olduğum
 Birisi Muhammet birisi Ali

Can bülbülü ne gezersin kafeste
 Ali'nin sırrını söylen nefeste
 Dünya kurulmadan oturan postta
 Birisi Muhammet birisi Ali

Hızır Nebi içti âb-ı hayat'ı
 Yezid'e Zülfikar zehirden katı
 Yine sizden olur er kerâmâtı
 Birisi Muhammet birisi Ali

Âb-ı hayat çeşmelerin açtıran
 Dalga urup deryaları coşturan
 Dolu kevserleri bize içtiren
 Birisi Muhammet birisi Ali

Pir Sultan'ım bu nefesi haklayan
 Evliyanın gizli sırrın saklayan
 Sırat Köprüsü'nün başın bekleyen
 Birisi Muhammet birisi Ali

(I A)

36

Yemen ellerinden beri gelirim
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi
 Hava üzerinde semâ ederken
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Şah'ım Hayber kalesini yıkarken
 Nice Yezit halka olup bakarken
 Muhammet Mustafa Hacc'a çıkarken
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Kim gördü deryada balık izini
 Eğildi Kanber'in öptü gözünü
 Turnalardan işittim avazını
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Havanın yüzünde sema tutarken
 Âb-ı kevser şarabından içerken
 Muhammet gülü reyhanın seçerken
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Şeriat yolunu Muhammet açtı
 Tarikat menzilini Ali seçti
 Bu meydandan nice erenler geçti
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Pir Sultan'ım eydür konup göçelim
 Gelin kevser şarabından içelim
 Ali'nin uğruna serden geçelim
 Turnalar Ali'mi görmediniz mi

(C Ö)

37

Döndün mü sen benden yüzü dönesi
 Verdiğin ikrara saldı ben seni
 İkrarı boynuna kement olası
 Verdiğin ikrara saldı ben seni

Zemheride yağın karlar erimez
 Aşk atına binen gönül farımaz
 İkrar birdir iki yere verilmez
 Verdiğin ikrara saldı ben seni

İkrar verdim ikrarımı güderim
 Senin gibi ikrarsızı n'iderim
 Varır ikrarlıya hizmet ederim
 Verdiğin ikrara saldı ben seni

İkrar verip ikrarından dönücü
 Arayıp da kendi dengin bulucu
 Bâtınından değsin Hakk'ın kılıcı
 Verdiğin ikrara saldı ben seni

Pir Sultan Abdal 'ım imandır iman
 Yezid'in kalbinden gitmesin güman
 Şefa'at etmesin On İki İmam
 Verdiğin ikrara saldı ben seni

(C Ö)

38

Bir öğüdüm vardır sana söyleyem
 En iyi dostundan sakın sen seni
 Öğüdüm dinlersen mânası budur
 En iyi dostundan sakın sen seni

Gelir senin ile güler de oynar
 Ardınca önünce ayıbın söyler
 Bir vakit gelince önüne çıkar
 En iyi dostundan sakın sen seni

Senin ile hüsnün bahçesin gezer
 Gönül aşk elinden satırlar yazar
 Ardınca önünce kuyular kazar
 En iyi dostundan sakın sen seni

Gelir senden önce yükseğe çıkar
Gözlerinden kanlı yaşını döker
Ayağın kayınca urganın çeker
En iyi dostundan sakın sen seni

Pir Sultan Abdal'ım böyle söyledi
İndi aşkın deryasını boyladı
Bunu işlemeyen kula söyledi
En iyi dostundan sakın sen seni

(İ A)

39

Mürekkeğim yoktur bir defter edem
Yazam da sorayım yârime bâri
Halden bilen yok ki hâlim arz edem
Bir nüsha süreyim serime bari
Bari Halil gibi nare atılam
Aşkın ateşiyle yanam ütölem
Elinde yola kul olam satılam
Varam hizmet edem pîrime bari

Yusuf gibi kuyulara indirsin
Kenan gibi şerbetinden kandırsın
Sadık dostum beni hem inandırısın
Sığınayım Gani kerime bari

Coşkun sular gibi akam çağlayam
Sadık dostum yoktur gönül eyleyem
Güzel Şah'ı تنها bulam ağlayam
Belki derman ede derdime bari

Pir Sultan Abdal'ım niyazım Hakk'a
Hak cömerttir belki çıramız yaka
Güzel Şah gelmez ki urganım çeke
Varam sallanayım darıma bari

(İ. A.)

40

Şah'a giden ben bir bezirgân gördüm
Ayrılmam katardan ben simden geri
Hemen tutmuş hakikatin yolunu
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezîrgân yükünü nereden tutmuş
Ona hizmet eden dergâha yetmiş
Sevdiğim sılada bir oda tutmuş
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezîrgânın yükü lâ'l ile gevher
Ana kâr mı kılar harami dafer
Bezîrgânlar başı ol İmam Cafer
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezîrgânın yükü nereye gider
Uğramaz Sırat'a Mirac'a gider
Bezîrgânlar başı ol İmam Cafer
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezîrgânın yükü ilmi hamail
Doğru işleyene Hak ola kail
Bezîrgân başıdır âhir Cebrail
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Deryalar bekçisi dağlara nazır
Her nerde çağırırsan orada hazır
Bezîrgân başıdır Boz Atlı Hızır
Ayrılmam katardan ben simden geri

Pir Sultan Abdal'ım âşıkı çoklar
Hiç kardaş bulmamış kend'özün yoklar
Korktuğumuz yerden Yaradan saklar
Ayrılmam katardan ben simden geri

(I A)

41

Ne yatarsın bülbül kalk figan eyle
Çağırıp ötmenin zamanı şimdi
Kırmızı gül yeşil yaprakta kaldı
Dalında ötmenin zamanı şimdi

Benim Şah'ım gelir türlü naz ile
Dili tuti kalbi irfan söz ile
Kırmızı badeyle cura saz ile
Muhabbet etmenin zamanı şimdi

Benim Şah'ım gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Dertli olanların derdi bellidir
Derde dert katmanın zamanı şimdi

Hoca Ahmet söyle sözünü doğru
Akar bozbulanık dağların seli
Yanına almıştır nazlı dilberi
Sarılıp yatmanın zamanı şimdi

Pir Sultan'ım Haydar netti n'eyledi
Sarardı gül benzim ayvaya döndü
Dertli olanların derdi bell'oldu
Merhemi sarmanın zamanı şimdi

(C Ö)

42

Erenlere eş olayım
Bu yola yoldaş olayım
İçeyim sarhoş olayım
Aymak elinden gelir mi

Alna yazılmış yazıyı
Besili körpe kuzuyu
Hakk'ın yazdığı yazıyı
Bozmak elinden gelir mi

Dere tepe dümdüz olur
Gece geçip gündüz olur
Gökte kaç bin yıldız olur
Saymak elinden gelir mi

Pir Sultan'ım der Hatâyî
Dilimiz söyler hatâyî
Pişmedik çiğ yumurtayı
Soymak elinden gelir mi

(C Ö)

43

Çıkardılar kisvesini başından
İndirdiler Şah-ı Merdan Ali'yi
Boydan boya teneşirin üstüne
Kondurdular Şah-ı Merdan Ali'yi

Fatma Ana ağlar şol yaşın yaşın
 İşttiler Düldül'ün kişneyişin
 Ol Şah-ı Merdan'ın kibleye başın
 Döndürdiler Şah-ı Merdan Ali'yi

Kastettiler imamların soyuna
 Zehirler kattılar Hasan ma'yna
 Kefenini Âb-ı Zemzem suyuna
 Bandırdılar Şah-ı Merdan Ali'yi

*Abdal Pir Sultan'*ım hoş hava ile
 Arşa direk dikti bir dua ile
 Kanber'in yeddiği Ak Deve ile
 Gönderdiler Şah-ı Merdan Ali'yi

(C Ö)

44

Be yârenler be kardaşlar
 Gör neyledi zaman bizi
 Gözüm yaşını akıttı
 Sel eyledi zaman bizi

Can nice ayrılır tenden
 Ten nice ayrılır candan
 Ayak ayak nerdübandan
 İn eyledi zaman bizi

Gelin gidelim zecrile
 Can kurban olsun asîle
 Bir halden bilmez cahile
 Kul eyledi zaman bizi

Kimi baydır kimi fakir
 Yaradan Mevlâ'ya şükür
 Ne akıl kodu ne fikir
 Del-eyledi zaman bizi

*Pir Sultan'*ım döne döne
 Dolu içtim kana kana
 Şu yerde kim yana yana
 Dul eyledi zaman bizi

(CÖ)

45

Kahbe felek sana n'ettim n'eyledim
 Attın gurbet ile taşımı felek
 İbtida gülmeyen sonra güler mi
 Akıttın gözümünden yaşımı felek

Ben feleği gördüm elde var iken
 Başım alam gidem derdim er iken
 Kol kanat bağladım uçam der iken
 Kırdın kanadımı kolumu felek

Bak'a şu feleğin işine bak'a
 Götürün gömleği istemem yaka
 Yönünü döndürmüş geliyor Hakk'a
 Sen malamat ettin işimi felek

Pir Sultan Abdal'ım olmuşum hazer
 Yarinden ayrılan dünyadan bezer
 Ellere baktım ki salınıp gezer
 Hemen bana ettin zulumu felek

(C Ö)

46

Bakın şu feleğin işine bakın
 Dilemem kemliğim odlara yakın
 Yükümü döndürdüm ben Hakka yakın
 Hakka ısmarladım işimi felek.

Ben feleği gördüm ejderha derken
 Yüklettim göçümü göçeyim derken
 Kol kanat kurdum ki uçayım derken
 Kırdın kanadımı kolumu felek.
 Ben feleğe helâl etmem kanımı
 Almıştır dünyanın kolay yanını
 Vâdem yetti ise gel al canımı
 Bu can için minnet etmenem felek.

Pir Sultan Abdal'ım okur da yazar
 Yârinden ayrılan dünyadan bezer
 Herkes sevdiğiyle kol-boyun gezer
 Hemân bene mi eyledin zulümü felek?

(P N B-a)

47

Kalbi kara kallaş sofi
 Şu cihana gelse gerek
 Adı helâl-zâde konmuş
 Helâl haram yese gerek

Helâl haram yiyen kişi
 Hakk'ınan yoktur bir işi
 Oturmuş da salları başı
 Zikrullahım dese gerek

Görmez amma gönül katar
 Çıkamaz yataklarda yatar
 Ödünç alır ödünç satar
 Kârı ziyan olsa gerek

Hem pîrinden gülbank alır
 Nasihata kulak urur
 Nefis için mihman olur
 Ben hacıyım dese gerek

Pir Sultan'ım varmayanlar
 Pîr cemalin görmeyenler
 Bir ikrara durmayanlar
 İmansızca ölse gerek

(İ A)

48

Hasretinle beni uryan eyledin
 Beklerim yolların gel efendim gel
 Gönül kuşu kalktı cevân eyledi
 Beklerim yolların gel efendim gel

Evvel âhir sensin dönmezem senden
 Meyl ü muhabbetin çıkar mı candan
 Gönül göç eyledi kevn ü mekândan
 Beklerim yolların gel efendim gel

Tevarih çoğaldı da hadden aştı
 Urum sofuları bildiğin şaştı
 Şimdi gayret Şah-ı Merdan'a düştü
 Gözlerim yolların gel efendim gel

Horasan'dan kalktı Hind'i yarararak
 Top top olmuş Hariciler kırarak
 Bendelerin Şah'ına yalvararak
 Beklerim yolların gel efendim gel

Bozuldu yolcular yollarda kaldı
 Âyin erkân gitti dillerde kaldı
 Bendelerin zayıf hallerde kaldı
 Beklerim yolların gel efendim gel

Pir Sultan'ım Allah Allah diyelim
 Gelin nikabını elden koyalım
 Takdir böyle imiş biz ne diyelim
 Beklerim yolların gel efendim gel

(H Ç)

49

Aman eyle mürüvvet gördüğüne tapma gönül
 Yüzüne bakmayanın sen yüzüne de bakma gönül

Kaz kuyuyu boyunca çıkacağın bil de kaz
 Gezdiğin bir özgesin (?) hatırlar yıkma gönül
 Bir kardaşa meyi verip tuzun ile ekmeğin yiyip
 Azıcık noksanın görüp tez başına kakma gönül

Arap ata binip eşme karlı buzlu dağlar eşme
 Her gördüğüne sır açma doluları dökme gönül

Pir Sultan'ım gündür ava çektiğim emekler hava
 Nasihatim olsun sana sen hatırlar yıkma gönül

(H Ç)

50

Sultan Suyu gibi çağlayıp akma
 Durulur gam yeme divane gönül
 Er başında duman dağ başında kış
 Erilir gam yeme divane gönül

Bizden selâm söylen dosta gidene
 Yuf yalancıya da lanet nâdene
 Bunca düşman ardımızdan yeltene
 Yorulur gam yeme divane gönül

Şah-ı Merdan önümüzde kılavuz
Yıkılır mı Hakkın yaptığı havuz
Üç günlük dünyada her yahşi yavuz
Dirilir gam yeme divane gönül.

Pir Sultan Abdal'ım sırdan sırada
Bu iş böyle oldu kalsın burada
Cümlemizin yeltendiği murada
Erilir gam yeme divane gönül

(P N B-c)

51

Erenlerin gülü canların canı
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım
Hoş safa geldiniz Şah'ın mihmanı
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım
Mihmandan Ali'nin kokusu gelir
Mihman gelse gönül şadıman olur
Küçük büyük cümle kadrini bilir
Ben seni defter-i mihmana yazdım

Mihmanı sevmezsen yanına varma
Hasta dahi olsa hatırın sorma
Muhabbete gelse bile oturma
Ben seni defter-i mihmana yazdım

Erenler, mihmana olayım kurban
Mihmanı görünce olurum handan
Pir Sultan'ım hoş tut daima mihman
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım

(C Ö)

52

Sar'öküzü benden sual sorarlar
Ben bilemem bilenlere sorayım
Şu dünyayı uçtan uca ararlar
Ben bilemem bilenlere sorayım

Dünyayı üstüne kurdu hû deyü
Öküzün başının altı su deyü
Şu dünyanın damızlığı ne deyü
Ben bilemem bilenlere sorayım

Hindistan'a indi öküzün dili
Kâbe'yi sırtında getürür beli
Evveli Muhammet âhiri Ali
Ben bilemem bilenlere sorayım

Kuyruğunu gördüm Yemen ilinde
Nurdan taç başında kemer belinde
Muhammet kalbinde Ali dilinde
Ben bilemem bilenlere sorayım

Mağripten maşrika dünyanın ucu,
Sarraf olan bilir altını tucu
Yalan imiş şu dünyanın sonucu
Ben bilemem bilenlere sorayım

Gün doğunca boynuzuna nur düşer
Bir yandan doğar da bir yandan aşar
Çiftçisi kim imiş çifte kim koşar
Ben bilemem bilenlere sorayım

Pir Sultan Abdal'ım yazmış göndermiş
Yedi yerden suyun vermiş kandırmış
Yönünü de Hak'tan yana döndermiş
Ben bilemem bilenlere sorayım

(I A)

53

Dün gece dün gece seyrim içinde
İmamlar babını seyir eyledim
Al yeşil giyinmiş huri kızları
Yanağın alını seyir eyledim

Cennet'in içinde bir ağaç vardır
Günde yedi kere yeşerir durur
Anda her bir dalı meyveler verir
Meyvesin yemedim seyir eyledim

Cennet'in altında Merve taşları
Safi yakuttandır köşe başları
Zülfünü azaltmış sırma saçları
Zülfünün telini seyir eyledim

Pir Sultan'ım Haydar Kur'an da budur
 Oku Muhammed'i salâvat getir
 Firdevs-i âlâyı gördüm çok şükür
 Yolun erkânını seyir eyledim

(C Ö)

54

Medet senden medet ey mürvet kâna
 Yâ Muhammet sana imdada geldim
 Karlı dağlar gibi yığdım günahı
 Yâ Muhammet sana imdada geldim

Muhammet'tir gönlümüzün aynası
 Salâvat verenin nur olsun sesi
 On sekiz bin âlemin Mustafa'sı
 Yâ Muhammet sana imdada geldim

Kabe'nin yapısı bina yapısı
 İman etse âsilerin hepsi
 Beş vakit okunur Âyet-el kürsi
 Yâ Muhammet sana imdada geldim

Melâmet hırkasın giydim eğnime
 Hakk'ın birliğini koydum kalbime
 Aşkın kitabını aldım elime
 Yâ Muhammet sana imdada geldim

Pir Sultan'ım arayanlar buldular
 Varıp bir gerçekten elin aldılar
 Bunca peygamberler sana geldiler
 Yâ Muhammet sana imdada geldim

(İ A)

55

Erenler kahretti saldı işkile
 Gönlüm şifalandı gümana geldim
 Ali oğlu çare iyle müşküle
 Sana mürvet ile amana geldim

Can evinde muhabbetim azaldı
Gönül aşkın deryasında yüzerdi
Yarelerim sağalmışken tazeldi
Gaziler derdime dermana geldim

Hak'tan kula her ne gelirse haktır
Erkânsız işlere ırızam yoktur
Erenlerin lûtfu keremi çoktur
Yârem sızıladi imana geldim

Himmet edin pirlere bir dahi yetem
Kalbimden şekkile şüphemi atam
Zat-ı sıfat olam bir dilden ötem
Bir desti tutmaya damana geldim

Pir Sultan Abdal'ım gör bize n'oldu
Ali'nin gülbengi bize zulm oldu
Muhabbet yurduna vesvese doldu
Sen bir padişahsın demana geldim

(İ A)

56

Zahir bâtın on'ki imam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedemin nârına
Elim ermez oldu cihan kârına
Yüzüm yerde geldim, durdum darına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm
Aradım isyanı özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldüm

Erenler yolundan bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinde gülün soldurdum
Bu gün eksikliğim nefsi öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan'ım eydür, karşımda durma
 Gidip münkirlere yol erkân kurma
 Alnımın karasın yüzüme vurma
 Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

(C Ö)

57

Gece gündüz hayâlimde fikrimde
 Ta ezelden bismillahım var benim
 Hakk'ın ismi ezberimde dilimde
 Tevhidimde illalahım var benim

Geçid olmayınca umman bulamam
 Mene kem diyene kem söz söylemem
 Erenler sırrını beyân eylemem
 Sır saklarım sırrullahım var benim

Eğri ok tarlar menzile ermez
 Kalbi pâk olmayan bir yerde durmaz
 Binbir ayıp görüb yüzüne urmaz
 Binbir adlı bir Allahım var benim

Pir Sultan 'ım eydür men bir gedâyım
 İlk (i)'elim göğsümde yüzüm yerdeyim
 Arif olanların hakkı malıyım
 Ariflere eyvallahım var benim

(M S K-b)

58

Bir seferim vardır Urum üstüne
 Yüce dağ başında eri gözlerim
 Al elimi kaldır Kırklar Yediler
 Bir himmeti keskin pîri gözlerim

Bismillah dedim de girdim helâle
 Gözüm açıp baktım bir hub cemâle
 Sıdk ile çağırdım ceddîm celâle
 Eriş Hızır Nebi carı gözlerim
 Kudurettten yanar şem'a ışığı
 Mevlâ'm Hak diyenin uğrur beşiği
 Din serveri Muhammed'in eşiği
 Halil'e yapılan şarı gözlerim

Keskin Zülfikar'la Ali gazada
 Umarım inayet ede bize de
 Bağdat'ta Mansur'un canı cezada
 Kemendim boynumda darı gözlerim

Pir Sultan Abdal'ım sır Ali sırrı
 Sırat'ı geçenin Cennet'tir yeri
 Veyselkara Hint'ten Yemen'den beri
 Muhammet Ali'de nuru gözlerim

(I A)

59

Abdal olup şu dağları dolandım
 Aştığım dağlara göç eylemişim
 Kızılırmakları bulandırınca
 Kayalı göllere göç eylemişim

Dosta gitmez misin bulun ilâcı
 Tel tel olmuş siyah ibrişim saçı
 Hercai güzele meyletmek acı
 Verdiğim gönüle güç eylemişim

Bizim efendimiz canlar canıymış
 Hep güzel olanlar mürvet kânıymış
 Gül deyip sunduğum can diken imiş
 Sunduğum bellere göç eylemişim

Pir Sultan'ım Haydar sen haldaş olma
 Hercai dilbere yol yoldaş olma
 Bari sen de benim suçuma kalma
 Hezaran ellere göç eylemişim

(C Ö)

60

Sıdk ile Ali'yi severim dedi
 İtikadı beklenmiyor n'eyleyim
 Güzel Şah yoluna iverim dedi
 İkrara da bağlanmıyor n'eyleyim

Âr edip lokmayı yiyemiyorlar
 Günahlı günahın diyemiyorlar
 Yuyucular meyti yuyamıyorlar
 Söz çok amma söylenmiyor n'eyleyim

Hak ile tercüman lokma yenmiyor
Her günah sorulup derman olmuyor
Anınçün nüfuzlar yerin almıyor
Söylesem de dinlenmiyor n'eyleyim

Şab ile şekeri seçemiyorlar
Hak edip dünyadan göçemiyorlar
Günahlı günahın açamıyorlar
Şimdi haber anlanmıyor n'eyleyim

Pir Sultan Abdal'ım özün yoklamaz
Kulum der de pîr eşiğin beklemez
Ben sofuyum deyü nefes saklamaz
Şimdi nefes saklanmıyor n'eyleyim

(M S K-b)

61

Banaz'dan sürdüler bizi Sivas'a
Erler himmet edin ben gidiyorum
Garipçe canıma kıldılar cefa
Erler himmet edin ben gidiyorum

Gidi kâfir gelir dedim imana
Kuzular ağlıyor hem yana yana
Getirip de haps ettiler zindana
Erler himmet edin ben gidiyorum

Gidi gideceğim yoldan kalmadı
Güzel Şah'a gelir dedim gelmedi
Pirimizden bize himmet olmadı
Erler himmet edin ben gidiyorum

Urganım çekildi sığındım dara
Üstüme döküldü ağ ile kara
Muhbirim üstünde çırılar yara
Erler himmet edin ben gidiyorum

Pir Sultan Abdal 'ım kolum büküldü
Aktı gözüm yaşı yere döküldü
Âhir urgan boğazıma takıldı
Erler himmet edin ben gidiyorum

(CÖ)

62

Hocam bana ilimleri sorarsa
 Hak Muhammet Ali derdim okurum
 Kur'an'ın kilidi İhlâs-ı şerif
 Hasan u Hüseyin'i sevdim okurum

Pîrim Hacı Bektaş Zeynel'Abâ'ya
 Gündüzün güneşi gecedir aya
 Bunda bir gün doğar yoksula baya
 Anın divanına durdum okurum

Ali'dir vird olan cümle erlere
 Muhammet Bâkır'dan İmam Cafer'e
 Hazret-i Hızır gibi gerçek ere
 Anın divanına durdum okurum

Gönül bir deryadır dolar eksilmez
 Değme bir gönüle güher konulmaz
 Bu bir gizli sırdır kimseler bilmez
 Musâ-i Kâzım'ı sevdim okurum

İmam-ı Rıza'dan müşkülüm kandı
 Muhammet Takî'den Nakî'ye vardı
 Hocam bana ilim dedi uyardı
 Sabahın seyrinde virdim okurum

Hasan-ül-Askerî, Mehdî çıkınca
 İsâ Peygamber'i vezir dikince
 Doksan bin er Horasan'dan kopunca
 On iki imama yardım okurum

Pir Sultan'ım Hak Muhammet Ali'den
 Tâ ikrarım vardır Kalû Beli'den
 Şefaât umarım güzel Veli'den
 Muhammet Ali'yi sevdim okurum

(C Ö)

63

Alçakta yücede yatan erenler
 Ya bana sabır ver ya nazlı dostum
 Temennaya tecellaya erenler
 Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Altına bezemiş ipekten halı
Ak gerdana takmış altın hamaylı
Seni seven n'eyler dünyada malı
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Koymazlar ki ben yarime küseyim
Dal boynuna hamaylılar asayım
Kerbelâ'da yatan İmam Hüseyin
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Başına bağlamış çarkınan çenber
Cemalinde kokar miskilen anber
Kabe'yi yaptıran Halil Peygamber
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Abdal Pir Sultan'ım kaşı karadan
Ayırmayın bizi cemden sıradan
Arşı kürsü âlemleri yaradan
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

(I A)

64

Her ne cevreylesen üstüme almam
Bana şirin gelir dillerin dostum
Hercai olana meylim vermeyem
Kış ola tutula yolların dostum

Meyil vermeyem mürâiye şaşkına
Özün yetir bir kâmile pişkine
Ali'yi seversen pîrin aşkına
Gel dola boynuma kolların dostum

Ağyar olan ayıbını bildirir
Sağ yâr olan hak mizanın buldurur
Engel girmiş gonca gülün yoldurur
Dök zülfün yüzüne tellerin dostum

Umarım onmasın benden ayıran
Bağa nadan girmiş sevdiğim uyan
Kula dulda ise Allah'a ayan
Senden ayrılalı ağlarım dostum

Abdal Pir Sultan'ım gülün yolmuşlar
 Şu benim yârime nice kıymışlar
 Umarım dünyada malın vermişler
 Sensiz şu dünyayı neylerim dostum

(i A)

65

Seyran ettim erenlerim erenlerin demini
 Kudret kandilini yanarken gördüm
 Burak olup içtim âb-ı hayattan
 Hazret Peygamber'i kanarken gördüm
 Günde bin kez Hakk'a şükür ederken
 Erenler katarın Veysel yederken
 Musa Hakk'ın dîdârına giderken
 Hızır müşkülünü anarken gördüm

Halil Kâbe yaptı insan gelmeğe
 Şüphesiz günahlar kabul olmağa
 İsmail uğruna kurban kılmağa
 Bir melek bir koyun yederken gördüm

Nerden düşman gelir ise duvardı
 Dost uğruna can ü başı koyardı
 Her gün Hamza aşikâre gezerdi
 Ali'yi Düldül'e binerken gördüm

Vefâsı yok imiş şunda fenanın
 Hisabı yok imiş mülke konanın
 Yavrusun aldırılmış garip ananın
 Parlayı parlayı yanarken gördüm

Pir Sultan'ım eydür şunda gelmişler
 Dizilmişler duasını almışlar
 Bir birinin eteğini tutmuşlar
 Müşkülün mürşide tınarken gördüm

(S N E-b)

66

İkrar verdim bu ikrarı güderim
İkrarımdan dönmem yolun ucundan
Eksikliğim bilip yoldan kalmadım
Tarikim ararım dinin ucundan

Gelin seyredelim bad-ı sabaha
Yerle gök bend olmuş şemsinen maha
Üç bölük turnam çıkmış seyrangâha
Ayrılmam katardan telin ucundan

Üstümüzde bir nur doğdu dolunmaz
Her kula bir sevda vermiş bilinmez
Yâ Ali bu dünya sensiz olunmaz
Çok emek sarfettim lâ'lin ucundan

Yaz gününün suyu bulanık akar
Kişi sevdiğine böyle mi bakar
Yaz bahar eyyamı bülbül yas çeker
Hârına dağlattım gülün ucundan

Pir Sultan Abdal'ım Muhammet Ali
Yardımcımız olsun ol Hızır Nebi
Görmeyeli seni del'oldum deli
Halini sormazam ilin ucundan

(C Ö)

67

Bir kişi Hakk'ın emrinde olmasa
Ana nesne gelmez selâmın alman
Dört kapıda bir niyazı yok ise
Haramdır lokması el sunup yemen

İkrarı imanı bir değil ise
Gediğin gözetir er değil ise
Avreti kendine yâr değil ise
Andan hayır gelmez tercüman olman

Dokunma yaylasın sahra dağ ise
Açma kapağını mübah yağ ise
Mürebbsi müsahibi yoğ ise
Ölüsü murdardır namazın kılman

Sakının rakipten naşiden hazer
Gönül bir seyyahtır âlemi gezer
Bağbandı olmayan bahçeyi bozar
Kader bahçesine hoyratı salman

Pir Sultan'ım okuyuben yazarım
Erden ere kimiyadır nazarım
Muhammet Ali'den açtım pazarım
İrehberden kaçıp imansız olman

(I A)

68

Şecaatin varsa kalbinde sakla
Nasihatim dinle sakın gururdan
Bir işin önünden sonunu yokla
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hünerin var ise kendini devşir
Söyleyecek sözü kalbinde pişir
Ululuk büyüklük Hakk'a yaraşır
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hatırın yıkarlar hatır yıkınca
Göz yaşı yeğlenmez taşıp akınca
El elden üstündür arşa çıkınca
Nasihatim dinle sakın gururdan

Oku asılanın yayı yasılır
Gaziler kılıcı arşa asılır
Gurur ile kahramanlar basılır
Nasihatim dinle sakın gururdan

Pir Sultan ulular izini izle
Kemliği terk eyle eyliği gözle
Hasmım karıncaysa merdâne gözle
Nasihatim dinle sakın gururdan

(S N E)

69

Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden
Pîrimden dönüp mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Benim pîrim gayet ulu kişidir
 Yediler ulusu kırklar eşidir
 On iki İmamın server başıdır
 Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Kadılar müftiler fetvâ yazarsa
 İşte kement işte boynum asarsa
 İşte hançer işte kellem keserse
 Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Ulu mahşer olur divan kurulur
 Suçlu suçsuz gelir anda derilür
 Pîri olmayanlar anda bilinür
 Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Pir Sultan’ım arşa çıkar ünümüz
 O da bizim ulumuzdur pîrimiz
 Hakka teslim olsun garip canımız
 Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

(S N E-a)

70

Gelmiş iken şu dağlan gezeyim
 Ölüm ile ayrılığın elinden
 Dertsiz bulamadım derdim yanayım
 Ölüm ile ayrılığın elinden

Yaz gelince bulanayım coşayım
 Elim ile mezarımı eşeyim
 Beri gel sevdiğim helâlaşayım
 Ölüm ile ayrılığın elinden

Ölüm geldi yolun bize uğrattı
 Firkat geldi yana yana ağlattı
 Kesti ciğer pare pare doğrattı
 Ölüm ile ayrılığın elinden

Günahsız kardaşlar günahım tartar
 Hasretlik yüzünü yüzüme sürter
 Her kime söylesem yakasın yırtar
 Ölüm ile ayrılığın elinden

Pir Sultan Abdal'ım dertlerim firak
 Alışmış yanıyor şu dertli yürek
 Bir dahi gelemem menzirim ırak
 Ölüm ile ayrılığın elinden

(I A)

71

Erler pirlar erkân aldı izinden
 Yüz dört kitap sükût eder sözünden
 Ay gün şule verir anın yüzünden
 Seversen de böyle güzel sevmeli

Ziya verir gözü ile kaşları
 İmam yatağıdır gerdan döşleri
 Güzelin yüzünden kan bağışları
 Seversen de böyle güzel sevmeli

Güzel güzel deyü aklım doğrandı
 Güzel güzelden çok nazlar öğrendi
 Çirkinin huyundan Allah yerindi
 Seversen de böyle güzel sevmeli

Güzel güzel deyü yandım alıştım
 Kınaman dostlar aşk elinden şaştım
 Bölüşükte gine güzele düştüm
 Seversen de böyle güzel sevmeli

Güzel güzel gördüm güzel överim
 Nerde güzel görsem boynum eğirim
 Şöyle hub cemali güzel severim
 Seversen de böyle güzel sevmeli

Pir Sultan Abdal'ım eylemez fendi
 Yâd ele çözdürmez ak göğsün bendi
 Ezelden sevdiğim Muhammet Ali
 Seversen de böyle güzel sevmeli

(C Ö)

72

Evvelin evveli Muhammet Ali
 Zâhir bâtın kerem Şah-ı Merdan'ın
 Tenimiz Muhammet canımız Ali
 Cümle şad ü hurrem Şah-ı Merdan'ın

Vücudun fer'idir zuhura gelen
 Muhammet'tir Şah'ın kudretin bilen
 Âdeme tecelli eyleyip gelen
 Adı İsm-i Âzam Şah-ı Merdan'ın

İbrahim varından geçti Halil'dir
 Ateşi gülistan eden Celil'dir
 Rehber Muhammet'tir mürşit Ali'dir
 Âl'abâ ayn-ı cem Şah-ı Merdan'ın

Âşıklar erenler yolun izledi
 Gönül hanesine Şah'ı gizledi
 Hem Muhammet Şah Ali'yi gözledi
 Celâli mükerrem Şah-ı Merdan'ın

Pir Sultan'ım bu vücudun sultanı
 Bir katrede sır eylemiş ummanı
 Hakikat sultanı ol kerem-kânı
 Hep insana mahrem Şah-ı Merdan'ın

(C Ö)

73

Alay alay olmuş gelen turnalar
 Kanadı var kolları var turnanın
 Silkinip uçamaz menzil görenler
 Gök yüzünde yolları var turnanın
 Silkinip uçar da kanadın çatar
 Seçer kılavuzlar önüne katar
 Hasan Hüseyin'in semain tutar
 Kerbelâ'da illeri var turnanın

Sesleri naziktir medhi okunur
 Avazı bağrımı deler dokunur
 Yalabık yalabık tüyler takınır
 Eğrim eğrim telleri var turnanın

Pir Sultan yardımcın Yaradan olsun
 Âşık olan âşık didârın bulsun
 Ârif olan anlar cahil ne bilsin
 Her mânâdan dilleri var turnanın

(C Ö)

74

Sultan Nevruz günü cemdir erenler
 Gönüller şaz oldu ehl-i imanın
 Cemâl-i yâr görüp doğru bilenler
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Cümle eşya bu gün destur aldılar
 Aşk ile didâra karşı yandılar
 Erenler ceminde bâde sundular
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Erenler dergâhı rûşen bu günde
 Doldurmuş bâdeyi sunar elinde
 Susuz olan kanar kendi gölünde
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Sultan Nevruz günü canlar uyanır
 Hal ehli olanlar nura boyanır
 Muhip olan bu gün ceme dolanır
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Pîr himmet eyledi bu gün kuluna
 Cümle muhip bu gün cemde buluna
 Cümle eşya konar kudret balına
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Âşık olan canlar bu gün gelirler
 Sultan Nevruz günü birlik olurlar
 Hallâk-ı cihandan ziya olurlar
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Pir Sultan'ım eydür erenler cemde
 Akar çeşmim yaşı her dem bu demde
 Muhabbet ateşi yanar sinemde
 Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

(C Ö)

75

İsa Peygamber'e Hakk'ı buyurdu
Mürşide teslim ol yolda kalırsın
Cebrâil Ahmet önünce yürüdü
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

Tabî ol nutku Kur'an'da bula
Mürşit gelip bizim kalbimiz yuya
Öğüt dinlemezsen kalırsın yaya
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

İlm-i zâhirin menzili cennettir
Dolaşık bir yoldur gayez zahmettir
Pir Sultan'ım senin yolun vuslattır
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

(C Ö)

76

Kazanıp kazanıp verme havaya
Alınmaz eski gün aldıramazsın
Hak'tan olmayınca ağlayan yüze
Ona gül demekle güldüremezsın
Merhem etme azmış onun yarası
İnkâr işitmiştir benlik sadası
Düşünmekle bulunamaz çaresi
Birikmiş kurdunu öldüremezsın

Gaziler sözümüz rızasız soru
Müminler bu yola koymuyor zoru
Musahip kavline girmeyen körü
Dört kapı kırk makam gördüremezsın

Gelin zikr edelim Gani Huda'yı
Müminler eyler beş vakit edayı
İnkâr işitmiştir İblis sadayı
Onu Hakk'a doğru döndüremezsın

Abdal Pir Sultan'ım eğme boyunu
Herkes beğenmiştir kendi huyunu
Dibi delik kaba aşkın suyunu
Taşıyip yorulma dolduramazsın

(C Ö)

77

Men aref sırrını kardaş
 Bildim sanma bilemedin
 Ölmeden öl şu dünyada
 Öldüm sanma ölemedin

Göçmeden dâr-ı fenadan
 Samanı ayır daneden
 Kuş gibi iki kez anadan
 Geldim sanma gelemedin

Baz bazınan kaz kazınan
 Vaz vazınan vız vızınan
 Beş vakti bir niyazınan
 Kıldım sanma kılamadın

Gerek gücen gerek kakı
 Gerek Dürr-i Meknun oku
 Sen bu amel ile Hakk'ı
 Buldum sanma bulamadın

Mürşit bir ince elektir
 Ondan elenmek gerektir
 Benlik bir dipsiz külektir
 Doldum sanma dolamadın

Pir Sultan Abdal'ım pîrdir
 İkrarına duran erdir
 Cümle sırra aklın erdir
 Erdim sanma eremedin

(C Ö)

78

Hasretinde beni hasta eyledin
 Hatırım(ı) sormağa yâr sen mi geldin
 Bu gönlümün bağı ile bostanı
 Ayvası turuncu nar sen mi geldin

Gelüp şu yanımda oturan mısın
 Serim(i) sevdalara yetiren misin
 Ağırca yüklerim götüren misin
 Yüklenmiş [mayayla dür] sen mi geldin

Yüzlerin benlidir hindîdir hindî
 Bilmem melek midir hurî mi kendi
 Elinden bir su ver yüreğim yandı
 Ağustos ayında kar sen mi geldin

Bülbüller ötüyor, hüsnü bağında
 Arzum kaldı ak göğsünün ağında
 Elim kelepçede cellat önünde
 Hatırım sormağa yâr sen mi geldin

Pir Sultan Abdal'ım sohbetin döşür
 Sevdaların gelip sana kavuşur
 Giyinmiş türlü libasın kuşanır
 Cennette bezenmiş şal sen mi geldin

(ZG-b)

79

Hak belâsın versin Mülcem Oğlu'nun
 Hançer ile kanın saçtı Ali'nin
 Terk eyledi Bağdat gibi sarını
 Ecel burcu boynun büktü Ali'nin

Ali'm çeker idi dünya firka
 Cümle kullarını alırdı satın
 Fatma Ana ile Şehriban Hatun
 Libasın üstüne döktü Ali'nin

Ali'm ah eyledi eridi sızdı
 Kanber de bu işte ayrılık sezdi
 Oğlu İmam Hasan tabutu düzdü
 Tabutu misk anber koktu Ali'nin

Bir nur doğdu Muhammed'in veçhinde
 Zülfikar oynadı Çin ü Maçin'de
 Doksan bin evliya sancak içinde
 Gözleri kan ile doldu Ali'nin

Pir Sultan Abdal'ım sever hazırı
 İstemişler Üveys ile Hızır'ı
 Yükletmişler Ab-ı Zemzem çadırı
 Deve kapısına çöktü Ali'nin

(C Ö)

80

Geldim gider oldum illerinize
 Dostlar bizi safa ile gönderin
 Doyamadım tatlı dillerinize
 Dostlar bizi safa ile gönderin
 Şöyle bir güzelden ahd alamadım
 Bir ahdine bütün yâr bulamadım
 Bir daha ya geldim ya gelemedim
 Dostlar bizi safa ile gönderin

Himmet eylen şu dağları aşalım
 Pîr aşkına kaynaşalım coşalım
 Gelin birer birer helalaşalım
 Dostlar bizi safa ile gönderin

Çıkalım yaylaya inelim düze
 Himmet eylen yâran ahbaplar bize
 Bir selâm göndersem gelir mi size
 Dostlar bizi safa ile gönderin

Pir Sultan Abdal'ım Hakk'a yakındır
 Edebi erkânı hemen takın dur
 Ölüm uzak derler hemen yakındır
 Dostlar bizi safa ile gönderin

(C Ö)

81

Yükletin barhanem develer ile
 Beni İmam Hüseyin'e gönderin
 Yoldaş olup gitmen yad iller ile
 Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Şu illerin bize çektiği perde
 Beni sen düşürdün onulmaz derde
 Karar kılıp duramıyom bir yerde
 Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Benim ne davam var şu iller ile
 Benim davam Hak ehli kullar ile
 Kerbelâ'ya giden abdallar ile
 Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Kutlu günler doğup doğup aşmadan
 Ceset farıyıp da akıl şaşmadan
 Dağları kar alıp kırcı düşmeden
 Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Pir Sultan Abdal'ım bir hava ile
 Arşa çıkardılar bin dava ile
 Kanber'in güttüğü boz deve ile
 Beni İmam Hüseyin'e gönderin

(C Ö)

82

Coşuben coşuben geri çekilen
 Seli nice oldu bizim ellerin
 Turnaların mah yüzüne dökülen
 Teli nice oldu bizim ellerin

Günlerin doğardı baharlı yazlı
 Açılır çiçeği hem nazlı nazlı
 İlin aşiretin arası tozlu
 Yolu nice oldu bizim ellerin

Bir kaftan biçirdim odur dikilen
 Bir dem düşünür mü bire dökülen
 Geyik avlağında yeşil açılan
 Gülü nice oldu bizim ellerin

Yaradan'dır bizi sevdaya salan
 Evvelki dem sohbet hem oldu yalan
 Murat'tan bölünüp Çipler'de kalan
 Gölü nice oldu bizim ellerin

Pir Sultan Abdal'ın gönül birliği
 Gerçeğince etsen kılmaz erliği
 Şimdi bizim ilin demi vergili
 Hali nice oldu bizim ellerin

(Z G-a)

83

Gündüz hayalimde gece düşümde
 Her derdime derman İmam Hüseyin
 Yılın on iki ayın seherlerinde
 Her dertlere derman İmam Hüseyin

Dividim var kalem tutmaz elimde
 Hakk'ın kelâmın okurum dilimde
 Muhammed'in sancağının altında
 Mazlum mazlum duran İmam Hüseyin

Aşk kitabın Huda bana gönderdi
 Gökten Cebrail de yere indirdi
 Yezitleri cehenneme gönderdi
 İblis çıkmaz ordan İmam Hüseyin

Hatice rehberi divanda bir yar
 Fatma Ana ağlar hem saçın yolar
 Hak bir terazidir mizanın kurar
 Şehit donu giyen İmam Hüseyin

Pir Sultan ne güzel bulmuş yerini
 Ben pîrime kurban verdim serimi
 Muaviye oğlu Mülcem soyunu
 Sürelim dergâhtan İmam Hüseyin

(C Ö)

84

Âşıkın başına gelmez hal olmaz
 Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin
 Sende bende deyü sual olunmaz
 Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Erenler basmamış yerlere yüzü
 İletüp çamura çiğnetme bizi
 Yarın yok deminde isteriz sizi
 Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Âşık olan âşık dârdan ayrılmaz
 Takî Nakî seven âşık yorulmaz
 Talip bunalmazsa pîri çağırılmaz
 Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Bu hal ile biz onlara katıldık
 Kemlik ettik dışarıya atıldık
 Bir münkirin tuzağına tutulduk
 Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Pir Sultan'ım daim düşmektir işi
Yol yol oldu akan çeşmimin yaşı
On İki İmam'ın serçeşme başı
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

(C Ö)

85

Kırklar meydanında erkân isteyen
Aritsin kalbini girsin otursun
Erenler önünde lokma sunanlar
Hicap perdesine dönsün otursun

Bir lokma sunanlar anın narkı var
Tâlibden tâlibe yolun farkı var
Yol içinde türlü türlü görgü var
Herkes görgüsünü görsün otursun

Evvel gerek olmuş mürebbi minnet
Mürebbi farz olmuş musahib sünnet
Farzı farz eylemiş sünneti sünnet
Her kardeş akranın bulsun otursun

İkrar verdik geldik girdik araya
Hatır yıkıp göç eyleme saraya
Olur üstat seni verir küreye (?)
Çeliğin darbına dursun otursun

Pir Sultan'ım eydür kandilde nura
Er gerek erenler yolunu süre
Mümin müslim derildiler bir yere
Muhabbet gölüne dalsın otursun

(H Ç)

86

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Ali'me bir gül verin turnalar
Hasan Hüseyin'den imdat umanlar
Ali'me bir gül verin turnalar

Hasan Hüseyin[le] Musa el-Kâzım
Ali İrıza'ya bağlıdır özüm
Yaradana vardır nâz ü niyazım
Ali'me bir gül verin turnalar

Zeyne el-Âbidin'in tatlı dilleri
Bâkır kılavuzdur sever yolları
Taze açar dost bağının gülleri
Ali'me bir gül verin turnalar

Pir Sultan'ım eder tutdum dâmanı
Orda birleştirdik ikrar imanı
Mehdicek sâhib-zamanı
Ali'me bir gül verin turnalar

(MSK-b)

87

Seyredelim Horasan'ın ilini
Gördüm iki turna güzel turnalar
Tavaf ettim imamların yerini
Gördüm iki turna güzel turnalar

Muhammet bizimdir Ali bizimdir
Erkânı bizimdir yolu bizimdir
Değmesin yad avcı teli bizimdir
Gördüm iki turna güzel turnalar
Muhammet Ali'den parıldar damlar
Elinde doğar ol şems ile kamer
Yaylağı Yıldız'dır gözleği Kemer
Gördüm iki turna güzel turnalar

Şu gelen avcıdan hazerim deyü
Ezelki ikrarı bozarım deyü
Çığırsır Tebriz'de öterim deyü
Gördüm iki turna güzel turnalar

Pir Sultan Abdal'ım kendi halinde
Kalmadılar evliyanın yolunda
Kalkıştı da gitti Ali gölünde
Gördüm iki turna güzel turnalar

(C Ö)

88

Ankaradan çıktım sabah namazı
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar
Yetiş Seyit Battal Hüseyin Gazi
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Merhaba hey güzel pirim merhaba
 Poyraza dayanmaz salınan aba
 Yetiş imdadıma Sultan Kurt Baba
 Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Yine kırılındı dağların Salı
 Kış tutmuş iniler Küre'nin beli
 Boz bulanık akar Irmağın seli
 Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Hayal hayal oldu gözüme vatan
 Ahmaktır dünyaya göz gönül katan
 Çıplak Ali ile Hayder-i Sultan
 Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Gaıptesin kandildesin sırdasın
 Münkire görünmen göze perdesin
 Hasan Dede'm Yüğrük Kulu nerdesin
 Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Denek dağında yatan yediler kırklar
 Buna inanmadı münkirler şekler
 Çiçek Ata ile Hürü Melekler
 Bize yol vermedi aşmaya dağlar

Pir Sultan Abdal'ım içtiğim dolu
 Sevdası serimden gitmedi hali
 Damanın tuttuğum Bektaş-ı Veli
 Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

(P N B-c)

Yeşil başlı ördek göllere uçtu
 Duysun canlar deyü bizi asarlar
 Bir taş oynamasın yerli yerinden
 Duysun canlar deyü bizi asarlar

Çıkardılar ağ bedenden atmaya
 Şimdi indirdiler yine dahmeye
 Kanrıldım çevrildim baktım zahmaya
 Duysun canlar deyü bizi asarlar

Varlığın çevresi dopdolu incir
Severim demeye canım zarıncır
Elimde kelepçe boynumda zincir
Duysun canlar deyü bizi asarlar

İlimi sorarsan köyümdür Banaz
Dilerim onmasın ol kanlı Sivas
Bir ben ölmeyinen âlem yıkılmaz
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Pir Sultan Abdal'ım kaddim büküldü
Gözümün gevheri yere döküldü
Kendir kement boğazıma takıldı
Duysun canlar deyü bizi asarlar

(Z G-a)

90

Evvel bu dergâhtan kismet
Alır da var almaz da var
Tarîkate kadem basıp
Gelir de var gelmez de var

Bazını almış destine
Hizmet ederdi dostuna
Ahd ile ikrar üstüne
Durur da var durmaz da var

Olayım der isen Hızır
İrfan defterine yazıl
Hak her yerde hazır nâzır
Görür de var görmez de var

İçin bizim dolumuzdan
Çıkman sakın yolumuzdan
Pir Sultan'ım halimizden
Bilir de var bilmez de var

(C Ö)

91

Arkası yok deme Şah'ın oğlunun
Zahirde bâtında yüz bin eri var
On dört masum ile on iki imam
Yanlarında Muhammet'le Ali var

Rabb'im önümüzce sözün pişirir
 Yaramaz sofular Şah'ı şaşırır
 Dervişler arıdır çiçek devşirir
 Arıların gömecinde balı var
 Dostumun şükürdür asıl düşmanı
 Kılıçtan keskindir oddan gülbangı
 Kırmızıdır donu hem aldır rengi
 İrenginde dürüm dürüm alı var

Pir Sultan'ım der ki vaktin beklesin
 İkrannı mümin olan haklasın
 Ârif olan kalp evine saklasın
 Erenlerin gizli gizli yolu var

(C Ö)

92

Yüce yüce dağlardan mı gelirsin
 Hayır mı gök turnam yârdan ne haber
 Benim sevdiğimi sen de bilirsin
 Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

Koyuverin ben yârime varayım
 Muradıma maksuduma ereyim
 Sen bilmezsen ağ kuğudan sorayım
 Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

Benim yârim kıya kıya bakınır
 Ak ellere al kınalar yakınır
 O da senin gibi güller sokunur
 Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

Benim yârim gezişinden bellidir
 Ak elleri deste deste güllüdür
 İbrişim kuşaklı ince bellidir
 Hayır mı gök turnam yârdan ne kadar

Pir Sultan Âbdal'ım güllerin beştir
 Yârimden ayrıldım günlerim hiçtir
 Kılavuzun birdir katarın kaçtır
 Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

(C Ö)

93

Şu karşıki karlı dağı gördün mü
Rüzgârını bulmuş eriyip gider
Akan sularından ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider

Sürünün önünde giden avcılar
Sıcak sıcak günde yakar güneşler
Evvel zaman yemiş veren ağaçlar
Anlar da kalmamış kuruyup gider

Kadirsin Allah'ım sen de kadirsin
Üstümüze dört direkli çadırsın
Çağırdığınız yerde hazır nazırsın
Cümlemiz üstüne yürüyüp, gider

Deryamız derindir bizim boylanmaz
Bin nasihat etsen biri dinlenmez
Gidi merkeb hiçbir yere bağlanmaz
Başında yuların sürüyüp gider

Pir Sultan'ım söyler sözü özünden
Âşıksın sakınır iki gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Eksilmez gölümüz kuruyup gider

(S N E-b)

94

Uyurken üstüme geldi erenler
Gafil aç gözünü uyan dediler
Serseri kalma bu cihan içinde
Yürü bir mürşide hey can dediler

Uyandım gafletten açtım gözümü
Erenler pâyine sürdüm yüzümü
Hak buyurdu ben söyledim sözümü
Bu Hakk'ın kelâmı inan dediler

Gökten indi derler idi İsa'ya
Zebur'u Davut'a Tevrat Musa'ya
Üçüncüde İncil indi İsa'ya
Dördüncü Resul'e Fırkan dediler

Kanber önü sıra bindi Düldül'e
 Pîrim Hacı Bektaş Kırklar'la bile
 Âb-ı Zemzem ile cümlesin sile
 Bir dolu sundular iç kan dediler

Dağların deminden çekilir erler
 Ördeğin arzular cevlanda göller
 Deryalar geçilmez bulanık seller
 Kalbi pâk olana umman dediler

Kalbin pâk olursa var Hakk'a hoş ol
 Erenler önünde döş olma düş ol
 Dünyanın varından vazgeç derviş ol
 Dünyada dervişe sultan dediler

Bu derd ü belâyı çeken Eyyub'dur
 Erenlerin sırrı hoş acayıptır
 Her yerde sırrını açma ayıptır
 Gizli pinhanlara boyan dediler

Pir Sultan düşmüşüm er sevdasına
 Âşıklar düşmesin el sevdasına
 Bir nazar kılmışım kalbim pasına
 Eğer âşık isen üryan dediler

(C Ö)

95

Muhammet Ali'nin güzel yolları
 Şimdi türlü türlü yol eylediler
 Azgın yaralara cerrah çoğaldı
 Herkes bildiğini bol eylediler

Bir gün sonu gelir tacıdarlığın
 Eksik noktası var gelen salığın
 Kendisin bilmedi çoban çalığın
 Şimdi Hakk'a yarar kul eylediler

Kesilmedik kara çalı taradı
 Şeytana uyanlar almaz muradı
 Yoloğlu gelmedi fitne nüredi
 Gerçek akıllıyı del'eylediler

Konca güller gibi açılam derdim
 Yetmiş iki dilden seçilem derdim
 Surda üç beş sene geçinem derdim
 Ahiri dünyayı çöl eylediler

Pir Sultan Abdal'ım bu bir nur idi
 Akılları ermez gizli sır idi
 Bizim bildiğimiz Ali bir idi
 Şimdi her yerde bir Al'eylediler

(İ A)

96

Yalan dünya sana bel mi bağlanır
 Hani benim önüm sıra gelenler
 Ölüm var derlerdi ben inanmazdım
 Duya duydum essah imiş yalanlar

Yaratmıştır insan ile hayvanı
 İnsanda emanet koydu bu canı
 Üçyüz altmış altı peygamber hani
 Bizi kor mu ya onları alanlar

Şöyle bir günahkâr kul türemişim
 Bilemem ben feleğe n'eylemişim
 Feleğin burcunu çok aramışım
 Bel mi bağlar şu dünyayı görenler

Pir Sultan Abdal'ım gezerek gelir
 Elinde defteri yazarak gelir
 Sıra dolanarak bize dek gelir
 Ölmez imiş bizim için ölenler

(İ A)

97

Hak nasip eylese nura batmaz mı
 Kalkıp arzulayıp ceme gelenler
 Eğer boş geldiyse dolu gitmez mi
 Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Muhammet Ali'yi bulduk burada
Mümin kullarını koymaz arada
Sadık kalp itikat varsa sırada
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Muhammet Ali'nin düştük peşine
Mevlâ'm uğratmasın gönül kışına
Bin sevap yazılsın adım başına
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Muhammet Ali'ye iman getürdük
Tevellâyı tecellâya yetürdük
Ayrı ayrı pîrler gibi oturduk
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Abdal Pir Sultan'ım içmiş aylır
Mümin olan huri gılman sayılır
Böyle muhabbete nice doyulur
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

(C Ö)

98

Eksiğim aldım da meydana geldim
Aman mürvet günahkârım erenler
Kabahatim andan cürmümü bildim
Aman mürvet günahkârım erenler
Şeriat taşından bir taş kaldırdım
Marifet ehlinin gülün soldurdum
Ne yaman kanlıyım nefis öldürdüm
Aman mürvet günahkârım erenler

Altıncımız yer altında türedi
Yedincimiz yeryüzünü bürüdü
Bize de Hû demek Ali'den kaldı
Aman mürvet günahkârım erenler

Yoldan çıktım ise yola getirin
Kırılmış dallarım şunda bitirin
Pişirip kotarıp bezme götürün
Aman mürvet günahkârım erenler

Pir Sultan'ım ider sözün hatasın
Kadir Mevlâm bilir bunun ötesin
Var bir amel kazan Hakk'a yetesin
Aman mürvet günahkârım erenler

(S N E -a)

99

Eksikliğim aldım, dergâha geldim
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler
Aradım atamı, özümde buldum
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

Erenler bağlı kapıyı açarlar
Müşkülünü müşkülünden seçerler
Kan edenin günahından geçerler
Bin kanım var, mürüvvet erenler

Hey erenler benim yüzüm yerededir
Yüzüm yerde ise özüm dardadır
İkrar nerde ise iman ordadır
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

Beşincide yer ile gök dolmuştur
Altıncıda vakit tamam olmuştur
Muhammet Ali'den kerem kalmıştır
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

Ak gül Muhammed'in alın terinden
Kerem Muhammed'den mürvet Ali'den
Pir Sultan'ım böyle aldık uludan
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

(CÖ)

100

Mürşide varmağa talib olursan
İbtida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrara doğru gelirsen
Ahd ile peymandan rehber isterler

Rehberin var ise olursun insan
 Rehberin yok ise kalırsın hayvan
 Arasat gününde açılır meydan
 Açılan meydandan rehber isterler

Mürşidin nazarı müşkülü seçer
 Kâmil olan tâlib Sırat'ı geçer
 Can kuşu kafesten âkibet uçar
 Tenden uçan candan rehber isterler

Şah-ı Merdan bir yol kurdu kuluna
 Bu yola giden rehberden biline
 Girmek ister isen İmam yoluna
 On iki imamdandır rehber isterler

Tarikat bâbına girmek dilersen
 Hakikat güllerin dermek dilersen
 Erenler sırrına ermek dilersen
 Sır ile pinhandan rehber isterler

Pir Sultan'ım söyler bu hikâyeti
 Yirmi sekiz huruf, yedi âyeti
 Nefsini bilmektir sözün gayeti
 Bilmeğe irfandan rehber isterler

(CÖ)

101

Muhammet Ali'nin eli değil mi
 Hak deyüp tuttuğum el bana yeter
 Bu yolun sahibi Ali değil mi
 Ali'nin kurduğu yol bana yeter

Her kardaşlar muratların alırsa
 Her biri cihanın kutbu olursa
 Mürşidin elinden her ne gelirse
 Sunduğu zehr ise bal bana yeter

İki yüzlü, iki dilli olanlar
 İki pîrli, iki yollu olanlar
 Anlar dahi kelpdir lânet alanlar
 Pîre doğru gelen kul bana yeter

Mürşid-i kâminden terbiye alan
 Üstadın hasılı gönlünde olan
 İcazet verilip ezelî gelen
 Beğden gelen beğdir bil bana yeter

Kâmile varmadan kâmil olunmaz
 Her mürşit olanda kemâl bulunmaz
 Nefsin bilmeyince Hâlık bilinmez
 Okuduğum cim'se dal bana yeter

Yeter bana ol pîrimin kemâli
 Celâli içinde vardır cemâli
 Neylerim âlemi neylerim mâli
 Mürşidimden olan hâl bana yeter

Pir Sultan dâmenin tuttunsa erin
 Hakk'ın rızasıdır, rızası pîrin
 Mürşidin gönlünde var ise yerin
 Beytullah değil mi ol bana yeter

(S N E -a)

102

Bir çocuk da anasından doğunca
 Bedenini pişirmeye tuz ister
 Üryan büryan ortalıkta kalınca
 Setirini örtünmeye bez ister

Kanla sudan gelir anın gıdası
 Nasibini veren Barî Huda'sı
 Beşiklere beler onun anası
 Akşam sabah emzirmeye yüz ister

Bir yaşında ürüm ürüm ürünür
 İkisinde sürüm sürüm sürünür
 Üç yaşında adım adım yürünür
 Dört yaşında söylemeye söz ister

Beş yaşında dili civan sevişir
 Altısında uşağınan döğüşür
 Yedisinde dişlerini değişir
 Sekizinde her gediğin düz ister

Dokuzunda olur bir tosun maya
Onunda da benzer kaşları yaya
Onbirinde başı girer sevdaya
Onbeşinde ala gözlü kız ister

Yirmisinde akıl baştan savrulur
Otuzunda vursa dağa devrilir
Kırk yaşında akıl başa çevrilir
Ellisinde avın almış baz ister

Altmışında iner bir merdivenden
Yetmişinde binse düşer duvardan
Sekseninde su getirmez pınardan
Doksanında döşeğini düz ister

Pir Sultan Abdal bu söz hepimize
Tonus girinceye belki de yaza
Yüz yaşında ölümünü gözede
Zemheriyi çıkarmaya yaz ister

(CÖ)

103

Senden ayrı lokma yemezim derdin
Nasibi ellerde gezdiren vardır
Ben sana sırrımı vereyim derdin
Dostu sevdiğine sezdiren vardır

Bu ilm-i hikmeti bilenler vardır
Bilmeyen beyhude bundan ne alır
Benim gibi şaşkın adam ne olur
İnciyi mercanı düzdüren vardır

İnci mercan lâî ü güher takınır
Kıymetin bilenler alır şavkını
Hakikatta bin bir kelâm okunur
Bu ilm-i hikmeti yazdıran vardır

Arifler her cana demez her şeyi
Denk eylemiş yükü duramaz tayı
Kimi bu dünyada yaşar havayı
Kimine deryayı yüzdüren vardır

Abdal Pir Sultan'ım yoluna bağlı
 Yetmiş iki millet hep Hakk'ın kulu
 Kırkların ceminden içtim bir dolu
 Bu aşkın badesin sızdıran vardır

(C Ö)

104

Aşura ayında matem orucu
 Onları tutana sevap yazılır
 Kerbelâ'da yatan Hasan Hüseyin
 Onları görenin benzi bozulur

Birisini tutan Hakkına yeter
 İkisini tutan günahın atar
 Üçünü tutanlar Cennet'te yatar
 Engûr olmuş Hak ceminde ezilir

Dördünü tutana veli dediler
 Beşini tutana ulu dediler
 Altıyı tutana dolu dediler
 Engür olmuş Hak ceminde ezilir

Yedisini tutan havada uçar
 Sekizini tutan hülleler biçer
 Dokuzunu tutan Cennet'in açar
 Engür olmuş Hak ceminde ezilir

Pir Sultan Abdal'ım onunda zahmet
 Onbirin tutana indi ırahmet
 Oniki tutana nasiptir Cennet
 Engür olmuş Hak ceminde ezilir

(C Ö)

105

Uğrum sıra giden Boz Atlı Hızır
 Ayrılık derdinin dermanı nedir
 Şu iki âleme olmuşsun nazır
 Ayrılık derdinin dermanı nedir

Sığanmıştır ağca kolda bilekler
Hak katında kabul olsun dilekler
Arş yüzünde secde kılan melekler
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Küseyim de ben yârime küseyim
Siyah zülfün mah yüzüne asayım
Kerbelâ'da yatan İmam Hüseyin
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Hani şu dünyanın toprağı taşı
Akıttım gözümden kan ile yaşı
Urum illerinin Hacı Bektaş'ı
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Ak saya giyinmiş incedir beli
Ben pîrimi gördüm tatlıdır dili
Tanrı'nın arslanı Hazret-i Ali
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Gıcılar da dağlar başı gıcılar
Çıkamaz oldu içerimden acılar
Arafat Dağı'ndan gelen hacılar
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Dünyayı sorarsan bir dipsiz anbar
Ali'nin yoldaşı Zülfikar Kanber
Kâbe'yi yaptıran Halil Peygamber
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Deryanın yüzünde dönen üç gemi
Yiyelim içelim sürelim demi
Geminin sahibi ol Hızır Nebi
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Pir Sultan Abdal'ım içtim cür'adan
Okudum ağını bilmem karadan
Yeri göğü cüml'âlemi Yaradan
Ayrılık derdinin dermanı nedir

106

Be aşıklar ben bir dosttan ayrıldım
 Şule verip doğan ayla gün nedir
 Akıllar mı erer Hakk'ın sırrına
 Akan ırmakları gör ki sel nedir

Al eline kudret kalemi oku
 Kim görmüştür kendi gözüyle Hakk'ı
 On iki bahçede kırksekiz kapı
 Eşiği bekleyen iki kul nedir

Mucizat'ı çok Hazreti Ali'nin
 Kerameti vardır gerçek velinin
 Üçyüz altmış altı selvi dalının
 Budağında açan iki gül nedir

Pir Sultan'ım Haydar diye anıldı
 Bir aradan ma'nâları verildi
 Cennet misalinde Ali'm göründü
 Kandildeki yanan nuru bil nedir

(C Ö)

107

Sevişip sevişip usanmadığım
 Birisi Muhammet pîrim Ali'dir
 Adına sanına kurban olduğum
 Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

Can bir körpe kuştur beslen kafeste
 Erenler nefesin dinler nefeste
 Dünya kurulalı oturur postta
 Birisi Muhammed pîrim Ali'dir

Ezelden bellidir anların zâtı
 Yezide Zülfikar zehirden katı
 Gene erden gelir er mucizâtı
 Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

Dalga gelir âşıkları coşturan
 Âb-ı hayat çeşmesinden içtiren
 Hasreti hasrete hem kavuşturan
 Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

Pir Sultan Abdal'ım biz de varalım
 Âhret kaydını burda görelim
 Hak mizan kurulmuş nice duralım
 Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

(Z G-b)

108

İki nokta üç hurufun sahibi
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir
 Küfrü iman edip terk eden habı
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Yer yoğuken gök yoğuken var olan
 Arş yüzünde kandildeki nur olan
 Gâhi merkez olup gâhi yer olan
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Al kırmızı giyip küffarı kıran
 Tutup ejderhanındilen
 Gavvâslık eyleyip muhiti bulan
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Yolda Muhammed'in hâtemin alan
 Peygamber vasisi musahip yâran
 Teri katre ile zirama eren
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

İbrahim'e Davut Musa'ya asa
 Beyli handan olup ejderha ise (?)
 Keşişi diriltip giren ateşe
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Çâr mel'unun gördüğünü seyr eden
 Mağripten top atıp maşrıktan tutan
 On sekiz bin âlemleri var eden
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Pir Sultan'ın derdine derman kılan
 Cümleyi mest edip sevdaya salan
 Kûfe'de kâfirin şarını alan
 Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

(M S K -a)

109

Gel beri gel şu meydanı bilirsen
 Yedi kere konup göçen Ali'dir
 Şu meydandan eğer haber sorarsan
 Hak ile bâtını seçen Ali'dir

Hak dostudur şu meydanı getiren
 Sofra kurup her açları doyuran
 Peygamber'in köşkünde de oturan
 Müminlere hû yetiren Ali'dir

Kim uyardı seksen yıllık ölüyü
 Kim dokudu bin çiçekli halıyı
 Kırklar meydanında bir kez doluyu
 Serverle nûş edip içen Ali'dir

Haydar Zülfikar'ı kına takınca
 Bir saatta bir menzile yetince
 Kendi kendin mancınıktan atınca
 Yine pervaz edip uçan Ali'dir

Pir Sultan'ım şu meydana erince
 Şükr eyleyip Resûllah'a gelince
 Hak eyvallah deyip dara durunca
 Cümle günahlardan geçen Ali'dir

(C Ö)

110

Eğer gözlü lsen dizil katara
 Şu yol gözlünündür, körün değildir
 Âşık mısın ne ararsın bu bağda
 Bu gül bülbülünüdür, hârın değildir
 Bu yol gözlünündür körün değildir

Kapıya varmadan dibe geçilmez
 Mürşit olmayınca müşkül seçilmez
 Çarşıya varmadan dükkân açılmaz
 Bedesten ararsın şarın değildir
 Bu yol gözlünündür körün değildir

Benim mürşidimin gönlü ganidir
 Mürşidin didârı Hak didârıdır
 Girebilir isen gönül evidir
 Eğer giremezsen yerin değildir
 Bu yol gözlünüdür körün değildir

Bak şu erenlere durmuş ivana
 Şahin avlanmamış çaylak avına
Pir Sultan'ım hu de yalvar pîrine
 Erip yetişmezse pîrin değildir
 Bu yol gözlünüdür körün değildir

(H Ç)

111

Türlü tefarikten tutmuş yükünü
 Bugün bir bezirgân Ali'den gelir
 Hocam Hızr'ı kervanına baş etmiş
 Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Doludur kadehler sunuyor saki
 Yüz bin harami var hiç yoktur baki
 İnci sedef lâ'l ü güherdir yükü
 Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Selman gibi Şah devesin yederim
 Gevherim hare olan şehre giderim
 Alan kardaşlara satlık ederim
 Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Âdem oğlu ne çekersin ah ü zar
 Tabip isen gel yarama melhem sar
 Yüküm türlü kumaş Şah damgası var
 Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Pir Sultan Abdal'ım tendedir canım
 Keskindir kılıcım yeğindir nârım
 Şah açmış dükkânın bezetmiş şehrim
 Bugün bir bezirgan Ali'den gelir

(C Ö)

112

Şu yalan dünyaya geldim gelesi
 Kahbe felek bizi çarka çalıyor
 Ecel gömleğini taktım eğnime
 Aldatıp da yüzümüze gülüyor

Gidi düşman uğrun uğrun gülersin
 Size sağlık bize ölüm dilersin
 Bir gün olur saçın başın yolarsın
 Nicesinin malı mülkü kalıyor

Kahbe felek ne iş işler bizlere
 Sarıyorlarmış on arşın bezlere
 Şu dünyaya bakan ala gözlere
 Bir gün olup kara toprak doluyor

Irızkım çok deyü mala güvenme
 Dünyalığa tapıp odlara yanma
 Ağyar ile bile kalırım sanma
 Yiğit ölüp nazlı yârî kalıyor

Bugün sekiz gündür dokuz gecedir
 Mümin kulların köşeği yücedir
 Felek bir okumuş derin hocadır
 Seçip seçip iyisini alıyor

Pir Sultan Abdal'ım yandım da tüttüm
 Ahret azığını dünyada tuttum
 Nöbetim geldi de koydum öğüttüm
 Bizden hakkın aldı size veriyor

(CÖ)

113

Kırk yılın başında bir nur doğuyor
 On iki imam Mehdî ile geliyor
 Düldül eyerlenmiş Ali biniyor
 On iki imam Mehdî ile geliyor

İstanbul'da aşkın kazanı kaynar
 Onu içer cümle yoksullar baylar
 Al yeşil giyinmiş yükünü taylor
 On iki imam Mehdî ile geliyor

Sorarsanız bir elmadan çıkıptır
 Kâfirlerin karasını yıkıptır
 Sancakları Kazova'ya dikeptir
 On iki imam Mehdî ile geliyor

Ali bir taç giymiş nurdan başına
 Kim karışır ol Ali'nin işine
 On iki imam berk yapışmış peşine
 On iki imam Mehdî ile geliyor

Rumeli'nde devlet hanlar tutuldu
 Şad oluben top tüfekler atıldı
 Zahir oldu kurt koyuna katıldı
 On iki imam Mehdî ile geliyor

Pir Sultan'ım Haydar söyler özünden
 Kâfir kırar topuğundan dizinden
 Ahdim kaldı ol Mehdî'nin yüzünde
 On iki imam Mehdî ile geliyor

(I A)

114

Horasan'dan kalktı sökün eyledi
 Elestü deminin yeli geliyor
 Urum abdalları akın eyledi
 Boşandı, Kevser'in seli geliyor

Geldi Cebrail'e buyruldu nâme
 Yazdılar yayıldı Urum'a Şam'a
 Yanınca pîr geldi Bektâş Urum'a
 Şu kevn-i mekâna dolu geliyor

Urum erenleri indirdi başın
 Yürüttü Urum'un kayasın taşın
 Dediler Ali'dir bildiler neslin
 Tanrı'nın Aslanı Ali geliyor

Urum erlerinin arttı fırakı
 Dikildi arş-ı âlânın direği
 Yayıldı sofrası, yandı çerağı
 Hakk'ın da bir kudret eli geliyor

Buna şahit yerin göğün meleği
Kabul oldu müminlerin dileği
Kadıncık Ana'nın duydu kulağı
Pîrim Hacı Bektaş Veli geliyor

Pir Sultan'ım hile katmaz işine
Yol ehlini karıştırmaz işine
Cihanı cem'eyledi hep başına
Tanrı'nın Arslanı Ali geliyor

(C Ö)

115

Güzel âşık sana bir sualim var
Kudret bahçesinin gülü nerd'olur
Zâhirde bâtında bir kamil cansın
Tanrı'nın arslanı şahım nerd'olur

Bu dünyanın varın yoğun bitiren
Güvercin donuna girip oturan
Zemheride gonca güller yetiren
Kudretten açan gül dalı nerd'olur

Yedisi sırdadır ayandır beşi
Tedbirle bozulmaz takdirin işi
Üç yüz altmış altı deryanın başı
Çağlayıp akan su başı nerd'olur

Pir Sultan'ım eydür üçler yediler
Erenler kılıcın yola kodular
Cevap versin müderrisler kadılar
Hak Tanrı'nın arslan kulu nerd'olur

(S N E -a)

116

Bir kişi pîrine beli demezse
Naşidir naşidir ne demek olur
Hakikatten şeriatten bilmezse
Hayvanın eşidir ne demek olur

Ben bir yâr isterim boyu usullü
Edepli hayalı hem yüzü sulu
Gökte asılıdır yerde kesili
Muallâk taşıdır ne demek olur

Niçin Hak'tan yâd edersin özünü
 Şu cihanda kar'edersin yüzünü
 Musahibe söyle gizli sözünü
 Nadanlar işidir ne demek olur

Mümin olan n'eyler kavgayı kali
 Ârif olan seçer gevheri lâ'li
 Tanrı'nın arslanı Hazret-i Ali
 Kırkların başıdır ne demek olur

Pir Sultan Abdal'ım evveli âhir
 Viran bahçelerde bülbül mü şakır
 Süleyman Peygamber kuş dili okur
 İrfanı dillidir ne demek olur

(I A)

117

Aşnâmdan ayrıldım yamandır hâlim
 Âdettir âşıkın hâli böyl' olur
 Pir aklımı aldı çevirdi başım
 Mecnûn dedikleri deli böyl' olur

Mürâyi olanlar bir sırra ermez
 Göğsünde iman olan âşika kıymaz
 Üstüne yaslanan kokuna doymaz
 Firdevs-i a'lânın gülü böyl' olur

Şu aşkın ateşi sinemi yaktı
 Âh ile feryadım göklere çıktı
 Gözlerimden yaş yerine kan aktı
 Yaz bahar çayının seli böyl' olur

Göründü gözüme bu aşkın babı
 Bülbül dalda sadâ verir harâbî
 Beni mest eyledi aşkın şarâbı
 Dost elinden gelen dolu böyl' olur

Pir Sultan Abdal'ım yoldan dönmezem
 Dünya âhret Pîri elden koymazam
 Muhânetin sofrasına sunmazam
 Sa'âdetli Sultan kulu böyl' olur

(P N B -b)

118

Şeriat evinde yetip bitmeyen
 Tarikata girse müslüman m'olur
 Marifetten güllerini dermeyen
 Hakikate erse müslüman m'olur

Ezelden inanıp iman etmeyen
 Benlik perdesini yüzden atmayan
 İçini dışını temiz tutmayan
 Zemzem ile yursa müslüman m'olur

İkrarın bilmeyen Allah'ın bilmez
 Yarın âhirette şefaat bulmaz
 Benlik yularını elinden salmaz
 Benlik ile gitse müslüman m'olur

Şu dünyanın malın alıp satanlar
 Her zaman işini çürük tutanlar
 Yağı bala katıp katıp yutanlar
 Balı kana katsa müslüman m'olur

Dört kapıyı kırk makamı bilip de
 Mürşidinden musahibe erip de
 Cesette canını ölü görüp de
 Kendini sağ bilse müslüman m'olur

Abdal Pir Sultan 'ım sözüm kişiye
 Irakipler bu sözümde ısıya
 Dört kapıdan kırk makamdan dışıya
 İftiralar etse müslüman m'olur

(I A)

119

Gitme giden gitme sual sorayım
 Ya ne bu dünyanın üstünde durur
 Vallâhi billâhi ben onu gördüm
 Dünya Sar'Öküz'ün üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
 Ya bu öküz neyin üstünde durur
 Vallâhi billâhi ben onu gördüm
 Öküz de bir salın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu sal da neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Sal da bir balığın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu balık neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Balık da deryanın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu derya neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Derya da ikrarın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu ikrar neyin üstünde durur
Pir Sultan’ım der ki ben onu gördüm
Ikrar da imanın üstünde durur

(I A)

120

Sabahın seyrinde kalkar bakarım
Karşımda üç yıldız süzülür durur
Günahım var deyü havfin çekerim
Günahım deftere yazılır durur

On iki yıldızın üçü terazi
Ülker'e karıştı gitti bir azı
Yarın mahşer günü tartarlar bizi
Hak mizan terazi kurulur durur

Hani bizim ile gezen erenler
Zâhir bâtın hikmetine erenler
Şefaâtçin kimdir diye soranlar
Hak Muhammet Ali görünür durur

Nurdan imiş Muhammed'in yapısı
Bismillâhsız açılmıyor kapısı
Korkusun çektiğim Sırat Köprüsü
Kanlı kuyuları dizilir durur

Pir Sultan Abdal'ım ben bir fakirim
 Açtım Hakk'ın kitabını okurum
 Bûlbûl oldum dost bağında şakırım
 Nasibimiz Hak'tan verilir durur

(I A)

121

Girdim seyreyledim felek içini
 Bunda âşıklara seyran kalmamış
 Elinden aldırılmış gevherin hasın
 Bunda dertlilere derman kalmamış

Evlerinin duvarları delinmiş
 Harami girmiş de kumaş alınmış
 Âliminden gâyrı âlim bulunmuş
 Üstat yapısından yapı kalmamış

Burca vermiş çiçek gibi yetmişsin
 Varmış muhabbete gönül katmışsın
 Farımış da sonra inkâr etmişsin
 Pîrlerin ceminde yerin kalmamış

Kahr eylemiş ense yana bakmışsın
 Şeytanların sen kalbine değmişsin
 Aşna ile musahibin yıkmışsın
 Hakk'ın divanında yerin kalmamış

Yâr ile ettiğim ahd-aman n'oldu
 Arada söylenen nefesler kaldı
 Yola hayıf geldi emek zay oldu
 Gidelim *Pir Sultan* kimse kalmamış

(C Ö)

122

Gönül arzuladı yüzün görmeyi
 Geldim ki evvelki halin kalmamış
 Muhabbet ederdin evvel işmarla
 Şimdi de ağzında dilin kalmamış

Böyle olduğunu bilsem gelmezdim
 Selâm verip selâmını almazdım
 Bağçen mamur değil ben de girmezdim
 Bana bir destecik gülün kalmamış

Göçtü şu ellerin kervanı göçtü
 Yüzünde benlerin fikrime düştü
 Nice âşıkların bâdesin içti
 Bana bir tas acı suyun kalmamış

Dayanmalı Hak'tan gelen cefaya
 Sen ölmeden ben de yetem vadeye
 Kâfir rakip gelmiş girmiş odaya
 Bana oturacak yerin kalmamış

Abdal Pir Sultan'ım gelmiş giderim
 Senin gibi bî-vefayı n'iderim
 Varıp da bir pîre hizmet ederim
 Dökülmüş yaprağın dalın kalmamış

(C Ö)

123

Çekilse bayraklar döğüş kurulsa
 Şahımız da kol kol olsa yürüse
 Eğer din-İslâm'da kuvvet var ise
 Muhammed Mustafa, Alî gel yetiş
 Lavunları (?) bağladılar nazıra (?)
 Sığınalım Yaradan'a, Hızır'a
 Gedik Paşam bel bağlamış Vezire
 Cezâirli Hasan Paşam gel yetiş

Sekiz bin Arnavut dokuz bin Tatar
 Kimi gülbek çeker kimi ok atar
 On iki bin Serdar elinde teber
 Yüz bin Urum-Eri cara gel yetiş

Hani bizim ile lokma yiyenler
 Yiğın atıma binip kürküm giyenler
 Sen ölme de ben öleyim diyenler
 Kara-donlu Polat Paşam gel yetiş

Pir Sultan Abdal 'ım varımız deyü
 Bu meydanda gitsün serimiz deyü
 Çağrışır Beyimiz Pirimiz deyü
 Hacı Bektaş, Balım Sultan gel yetiş

(P N B-b)

124

Dünyadan el çek ey divane gönlüm
 Ulaş bir üstada, er ile görüş
 Mürşidin nazarından yâd edersen
 İkilikten geçip bir ile görüş

Mürşide yüzünü sürmek dilersen
 Emrine zatına ermek dilersen
 Hakk'ın cemalini görmek dilersen
 Nur ile nur olup sır ile görüş

Sen nefsini öldür, olagör yeksan
 Erler meydanında olagör kurban
 Yedi iklim dört köşede lâmekân
 Erenlerin sırrı nur ile görüş

Âşık-ı sadıklar ölegelmiştir
 Ağlayanlar bir gün gülegelmiştir
 El ele, el Hakk'a yola gelmiştir
 Tanı kendi özün pîr ile görüş

Pir Sultan 'ım kemter kuldur Şah'ına
 Hünkâr Hacı bektaş nazargâhına
 Deli gönül hâk ol düş dergâhına
 Er olayım dersin er ile görüş

(C Ö)

125

Seyyah olup şu âlemi gezerken
 Bulmadım hakkına kail olucu
 Muhammet Ali'den kuruldu pazar
 O da bize lütf-u kerem kılıcı

Gelmiş geçmiş işimizi bitiren
 Odur bizim eksiğimiz yetiren
 Dilerim onmasın Hakk'ın yitiren
 Yolsuza hasımdır yolun kılıcı

Yola hor bakanın yamandır hali
 Kaldırın aradan kîl ile kali
 Evvel ebet pîrim Muhammet Ali
 Böyle günde olur imdat edici

Bekleyelim mülkün sahibi gele
 Mümin kullarına tecelli kıla
 Muhammet Ali'nin kurduğu yola
 Kalmamış sıdk ile nazar kılıcı

Pir Sultan'ım hiç doğruya gelen yok
 Ol mümin kulların işin alan yok
 Şu âlemde halimden bir bilen yok
 Herkes kendi sevdasına bakıcı

(C Ö)

126

Sultan Ali'm bir iş geldi başıma
 Yana yana ağlanacak hal oldu
 Malûm olsun yârenime eşime
 Ferman geldi serim yere düş oldu

Yetiş imdadıma Celli Celâl'im
 Hünkâr Hacı Bektaş Şah Sultan Balım
 Efendime malum benim de halim
 Benim derdim cümle derde baş oldu

Derviş olan şükür edip oturdu
 Herkes kendi kısmetini götürdü
 Nâmerdin lokmasın cömert yetirdi
 Münkirin torbası şükür boş oldu

Pir Sultan kaildir Hak'tan gelene
 Şükür olsun dâmenimi salana
 Akrancığın kendisinden bulana
 Derdim deva buldu gönlüm hoş oldu

(C Ö)

127

Seyyah olup şu âlemi gezerim
 Bir dost bulamadım gün akşam oldu
 Kendi efkârımca okur yazarım
 Bir dost bulamadım gün akşam oldu

İki elim kalkmaz oldu dizimden
 Bilmem amelimden bilmem özümden
 Akıttım kanlı yaş iki gözümden
 Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Yine boranlandı dağların başı
 Akıttım gözümden kan ile yaşı
 Emaneti alır ol veren kişi
 Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Bozuk şu cihanın pergeri bozuk
 Yazıktır şu geçen ömrüme yazık
 Tükendi daneler kalmadı azık
 Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Pir Sultan'ım eydür ummana dalam
 Gidenler gelmedi haberin alam
 Abdal oldum çullar giydim bir zaman
 Bir dost bulamadım gün akşam oldu

(I A)

128

Gönül havalanıp gökte gezerken
 Bana zulüm kanlı zalimden oldu
 Kişinin çektiği dili belâsı
 Her ne oldu ise dilimden oldu

Dağlara taşlara lâlesin verdi
 Kâfire hisarın kal'asın verdi
 Arıya bal verdi belâsın verdi
 Arı ağlar bana balımdan oldu

Sulağında yad avcılar bulundu
 Arkamızdan tor şahinler salındı
 Ayrılık elinden ciğer delindi
 Ördek ağlar bana gölümde oldu

Hayli vakit oldu dostum küseli
 Gönümüz şaz oldu kadem basalı
 Arkası hırkalı eli asalı
 Abdal ağlar bana şalımdan oldu

Silkini silkini gitme işine
 Hayır eyle yâranına eşine
 Çığırarak gelir konar başına
 Bülbül ağlar bana gülümnden oldu

Pir Sultan Abdal'ım Ali'ye yeter
 Ali'ye yeter de el etek tutar
 Her sabah her sabah çığırsır öter
 Turna ağlar bana telimden oldu

(C Ö)

129

Seyran edip şu alemde gezerken
 Ah bana bir kanlı zalimden oldu
 Yine dilim ile düştüm belâya
 Sabır edemeyip dilimden oldu

Dedem bahçesinin meyvesin dermiş
 Rehber mürşide kalesin vermiş
 Arıya bal vermiş belâsın vermiş
 Arı ağlar bana balımdan oldu

Alabilsem şu Yezit'ten ahdimi
 Koç yiğit ellere vermez bahtını
 Yaz gününün boz bulanık vaktini
 Ördek ağlar bana telimden oldu

Hep güzeller kaşı yayını yazmış
 Kişi sevdiğinden yârinden azmış
 Kılıcı var deyü yol sözü kesmiş
 Yolsuz ağlar bana yolumdan oldu

Pir Sultan'ım eydür bu işi n'ider
 Kişi ne ederse kendine eder
 Çağırışıp bağırışıp turnalar gider
 Turna ağlar bana telimden oldu

(C Ö)

130

Medet mürvet Şah Vilâyet gel yetiş
 Bozuldu şu âlem düzelmez oldu
 Kimi öne çeker kimisi geri
 Aradan adavet üzülmez oldu
 Güzel evliyanın yolları battı
 Şimdiki sofular yolu unuttu
 Talibin rehberden korkusu kalktı
 Talibi rehberde görünmez oldu

Ocak oğlu ocağından gelince
 Günahlının günahını sorunca
 Evliya buyruğun doğru sürünce
 Kalktı birkaç kişi görünmez oldu

Zamaneye öğüt vermek ne çetin
 Ne hakikat bilir ne tarikatın
 Eyerlemiş binmiş şeytanın atın
 Elinden cıdası alınmaz oldu

Pir Sultan Abdal'ım gözümün yaşı
 Bölük bölük oldu ciğerim başı
 Evvel Hak ceminden kalkmayan kişi
 Şimdi cem evine gelinmez oldu

(C Ö)

131

Senin özün Hakk'a uyar olursa
 Hak sana uymaz mı hey âdemoğlu
 Kast eder de sen nefsine uyarsan
 Hak sana kıymaz mı hey âdemoğlu

Niçin hariç tuttun sen kemâlini
 Yaradan yaratmış hub cemalini
 Ettiğin eyliği şer âmâlini
 Deftere yazmaz mı hey âdemoğlu

Niçin Hak'tan yâd edersin özünü
 Şu dünyada kar'edersin yüzünü
 Şu hub avazını gizli sözünü
 Yaradan duymaz mı hey âdemoğlu

Cehenneme giren hem yanar üşür
 Fehmeyle aklını başına döşür
 Bunca nebileri soyan teneşir
 Öl seni soymaz mı hey âdemoğlu

Pir Sultan Abdal'ım dinle bu sözü
 Hak'tan uzaklara çevirme yüzü
 Ölüm dolanarak akıbet bizi
 Mat edip koymaz mı hey âdemoğlu

(İ A)

132

Evvel baştan Muhammed'e salâvat
 Bizim dinden ulu din bulunur mu
 Eyyüb şükreyledi murada erdi
 Erden özge ere er bulunur mu

Ahmet gökyüzünü cevân eyledi
 Ol Hakk'ın didarın seyran eyledi
 İbrahim oğlunu kurban eyledi
 Aşır ayı gibi ay bulunur mu

Sekiz değil midir Cennet kapısı
 Ordan geçer müminlerin hepisi
 Korkusun çektiğim Sırat köprüsü
 Ordan ileriye yol bulunur mu

Burda gani olan orada hoca
 Mümin olanların ol tahtı yüce
 Muhammet anadan doğduğu gece
 Öyle bir mübarek gün bulunur mu

Pir Sultan Abdal'ım güle gel güle
 Amelin var ise o gelir bile
 Müminler Cennet'te hem güle güle
 Orda münafığa yer bulunur mu

(İA)

133

Gönlümüze güman koyman erenler
 Hışm ile yıldırım şeytana düştü
 Yezid'e teberra okuyan Ali
 İcazet Zülfikar sultana düştü

Güruh-ı Naci'nin gülleri heman
 Dört kapısı vardır dördü de tamam
 Vech-i âdemdedir On İki İmam
 Ol matem ayında ol kana düştü

Güruh-ı Naci'den gûş urdu bizi
 Biz de hû dedik birlikten ötürü
 Ali'nin alnında Zühre yıldızı
 Şavk urup şulesi meydana düştü

Muhammet Ali'dir benim efendim
 Senin için aşkın oduna yandım
 Tûbâ dallarına hem elim saldım
 Ol kudret meyvesi bir tane düştü

Firdevs-i Âlâ'ya çıkar bu âhım
 Onulmaz yarama sen açma zahım
Abdal Pir Sultan'ım çoktur günahım
 Şimdi mürvet Şah-ı Merdan'a düştü

(C Ö)

134

Emanet âdemde âdem bir güldür
 Geldi dost kokusu ol güle düştü
 Âdem'e âşıklar beli dediler
 Feryat ile figân bülbüle düştü

İblis anlamadı Âdem'de sırrı
 Açıldı vechinde Hakk'ın menşûru
 Geldi zuhur etti Muhammet nuru
 Yayıldı âleme gulgule düştü

Hak deyip âlemden tutmuşuz eli
 Sıtk ile ederiz Âdem'e belî
 Pîrimizdir bizim Muhammet Ali
 El ele el Hakk'a silsile düştü

Azâzîl eder mi Âdem'e ikrar
 Secde et diye Hak emretti tekrar
 Boyun eğmez gider Âdem'e her bâr
 Kendi bildiğine bir yola düştü

Pir Sultan'ım İblis kendini gördü
 Hak lânet eyledi dergâhtan sürdü
 Âdem aslı yüzün toprağa sürdü
 Allelme! esmâ'sı her dile düştü

(S N E-a)

135

Arslan Ali'm ah edip de ağladı
 Güzel imamların yasıdır deyü
 Kesti kesti ciğerciğin doğradı
 İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Fatma Ana evvel gördü düşünü
 Al'ağladı Kanber sildi yaşını
 Keşiş bir altuna aldı başını
 İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Gör ki Kadir Mevlâ'm n'etti n'eyledi
 Şecir ara yerde berdar eyledi
 Keşiş yed'oğlunu kurban eyledi
 İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Şeytan aldatmasın senin yolunu
 Selavar geldi de kesti kolunu
 Kuşlar bile ir katmadı tavunu
 İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Abdal Pir Sultan'ım haslar hasını
 Siliyorlar gönüllerden pasını
 Mümin olan çeksın on gün yasını
 İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

(i A)

136

Ben hocamdan böyle aldım dersimi
Okur idim elif deyü be deyü
Kimse bilmez şu cihanın harfinden
Tâ ezelden çağırırım hû deyü

Oğul ıssız iken üzün çoğiken
Davut sofra iken bıçak yoğiken
İsmail'e inen kurban sağiken
Kime dedi şu lokmayı ye deyü

Kimin azarlayıp kimin kakıdır
Kimine ders verir kimin okudur
Kime dedi meydan kimin hakkıdır
Kime dedi şu meydanı yu deyü

Fatma Ana Şah Ali'nin gelini
Mi'rac'a inerken öptü elini
Haksızlara koklatmazdı gülünü
Muhammed'in bergüzarı bu deyü

Pir Sultan'ım şunda bir dolu içti
İçti o doluyu serinden geçti
Aşkın ateşine yandı tutuştu
Kemiğim hal oldu ilik su deyü

(C Ö)

137

Musahipten özün seçen musahip
On iki imam dergâhına varamaz
Musahibin sırrın açan musahip
On iki imam dergâhına varamaz
Musahip musahibin sırrın açar
Evliyalar anın hışmından kaçır
Dünyadan ahrete imansız göçer
On iki imam dergâhına varamaz

Musahip var musahibin varısı
İkisi de bir elmanın yarısı
Özü çürük kallaş olsa birisi
On iki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibe bulsa bahane
 Anı da sürerler bir ulu hana
 Âhiri cehennem oduna yana
 On iki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibe etse bir güman
 Anda ne din kalır ne de bir iman
 Şefaatçi olmaz on iki imam
 On iki imam dergâhına varamaz

Pir Sultan'ım bed huylardan bezili
 Yerden gökten umutçuğu üzülü
 Musahip musahiple gezse küsülü
 On'ki imam dergâhına varamaz

(Z G-a)

138

Uçtu havalandı gönülün kuşu
 Uçmayınca gönül yardan ayrılmaz
 Suyum ılıtsalar tenim yusalar
 Yumayınca gönül yardan ayrılmaz

Usta keşler gelmiş tabutum ölçer
 Nazlı yar gönlümden gâh gelir geçer
 Ulu terziler gelmiş kefenim biçer
 Biçmeyince gönül yardan ayrılmaz

Nazlı yar gönlüne gelmesin hatâ
 Daha yol gider mi buradan öte
 Eğersiz yularsız ağaçtan ata
 Binmeyince gönül yardan ayrılmaz

Pir Sultan Abdal'ım canım cezada
 Bir yiğın atım yok yolum gözede
 Ecel şerbetinden verin bize de
 İçmeyince gönül yardan ayrılmaz

(P N B-c)

139

Kalktı göç eyledi divane gönlüm
Yola varmak ister yoldaş bulunmaz
Gurbet ilde kaldım ben de yalnız
Aradım gönlüme sırdaş bulunmaz

Sofu gevherini yabana atmaz
Yalnız sofunun ektiği bitmez
Kendinin kalbinden karası gitmez
Himinden yapıma bir taş bulunmaz

Sofu kendi kendin bilmek gerektir
Düşünüp devranı sürmek gerektirir
Fırsat elde iken görmek gerektir
Oğul ele geçer kardaş bulunmaz

Gurbet ilde bana neler oluptur
Ciğer aşk oduna delik deliktir
Müşahipsiz sofu düşmüş gariptir
Musahip bulunur sırdaş bulunmaz

Abdal Pir Sultan'ım doğrusu vardır
Harami çok gönül uğrusu vardır
Cümle başların bir ağrısı vardır
Ağrıdan kurtulmuş bir baş bulunmaz

(CÖ)

140

Hayalin sinemde elif lâm yazar
Dem gelir geçer de devran eğlenmez
Felek vurdu kırdı burc-ı barını
Eser bad-i saba harman eğlenmez

Dünya dedikleri bir sınık yaydır
Evveli toy düğün âhiri vaydır
Dünya dört köşeli elvan saraydır
Bunda konup göçen sultan eğlenmez

Yüreğimde vardır dert ile yara
Söyleyin tabibe bulsun bir çare
Fırsat elde iken düzül katara
Senin için burda kervan eğlenmez

Yüreğimde vardır dert ile firak
 Muradım bir didar menzilim ırak
 Bu dert ehline de bir derman gerek
 Derdi olmayanda derman eğlenmez

Pir Sultan Abdal'ım artıyor zarım
 Bir dem efendimsin bir dem sultanım
 Uğruna fedadır bu şirin canım
 Sensiz bu kafeste bu can eğlenmez

(I A)

141

Şah-ı Merdan kullarıyız
 Mevlâ'dan gayrı değiliz
 Kanaat ile yürürüz
 Illâ tokuz, aç değiliz

Evliya gönlümüz aldı
 Kalbimiz nur ile doldu
 Gözlerimiz cemâl gördü
 Cennet'e muhtaç değiliz

Evvel biziz âhır biziz
 Heman leyl-ü nehâr biziz
 Gül açılmış bahar biziz
 Biz yaz olduk kış değiliz

Yüzlerden kırklara erdik
 Tarikat ehlini bulduk
 Yedilerden haber sorduk
 Üçlerdeniz, hiç değiliz

Pir Sultan'ım göçün göçün
 Sızdık eridik Hak için
 Dünyayı terk etmek için
 Altun olduk tunç değiliz

(C Ö)

142

Çok nân-ü nemek yedik helâl edin
 Gayrı size ermez oldu elimiz
 Bizi bilen eşler ile dostlara
 Selâm dua göndermektir kârımız,

Hocam dersi verdi okurum satır
Kadir Mevlâ'm eksiğimiz sen yetir
Kısmet nerde ise çeker iletir
Allah bilir nerde kalır ölümüz

İnanman erenler dünya ağıdır
Gelip geçen güzellerin çağıdır
Bazı değirmenler gevher öğüdür
Muhabbet arkından gelir suyumuz

Kıyman hey erenler bana yazıktır
Çok tekke bekledim bağrım eziktir
El vurulmuş bağlarımız bozuktur
Şimdi yaprağını döktü gülümüz

*Pir Sultan Abdal'*ım burda gezeriz
Muhabbete cevri-ü cefa ederiz
Akşam geldik ise sabah gideriz
Kimselerde yoktur ad-u sanımız

(C Ö)

143

Yine mihman geldi şad oldu gönlüm
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz
Kasavet kalmadı bahar yaz oldu
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Himmet edin bize misafir gele
Yavan yahşi yiye yüzümüz güle
Büyük küçük anı hep Hızır bile
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Misafir kapının iç kilididir
Ev sahibi onun gonca gülüdür
Misafir dediğin pîrim Ali'dir
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Bir kula kahretse misafir gelmez
Çalışır çırpınır ektiği bitmez
Seğirtse gitse de menzile yetmez
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Pir Sultan Abdal'ım kayda verile
Misafir kısmetin getirir bile
Misafir Ali'dir sen özün dile
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

(I A)